

imo quarto, & regnavit annis decem. iste sub Rege Sisebuto ducis nactus officium, castra domuit Romanorum, Rucones etiam superavit. Postquam vero regni apicē est adeptus, vrbes residuas quas in Hispaniis manus occupauerat Romanorum, confecto praelio obtinuit, & subiecit, tantaque triumpho gloria præ cæteris Regibus claruit, vt felicitatem mirabiliter reportare videretur. Totius autem Hispaniæ monarchiam intra fretum Oceani, quod nulli retro principum est collatum exclusis Romanis, primus obtinuit inter Gothos. Auxit eo praelio virtutis suæ titulum duorum patriciorum obtentus, quorum alterum prudentia suam fecit, alterum virtute praelii subiugavit. Toleti propria morte decessit. Huius filius Rachimirus in consortio regni assumptus pari cum patre solio correxnavit, in cuius infantia ita sacrę indolis splendor enituit, vt in eo & vultus & mentis paternarū virtutū effigies appareret. Isto fere cum patre mortuo superstites remanserūt alii duo filii, Suintila & Sisenādus, quos susceperat ex Theodora filia Principis Sisebuti. Hoc tempore beatus Isidorus Gothorum historiæ descriptor, egregiusque doctor, Hispalensis Archiepiscopus migravit ad Christum anno quarto prædicti Principis, secundo nonas Aprilis. Depingitur Suintila armatus, quia bella plurima feliciter gessit, & habet prope se adolescentem filium Rachimirum, quia illum se viuente correxnavit fecit. Concurrentia. Concurrerunt cum Suintila, & prope tempora eius, in sede Apostolica Theodorus primus natione Græcus annis sex: in solio vero imperii Romani Constantinus tertius cum Adriano fratre suo imperavit annis viginti sex. Anno octavo regni Suintilæ obiit Clotarius Rex Fræcorum, & successit ei Dagibertus filius eius, qui regnavit annis decem & sex. iste fuit nonus Rex Francorum.

CAPVT XXXIII.

SISENANDVS Suintilæ filius cœpit regnare anno Domini sexcentesimo trigésimo quinto, regni Hispaniæ ducentesimo quadragesimo secundo, & regnavit annis quinque, mensibus vndecim. Iste per tyrannidem in regni Gothorum solio collocatur, cum Suintilæ fratri suo primogenito deberetur. Propria morte Toleti obiit. Depingitur Sisenandus in veste pacifica, quia nō legitur bella gessisse, sed leges condidit, quæ in foro illo, quem librum Iudicum vocant, continentur. Concurrentia. Concurrerūt cum Sisenādo, & prope tempora eius, in sede Apostolica Martinus primus natus de ciuitate Tiburtina annis sex: in solio vero Imperii Romani imperabat idē Constantinus tertius. Sub hoc magna pars Romanæ reipublicæ à Sarracenis destructa est.

CAPVT XXXV.

SUINTILA huius nominis secundus Gothis præficitur anno Domini sexcentesimo quadragesimo, regni Hispaniæ ducentesimo quadragesimo nono, & regnavit annis quatuor. Hoc tempore duo concilia apud Toletum fuerunt celebrata sub Beato Eugenio vrbis regiæ metropolitanæ primare, subscribentibus Salua Narbonensi, & Honorato Hispalensi, & Protasio Tarraconensi, & eorum suffraganeis, & vicariis absentium Episcoporum. Depingitur autem Suintila in veste pacifica, quia pacem habuit, & in margine caput sancti Eugenio Archiepiscopi Toletani, quia famosus Pontifex fuit, & sub eo concilia aliqua celebrata fuerunt. Concurrentia. Concurrerunt cum Suintila, & prope tempora eius, in sede Apostolica Eugenius primus natione Romanus annis duobus: in solio vero Imperii Romani imperabat idem Constantinus tertius.

CAPVT XXXVI.

TVLGA s bonæ indolis ex radice regia Gothorum, regnum assumpsit anno Domini sexcentesimo quadragesimo quinto, regni Hispaniæ ccliii. & regnavit annis duobus. Iste blandus & catholicus est inuentus, regna sibi subdita pacifice dilatauit, in iudicio reclusus iudex, claruit largitate, præfuit lenitate, synodos a suis prædecessoribus confirmatas auctoritate simili confirmavit. doluit autem gens Gothorum tam cito tam bonæ indolis iuuenē amisisse, cunctis flentibus, quia flos tantæ indolis in fructum non adoleuit. Toleti propria morte decessit. Etenim nonnunquam accidit, vt optimi Reges tollantur de medio propter demerita subditorum. Depingitur iuuenis, & in veste pacifica, quia iuuenis obiit, & bella non gessit. Concurrentia. Concurrerunt cum Tulga, & prope tempora eius, in sede Apostolica Vitilianus natione Campanus annis quatuordecim: in solio vero Imperii Romani imperabat idem Constantinus tertius.

Isidorus Histo-
riographus mo-
rtaur.

Eugenius I. Pa-
pa. Constantinus
III. Imp.

Tulga clogium.

Vitilianus Pa-
pa. Constantinus
III. Imp.

647. **C**INDASVINDVS post Tulgam regno Gothorum per tyrannidem inuasō cœpit regnare Anno Domini sexcentesimo quadragesimo septimo, regni Hispaniæ ducentesimo quinquagesimo quinto, & regnavit annis decem. Huius tempore in Toletana vrbe duo concilia sunt celebrata. Obiit propria morte Toleti. Depingitur in veste pacifica, quia bellageffisse nō legitur. Concurrentia. Concurrerunt cum Cindasuindo, & prope tempora eius, in sede Apostolica Deodatus natione Romanus annis quatuor: in folio vero Imperii Romani Constantinus quartus imperavit annis decem & octo. Huius tempore Sarraceni Siciliam inuadunt, & cum spoliis multis recedunt. Istius tempore sexta synodus celebratur Constantinopoli contra Græcorum Patriarcham, cui interfuerunt ducenti & octo Episcopi. Anno secūdo huius regni Cindasuindi obiit Dagibertus Rex Frācorum & successit ei Clodoueus secūdus filius eius, qui regnavit annis decem & septem. iste fuit decimus Rex Francorum.

CAPVT XXXVIII.

657. **R**ECENSVINDVS filius Cindasuindi post mortem patris successit in regno anno Domini sexcentesimo quinquagesimo septimo, regni Hispaniæ ducentesimo sexagesimo quinto, & regnavit annis decē & octo, mensibus vndecim. Hic tria concilia clarente Eugenio vrbis regiæ metropolitano Toleti instituit celebrari. Huius Recensuindi Principis anno nono suscepit sanctus Illefonus Pontificatum ecclesiæ Toletanæ. Fuit autem beatus Illefonus de genere nobili, discipulus Sancti Isidori, monachus professione, vir per omnia laudabilis, & præcipuus sanctitate, demum Pontifex Toletanus. Et cum hoc tempore Heluidius & Pelagius à Gallis venientes plerasque partes Hispaniæ errore infecissent, virginitatem beatæ virginis infamantes: beatus Illefonus illis occurrens sacrarū literarum testimoniis, & lingua melliflua, & gratia in labiis suis diffusa eorū dogmata confutavit, & ab Hispaniis confusos abegit. vnde etiam in festo gloriosæ virginis quod in Hispaniis quintodecimo Kalēdas Ianuarii celebratur, cum ipse ad matutinale officiū comitatus clero, & populo, & multis luminaribus ad ecclesiam conuenisset, apparuit ei beata virgo choris Apostolorum, martyrum, ac virginum comitata, & sic ait: Quia fide certa & conscientia pura lumbos tuos virginitatis cingulo accinxisti, & gratia in labiis tuis diffusa virginitatis meæ gloriam in cordibus fidelium depinxisti, accipe vestem de thesauris filii mei, vt iam in hac vita vestimento gloriæ adoreris, & ea in meis & filii mei solēnitatibus vestiariis. Et his dictis cum glorioso cœtu quo apparuerat, ad gloriam filii remeavit. Beatus autem Illefonus de promissis securus suscepto munere lætus remansit. Hac autem veste nullus post eum vt præsumpsit, nisi Desibertus Archiepiscopus, qui culpa sua ab illa sede propulsus fuit exilio relegatus. Sedit autem nouem annis & duobus mēsis in cathedra Toletana, & expleto decimo octauo anno Recensuindi principis, decimo Kalendas Februarii vitā finiuit Toleti, & in ecclesia beatæ Leocadiæ ad pedes beati Eugenio prædecessoris ac auunculi sui cum magna reuerentia est sepultus. Obiit autem Recensuindus, morte propria Toleti relicto filio Theudofredo, quem Vitiza postea excecauit. Et depingitur in veste pacifica, quia pacem habuit. Depinguntur etiam in margine sanctus Illefonus, quia illo tempore claruit, & Theudofredus filius Recensuindi, qui excæcatus fuit, & duo filii Theudofredi, Costa & Rodericus nepotes Recensuindi, vt genealogia clarius cognoscatur, de quibus suis locis congruentibus dicitur. Concurrentia. Concurrerunt cum Recensuindo, & prope tempora eius, in sede Apostolica Donus natione Romanus annis tribus. in folio vero Imperii Romani imperabat idem Constantinus quartus. Anno nono regni Recensuindi obiit Clodoueus Rex Francorum, & successit ei Theodoricus filius eius, qui regnavit annis decem & nouem. Iste fuit vndecimus Rex Francorum.

*Recensuindus
obit.*

CAPVT XXXIX.

676. **V**IR nobilis Bamba de Gothorum genere procreatus, strenuus, pacificus, mansuetus, qui ante regni fastigium multorū celebrationibus celebris habebatur, defuncto Recensuindo ad regni solium vnanimiter subleuatur anno Domini sexcentesimo sepruagesimo sexto, regni Hispaniæ ducētesimo octogesimo quarto, & regnavit annis nouem, mense vno. In principio regni eius Paulus Græcus vnus de magnatibus eius contra eum rebellauit, quem Bamba cum magno exercitu apud Nemausum obsedit, & per vim obtinuit ciuitatem, atq; muros eius destruxit, & captum Paulum vinculis ad Toletum reduxit vbi triūphaliter Bamba est receptus præcedentibus Paulo & complicibus suis decaluatis capitibus,

capitibus, & barbis rasis, pedibusque nudatis. Ibant autem induti faccis, & camelis impositi, Paulus vero corona picea coronatus, ubi carceribus mancipati manserunt. Rex vero ciuitatem miris operibus insigniuit. Quarto autem regni sui anno concilium Toleti celebravit sub Quirico primate, cuius tempore ducentæ & septuaginta naues Arabum ad litus Hispaniæ peruenerunt, sed misso per regem exercitu concremantur. Ac cum humana prosperitas aduersantibus carere non soleat, & extrema gaudii luctus occupet, Rex Bamba qui cum in signi triumpho coronatus extiterat, postremo per Frigidium consobrinum Cindasuindi regis veneno potui mixto inficitur, qua potione memoria regis turbatur. Quod Quiricus pontifex Toletanus & optimates palatii cernentes, & causam penitus ignorantes, ne rex catholicus sacramentis fidei fraudaretur, statim confessionis & pœnitentiæ antidotum obtulerunt: quod religiosus rex deuote suscipiens, religionis habitum postulauit, & ad monasterium conuolans quod in villa quæ Pampliga dicitur, in districtu Burgenfi, in quadã ecclesia extra muros subdita monasterio Sancti Petri de Arlanca tunc situm erat, finiuit vitam. Vixit autem in regno annis nouem, & in monasterio annis septē. Depingitur Bamba armatus, sed coopertus cucullo monachali, quia gloriose bellum contra Paulum & fautores regnans gessit, sed in fine monachus effectus ab hac luce subtractus est. Concurrentia. Concurrerunt cum Bamba, & prope tempora eius, in sede Apostolica Agatho natione Siculus annis duobus, & Leo secundus natione Syrus mensibus decem: in folio vero Imperii Romani imperabat idem Constantinus quartus.

CAPVT XL.

HERMIGIVS eo quod esset Recensuindi sobrinus, successit in regno tyrannice, & non de iure. reliquerat enim Recensuindus filium paruulum Theodofredum, cui successio regni debebatur. Cœpit autem regnare Hermigius anno Domini sexcentesimo octogesimo quinto, regni Hispaniæ ducentesimo nonagesimo tertio, & regnauit annis septē. Hic Cifilonem filiam suam magno viro Egicæ, Bambæ Principis consobрино dedit vxorem, propter Recensuindi filium Theufredum, ne regni eius primordia impediret. Huius tempore fames valida Hispaniam pro parte depopulauit. Hoc tempore tria concilia in Toletana vrbe sunt celebrata sub Iuliano primate. Hic Iulianus Archiepiscopus dictus Pomerius, ex genere Iudæorum, vt flores rosarum inter vepres spinarū productus, omnibus mundi partibus in doctrina Christi manet præclarus. Non enim perfidia maiorum suorum, qui fidem catholicam pertinaciter recipere noluerunt, sed fidelis Abrahæ qui credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, vestigia secutus, rebellium & incredulorum Iudæorum pertinaciam abhorrens, vt verus Israelita in quo dolus non est, Christianæ veritatis cultor & prædicator fuit, & inter multos elatos Pontifices, qui Toleti fuerūt, vnus hic de clarioribus fulsit. Depingitur Hermigius in veste pacifica, quia bella non legitur gessisse, sed plura concilia celebrari fecisse. Depingitur quoque in margine Iulianus Pomerius Archipontifex, quia famosus vita & scientia fuit: non tamen ponitur ei Aureola, quia non legimus eum in catalogo sanctorum collocatum, licet sanctus communiter reputatur. Concurrentia. Concurrunt cum Hermigio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Benedictus secundus natione Romanus mensibus decem: in folio vero imperii Romani Iustinianus secundus imperauit annis decem.

CAPVT XLI.

EGICA gener & successor Hermigii post mortem eius ad regni Gotthorum assumitur principatum anno Domini, sexcentesimo nonagesimo secundo, regni Hispaniæ trecentesimo, regnauit annis decem, & cum filio annis tribus: sed isti tres anni patri, non filio computantur, & ita in vniuerso regnauit annis tredecim, & confestim vt habuit relictum, filiam Hermigii quam in vxorem acceperat, ob crimen Hermigii patris sui, quod in venenatione Bambæ regis commiserat, à se abiecit. communi morte dicitur obiisse. Depingitur Egica in pacifica veste, quia bella non gessit. Concurrentia. Concurrerunt cum Egica, & prope tempora eius, in sede Apostolica Sergius primus natione Syrus annis tredecim, & Leo tertius annis duobus: in folio vero Imperii Romani Leo secundus annis tribus, & Tiberius tertius annis septem. Anno sexto Egicæ obiit Theodoricus rex Francorum, & successit Childebertus secundus, filius eius, qui regnauit annis duodecim. iste fuit duodecimus rex Francorum.

702. **V**ITIZA filius Egicæ post patris mortem successit in regno anno Domini septingentesimo secundo, regni Hispaniæ trecentesimo decimo, & regnavit annis nouem. Ille luxuriose vixit, & aliis luxuriandi causam dedit. In initio regni sui Theodofredum filium Recinsuindi regis apud Cordubam exilio relegauit, & oculos eius effodit. Qui Theodofredus rex ex vxore sua nomine Retilene de Regum genere procreata genuit Costam & Rodericum. Hic Vitiza voluit occidere Pelagium, cuius patrem apud Tudam fuisse peremerat, sed ad Cantabriam fugiens euasit furiam persequentis, quia volebat Dominus liberationis asyllum in Hispaniis conseruare. Vitiza autem sacrorum canonum inimicus, Oppæ fratri suo Archiepiscopo Hispalensi tradidit ecclesiam Toletanam, eiusdem vrbs viuente pontifice Sinderedo, vt sicut ipse carnali, ita & frater spiritali adulterio fœdaretur, & vt iniquitatem iniquitati adiiiceret, violatis priuilegiis ecclesiarum reuocauit Iudæos, & maioris immunitatis priuilegiis, quam ecclesias, honorauit. Sed quia iusto iudicio Dei agitur, vt actores scelerum pœnas subeant vltionis, de manu Domini duplicia suscepit qui pro simplicibus satisfacere noluit. Igitur Rodericus filius Theodofredi, quem Vitiza, vt patrem, priuare oculis nisus fuit, fauore Romani senatus qui cum ob Recinsuindi gratiam diligebat, contra Vitizam decreuit publice rebellare, qui viribus præminens cepit eum, & quod patri suo fecerat, fecit ei, & regno expulso sibi regnum electione Gothorum & senatus auxilio vindicauit. Vitiza itaq; plenus abominationibus, vacuus regno, orbis oculis, propria morte Cordubæ, quo Theodofredum relegauerat, exul & rex vitam finiuit. Cumq; duos filios reliquisset Sifibertum & Ebam, nullus successit in regno, eo quod essent propter patris insolentias omnibus odiosi. Depingitur Vitiza absque oculis, & cum compedibus ferreis, quia cæcus & incarceratus vitam exiuit. Concurrentia. Concurrerunt cum Vitiza, & prope tempora eius, in sede Apostolica Iohannes sextus natione Græcus anno vno, & Iohannes septimus similiter natione Græcus annis tribus in folio vero Imperii Romani Iustinus secundus qui primo imperauerat, & expulsus fuerat, recuperauit imperium annis sex.

CAPVT XLIII.

711. **C**OSTA Theodofredi filius regnum Gothorum assumpsit anno Domini septingentesimo vndecimo, regni Hispaniæ trecentesimo decimo nono, & dicitur regnasse quinque annis, & septem mensibus, quod tamen temporum computatio non recepit: quia secundum tempora, quibus alii reges regnarunt, tot anni ei attribui non possunt. Sed licet quanto tempore regnavit, certitudinaliter nesciatur, hoc tamen testantur historiæ vulgari sermone conscriptæ, quod Vitiza ex abundantia malitiæ suæ voluit eum excæcare, sicut Theodofredum patrem suum excæcauerat. Sed Costa viriliter existens, fretus auxilio Senatus & populi Romani, qui intuitu amicitia quam cum Recinsuindo rege auo suo habuerant, fauorem ei præstiterunt & auxilium, rebellauit patenter contra Vitizam, & indixit ei bellum, & venerunt ad prælium campestre, in quo Vitiza fuit victus & captus, cui Costa præcepit effodi oculos, sicut ipse fecerat Theodofredo patri suo, & sic vita & regno priuatum ac cæcum misit Cordubam in exilium, vbi infelicitè vitam finiuit. Sape namque iustitiæ diuinæ ineffabilis statera in hoc sæculo male meritos digne punit, vt prauitatis suæ exuberantia petentè exuberantes pœnas recipiant, & in hac vita temporalibus suppliciis afflicti ad æterna supplicia in futuro sæculo transeant puniendi. Merebantur enim Vitizæ execranda flagitia, vt hic & ibi acriter puniretur. Hic Costa relictis duobus filiis paruulis morte propria obiit. De regno huius historicus Rodericus mentionem non facit, sed post Vitizam immediate inseruit Rodericum, posui tamen illum, vt vtrique historiæ satisfacerem. Depingitur Costa in veste pacifica, quia in pace obiisse dicitur.

CAPVT XLIV.

711. **R**ODERICVS vltimus rex Gothorum, qui etiam viuente Vitiza correignare cœperat, hortante & adiuuante Senatu rex Gothorum efficitur. Cœpit autem regnare anno secundo regni Vitizæ, qui fuit annus Domini septingentesimus nonus, & regnavit annis duobus cum Vitiza, & vno per se. Ideo dicendus est cœpisse regnare anno Domini septingentesimo vndecimo, regni Hispaniæ tricentesimo decimo nono, & regnasse per vnum annum, vt alii duo anni Vitizæ computentur, quod vtrique intelligendum est secundum illos qui nullam mentionem faciunt de Costa rege. Nam iuxta opinionem illorum qui dicunt Costam regnasse immediate post Vitizam, hoc non obtineret, quia quinque anni addi

ni addi deberet. Sed nos licet interseruimus Costam, vt satisfaceremus vni opinioni, prosequamur tamen secundum aliam quam historiator pontifex Rodericus sequitur, vt iuxta Rodericum historiorem Roderici regis gesta narrentur. Erat autem Rodericus durus in bellis, & ad negotia expeditus, sed in moribus dissimilis Vitizæ. Nam & circa initium regni sui Vitizæ filios Sifibertum & Ebam opprobriis & iniuriis laceffitòs à patria propulsauit, qui relicta patria ad Riciliam Comitem Tingitanæ ob patris amicitiam transfretarunt. Hic Rodericus filiam Iuliani Comitis quæ in regali curia morabatur, violenter oppressit, Iuliano per eum legationis causa in Aphricam missò. Quo redeunte, stuprum filiæ intensissime doluit, & nauigio Septam veniens ibi vxorem cum rebus domesticis collocauit, & habita coniuratione secreta cum Arabibus in Hispaniam est reuersus, & ægro-

10 tantis matris dissidium simulans à rege filiam impetrauit iussione matris solatio destinandam, quam receptam restituit matri suæ, & extunc in antea cœpit ad destructionem Hispaniæ totis viribus properare, & se Arabibus qui Machometistæ erant, copulare. Et quia Arabes timebant in Hispaniam transire, voluerunt primo paulatim experiri. Et quidam Princeps nomine Muza præses Aphricæ constitutus ab Vlic Miramaboliño, misit cum Comite Iuliano quendam Principem nomine Tarif cum aliquibus militibus & peditibus Aphricanis, qui transeuntes strictum maris venerunt Tarifam, & post hæc fecerunt insulcum suum in Algeziram & alia loca maritima, & multis hominibus occisis, magnaq; præda habita redierunt in Aphricam, & cum eis Iulianus Comes. Qui referentes hoc Mu-

20 zæ magnam confidentiam tribuerunt iterum in Hispaniam audacius transeundi. Muza vero vocatus ab Vlic Miramaboliño iuit in Aphricam relicto in patriæ principatù Tarif, cui iniunxit, vt Iuliano Comiti auxilia largiretur, qui ei dedit duodecim millia bellatorum, quos Iulianus separatim in Hispaniam duxit in nauibus mercatorum, ne causa transitus perciperetur, qui omnes conuenerunt in monte qui Atarif Gebel dicitur (Gebel enim Arabice, idem est quod mons) hodie autem corrupto vocabulo dicitur Gibraltar. Quod cum ad Roderici regis notitiam peruenisset, misit cõtra eos nepotem suum nomine Sancium, qui cum eis sæpius dimicans, sæpius fuit victus, & vltimo interfectus. Vnde & Arabes sumptis animis audaciam sumpserunt, Iuliano Comite eos per Baticam, quæ hodie dicitur Andaluzia, & Lusitaniam quam vocamus Strematuram, deducente, cœperunt di-

30 ruptiones & excidia exercere. Rex autem Rodericus audita strage suorum, & prouinciæ vastatione, Gothis omnibus congregatis ad aduentum Arabum se obiecit, & ad occursum strenue properauit. Cumque venissent ad flumen quod Guadaletum vocatur, prope Affidonam, quæ nunc Xericium dicitur, ex alia parte sedit exercitus Aphricanus. Rex autem Rodericus cum corona aurea, & vestibus deauratis, à duobus mulis in lecto eburneo ferebatur, vt Gothorum regum dignitas exigebat, & per octo dies continuos à Dominica in Dominicam dimicarunt, ita quod de Tarif exercitu fere decem & sex millia ceciderunt. Sed Iuliano Comite & Gothis qui secum aderant, dure instantibus, franguntur acies Christianorum, qui longa pace & abundantia desides, imbelles, & ignaui certaminis sunt in-

40 uenti & obicibus terga dantes die Dominica anno Domini septingentesimo quarto decimo, à Machometi vero errore principis anno nonagesimo secundo, rex Rodericus & Christianus exercitus deuincuntur, & fuga indocili perierunt. Duo autem filii Vitizæ, qui cum Iuliano Comite conspirauerunt, regi Roderico in hoc prælio astiterunt, & alter à dextris, & alter à sinistris, collaterales acies gubernabant, & dicuntur in præcedenti nocte cum Tarif consilium habuisse, vt ipsis à bello cessantibus Gothorum exercitus de facili vinceretur, & rex Rodericus cum esset magnanimus, antequam fugeret, permetteret se occidi, vt eo mortuo posset eis regnum peruenire (non enim credebant, quod possent, vel vellent Arabes patriam retinere) vnde in conflictu armis depositis quantocius effugerunt: & hoc ipsum Tarif promiserat, quod restitueret eis omnia quæ fuerat patris sui, quod postea non impleuit. Alii tamen putant hos fuisse filios Costæ fratris Roderici, qui præ-

50 tendebant ad se regnum pertinere. Sed siue Vitizæ, siue Costæ fuissent, constat eos infideliter se habuisse. Prælio itaq; infelicitè acto, quid regi Roderico aduenerit, ex certo nescitur, nisi quod corona, vestes, & insignia, & calciamenta auro & lapidibus adornata, & equus qui Orelia dicebatur, in loco tremulo iuxta flumen sine corpore sunt inuenta: quid autem de corpore fuerit factum, penitus ignoratur, nisi quod post multa tempora apud Viscum ciuitatem Portugaliæ inscriptus tumulus fuit inuentus: HIC IACET RODERICVS VLTIMVS REX GOTHORVM. Depingitur autem Rodericus sub luctuosa veste, vt qui superbe cum pomposis insignibus ad prælium processit, infelicitè victus sub nigra veste miserabiliter depingitur. Habuit enim magnam lamentandi causam: & cum eius tempore Hispani regni monarchia humiliata est, Gothorum nomen

An. Dom.
Hispani Reges
titulum Gothi-
cis relinquunt.
Imaginum fi-
ni ac vsus.

apud Hispanos prorsus cessauit. Nam licet Hispaniæ reges à rege illo descenderant, titulum tamen Gothicum dimiserunt, aliis regis titulis sunt insigniti. Depinguntur etiam in margine iuxta eum sceleratissimi proditores, Iulianus Comes, & Oppa Archiepiscopus. decet enim, vt sicut proborum virorum depinguntur imagines, vt ad memoriam nostram veniant laudandi, sic & sceleratorum, vt veniant execrandi, sicut & Iudas in cœna Domini solet depingi. Tarif quoque infidelis Machometista depingitur, qui cum eis venit in exercitum Hispanorum, vt à memoria nostra non cadat ab istis Machometistis terras nostras occupatas fuisse, vt cum eos debellamus, non existimemus, quod à terris suis illos expellimus, sed quod nostras, quas violenter occuparunt, recuperamus. Concurrentia. Concurrerunt cum Roderico, & prope tempora eius, in sede Apostolica Sofimus natione Romanus diebus viginti, & Constantinus natione Syrus annis septem, cum isto Constantino fuerunt in sede Apostolica nonaginta & duo Pontifices. In folio vero Imperii Romani Philippus secundus imperauit anno vno, mensibus sex.

CAPVT XLV.

PELAGIUS post cladem cœpit rebellare Agarenis, & principatum Hispaniæ inter Christianos obtinere. Sed quia hoc paulatim effectum est, clare non apparet in Chronicis, quo tempore regni titulum assumpsit, licet aliqui post biennium à clade in regem assumptum dicant. Ne tamen interruptionem ponamus, congruenter dici potest, quod ex eo die quo Rodericus infeliciter regnum amisit, Pelagium nutu diuino in regno feliciter subrogatum putemus, & illi illud biennium, licet in illo forsan regnum vacasset, attribuamus. Sic ergo regni eius tempora computando regnare illum cœpisse existimandum est, anno 712. Domini septingentesimo duodecimo, regni Hispaniæ trecentesimo vicesimo, & regnauit annis viginti. Hic de regio Gothorum genere descendens plurimas Agarenorum ciuitates cepit, & multa prælia contra Agarenos deuicit. De cætero autem alii reges nuncupati non fuerunt reges Gothorum, sed reges Legionis, vel Asturiarum. Hic Pelagius genuit duos filios, scilicet Faslam, qui post mortem eius regnauit, & Ormiseldam reginam vxorem Alphonsi regis Catholici. Et quia in isto cœpit regnum Hispaniæ reparari, ideo ab eo incipit tertia computatio annorum, videlicet à reparatione regni. Obiit autem Pelagius morte communi, & depingitur armatus, in manu enses nudum habens, quia multa prælia & urbium obsidiones gloriose peregit. Habet in scuto leonem depictum rubrum in campo albo, quæ sunt arma regum Legionis, quia ab eius tempore cessauit in Hispania intitulatio Gothorum & arma eorum, & successit intitulatio à regno Legionis, quod forte fuit, quia prima ciuitas quam ab Arabibus occupauit, fuit Legio, & ex tunc in antea regia ciuitas reputata est. Continuatur autem hæc arma in regibus Legionis qui separatim in Legionem regnauerunt: cõiunguntur vero per catella scuti cum armis Castellæ, quando regna mutata fuerunt. Depingitur etiã in margine regina vxor eius. Concurrentia. Concurrerunt cum Pelagio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Gregorius secundus natione Syrus annis decem & sex: in folio vero Imperii Romani Anastasius secundus imperauit annis tribus. Hic Philippum Imperatorem captum oculis priuauit. Iste in omnibus malus fuit. Huius exercitus Theodosium elegit Imperatorem, qui Anastasio deuicto ordinauit ipsum in presbyterum. Post quem Theodosius imperauit anno vno. Secundo vero anno huius regni Pelagii obiit Childebertus rex Francorum, & successit ei Dagibertus secundus filius eius, qui regnauit annis quinque. Iste fuit tertius decimus rex Francorum. Post quem successit Theodoricus filius eius, qui regnauit annis quindecim, & iste fuit quartus decimus rex Francorum.

CAPVT XLVI.

732. **F**ASILA Pelagii filius cœpit regnare anno Domini septingentesimo tricesimo secundo, regni Hispaniæ trecentesimo tricesimo primo, & ab eius reparatione vicesimo, & regnauit annis duobus. Hic à quodam vrsu cum venationi insisteret, miserabiliter est interfectus. Ideo depingitur cum vrsu pugnans, quia vrsi dentibus & brachiis depressus obiit. Concurrentia. Concurrerunt cum Fasila, & prope tempora eius, in sede Apostolica Gregorius tertius natione Romanus annis decem: in folio vero Imperii Romani Leo tertius imperauit annis viginti quinque. Huius tempore Sarraceni Constantinopolim venerunt, & tribus annis ciuitatem obsidentes abcesserunt, & inde multa bona abstulerunt.

ALPHONSVS huius nominis primus, cognominatus Catholicus, gener Pelagii, post mortem Fasilæ cœpit regnare anno Domini septingentesimo tricesimo quarto, regni Hispaniæ trecentesimo tricesimo tertio, & ab eius reparatione anno vicesimo secundo, & regnavit decem & nouem annis. Hic vir catholicus, & bellator, & magnanimus est inuentus. Ex vxore sua Ormiselda Pelagii genuit hos filios, Froilam & Aurelium, qui regnauerunt post eum gradatim, vt sequitur, & Egimadam quæ fuit vxor Silonis, qui propter eam regnavit, & Ilmaraum patrem Veremundi regis in arbore sua descripti, & Mauracatum ex concubina, qui etiam regnavit: sicque habuit duos filios legitimos, & vnum bastardum, & vnum generum, & duos nepotes Veremundum & Alphonsum Castum, vnum post alium in gradibus suis. Depingitur autem Alphonfus armatus, ense nudum manu tenens, quia multa bella sceleriter peregit. Obiit autem Alphonfus morte communi. Depingitur autem in margine Ormiselda vxor eius, & Aurelius qui regnavit post Froilam primogenitum, & Ilmaraus qui non fuit rex, sed fuit pater Veremundi regis, & Egimada vxor Silonis, qui propter eam regnum habuit, & Veremundus, & Mauracatus, qui regnauerunt, & infra in rectitudine arboris integre sunt depicti. Concurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Zacharias natione Græcus annis decem: in folio vero Imperii Romani Constantinus quintus imperauit annis quindecim. Anno octauo regni Alphonfi obiit Theodoricus rex Francorum, & successit ei Childericus frater eius, qui regnavit annis nouem.

CAPVT XLVIII.

FROILA huius nominis primus post mortem patris cœpit regnare anno Domini septingentesimo quinquagesimo tertio, regni Hispaniæ trecentesimo quinquagesimo secundo, & ab eius reparatione anno quadragesimo primo, & regnavit annis tredecim. Ilte populauit Ouetum, & construxit ecclesiam cathedralem. Hoc tempore Homa Dux Cordubæ fines Galleciæ infestabat, & occurrens ei rex Froila prælium contra Agarenos habuit, & deuicit. In quo prælio quinquaginta quatuor millia Arabum ceciderunt. Postea vero apud Tangas oppidum Asturiarum à fratre suo Aurelio fuit interfectus, relinquens filium paruulum Alphonsum, qui fuit cognominatus Castus. Depingitur Froila cum ense in manu, quia Agarenos deuicit, & pugione in pectore, quia ab Aurelio fratre suo occisus est. Depingitur & in margine regina vxor eius, & Alphonfus Castus filius eius, qui postea loco suo integre depictus est. Concurrentia. Concurrerunt cum Froila, & prope tempora eius, in sede Apostolica Stephanus secundus natione Romanus annis sex: in folio vero Imperii Romani Constantinus sextus cum filio suo Leone imperauit annis quindecim. Anno secundo huius regni Froilæ Childericus rex Francorum depulsus est à regno Franciæ per Pipinum filium Caroli Martelli, qui in regem Francorum est assumptus autoritate Zachariæ Papæ, vt habetur libro Decretorum, & regnavit annis quindecim.

CAPVT XLIX.

AVRELIVS Alphonfi Catholici filius post interitum fratris cœpit regnare anno Domini septingentesimo sexagesimo sexto, regni Hispaniæ trecentesimo sexagesimo quinto, & ab eius reparatione quinquagesimo quarto, & regnavit annis sex, & morte propria vitam finiuit. Depingitur Aurelius versa facie, quia fratrem suum iniuste occidit, & quasi ex verecundia de tanto flagitio faciem non monstrans, vt alter Cain verecundans ob Abel occisum. Concurrentia. Concurrerunt cum Aurelio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Paulus natione Romanus annis decem: in folio vero Imperii Romani Leo quartus imperauit annis sex.

CAPVT L.

SILO gener Catholici regis Alphonfi, post mortem Aurelii ex iure Egimadæ vxoris suæ regis Alphonfi filia, cœpit regnare anno Domini septingentesimo septuagesimo secundo, regni Hispaniæ trecentesimo septuagesimo primo, & ab eius reparatione sexagesimo, & regnavit annis octo. Cum Arabibus pacem firmavit, & Galleciam rebellantem in monte Ciperio superauit, & suo imperio subiugauit. Obiit autem Silo morte communi, & depingitur in veste pacifica, & ense in manu prope montes, quia suos rebellantes in montibus subiecit, licet cum hostibus bellum non habuerit. Depingitur etiam in margine regina vxor eius, quia propter eam habuit regnum. Concurrentia. Concurrerunt cum Si-

An. Dom. lone, & prope tempora eius, in sede Apostolica Constantinus secundus natione Romanus anno vno, & Stephanus tertius natione Syrus annis quatuor: in folio vero imperii Romani Constantinus imperauit annis decem.

CAPVT LI.

780. **M**AURACATVS commemorati Alphonfi Catholici ex concubina filius, Silone defuncto, per tyrannidem rex efficitur anno Domini septingentesimo octogesimo, regni Hispaniæ trecentesimo septuagesimo nono, & ab eius reparatione sexagesimo octauo, & regnauit annis tribus. Hic Mauracatus vt fauorem Arabum acquireret, contra Dei legem multa commisit. Puellas namque virgines tam nobiles, quam plebeias, sub certo numero quolibet anno Arabibus dabat. Iniquus & malus in omnibus est inuentus. Obiit morte communi. Depingitur Mauracatus in veste longa, & coopertus chlamyde iuxta morem Arabum, quia cum Arabibus turpem amicitiam fecit. Concurrentia. Concurrerunt cum Mauracato, & prope tempora eius, in sede Apostolica Adrianus primus annis quatuordecim: in folio vero Imperii Romani Nicephorus imperauit annis nouem.

CAPVT LII.

783. **V**EREMVNDVS huius nominis primus, filius Bilmarai, filii Alphonfi cognomento Catholici, Mauracato mortuo in regem eligitur anno Domini septingentesimo octogesimo tertio, regni Hispaniæ trecentesimo octogesimo primo, & ab eius reparatione septuagesimo primo, & regnauit annis duobus. Hic fuit magnanimus, & regnum sponte dimisit, recolens se olim ordinem diaconi suscepisse, & consobrinum suum Alphonsum, qui ad Nauarros confugerat, reuocauit, & in regno substituit successorem, & cum eo aliis quatuor annis & sex mensibus dulcissimam duxit vitam, & communi morte vitam finiuit cum vxore sua Imelone, quam à se propter conscientiam ordinis separauit, relictis ex ea duobus filiis paruulis, Ranimiro qui fuit rex, & Garfia. Depingitur Veremundus in veste longa & pacifica, quia bella non gessit. Depingitur etiam in margine regina vxor eius, & duo filii eorum, Ranimirus qui fuit rex, & Garfias qui cum Ranimiro fratre correghnauit. Concurrentia. Concurrerunt cum Veremundo, & prope tempora eius, in sede Apostolica Leo tertius natione Romanus annis viginti tribus: in folio vero Imperii Romani Michael imperauit annis duobus.

CAPVT LIII.

785. **A**LPHONSVS secundus cognominatus Castus, filius regis Froilæ, cœpit regnare anno Domini septingentesimo octogesimo quinto, regni Hispaniæ octogesimo tertio, & ab eius reparatione septuagesimo tertio, & regnauit annis quadraginta vno. Hic fuit optimus rex, & ædificator ecclesiarum, & reædificauit Ecclesiam Ouetensem. Et quia desiderabat in ea ponere aliquam preciosissimam crucem, Deus voluit, vt miraculose per Angelum crux insignis fieret, quæ hodie ibi inter reliquias in magna veneratione habetur. Hic dicitur deuicisse Carolum Magnum regem Francorum, & Rolandum, & alios famosissimos milites vocatos Pares, in Nauarra apud Ronces valles, vbi Carolo ad Hispaniam venienti obuiam occurrebat. Hic Castus vocatus sine liberis decessit. Depingitur hic Alphonfus senex in veste longa & honesta, angelis sibi dantibus crucem quam fabricauerant. Concurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Stephanus quartus natione Romanus fedit mensibus septem, & Paschasius natione Romanus annis septem, & Eugenius secundus natione Romanus annis tribus: in folio vero Imperii Romani Carolus Magnus rex Francorum electus fuit in Imperatorem Romanorum anno vno, regni huius Alphonfi vicesimo tertio. Et ex tunc cœperunt esse simul reges Francorum & Imperatores, quod durauit aliquo tempore.

CAPVT LIV.

823. **R**ANIMIRVS huius nominis primus, filius regis Veremundi, cœpit regnare anno Domini octingentesimo vicesimo tertio, regni Hispaniæ quadringentesimo vicesimo quarto, & ab eius reparatione centesimo decimo quarto, & regnauit annis sex, mensibus nouem. Hic cum Arabibus decertauit in illo celeberrimo prælio campestri quod apud Calagurram habitum est, in quo sanctus Iacobus apparuit, & deuicta immensa copia Arabū, vota emissa fuerunt de dando perpetuis temporibus ex quolibet iugere bouum, seu iumentorum serentium, certam mensuram grani ecclesiæ sancti Iacobi, quæ hodie in multis

785.
Alphonfi laudes egregia.

multis huius regni prouinciis exoluitur. Ex illo autem prælio in antea consueuerunt Hispani, cum præliis campestribus pugnant, eleuatis dextris clamando inuocare sanctum Iacobum. Obiit morte communi relicto Ordonio filio. Depingitur hic Ranimirus dormiens in castris armatus, eo quod sic dormienti apparuit ei S. Iacobus. Depingitur etiam in margine vxor eius, & Garfias frater, qui licet non fuit rex, correxnavit tamen cum eo, & Ordonius filius eius, qui post eum regnavit, qui infra depingitur integre in rectitudine arboris. Concurrentia. Concurrerunt cum Ranimiro, & prope tempora eius, in sede Apostolica Valentinus natione Romanus diebus quadraginta, & Gregorius quartus natione Romanus annis decem & sex: in folio vero Imperii Romani Ludouicus rex Francorum imperavit annis decem & octo.

CAPVT LV.

ORDONIVS huius nominis primus, filius Ranimiri, cœpit regnare anno Domini octingentesimo vicesimo septimo, regni Hispaniæ quadringentesimo vicesimo, & ab eius reparatione centesimo vicesimo, & regnavit annis decem. Hic deuicit in prælio Muzam regem Cordubæ, in quo prælio dicuntur occisi duodecim millia militum Arabum, & alii plurimi pedites. Obiit autem rex ægritudine podagrica, relicto filio Alfonso, qui fuit rex, & aliis filiis, videlicet Veremundo, & Nunio, & Ordonio, & Froila. Depingitur armatus sub cappa longa. Depinguntur etiam in margine regina vxor eius, & prælati filii Veremundus & Nunnus, Ordonius & Froila. Concurrentia. Concurrerunt cum Ordonio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Sergius natione Romanus annis tribus: in folio vero Imperii Romani Lotarius imperavit annis decem. Huius tempore Sarraceni funditus ecclesias beatorum Apostolorum Petri & Pauli cum omnibus Romanorum finibus dilapidarunt.

CAPVT LVI.

ALPHONSVS huius nominis tertius, cognominatus Magnus, filius regis Ordonii, cœpit regnare anno Domini octingentesimo tricesimo tertio, regni Hispaniæ quadringentesimo, & ab eius reparatione centesimo tricesimo, & regnavit annis quadraginta. Hic genuit duos filios, videlicet Garfiam, Ordonium, & Froilam, qui omnes fuerunt reges, vnus post alium: & vnus alium vocatum Gundisaluum, qui fuit Archidiaconus Ouetensis. Iste erigi fecit ecclesiam Compostellanam in cathedralē, & postea fuit erecta in metropolitanam. Huic rebellauit Bernardus de Carpio famosus Baro. Obiit autem Alphonfus apud Zamoram morte communi. Depingitur sub cultu armorum, quia bella gloriose gessit. Depingitur etiam in margine Ximena regina vxor eius, & quatuor filii, tres reges, & vnus Archidiaconus. Concurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Leo quartus natione Romanus annis octo. post obitum Leonis Ioannes Anglicus natione Maguntinus sedit annis duobus, & mortuus est fertur per aliquos, quod erat femina. Et Benedictus tertius annis duobus. in folio vero Imperii Romani Ludouicus secundus imperavit annis viginti.

CAPVT LVII.

GARSIAS primogenitus Alphonfi cœpit regnare anno Domini octingentesimo octogesimo tertio, regni Hispaniæ quadringentesimo octogesimo sexto, & ab eius reparatione centesimo septuagesimo sexto, & regnavit annis tribus. Obiit apud Zamoram iuuenis absque liberis morte communi. Ideo depingitur iuuenis, & in veste pacifica, quia non legitur bella gessisse. Concurrentia. Concurrerunt cum Garfia, & prope tempora eius, in sede Apostolica Adrianus secundus natione Romanus annis quinque: in folio vero Imperii Romani Carolus secundus cognominatus Caluus rex Francorum, regnavit in Francia annis vndecim, & in Imperio anno vno, mensibus nouem.

CAPVT LVIII.

ORDONIVS secundus, frater Garfiæ, cœpit regnare anno Domini octingentesimo octogesimo septimo, regni Hispaniæ quadringentesimo nono, & ab eius reparatione centesimo septuagesimo nono, & regnavit annis octo, mensibus sex. Hic multa prælia contra Arabes vicit, semel tamen ab eis fuit deuictus, in prælio apud vallem Inquerem, quo plurimi ex catholicis ceciderunt, & aliqui captiui fuere. Inter quos duo Episcopi, Legionensis & Asturiensis capti sunt, & pro Episcopo Legionensi Pelagius nepos eius obles datus, apud Cordubam pro fide catholica martyrium suscepit. Hic Ordonius Comites Castellæ,

An. Dom.

qui regi Legionis tunc obediebant, ad palatium regium venientes sub securitate eius occidit fecit. Quam ob rem Castellani regibus Legionis ex tunc in antea rebellant, & sibi duos iudices constituerunt ex nobilibus & prudentioribus regni, videlicet Nunium Raduram, auum celeberrimi & bellicosissimi Principis Fernandi Gundisalvi Comitis, & Lainum Caluum, proauum proauum insignis bellatoris Roderici de Biuar, qui Cidus cognominatus est, quod in lingua Arabica Dominum sonat. Ex utroque autem horum iudicum reges Castellæ descendunt per aliqua latera, ut infra suo loco in duobus ramis arboris demonstrabitur, quorum vnus ramus, in quo Fernandus Comes ad dextram: alius in quo Cidus ad sinistram per respectum ad arborem depinguntur. Obiit autem Ordonius apud Zamoram absque liberis morte communi. Depingitur armatus, quia plurima bella gessit. Depinguntur etiam in latere regina vxor eius, & Pelagius martyr, qui fuit tempore eius. Concurrentia. Concurrerunt cum Ordonio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Ioannes octauus decem annis: in folio vero Imperii Romani Carolus secundus rex Francorum, qui tunc imperabat, obiit anno tertio eiusdem Ordonii, & successit ei in imperio Carolus tertius filius eius, qui imperauit annis duodecim, & in regno Franciæ Ludouicus secundus, filius eiusdem Imperatoris & regis Caroli, & regnauit annis duobus. Iste fuit decimus nonus rex Francorum. Anno quinto eiusdem regis Ordonii obiit Ludouicus rex Francorum, & successit ei Carolus tertius, frater eius, qui regnauit annis sex. Iste fuit vicesimus rex Francorum.

CAPVT LIX.

894. **F**ROILA huius nominis secundus, frater Ordonii, & filius Alphonfi tertii, cœpit regnare anno Domini octingentesimo nonagesimo quarto, regni vero Hispaniæ quadringentesimo nonagesimo septimo, & ab eius reparatione centesimo octogesimo septimo, & regnauit anno vno, mensibus duobus. Hic genuit quatuor filios, Alphonsum quartum, & Ranimirum secundum, qui ambo reges fuerunt, & alios duos, Ordonium & Froilam, qui non fuerunt reges. Hic occidit absque culpa filios Dimundi magnatis, & fratrem eius Freminum Episcopum relegauit, & ob hæc crimina, ut creditur, lepra percussus vitam finiuit. Depingitur Froila in veste pacifica, quia bella non gessit. Depingitur etiam in margine regina vxor eius, & duo filii qui non fuerunt reges, videlicet Ordonius & Froila. Concurrentia. Concurrerunt cum Froila, & prope tempora eius, in sede Apostolica Martinus secundus anno vno: in folio vero Imperii Romani Arnulphus imperauit annis duodecim.

Froila lepra percussus vitam finiuit.

CAPVT LX.

895. **A**LPHONSVS huius nominis quartus, filius Froilæ regis, cœpit regnare anno Domini octingentesimo nonagesimo quinto, regni vero Hispaniæ quadringentesimo nonagesimo octauo, & regnauit annis quinque, mensibus septem. Hic ex Ximena vxore genuit Ordonium vocatum Malum, & monachus effectus regnum Ranimiro fratri dimisit. Sed leuitate ductus penituit, & cum regnum recuperare vellet, à Ranimiro fratre suo iam rege factò apud Legionem obsessus, captus & excæcatus in vinculis vitam finiuit. Depingitur Alphonfus cæcus in veste longa, quia bella non gessit, & cæcus mortuus est. Depingitur etiam in margine regina vxor eius, & Ordonius filius eius cognomento Malus, qui postea regnum assumpsit. Concurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Stephanus quintus annis sex, & Formosus anno vno, & Bonifacius tertius quindecim, & Stephanus sextus anno vno: in folio vero Imperii Romani Ludouicus secundus imperauit annis sex. Anno secundo huius regni Alphonfi obiit Carolus rex Francorum, & successit ei Ludouicus tertius, qui regnauit annis duobus. Iste fuit vicesimus primus rex Francorum.

CAPVT LXI.

901. **R**ANIMIRVS huius nominis secundus, frater Alphonfi, & filius Froilæ, cœpit regnare anno Domini nongentesimo primo, regni Hispaniæ quingentesimo tertio, & ab eius reparatione centesimo nonagesimo tertio, & regnauit annis decem & nouem, duobus mensibus. Hic genuit duos filios, qui ambo reges fuerunt, Ordonium & Sancium, & multis bellis prospere actis obiit morte communi. Depingitur ens in manu habens, quia bella gessit. Depingitur etiam in margine vxor eius, & Sancius cognomento Grossus, qui postea fuit rex. Concurrentia. Concurrerunt cum Ranimiro, & prope tempora eius, in sede Apostolica Romanus diebus quindecim, & Theodorus natione Romanus diebus

diebus quindecim, & Ioannes nonus annis duobus, & Benedictus quartus annis tribus, & Leo quintus diebus quadraginta, & Christophorus mēſibus ſex. Hic de Papatu eiectus eſt, & factus eſt monachus. In ſolio vero Imperii Romani Verengarius primus imperauit annis quatuor, & Corradus imperauit annis ſeptem, qui fuit Alemanus. Anno primo huius regis Ranimiri obiit Ludouicus rex Francorum, & ſucceſſit ei Carolus quartus cognominatus Simplex, qui regnauit annis vigintiquinque, qui fuit viceſimus ſecundus rex Francorum.

CAPVT LXII.

ORDONIVS huius nominis tertius, filius Ranimiri, cœpit regnare anno Domini non-^{920.} gentefimo viceſimo, regni Hiſpaniæ quingentefimo viceſimo ſecundo, & ab eius reparatione ducentefimo duodecimo, & regnauit annis quinque. Hic genuit Veremundum, qui fuit rex. Obiit autem apud Zamoram morte communi. Depingitur in veſte pacifica, quia bella non geſſit. Depingitur etiã in margine regina vxor eius, & Veremundus filius, qui poſtea fuit rex. Concurrentia. Concurrerunt cum Ordonio, & prope tempora eius, in ſede Apoſtolica Sergius natione Romanus annis ſeptem, & Anaſtaſius natione Romanus annis duobus: in ſolio vero Imperii Romani Verengarius ſecundus imperauit in Italia annis ſeptem. Anno ſecundo huius regis Ordonii obiit Carolus rex Francorum, & ſucceſſit ei Ludouicus quartus filius eius, qui regnauit annis decem & ſeptem. iſte fuit¹⁰ viceſimus tertius rex Francorum.

CAPVT LXIII.

ORDONIVS quartus cognominatus Malus, filius Alphonſi regis excæcati, uſurpare conatus eſt regnum. Habuit autem filiam Comitum Fernandi Gundifalui in vxorem: ſed propter malitiam eius abſtulit eam ab eo Comes. ipſe vero fugatus à regno per Sancium regem, apud Cordubam occiſus eſt. Ideo depingitur cum gladio in pectore fixo. Nec cõputantur ei anni regnandi, nec concurrentia, quia hæc omnia attribuuntur Sancio.

CAPVT LXIV.

SANCIVS huius nominis primus, cognominatus Groſſus, filius Ranimiri, & frater Ordonii tertii, cœpit regnare anno Domini nongentefimo viceſimo ſexto, regni vero Hi-^{926.} ſpaniæ quingentefimo viceſimo ſexto, & ab eius reparatione ducẽteſimo decimo ſexto, & regnauit annis duodecim. Contra hunc rebellauit Ordonius Malus filius Alphonſi regis excæcati, & ſe regem vocauit: ſed fugatus à regno, prope Cordubam, vt præmiſimus, occiſus eſt. Huius Sancii tempore Fernandus Gundifalui Comes bellum contra Arabes continue gerens multa prælia glorioſe geſſit. Cum hoc rege Sancio (vt fertur) idem Fernandus illum cõtractum qui vulgariter narratur ſuper equo & accipitre, iniuit, cuius occasione Caſtella à ſubiectione regum Legionis ex toto liberata eſt. Obiit autem Sancius (vt aiunt) ex veneno in pomo ſumpto, relicto Ranimiro filio qui fuit rex. Depingitur Sancius in veſte pacifica, & groſſus corpore, quia magna pinguedine occupatus erat. Depingitur etiã in margine regina vxor eius, & Ranimirus filius qui etiã fuit rex. Concurrentia. Concurrerunt cum Sancio, & prope tempora eius, in ſede Apoſtolica Anaſtaſius tertius natione Romanus annis duobus, & Laudo natione Romanus mēſibus ſex, & Ioannes decimus ſedit annis tredecim: in ſolio vero Imperii Romani Enricus primus imperauit annis decem & octo.

CAPVT LXV.

RANIMIRVS huius nominis tertius, filius Sancii, cœpit regnare anno Domini non-^{937.} gentefimo triceſimo ſeptimo, regni Hiſpaniæ quingentefimo triceſimo nono, & ab eius reparatione ducentefimo viceſimo nono, & regnauit annis vigintiquinque, obiit abſque liberis apud Legionem morte communi. Huius Ranimiri tempore illi famoſi nobiles vocati Infantes de Salas, filii nobilis viri Gundifalui Guſtios ab Arabibus occiſi ſunt dolo & coniuratione Enrici de Lara auunculi ſui. Depingitur Ranimirus in veſte pacifica, quia bella non geſſit. Concurrentia. Concurrerunt cum Ranimiro, & prope tempora eius, in ſede Apoſtolica Leo ſextus natione Romanus mēſibus ſex, & Stephanus natione Romanus mēſe vno, & Ioannes vndecimus natione Italicus mēſibus decem, & Stephanus octauus mēſibus quatuor: in ſolio vero Imperii Romani Hugo imperauit annis ſex, & Verengarius tertius imperauit annis ſeptem. His temporibus maximum ſchi-

An. Dom. sma fuit in Italia. Anno decimo nono huius regni Ranimiri obiit Ludouicus, & successit ei Lotarius primus, qui regnavit annis triginta tribus, iste fuit vicesimus quartus rex Francorum.

CAPVT LXVI.

VEREMUNDVS huius nominis secundus, filius regis Ordonii tertii, mortuo Sancio patre suo, & Ranimiro consobrino, regnum quod ad eum reuolutum erat, suscepit anno Domini nongentesimo sexagesimo secundo, regni Hispaniæ quingentesimo quadragésimo quarto, & ab eius reparatione ducētesimo tricesimo quarto, & regnavit annis decem & septē. Hic duxit duas vxores, ex quarū prima genuit Alphonsum, qui post eum regnavit. Huius tempore Almanfor Dux Arabum multa mala Christianis intulit, & vsq; ad Compostellam fertur accessisse. Sed hic Veremundus rex & Garfias Fernandi Comes Castellæ simul contra eum procedentes, apud Calatannazor in famosissimo prælio illum deuicerunt, qui ex huius victoriæ dolore, cum vincere assuetus esset, intra paucos dies dicitur decessisse. Hic Veremundus falsa seductione ductus, Athaulpho Episcopo Compostellano taurum ferocem iniici iussit: Episcopus vero benigne spectans suscepit, & taurus mansuete accedens cornua in manibus eius dimisit. Quo miraculo viso rex stupefactus de commisso pœnituit. Iste idem rex Athaulphum Episcopum, Ouetensem in carcerauit, quo in carcere existente siccitas magna venit in terra, donec rex pœnituit, illumque liberauit, & illo liberato pluuia de cœlo descendit. Obiit autem Veremundus ex podagræ ægitudine, & depingitur cum malis pedibus, & baculo in manu, quia propter podagram incedere libere non valebat. Depingitur etiam in margine Archiepiscopus Compostellanus cum tauro, & Episcopus Ouetensis in turri vbi erat in carceribus, & duæ reginæ vxores eius, & Alphonfus filius eius qui fuit rex, & Eluira filia quæ fuit monialis. Concurrentia. Concurrerunt cum Veremundo, & prope tempora eius, in sede Apostolica Martinus tertius natione Romanus annis tribus, & Agapitus secundus natione Romanus annis octo, & Iohannes duodecimus annis septem: in solio vero Imperii Romani Iohannes secundus imperauit annis duobus, & Verengarius quartus annis duodecim.

CAPVT LXVII.

ALPHONSVS huius nominis quintus, filius Veremundi, cœpit regnare anno Domini nongentesimo septuagesimo nono, regni Hispaniæ quingentesimo sexagesimo primo, & ab eius reparatione ducentesimo quinquagesimo primo, & regnavit annis viginti septem. Hic genuit Veremundum qui successit in regno, & Sanciam quæ nupsit Fernando filio regis Nauarræ, qui fuit rex Castellæ, & postea propter eam fuit rex Legionis, vt infra dicitur. Hic Alphonfus cum teneret obsessam Viseum ciuitatem Portugaliæ, quæ tunc erat Arabum, & quadam die ambularet in circuitu eius inspiciendo muros, sagitta è muro emissa letaliter est percussus, ex quo vulnere vitam finiuit. Huius tempore Sancius Comes Castellæ deuicit Arabes in vno magno prælio apud Cordubam. Ierat enim in auxilium cuiusdam Arabis contra alium Arabem regem. Depingitur Alphonfus armatus sagitta in corpore fixa, quia sagitta periit. Depingitur etiam in margine regina vxor eius & Santia filia eius, quæ postea fuit regina Castellæ & Legionis. Concurrentia. Cœcurrerunt cum Alphonso, & prope tēpora eius, in sede Apostolica Benedictus quintus mensibus sex, & Leo octauus anno vno, & Ioannes tertius decimus annis octo, & Benedictus sextus anno vno, & Bonus anno vno, & Bonifacius septimus annis octo: in solio vero Imperii Romani Otho primus imperauit annis duodecim, & Otho secundus annis viginti. Anno nono huius regis Alphonfi obiit Lotarius rex Francorum, & successit ei Ludouicus quintus, filius eius, qui regnavit in Francia annis duobus. iste Ludouicus fuit vltimus rex Francorum ex regali prosapia Pipini & Caroli Magni. In ipso siquidem defecit regalis progenies Caroli Magni, quæ regnauerat annis ducentis & triginta octo, translato regno ad progeniem Comitum Parisiensium. Anno vndecimo huius regis Alphonfi post mortem Ludouici regis Francorum regnavit in Francia Robertus Piiissimus, filius Hugonis Parisiensis Comitum, qui regnavit cum patre suo annis nouem, & post mortem patris annis triginta tribus. Iste fuit vicesimus quintus rex Francorum.

CAPVT LXVIII.

VEREMUNDVS huius nominis tertius, filius Alphonfi quinti, cœpit regnare anno Domini millesimo sexto, regni Hispaniæ quingentesimo octogésimo octauo, & ab eius reparatione ducentesimo septuagesimo octauo, & regnavit annis decem. Hic Veremundus de

dus desponsauit Santiam sororem suam cum Infante Garfia filio Santii Comitis & Do-
 mini Castellæ, qui Garfias fuit proditorie interfectus apud Legionem, & post mortem e-
 ius hæc Santia fuit desponsata Fernãdo filio Santii vocati Maioris regis Nauarræ, qui post-
 ea fuit primus rex Castellæ propter vxorem suam, quæ erat filia Comitis Santii. Et cum
 inter hos Fernandum & Veremundum dissensio exorta fuisset, in prælium venerunt, illis-
 que apud Carrionem ad inuicem pugnantibus Veremundus victus & mortuus est, & ab-
 que liberis obiit, & regnum Legionis translatum est ad Fernandum regem Castellæ pro-
 pter Santiam vxorem suam, & sic fuerunt tunc vnita regna Castellæ & Legionis. Depin-
 gitur Veremundus armatus lancea fixa in corpore, quia in prælio occisus est. Concur-
 10 rentia. Concurrerunt cum Veremundo, & prope tempora eius, in sede Apostolica Bene-
 dictus septimus annis octo, & Iohannes quartus decimus mensibus septem, & Iohannes
 quintus decimus quatuor, & Iohannes decimus sextus natione Romanus mensibus de-
 cem, & Gregorius quintus natione Saxo annis duobus, & Ioannes decimus septimus na-
 tione Græcus mensibus decem, & Siluester secundus natione Gallicus annis quatuor: in
 folio vero Imperii Romani Otho tertius imperauit annis decem.

CAPVT LXIX.

HVCVSQVE in hac arbore textura facta est regum Legionis. Nam licet in Castella Co-
 mites gubernarent absque recognitione superioris, non tamen titulum regum as-
 2 sumperunt. Sic ergo prima gubernatio Hispaniæ, ab Athanarico quem primum in arbo-
 re posuimus, vsque ad Rodericum inclusiue, fuit sub titulo regio Gothorum. Ideo illis de-
 pinximus arma Gothica, quibus hodie vtuntur Reges Daciæ, qui etiam intitulatur re-
 ges Gothorum. Demum post ingressum Arabum magna ex parte Hispania occupata, &
 regno ad angustos fines reducto, regnauit Pelagius, qui de regio genere Gothico erat, sed
 non est intitulatus rex Gothorum. assumpsit enim titulum à Legionem, vel Asturiis, & vo-
 catus est interdum rex Legionis, aliquando Asturiarum. Ideo depinximus ei & successo-
 ribus suis arma Legionis sola, Leonem videlicet rubeum in campo albo. Durauit autem
 hæc intitulatio absque eo quod in Castella aliquis rex esset, vsque ad Santium inclusiue,
 qui cum rex Nauarræ esset, propter vxorem quæ filia Santii Comitis Castellæ erat, Ca-
 30 stellam habuit, & extunc in Castella regius titulus fulsit, vt in arboris discursu patebit. Et
 vt clarius radix istius arboris ex omni parte clarescat, non incongruum puto ad memo-
 riam reducere, quod nobilis quidam de partibus Bigorciæ ad Nauarram veniens, Arabi-
 bus expulsis regni titulum in ea assumpsit. Hic autem vocabatur Enecus Arista, & fuit pri-
 mus rex Nauarrorum, & post eum filius Garfias cognomento Eneci, quia filius Eneci e-
 rat (illis enim temporibus etiam reges à patribus cognomina accipiebant) ac post eum
 Santius filius eius, quem ferunt à matre prægnante, & ab Arabibus lancea percussa, per a-
 perturam vulneris extractum fuisse. Hic Santius Abarca cognominatus est euentu, ex eo
 quod montes tempore niuium ad bellandum cõtra Arabes transiens, quia pedibus trans-
 ire oportebat, abarcis iuxta rusticorum morem vsus est, totusque exercitus suus abarca-
 40 rum ministerio niues pertransit, propter quam animositatem, animique ad pugnandum
 feruorem Abarca cognomen assumpsit. Post hunc regnauit Garfias filius eius, huius no-
 minis secundus, qui Tremulentus cognominatus est, quia licet strenuus in armis esset, ta-
 men cum prælium illud ingredi oportebat, membra tremebant. Hic fuit quartus rex Na-
 uarrorum, & post hunc regnauit Santius filius eius, qui cognominatus est Maior. Hic
 Castellæ regnum propter vxorem assumpsit, & ponuntur infra in rectitudine arboris hi
 quatuor reges Nauarræ, videlicet Enecus, Garfias, Santius, & alius Garfias, licet in Castel-
 la non regnarunt, vt sciatur tamen à qua radice descenderit Santius qui propter vxorem
 in Castella primus regnauit, eos hic nominauimus.

CAPVT LXX.

NOMINATIS supra proximis regibus Nauarræ, & in recta linea arboris positus, à qui-
 bus per lineam masculinam Santius Maior, demum Fernandus filius eius, reges Ca-
 stellæ descendunt: deinde in margine descriptis Nunio Rasura, vno de iudicibus Castel-
 læ, ac Comite Ferdinando, cæterisque Comitibus, de quorum genere Ferdinandus rex ex
 latere materno propagatus est: congruens est, vt non omittamus illos, per quorum textu-
 ram reges Castellæ à Laino Caluo vna cum Nunio Rasura Castellæ iudice per lineam
 maternam processerunt, licet non in præfatum Fernandum, sed in Alphonsum octauum,
 vnum ex descendens eius qui prælium Vbetæ deuicit, & monasterium de Huelgas

An. Dom.

ædificauit. Illa linea deriuata est in modum qui sequitur. Lainus Caluus vna cum Nunio Rasura iudicauit Castellam. Hic genuit Fernandum, à quo genitus est Lainus Fernandi, qui genuit Nunium Laini, à quo genitus Lainus Nunii, qui genuit Didacum Laini, qui ex vxore sua Theresia Nunii, quæ neptis fertur fuisse ex concubina Regis Legionis, genuit illum strenuum bellatorem Rodericum cognomento Cidi, qui fuit pater Eluiræ reginæ Nauarræ, à qua natus est Garfias rex Nauarræ pater Blanchæ, quæ fuit regina Castellæ, vxor Santii regis cognomento Desiderati, ex quorum matrimonio præfatus rex Alphonsus octauus procreatus est. Fuit autem hic Alfonsus vndecimus à Laino Caluo, & quintus à Cido, & duodecimus à Nunio Rasura, & decimus à Comite Fernando Gundifalui. Depinguntur autem descendentes per lineam Laini Calui in margine omnes per capita exempto Cido, qui propter strenuitatem operum depingitur integre, & supra equum, sicuti Fernandus Comes. hi enim duo inter cæteros strenuos Hispaniæ bellatores famosi nimium fuerunt, illorumque celebris fama nostris temporibus durat.

CAPVT LXXI

SICVTI Reges Nauarrorum præmisimus, vt clarius sciretur à qua radice Santius Maior descendebat, sic non incongruum est, vt nominemus Castellæ gubernatores, à quorū sanguine Fernandus rex Santii regis filius ex latere materno descendit. Ad mentem ergo reducendum est, quod antiquis temporibus regnum Castellæ aliquantulum reges Legionis in superiores cognoscebat, sed cum Ordonius huius nominis secundus, qui in Legionibus regnabat, ad se euocasset, illique secure ad præsentiam regiam irent, ille, nescio quo spiritu ductus, illos occidi fecit. Quo sceleratissimo facinore Castellani nimium, & non immerito moti, ab obedientia Regum Legionis perpetuo recesserunt, & ne absque gubernatore vagaretur, ex nobilibus regni duos sibi iudices elegerunt, quorum vnus Nunius Rasura, alius Lainus Caluus vocabatur, & ex vtroque eorum reges moderni descenderunt. Sed quia prius stirps Nunii Rasuræ stirpi regiæ coniuncta est, illam primo describamus: deinde stirpem Laini Calui, quæ tardius regio generi vnita fuit, enarremus. Fuit namque Nunius Rasura iudex Castellæ, & post illum iudicauit Gundifalvus Nunii filius eius, quia, vt diximus, mos antiquorum erat filio cognomen patris apponere. Hic fuit pater Ferdinandi Gundifalui, qui iam non solum iudicis, sed Comitum nomen assumpsit, cuius corpus apud monasterium de Arlanza quiescit. Post hunc gubernauit Castellæ Garfias Ferdinandi Comes filius eius, qui in monasterio de Cardenia tumulatus est. Cui successit Santius Comes filius eius, qui monasterium de Onia ædificauit, & in eo sepultus quiescit. Post hunc incepit gubernare Castellam Infans Garfias filius eius, qui adolescens apud Legionem occisus, absque liberis obiit, deuolutumque est regnum ad Eluiram sororē suam, vxorem Santii regis Nauarræ, ex quibus ortus est Fernandus rex, sextus à Nunio Rasura primo iudice Castellæ, & quartus à Comite Fernando Gundifaluo. Depinguntur autem hi progenitores sui in margine vno per capita, solo Comite Fernando integre, armatoque supra equum depicto, quia strenuitas & singularitas operum eius, vt singularius depingeretur, merito poscunt.

CAPVT LXXII.

SANTIUS rex Nauarræ dictus Maior, filius Garfiæ Tremulenti regis Nauarræ, genuit ex Eluira filia Santii Comitum Castellæ vxore sua duos filios, Garfiam & Fernandum, & ex concubina alium qui dictus est Ramirus. Et quia Infans Garfias, filius Santii Comitum Castellæ, apud Legionem per prodicionem filiorum Comitum Velæ occisus est, priusquam Santiam filiam regis Legionis sponsam suam in matrimonium duceret, dominium Castellæ deuolutum est ad Eluiram reginam Nauarræ, & eius causa ad Santium virum eius, qui potest dici primus rex Castellæ. Sed quia paruo tempore se intitulauit regem Castellæ, non computantur illi tempora regnandi. Diuisit autem dominia sua, & Nauarram dedit Garfiæ primogenito, Castellam Fernando secundogenito, Aragoniam Ramiro bastardo, qui primus in Aragonia rex vocatus est. Et Fernandus fuit primus, qui segregatim in Castella regium titulum assumpsit. Ideo in eo computantur tempora regnandi. Sed quia Santius pater eius habuit dominium Castellæ vna cum dominio Nauarræ & Aragoniæ, depinguntur iuxta eum duo scuta, vnum cum armis Castellæ ad dexteram, & aliud cum armis Nauarræ & Aragoniæ ad sinistram, ipse vero depingitur in veste longa, tanquam vir magnæ autoritatis. Depingitur etiam in margine Eluira vxor eius, & tres filii, Fernandus Castellæ, Garfias Nauarræ, Ramirus Aragoniæ reges. Non additur enim concurrentia, quia infra addetur Fernando.

CAPVT

CAPVT LXXIII.

FERNANDVS huius nominis primus, filius Sancii dicti Maioris Regis Nauarræ, cœpit regnare in Castella anno Domini millesimo decimo septimo, regni Hispaniæ quingentesimo nonagesimo octauo, & ab eius reparatione ducentesimo octogesimo octauo, & regnauit annis quadraginta. Hic duxit vxorem Sanciam filiam Alphonfi regis Legionis, sororem Veremundi regis. Et cum hic Veremundus absque liberis in prælio cecidisset, Fernandus propter Sanciam vxorem suam regnum Legionis obtinuit. Et sic fuit primus qui rex Castellæ & Legionis intitulatus est. Hic genuit ex vxore sua Sancium & Alphonsum, qui ei, vnus post alium, in regno successerunt, & Garfiam qui rex Galleciæ vocatus est, sed captus in vinculis ferreis decessit, & Vrracam dominam Zamoræ, & Eluiram dominam Tauri sororem eius. Ex concubina vero genuit Fernandum qui fuit Cardinalis. Hic rex optimus & bellicosissimus Coimbriam diuturna obsidione expugnatam sancto Iacobo visibiliter apparente obtinuit, & magnam partem Portugaliæ cum ea. In huius regia camera insignis Rodericus de Biuar, qui strenuitate operum Cidi cognomentum accepit, quod in lingua Arabica dominum sonat, adolescens nutritus est, & sub eo arma exercere cœpit. Obiit Fernandus mortē communi apud Cabezonem prope Vallem oleti. Depingitur in equo armatus sancto Iacobo clauis ciuitatis Colimbriæ tradente, quia cū diuino auxilio ad preces sancti Iacobi ciuitatem habuit. Depingitur etiam in margine Sancia Regina vxor eius, & Sancius & Alphonfus filii eius, qui in Castella post eum regnarūt, & Garfias qui rex Galleciæ intitulatus est, licet in vinculis decessit, & filia eius Vrraca domina Zamoræ, & Eluira domina Tauri, necnon Fernandus filius eius ex concubina, qui fuit Cardinalis. Depingitur etiam sanctus Dominicus de Sillos, qui eius tempore claruit. Depinguntur in suo scuto arma Castellæ & Legionis quæ hodie durant, quia iste fuit primus regum qui in Castella & Legionē simul regnauit. Concurrentia. Concurrerunt cum Fernando, & prope tempora eius, in sede Apostolica Ioannes decimus octauus mensibus quinque, & Sergius quartus annis duobus, & Ioannes decimus nonus annis quinque natione Romanus, & Benedictus octauus natione Tusculanus annis vndecim. Hic fuit eiectus de papatu, & factus est quidam alius Papa, vnde maximum schisma fuit. Et Ioannes vicesimus natione Romanus annis nouem, & Benedictus nonus natione Tusculanus annis quatuordecim. Iste fuit eiectus de papatu, & factus est Papa Sabinensis Episcopus, qui vocatus est Siluester tertius, qui sedit diebus quadraginta quinque, & Gregorius sextus annis duobus, & Clemens secundus mensibus decem & nouem. Hic fuit inuasor ecclesiæ & per vim habuit papatum. Et Damasus secundus sedit diebus viginti tribus. Hic fuit inuasor sedis Apostolicæ & subito defunctus est. Et Leo nonus natione Alemanus sedit annis quinque. In folio vero Imperii Romani Enricus secundus imperauit annis duodecim, & Conradus secundus annis viginti, & Enricus tertius annis decem & sex. Anno tertio decimo huius regis Fernandi obiit Robertus rex Francorum, & regnauit Enricus primus filius eius in Francia viginti quinque annis: & anno tricesimo nono obiit Enricus rex Francorum, & successit Philippus primus filius eius, qui regnauit in Francia annis quadraginta nouem.

CAPVT LXXIII.

SANCIVS huius nominis secundus, primogenitus Fernandi, cœpit regnare anno Domini M. LVI. regni Hispaniæ cccccxxxviii. & ab eius reparatione xxxviii. & regnauit annis sex. Hic cum Alphonso fratre suo contendens, regnum Legionis quod pater dimiserat, obtinuit, & cum Vrracam sororem suam apud Zamoram obsessam teneret, à Vellido proditore prodicionaliter occisus est. Ideo depingitur in terra prostratus proditore in illo lanceam mittente. sepultus enim est in monasterio Oniensi. Concurrentia. Concurrerunt cum Sancio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Victor secundus genere Alemanus annis duobus (hic timore imperiali factus est Papa) & Stephanus nonus natione Tuscus mensibus nouem, & Benedictus decimus mensibus nouem, per violentiam est Papa factus, postea cessit, & Nicolaus secundus annis duobus, & Alexander secundus natione Mediolanensis annis duodecim: in folio vero Imperii Romani imperabat idem Enricus quartus.

CAPVT LXXV.

ALPHONSVS huius nominis sextus, filius Fernandi, ac frater Sancii, cœpit regnare anno Domini millesimo sexagesimo tertio, regni Hispaniæ sexcentesimo quadragesimo

An. Dom.

mo quarto, & ab eius reparatione tricesimo quarto, & regnavit annis quadraginta tribus. Hic habuit sex vxores, ex quarum prima genuit Vrracam, ex aliis alias filias, & ex vna earum quæ fuit Sarracena, filia regis Seuillæ, quæ vocabatur Zaida, & ad fidem conuersa nominata est Maria, genuit filium masculum qui dictus est Infans Sancius, qui puer existens occisus est in prælio cum Arabibus octo prope Alcazarium de Consuegra. Ex nobili vero quadam concubina genuit Therasiam filiam, quæ nupsit Enrico Comiti Lotoringiæ confanguineo Imperatoris, & dedit illis partem Galleciæ quæ nunc Portugallia vocatur. Ex istis autem descendunt Portugalliæ reges. ille enim Enricus fuit pater Alphonsi primi regis Portugalliæ. Hic Alphonsus Castellæ insignissimam urbem Toletum variis & crebris vastationibus fatigatam, & diuina obsidione afflictam obtinuit, & in ea metropolitanam sedem antiquissimam ac honorabilissimam reparauit, multaque oppida in vicinia Toleti ab Arabibus erepta Christiano nomini adiecit. Hic rex inter alia insignia opera sedem Burgensem instituit, illiq; magnam dotem, & multa priuilegia contulit: & sic ab vno eodemq; rege, & eodem tempore, & sub eodem Romano Pontifice, videlicet Urbano 11. Toletana metropolis reparata, & Burgenfis sedes instituta est. Obiit autem Alphonsus morte communi, & apud monasterium S. Facūdi vna cum Zaida iam Maria sepultus est. Receperat enim ibi primo habitum monachalem sic ob timorem Sancii fratris sui. Depingitur autem Alphonsus armatus in equo, quia gloria multa bellicosa peregit. Depinguntur in margine ex vtroq; latere sex vxores sic nominatæ, Agnes, Constantia, Beatrix, Elisabet, Therasia, & Zaida vocata Maria. Depingitur etiam nobilis Ximena concubina, quam ferunt de domo Guzmanica fuisse, ex qua reges Portugalliæ processerunt. Depinguntur quoque in linea inferiori præfatus Sancius Infans, & Vrraca regina, quæ fuit filia Constantiæ Reginæ, & duæ Infantissæ Eluira & Sancia, filiæ Elisabet reginæ. Depinguntur etiam Enricus Comes & Therasia vxor eius, filia Alphonsi ex Ximena. Depinguntur etiam reges Portugalliæ qui ab eis processerunt, vt venerunt: Alphonsus qui fuit primus rex, Sancius, Alphonsus secundus, Sancius secundus cognomento Capello, cuius corpus Toleti tumulatum est, Alphonsus tertius, Dionysius, Alphonsus quartus, Petrus, Fernadus, Ioannes, Eduardus, Alphonsus quintus, qui nunc in Portugallia regnat. Fuerunt autem omnes numero duodecim. Concurrentia. Concurrerūt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Gregorius septimus natione Tuscus annis septem, & Victor tertius anno vno, qui veneno misso in calice dicitur obiisse, & Urbanus 11. annis nouem, & Paschalis natione Tuscus annis decem & octo, & Gelasius secundus natione Campanus anno vno, & Calixtus secundus natione Burgundus Comitum filius sedit annis quinque. Hic ecclesiam Compostellanam in metropolitanam erexit, & illi prouinciam Emeritensem subiecit. Huius tempore Burdinus qui olim Archidiaconus Toletanus fuerat, deinde Bracarenfis Archiepiscopus, qui per Enricum Imperatorem in papatum fuerat intrusus, in carcere obiit. Et Honorius secundus natione Bononiensis sedit annis duobus. In solio vero Imperii Romani Enricus quintus imperauit annis quindecim, & Lotarius tertius annis vndecim. At licet hucusq; solum illorum principatum concurrentiam adiecimus quorum excellentia omnibus notissima est (summorum enim Pontificum superioritas, ac potestatis plenitudo ab omni catholico humiliter recognoscitur, & merito tempora in sede Romana sedentium in omnibus annalibus ac historiis annotanda sunt. Imperatorum quoq; Romanorum etsi aliquantulum potentia debilitata sit, eminentiam tamen dignitatis ac quandam prioritatem inter cæteros mundi principes nullus illis vnquam negauit, vt quasi primogenitus regum, & primus eorum in generalibus Christianorum conuentionibus Imperator Romanus sedeat & loquatur. Non ergo ab re de nominibus ac temporibus illorum in Chronicis aliorum regnorum mentio communiter interfieri solet. Regum autem Francorum celebritas non ignota omnibus est, & etiam illorum memoria non immerito haberi debet, præsertim in Hispanorum annalibus, qui cum eis antiquam & modestam communionem habemus. Etenim hæc duæ domus gloriosæ Hispaniæ & Franciæ, vt alibi nonnunquam dixisse & scripsisse sum memor, sanguinis coniunctionem, arctamque & strictam confidentiam tam antiquis, quam modernis temporibus habuerunt) nunc tamen ultra has, & alia quarta concurrentia occurrit. Quæ licet tantæ reputationis non sit, vt his concurrentiis tribus adæquari debeat: scribentis tamen, & loci in quo hæc scribuntur, & personarū quibus præfens dirigitur arbor, qualitas non ab re annectendā proclamat. Hæc autem est Burgenfis sedis ortus & cōtinuatio, quæ ab huius regis diebus vsq; ad moderna tempora continuatis pontificibus durat. Non incongruum ergo cuiquam videri debet, si aliarum concurrentiarum calcibus Burgenfes Pontifices annectamus, vt breui compendio sciatur qui fuerint Præsules, & quorum regum temporibus ab institutione

tionē ipsa sedis in cathedra Burgenſi ſederunt. Fuit autem eccleſia Burgenſis cathedralis, & Aucenſis ſedes quæ dirupta per Arabes ab antiquis temporibus erat, cum ſua diœceſi ad eam translata per hunc Alphonſum v. dotantem, Urbano Papa ſecundo erectionem hanc confirmante, illamque Apoſtolicæ ſedi immediate ſubiiciente, anno Domini milleſimo nonageſimo ſeptimo, huius regni anno. Sedit autem in ea primus Simeon, qui prius Aucenſis Epifcopus erat, viginti tribus annis. Ac poſt illū ſucceſſit Gometius in ſede Burgenſi, qui decem annis. Et poſt Gometium Garſias huius nominis primus, cognomento Aragonenſis, nepos Simeonis, ſedit in ea decem & octo annis, qui tres Epifcopi ſucceſſiue ſedem Burgenſem rexerunt huius ſexti Alphonſi temporibus.

CAPVT LXXVI.

POST obitum huius Alphōſi Vrraca filia eius cœpit regnare. nam, vt præmiſimus, Alphonſus rex habuit multas filias, & quia filium maſculum non reliquerat, ſuccedere debuerat Vrraca quæ primogenita erat earum. Hæc in vita patris nupſit Raimundo Comiti, ex quo genuit Alphonſum, qui intitulatus eſt Imperator Hispaniarum. Mortuo vero hoc Raimundo in vita Alphonſi regis, ſecundo nupſit Alphonſo regi Aragonū, ex quo nullum genuit filium, neque etiam matrimonialē vitam duxerunt. Nam etſi non diuerſiſſent in forma eccleſiæ, ſemper tamen vix erant adinuicem ſeparati, illam nimis honeſtā vitam ducente. Poſt mortem vero Alphonſi regis Caſtellæ patris ſui, Alphonſus rex Aragoniæ voluiſſet regnum habere propter vxorem. illa vero renuebat, multi etiam de magnatibus nobilibus Caſtellæ adhæſerunt Alphonſo puerulo, filio Vrracæ & Raimūdi Comitis. Et huius occasione fuerunt multa diſcordia in Caſtella, aliis pro Alphonſo rege Aragonum, & aliis pro Vrraca, aliis pro Alphonſo infantulo decertantibus, ſed finaliter regnū manſit Infanti Alphonſo. Vrraca vero obiit apud Legionem morte ſubita: & quia modico tempore durauit, & etiam illo non recte, nec libere cœpit, non computantur tempora regni, ſed ſcribuntur Alphonſo Imperatori filio eius. Hoc tempore claruit ſanctus Ioannes de Vrteca, & ad euitationem præliorum cum aliis prælatis & religioſis nimium laborauit. Depingitur autem Vrraca in rectitudine arboris, quia ad regnum pertinebat, & in margine depinguntur duo viri quos habuit, Raimundus Comes, & Alphonſus rex Aragonum. Depingitur etiam Alphonſus Imperator filius eius, in recta linea iterum integre depingendus, & ſanctus Ioannes de Vrteca.

CAPVT LXXVII.

ALPHONSVS huius nominis ſeptimus, intitulatus Imperator Hispaniæ, cœpit regnare Anno Domini milleſimo centeſimo octauo, regni Hispaniæ ſexcenteſimo octogefimo ſexto, & ab eius reparatione trecenteſimo ſeptuageſimo octauo, & regnauit annis quinquaginta vno. Hic Alphonſus fuit, vt diximus, nepos ex filia Alphonſi ſexti, qui deceſſerat abſq; filio maſculo, relictis filiabus, quarum primogenita vocabatur Vrraca, quæ prius nupſit in ſigni Comiti Raimundo, ex qua genuit hunc Alphonſum ſeptimum. Hic Alphonſus conſtruxit Hoſpitale quod Imperatoris vocabatur, in ſuburbio Burgenſis, & obtinuit Almeriam, à qua rediens obiit in via ex ægritudine ſub quadam arbore, in portu qui dicitur del Muradar, diuiſis regnis ſuis. Dedit enim regnum Caſtellæ Sancio primogenito, & regnum Legionis Fernando ſecundogenito, quæ diuiſio nimium diſplicuit regnicolis. Depingitur Alphonſus cum diademate imperiali, & ſedens propter eminentiam dignitatis, quia Imperator vocatus eſt. Nullus autem aliorum regum ſedens depingitur præter iſtum, propter ſingularitatem tituli imperialis. Depingitur in margine Imperatrix vxor eius, & Beatrix filia eorum, quæ nupſit regi Franciæ, & ſanctus Adelelmus qui tempore illo florebat, cuius corpus reconditum eſt in eccleſia ab eius nomine intitulata, quæ vocatur ſanctus Adelelmus, prope extra muros Burgenſis. Concurrentia. Concurrerunt autem cum Alphonſo Imperatore, & prope tempora eius, in ſede Apoſtolica Innocentius II. natione Romanus annis tredecim, & Celeftinus II. natione Tuſcus menſibus quinq; & Lucius II. natione Bononiensis menſibus decem, & Eugenius II. natione Piſanus annis octo, & Anaſtaſius quartus natione Romanus anno vno, & Hadrianus tertius natione Anglicus annis quatuor, & Alexāder III. natione Tuſcus annis viginti vno. Hic vicit quatuor ſchiſmaticos. Fuit autem illud magnū ſchiſma. In ſolio vero Imperii Romani Conradus ſecundus imperauit annis quindecim, & Fredericus primus imperauit annis triginta ſeptem. Anno tertio huius regni Imperatoris obiit Philippus rex Francorum, & ſucceſſit ei Ludouicus VI. filius eius cognominatus Groſſus, qui regnauit in Francia annis tri-

ginta. Ille fuit vicessimus octauus rex Francorum. Anno trigesimo secundo huius regni Alphonfi obiit Ludouicus sextus rex Francorum, & successit ei filius eius Ludouicus septimus, qui regnavit in Francia annis quadraginta tribus, qui fuit Christianissimus Rex Francorum. Ille Ludouicus duxit in vxorem Beatricem filiam huius Alphonfi Imperatoris. Venit autem ad sanctum Iacobum, & cum magna honorificentia ab Alphonso Imperatore socero suo receptus & tractatus est. Sederunt autem in sede Burgenfi tempore huius Alphonfi regis Imperatoris tres Episcopi, videlicet Paschasius annis quatuor, & Simeon huius nominis secundus annis viginti, & Petrus huius nominis primus annis octo.

CAPVT LXXVIII.

SANCIVS huius nominis tertius, cognominatus Desideratus, primogenitus Alphonfi Imperatoris, coepit regnare segregatim in Castella, vt pater disposuerat, anno Domini 1159. millesimo centesimo quinquagesimo nono, regni Hispaniæ septingentesimo tricesimo sexto, & ab eius reparatione quadringentesimo vicesimo nono, & regnavit anno vno. Hic duxit vxorem Blancham, filiam Garfiæ regis Nauarræ, qui fuit nepos ex filia insignis bellatoris Roderici Cidi. Genuit autem hic Sancius ex ea Alphonsum octauum, qui post eum regnavit in Castella. Obiit Sancius iuuenis morte communi, Alphonso filio suo infantulo remanente. Depingitur in veste longa & pacifica, quia propter breuitatem temporis bella non gessit, & in latere depingitur regina vxor eius, & Alphonfus eorum filius qui post eum regnavit. Concurrentia. Concurrerunt cum Sancio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Lucius tertius natione Tuscus annis quatuor: in solio vero Imperii Romani imperabat idem Federicus primus. Tempore huius Sancii Victor Episcopus sedebat in sede Burgenfi decem annis, computatis illis quibus federat viuente Imperatore.

CAPVT LXXIX.

FERNANDVS secundus, frater Sancii, & filius Imperatoris, coepit regnare segregatim in Legionem anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo nono, regni Hispaniæ septingentesimo tricesimo sexto, & ab eius reparatione quadringentesimo vicesimo nono. Etenim vno eodemque tempore coeperunt regnare, Sancius in Castella, & Fernandus in Legionem iuxta dispositionem paternam, sed duratio regnandi fuit diuersa. Nam Sancius regnavit anno vno, vt proxime scriptum est, Fernandus vero regnavit annis triginta vno. Hic deuicit in prælio Alphonsum qui primus fuit rex Portugaliæ. Obiit autem Fernandus morte communi, relicto Alphonso filio qui post eum regnavit in Legionem. Depingitur hic Fernandus in parte sinistra, depictis etiam prope in latere regina vxore eius, & Alphonso filio qui post eum regnavit in Legionem. Non assignatur ei, nec Alphonso filio eius concurrentia, quia attribuitur regibus Castellæ, & victorū regnū vnum, & idē est tēpus.

CAPVT LXXX.

ALPHONSVS VII. filius regis Sancii, cum esset ætatis tantum trium annorū, successit in regno Castellæ anno Domini millesimo centesimo sexagesimo, regni Hispaniæ septingentesimo tricesimo octauo, & ab eius reparatione quadringentesimo tricesimo, & regnavit annis quinquaginta tribus. Hic duxit vxorem Eleonorem filiam Recharedi regis Angliæ, qua genuit Sancium qui decessit in ætate infantili, & Fernandum qui decessit in adolescentia, & Enricum qui post eum regnavit: filias vero, Blancham que nupsit Regi Franciæ, ex qua genitus est sanctus Ludouicus rex Francorum, & Berengariam que fuit vxor Alphonfi regis Legionis, ex qua genitus est Fernandus rex qui Seuilliam expugnauit, & Alphonfus qui dictus est Infans Molinæ, & Vrracam que fuit regina Portugaliæ, & Leonorem que fuit regina Aragonum, & Constantiam que fuit monialis & Abbatissa de Huelgas. Hic Alphonfus fuit deuictus ab Arabibus in prælio de Alarcos, & post illam aduersitatem reuertens ad cor, fundauit insigne monasterium de Huelgas prope Burgis cum solenni Hospitali, quod Hospitale regis vocatur, & alia monasteria monialium in diuersis locis subdita monasterio de Huelgas, que eius filiarum vocantur, & post multa pia opera profectus iterum ad bellum contra Arabes, deuicit eos in prælio quod dicitur de Nauis Tolosæ. Et quia ibi ter venisse dicitur miraculum Crucis, celebratur festum quod dicitur triumphum sanctæ Crucis, decima sexta die Iulii aliquibus ecclesiis, præsertim Toletana & Burgenfi cathedralibus, & in monasterio de Huelgas quod ipse ædificauerat, & in quo corpus suum tumulatum quiescit. Obiit autem morte communi. Depingitur armatus in equo, propter illud insignissimum & vltimum prælium quod apud Nauas deuicit, & depingitur in latere Eleonor regina vxor eius, & filii eius, videlicet, Sancius qui decessit in ætate

ætate infantili, & Fernandus qui decessit in adolescentia, & Blanca quæ fuit vxor regis
 Franciæ, ex qua genitus est Sanctus Ludouicus rex Francorum, qui etiam depingitur hic
 infra matrem suam, & Vrraca quæ fuit regina Portugalliæ, & Leonor quæ fuit regina A-
 ragonum, & infra istas depingitur Constantia Abbatisa de Huelgas. Depingitur etiã hic
 sanctus Dominicus pater prædicatorum, qui claruit tempore illo. Enricus autem filius e-
 ius non depingitur hic in latere, quia est depictus intègre infra in recta lineâ arboris. Be-
 rengaria quoque filia sua depingitur supra prope Alphonsum regem Legionis virũ suum.
 Concurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica
 Urbanus tertius natione Lombardus anno vno, mensibus decem (hoc tempore erepta est
 10 Hierosolyma à Sarracenis, qui cum à transmarinis partibus rem tam flebilem audisset, præ-
 nimio dolore obiit) & Gregorius octauus natione Romanus mense vno, & Clemens ter-
 tius natione Romanus diebus decem & sex, & Celestinus tertius natione Romanus annis
 septem, & Innocētius III. natione Campanus annis decē & octo, mensibus quatuor, die-
 bus viginti tribus. Huius tempore à Francis & à Venetis capta est Constantinopolis. Tē-
 pore huius Innocētii Papæ tertii inceperunt duo ordines solennes, videlicet ordo Fra-
 trum prædicatorum, & ordo Minorum. ordinis prædicator fuit inuentus sanctus Domi-
 nicus natione Hispanus. incepit autem in partibus Tolosanis, vbi contra hæreticos verbo
 & exemplo prædicabat anno Domini millesimo ducentesimo tertio, Pontificatus domi-
 ni Papæ Innocētii anno sexto. Ordinis vero Minorum fuit pater sanctus Franciscus. in-
 cepit vero prope ciuitatem Alisiam apud sanctam Mariam de Portiuncula anno Domini
 20 millesimo ducentesimo sexto. In folio vero Imperii Romani Enricus sextus imperauit an-
 nis octo, & Otho quartus imperauit annis duobus. Anno nono regni huius Alphonſi obiit
 Ludouicus septimus rex Francorum, & successit Philippus secundus filius eius, qui re-
 gnauit in Francia annis quadraginta tribus. Ilte fuit tricesimus rex Francorum, & succes-
 sit ei Ludouicus octauus filius eius, qui regnauit in Francia annis tribus, qui fuit tricesi-
 mus primus rex Francorum. Hic Blancham filiam huius Alphonſi regis Castellæ habuit
 vxorem, ex qua natus est filius ei nomine Ludouicus nonus, qui fuit canonizatus per Bo-
 nifacium Papam octauum, & regnauit in Francia annis quadraginta quatuor. Ilte fuit tri-
 cesimus primus rex Francorum. Sederunt autem in cathedra Burgensi tēpore huius Al-
 30 phonſi quatuor Episcopi, videlicet Petrus secundus viginti sex annis, & Martinus decem
 & octo, & Matthæus annis tribus, & Fernandus primus duobus annis. Hic dicitur fuisse
 nepos regis. Huic fuit data Villafur de Ferreros.

CAPVT LXXXI.

ALPHONSVS huius nominis nonus, filius Fernandi regis Legionis, cœpit regnare anno
 Domini millesimo ducentesimo, regni Hispaniæ septingentesimo sexagesimo octa- 1200.
 uo, & ab eius reparatione quadringentesimo sexagesimo, & regnauit annis viginti octo,
 qui fuit annus tricesimus regni Alphonſi regis Castellæ. Duxit in vxorem Berengariam,
 40 filiam Alphonſi regis Castellæ, ex qua genuit, vt proxime dictum est, Fernandum, in quo
 vnita sunt regna, & Alphonsum Infantem Molinæ. Obiit autem morte communi. Depin-
 gitur in veste pacifica in latere arboris, & prope eum Berengaria regina vxor eius, & infra
 eos duo filii, videlicet Fernandus qui postea regnauit in Castella & Legione, & Alphon-
 sus Infans Molinæ.

CAPVT LXXXII.

ENRICVS huius nominis primus, filius Alphonſi regis Castellæ, cœpit regnare in Ca- 1214.
 stella anno Domini millesimo ducentesimo decimo quarto, regni vero Hispaniæ se-
 ptingentesimo nonagesimo primo, & ab eius reparatione quadringentesimo octogesimo
 50 tertio, & regnauit annis duobus. Obiit puer in ætate tenera ex vulnere sibi illato a tegula
 ex casu cadente, cum luderet cum pueris nobiles domicellis suis Pallentiæ ad tegulum,
 vt interdum facere solent. Depingitur puer, quia in ætate puerili decessit, & manu posita
 in capite ad ostendendum dolorem illati vulneris, & prope eum filia regis Portugaliæ,
 quæ in vxorem delata est, licet postea diuerterunt. Concurrentia. Concurrerunt cum En-
 rico, & prope tempora eius, in sede Apostolica Innocētius quartus: in folio vero Imperii
 Romani imperabat idem Otho quartus. Sedebat autem tempore huius regis in Burgensi
 sede Garſias huius nominis secundus, cognomento de Contreras, qui sedit annis sex, &
 sic tetigit tempus duorum Regum.

FERNANDVS huius nominis tertius (nam computamus in nominatione reges Legionis) fuit filius regis Legionis Alphonfi ex regina Berengaria filia Alphonfi regis Castellæ, & mortuo Enrico auunculo suo cœpit regnare in Castella anno Domini millesimo ducentesimo decimo sexto, regni Hispaniæ septingentesimo nonagesimo tertio, & ab eius reparatione quadringentesimo octogesimo quinto, & regnavit annis triginta quinque. Mortuo enim Enrico deferebatur regnum Castellæ ad Berengariam sororem eius. Sed illa, ut nobilissima Domina, cessit regnum Fernando filio suo, qui veniens à Legionē ubi cum patre morabatur, in regem Castellæ receptus est viuente Alphonso patre suo, & regnavit in Castella. Postea vero decimo sexto anno regni sui decessit Alphonfus rex Legionis, & successit Fernandus in Legionē, & ex tunc fuerunt iterum vnita regna, quæ vnio hodie durat, durabitque Deo dirigente in perpetuum. Et quia in hac vnione renouata est quodam modo monarchia, & arma regia mixta sunt ex Castellis & Leonibus, ideo incipimus ex ea quartam computationem annorum, ut legens sciat, quo tempore incepit hæc vnio, anno Domini millesimo ducentesimo tricesimo secundo, qui fuit annus regni Fernandi in Castella decimus sextus. Hic Fernandus duxit duas vxores, quarum prima vocata Beatrix, fuit filia Philippi Ducis Bauariæ, qui electus in Imperatorem Romanorum obiit antea quam coronam assumeret, & post obitum eius fuit Imperator Federicus frater eius, apud quē erat hæc Beatrix Domicella, ex qua rex Fernandus genuit Alphonsum qui post regnavit, & Federicum, & Manuelem, & Philippum, & Sancium & Enricum. Et post obitum huius Beatricis reginæ duxit secundam vxorem, Ioannam filiam Comitis de Pontis, ex qua genuit Ludouicum, & Eleonorem. Hic gloriosus rex obtinuit Seuilliam, Cordubam, Gienum, & totam fere Vandaluziam, & etiam regnum Murcia per Alphonsum primogenitum suum. Et post insignissima opera obiit deuotissime apud Seuilliam, quam de manibus infidelium eripuerat, morte communi, præsentibus filiis & magna copia Prælatorum. Depingitur Fernandus armatus in equo prope ciuitatem Seuilliam, quodam Arabe dante illi clauē, quia ciuitas illa per longam & obstrictam obsidionem ab eo afflictā in deditiōem eius deuenit. Depinguntur in latere duæ reginæ vxores, & infra eas quinque filii masculi quos genuit ex prima regina, videlicet Federicus, Emmanuel, Enricus, Philippus, & Sancius. Alphonfus autem primogenitus infra in recta linea, ut rex depingitur. Depinguntur etiam duo filii ex secunda vxore, videlicet Ludouicus, & Eleonor. Concurrentia. Concurrerunt cum Fernando, & prope tempora eius, in sede Apostolica Honorius tertius natione Romanus annis decem, & Gregorius nonus natione Campanus annis nouem, & Celestinus quartus natione Mediolanensis diebus viginti: in solio vero Imperii Romani Federicus secundus imperauit annis triginta tribus. Sederunt autem in sede Burgenfi huius regis tempore tres Episcopi, videlicet Ioānes huius nominis primus, qui fuit electus, sed munus consecrationis non recepit, vixit anno vno, & Mauricius Famosus Episcopus, quem ferunt Anglicum fuisse, vixit viginti sex annis. Hic insignis Pontifex ædificauit ecclesiam Burgensem quæ hodie est. Primo enim (ut aiunt) sedes erat in ecclesia sancti Laurentii, apud quam palatium Pontificale constructum hodie durat. Fuit autem primus lapis positus in Ecclesia Burgenfi vicesima die mensis Iulii anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo secundo. Et, ut creditur, fuit totum corpus ecclesiæ edificatum temporibus huius Mauricii, claustrum tamen & insignis capella sanctæ Catharinæ fuerunt post eum aliis temporibus ædificata, necnon turres duæ principales quæ sunt in porta quam vocant regiam, non fuerunt tunc ex toto finitæ, sed post anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo secundo, ducentesimo vigesimo postquam incepta fuerat ædificari ecclesia. In eadem fere die cœpit continuare ædificium illarum turrium Alphonfus Episcopus huius nominis secundus, qui hodie per diuinam misericordiā sedet, & cum diuino auxilio opus hoc facit continuari. Illo vero tempore quo Mauricius cœpit ædificare ecclesiam Burgensem, Rodericus pontifex Toletanus cœpit ædificium ecclesiæ Toletanæ. Post Mauriciū sedit in ecclesia Burgenfi Ioannes huius nominis secundus duodecim annis.

CAPVT LXXXIIII.

ALPHONVS decimus, filius Fernandi, cœpit regnare anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo, regni Hispaniæ octingentesimo vicesimo octauo, & ab eius reparatione quingentesimo vicesimo, & regnavit annis triginta duobus. Hic duxit vxorem Violantam filiam Iacobi regis Aragonum, ex qua genuit Fernandū primogenitum, qui ex Blanca vxore sua, filia sancti Ludouici regis Francorum, genuit Alphonsum

sum & Fernandū, qui vocati sunt de la Cerda. Obiit autē Fernandus primogenitus viuente Alphonso patre suo apud Villam regiam. Genuit autem idem Alphonſus Rex alios filios, videlicet Sancium qui post eum regnavit, & Ioannem, & Iacobum, ac Petrum, & Berengariam, & Eleonorem: & ex concubina genuit Beatricem quę fuit vxor Alphonſi Regis Portugallię, ex qua genitus est Dionysius qui fuit Rex Portugallię. Hic Alphonſus fuit electus in Imperatorem Romanorum in discordia Electorum. Ex eo enim quod erat de domo Bauarię, voluissent aliqui, vt imperaret in Alemania. Habuit autem hic Alphonſus vigentem discordiam cum Philippo fratre suo, & cum multis magnatibus, demū cum Sancio filio suo, & plurimis laboribus fatigatus se retraxit ad Seuillam, vbi obiit morte communi. Hic fecit componi Partitas, quarum legibus regnum regitur. Huic attribuuntur illę tabulę Astrologię quę vocantur Alphonſianę, & etiam illa copiosissima historia quę Generalis dicitur. Depingitur Alphonſus sedens indutus veste longa, vt mos est peritorum, habens librum in manu, quia scientificus fuit, & communiter vocatus Astrologus. Et in latere depingitur Regina vxor eius, & infra eam duo filii, videlicet Sancius secundo genitus cum corona, quia fuit Rex, & Fernandus primogenitus sine corona, quia decedens in vita paterna regnum non habuit. Et infra hos duos depinguntur alii quinque, tres filii, & duę filię, videlicet Ioannes, Iacobus, Petrus, & Berengaria & Eleonor. Hic obtinuit Regnum Murcia, necnon Xericium, & alia oppida illius cōtractę. Cōcurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Alexander quartus natione Campanus annis septem, & Vrbanus Gallicus quartus annis tribus, & Clemens quartus natione Prouincialis annis tribus, & Gregorius decimus natione Lombardus annis quatuor, & Innocentius quintus natione Burgundus mensibus quinque, & Adrianus quintus natione Gebenensis mense vno, & Ioannes viceſimus primus natione Hispanus mensibus octo, & Nicolaus tertius natione Romanus annis duobus, & Martinus quartus natione Italicus annis quatuor. In solio vero Imperii Romani obiit Federicus secundus Imperator, & post mortem eius Electores se in duo diuidentes, quidam eorum hunc Alphonſum Regem Castellę, quidam vero Ricardum Comitem Coimbrię fratrem Regis Anglię ad Imperium elegerunt, quod schisma multo tempore durauit, neque aliquis eorum benedictionem Imperialem obtinuit. Anno decimo quarto huius regni Alphonſi obiit sanctus Ludouicus Rex Francorum, & successit ei Philippus quartus, filius eius, qui regnavit in Francia annis viginti quinque. Iste fuit tricesimus Rex Francorum. Sederunt autem tempore huius Alphonſi in ecclesia Burgenſi quinque Episcopi, videlicet Aparitius vndecim annis, & Matthæus huius nominis secundus duobus annis, & Martinus cognomēto de Contreras annis octo, & Ioannes cognomēto de Villahaoz duobus annis, & post istum vacauit ecclesia Burgenſis septem annis. Quibus expletis Gundisaluuſ Conchenſis Episcopus fuit translatus ad ecclesiam Burgēsem, & rexit eam sex annis. Demum ab ea translatus est ad ecclesiam Toletanam.

CAPVT LXXXV.

40 **S**ANCIVS quartus filius Alphonſi decimi, cœpit regnare anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo quarto, regni Hispanię octingentesimo sexagesimo, & ab eius reparatione quadringentesimo secundo, & ab vltima vnione regnorum quinquagesimo quinto, & regnavit annis vndecim. Duxit vxorem Mariam filiam Alphonſi vocati Infantis de Molina, qui fuit frater Regis Fernandī qui Seuilliam obtinuit, & genuit ex ea Fernandum qui post eum regnavit, & Petrum, & Philippum, & Enricum qui fuit mutus, & Elisabeth quę fuit vxor Regis Britanię. Hic Sancius obtinuit Tarifam, quę fuit vnum de primis oppidis quod occupauerunt Arabes temporibus Roderici Regis. Obiit autē Sancius morte communi. Depingitur in veste longa, & ense nudo in manu, quia licet multa bella nō gessit, obtinuit tamē Tarifam. Depinguntur etiam in margine Maria vxor eius, & 50 quatuor filii, videlicet Fernandus qui fuit Rex, & Petrus, & Enricus, qui fuit mutus, & Philippus, & Elisabeth quę fuit vxor Ducis Britannię. Concurrentia. Concurrerunt cum Sancio, & prope tempora eius, in sede Apostolica Honorius quartus natione Romanus annis duobus, & Nicolaus quartus natione Lombardus annis quatuor: in solio vero Imperii Romani Radulphus primus imperauit annis decem & octo. Anno secundo huius regis Sancii obiit Philippus quartus Rex Francorū, & decessit apud Gironam Catalonię, quam tunc obsessam tenebat, & successit ei Philippus quintus, filius eius, qui regnavit in Francia viginti nouem annis. Iste fuit tricesimus quartus Rex Francorum. Sedit in sede Burgenſi tempore huius Regis Sancii frater Fernandus de Cuevas ruuias vndecim annis.

1295. **S**ANCII filius Fernandus quartus cœpit regnare anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, regni Hispaniæ octingentesimo septuagesimo primo, & ab eius reparatione quadringentesimo sexagesimo tertio, & ab vltima vnione regnorum sexagesimo secundo, & regnavit annis quindecim. Duxit vxorẽ Constantiam filiã Dionysii Regis Portugaliæ, ex qua genuit Alphonsum qui post eum regnavit, & Eleonorẽ quæ fuit vxor Alphonfi Regis Aragonum. Hic Fernãdus obtinuit Gibraltarum, & prima oppida ad quæ applicauerunt & occupauerunt Arabes cum Tarifo duce eorum, & Comite proditore, & ab illo nomen receperunt. Nam à Tarifo dicitur Tarifa, & ab eodem nominatum est Gebeltarif, id est mons Tarif (Gebelenim Arabice idem est quod mons) licet post corrupto vocabulo dicatur Gibraltar. Obiit autem Fernandus apud Gienum morte communi. Aliqui dicunt citatum fuisse à duobus militibus, quos tanquam homicidas occidi præcepit per formam iustitiæ apud Marthos, vt compareret corã Deo redditurus rationem tricesima die. Ille vero ægritudine præcedente obiisse dicitur vltima die termini. Quæ casus singularitas aliquos putasse fecit, propter hanc causam Deum sic illum vocare voluisse. Sed an hoc euenit à casu, an ex illa causa, iudicio diuino relinquendum est. Depingitur in ætate adolescentiæ, quia adolescens decessit. Depinguntur etiam in margine Constantia Regina vxor eius, & duo filii Alphonfus Rex, & Eleonor Regina Aragonum. Concurrentia. Concurrerunt cum Fernando, & prope tempora eius, in sede Apostolica Celestinus quintus mēsisibus sex, & Bonifacius octauus natione Campanus annis nouem & Benedictus vndecimus natione Lombardus mensibus octo, & Clemēs quintus natione Burgundus annis octo, & post mortem eius vacauit sedes annis duobus, mensibus tribus, diebus decem & septem. in folio vero Imperii Romani Radulphus secundus imperauit annis sex. Sedit autem in sede Burgēsi tempore huius Regis Petrus huius nominis tertius cognomento Quixada. Huius autem Petri Episcopi & sequentium Episcoporum nō reperi certum numerum temporis vitę eorum, sed solum nomina, quæ collegi ex temporibus Regum qui eis aliqua priuilegia indulserūt, & in quorum priuilegiis rotatis Episcoporum Burgensium confirmantium nomina, vt moris est, describuntur. Sufficit ergo scire nomina eorum, & quorum Regum diebus sedebant, licet nesciamus designare vnicuique Regum numerum temporis quo sedit, præter illorū tempora qui in ætate nostra, vel iuxta eam in hac sede sederunt, quæ magis ex memoria, quam per scriptū recognoscimus.

CAPVT LXXXVII.

1310. **A**LPHONSVS vndecimus filius Fernandi, cœpit regnare anno Domini millesimo trecentesimo decimo, regni Hispaniæ octingentesimo octogesimo sexto, & ab eius reparatione quadringentesimo septuagesimo octauo, & ab vltima vnione regnorum septuagesimo septimo, & regnavit annis quadraginta. Duxit vxorem Mariam filiam Regis Alphonfi Portugaliæ, ex qua genuit Fernandum qui in pueritia decessit, & Petrum qui fuit rex. Et ex nobili Eleonore de Guzman genuit Enricū qui post Petrum regnavit, & Federicum qui fuit Magister sancti Iacobi, & Sancium & Tellium Comites, & Petrum & Didacum, quos duos pueros existentes occidit Petrus. Hic vicit Reges Benamarim & Granatæ in magno & famoso prælio apud flumen Salatū, cui interfuit Alphonfus Rex Portugaliæ focer eius. Hic etiam obtinuit Algeziram diuturna obsidione præcedente. obsederat enim eam viginti & tres menses. Obtinuit etiam Alcalam quam Regalem vocat. Et cum teneret obsessam Gibraltarū quam pater eius obtinuerat, & tempore huius Alphonfi per culpam vel dolum tenentis quem Alchaidum vocamus, perdita fuerat, & in castris pestis epidemia vigeret, & à suis crebris exhortationibus vrgeretur, vt propter pestem ab obsidione discederet, ex animositate cordis non acquieuit, & ex glandula pestifera infirmatus obiit feria sexta in Parasceue, Romano iubileo currente. Erat enim annus Domini millesimus trecentessimus quinquagesimus. Et sepultus est apud Cordubam in ecclesia cathedrali cum Fernando Rege patre suo. Depingitur Alphonfus in equo armatus quia bellicosissimus fuit. Depinguntur in margine Maria Regina vxor eius, & Eleonor de Guzman concubina, & infra Mariam Reginam duo filii eius, Fernandus qui decessit puer, & Petrus qui fuit Rex, & infra Eleonorẽ septem filii eius, videlicet Enricus qui post Petrum regnavit, & Federicus qui fuit Magister sancti Iacobi, & Sācius, & Telius Comite, & Petrus, & Didacus, & Fernandus, qui in pueritia decesserunt. Concurrentia. Concurrerunt cum Alphonso, & prope tempora eius, in sede Apostolica Ioannes vicesimus secundus annis decem & nouem, & Benedictus duodecimus annis septem, & Clemens sextus natione

natione Gallicus annis decem: in folio vero Imperii Romani Albertus primus imperavit annis decem, & Henricus secundus imperavit annis quinque. Anno quarto huius regni Alphonſi obiit Philippus quintus Rex Francorum, & ſucceſſit ei Ludouicus decimus qui regnauit in Francia anno vno, & iſte fuit triceſimus quintus Rex Francorum. Anno ſexto huius regni Alphonſi obiit Ludouicus Rex Francorum, & ſucceſſit ei Philippus frater eius, qui regnauit in Francia annis decem & nouem. Iſte fuit triceſimus ſextus Rex Francorum. Et anno decimo nono huius regni Alphonſi obiit Philippus Rex Francorum, & ſucceſſit ei Philippus ſeptimus, qui regnauit in Francia annis viginti duobus. Iſte fuit triceſimus ſeptimus Rex Francorum. Sederunt in ſede Burgēſi tempore huius Regis tres
 10 Epifcopi, videlicet Gundifaluuſ ſecundus cognomento de Finoioſa, & Garſias tertius cognomento de Torres, & Ioannes quartus.

CAPVT LXXXVIII.

PETRVS filius Alphonſi cœpit regnare anno Domini milleſimo trecentefimo quinquageſimo, regni Hiſpaniæ nongentefimo viceſimo octauo, & ab eius reparatione ſexcentefimo viceſimo, & ab vltima vnione regnorum centefimo viceſimo, & regnauit annis decem & nouem. Ex nobili Maria de Padilla quam primo in concubinam habuerat, & poſt obitum Blanchæ filiæ Ducis Bauariæ duxit in vxorem, genuit Alphonſum, qui obiit in ætate infantili, & Coſtançam, quæ nupſit Ioanni Duci Alancauſtriæ, ex qua genuit
 20 Catharinam Reginam Caſtellæ. Hic Petrus Rex occidit Federicū Magiſtrum ſancti Iacobi, & Petrum, & Didacum fratres ſuos, & Ioannem Infantem Aragoniæ, & alios non paucos magnates & nobiles. Voluiſſet autem occidere Enricum fratrem ſuum, ſed contrario res euenit. Nam Enricus prudens & magnanimus primo auſugit ab eo, deinde collecta potenti manu Gallicorum regnum ingreſſus eſt, & reſcollectis ad eum multis potentibus & nobilibus de Caſtella, abhorrentibus à Petro, Rex intitulatus eſt, & Petrum inſectus apud Montiel obſedit, cum effugere putaret. auſatus de fuga eius Enricus ad illum acceſſit, & cum ambo Reges & fratres, ſed capitaliſſimi adinuicem inimici, in duelli colluctatione pugnarent, Petrus ab Enrico occiſus eſt. In cuius obitu ceſſauit inteſtinū bellū quod propter hanc fraternam diſcordiam in Caſtella erat, & omnes vnanimiter receperunt. Huius autem diſturbii tempore Algezira quæ noſtra erat, ab Arabibus occupata, deſtructa fuit. Depingitur Petrus cum Enrico pugnans, & in terram cadens ab eo occiſus, & in cacumine montis caſtellum poſitū per quod Montiel figuratur. Depinguntur in margine Blanca Regina, & infra eam Maria de Padilla primum concubina, demum Regina vocata, & infra eam Coſtanza filia eius, & Ioannes Dux Alancauſtriæ vir ſuus, & infra eos Catharina filia eorum, & Enricus vir eius, qui regnauerunt, & infra in arbore deſcripti ſunt. Concurrentia. Concurrerunt cum Petro & prope tempora eius, in ſede Apoſtolica Innocentius vi. annis decē, & Vrbanus v. natione Lombardus annis octo. In folio vero Imperii Romani poſt mortem Enrici Imperatoris electores ſe in duo diuidentes quendam Federicum Ducem Auſtriæ, & quendam Bauariæ ad Imperium diſcorditer elegerunt, cuius diſſenſionis cauſa magnum ſchiſma fuit in imperio. Anno primo huius regni
 30 Petri obiit Philippus ſeptimus Rex Francorum, & ſucceſſit ei Ioannes filius eius, qui regnauit in Francia annis quatuordecim. Hic fuit victus & captus ab Anglicis in prælio de Piteos, & iſte fuit triceſimus octauus Rex Francorum. Sederunt in ſede Burgēſi tempore huius Petri regis duo Epifcopi, Lupus cognomento de Fontetha, & Fernandus 111.

CAPVT LXXXIX.

ENRICVS ſecundus, filius Alphonſi, cœpit regnare anno Domini milleſimo trecentefimo ſexageſimo nono, regni Hiſpaniæ nongentefimo quadrageſimo ſeptimo, & ab eius reparatione ſexcentefimo quadrageſimo, & ab vltima vnione regnorum centefimo triceſimo nono, & regnauit annis decem. Nam licet duobus annis regnauerit in diſcordia cum Petro, honeſtius tamen videtur, vt illos annos regni ei attribuamus, quibus poſt obitum Petri regnauit, duos vero præcedentes Petro ſcribamus. Hic duxit vxorem Ioannam filiam Ioannis cognomento Emmanuel, & per maternam lineam proneptem Infantis Fernandi primogeniti Regis Alphonſi decimi, qui viuente patre deceſſerat, ex qua genuit Ioannem qui poſt eum regnauit, & Eleonorem quæ fuit Regina Nauarræ. Obiit autem Enricus ex podagræ infirmitate apud ſanctum Dominicum de la Calciata. Depingitur Enricus in veſte pacifica, quia licet bellicoſus fuit nõ tamē cū Arabib. pugnavit. Depingitur in margine Ioāna Regina vxor eius, & infra eam duo filii, Ioānes, & Eleo-

nor Regina Navarra. Concurrentia. Concurrerunt cum Enrico, & prope tempora eius, in sede Apostolica Gregorius vndecimus natione Gallicanus. Post obitum eius Cardinales, qui tunc in curia Romana erant, decima die obitus eius elegerunt Bartholomæum Archiepiscopum Barensem, qui sibi Urbani sexti nomē constituit. Sed non longe ab hoc Cardinales Romani exierunt, & apud Anagniam se transferentes elegerunt Robertum Cardinalem Gabenensem in Papam, qui vocatus est Clemens septimus, asserentes primā electionem esse nullam, eo quod violentia fuit facta. Nam Romani tantum incusserunt Cardinalibus timorem, quod ad euadendum periculum mortis Bartholomæum in Papā elegerant. Maximum schisma fuit hoc, quod durauit per quadraginta annos, quousque in concilio Constantiensi, quod fuit celebratum tempore Ioannis Regis secundi, extintum est. Adhæsit autem Clementi Hispania, præter Portugalliam & Galliam. In solio vero Imperii Romani Carolus quartus Ioannis Regis Bohemiæ filius imperauit annis triginta quatuor. Anno quinto huius Regis Enrici obiit Ioannes Rex Francorum, & successit ei Carolus quintus, qui regnauit in Francia annis decem & sex. Iste fuit tricesimus nonus Rex Francorum. Sedit in sede Burgenfi tempore huius Enrici Dominicus Episcopus. Iste fuit oriundus de Arruielo villagio Oniensis monasterii.

CAPVT. XC.

1379. **I**OANNES huius nominis primus, filius Enrici, cœpit regnare anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo nono, regni Hispaniæ nongentesimo quinquagesimo septimo, & ab eius reparatione sexcentesimo quadragesimo nono, & ab vltima vnione regnorum centesimo quadragesimo nono, & regnauit annis vndecim. Hic duxit vxorem Eleonorem filiam Petri Regis Aragonum, ex qua genuit Enricum qui post eum regnauit, & Fernandum qui fuit Rex Aragonum. Qui Fernandus genuit Alphonsum qui hodie in Aragonia regnat, & Ioannem qui regnat in Navarra, & Enricum qui fuit Magister sancti Iacobi, & Sancium qui fuit Magister Alcantaræ, & Petrum qui exitu bombardæ apud Neapolim obiit, & Mariam Reginam Castellæ, ex qua genitus est Enricus quartus Rex, ac dominus noster hodie regnans, & Eleonorem quæ nupsit Eduardo Regi Portugalliæ, ex qua genitus est Alphonfus qui in Portugallia regnat. Ioannes Rex hic post obitum Eleonoris vxoris suæ duxit secundam vxorem Beatricem, filiam Fernandi Regis Portugalliæ, ex qua nullum filium genuit. Sed propter eam graue bellum inter Castellam & Portugalliam exortum est. Nam Fernando Portugalliæ Rege sine liberis deeedente, & regno ad Beatricem filiam suam Reginam Castellæ delato, Ioannes ius vxoris prosequens, Portugalliam manu potenti ingressus est, ac Vlyssionem obsedit, sed peste grauissima vigente abcessit. Et anno reuoluto regrediens apud Algibam rotam campestre prælium ex animositate excessiua præmature, & non spectatis multis de exercitu suo qui veniebant, ac fessis militibus suis, qui in die illa feruente æstu Aleria oppido satis distanti venerunt, sicut minus prudenter tentauit, sic & infœliciter res gesta est. Nam multi ex magnatibus & nobilibus nostris, licet viriliter decertantes obierunt. Hic Ioannes, cum Enricus pater suus schismate orto nulli contendentium adhæsisset, congregauit prælatos & proceres regni, & magno tractatu & deliberatione habitis, declarauit pro Clemente septimo. cui, & Benedicto tertio decimo vocato post eum adhæsit Castella vsque ad conciliū Constantiense. Hic Ioannes apud Alcalam de Henares cum quadam Dominica die post missarum sollempnia ante prandium spaciaturum forti equo infidens iret, & calcaribus, vt fieri solet causa solatii, eum ad currendum infestasset, equus velociter & fortiter currens, in fine cursus in valle quadam offendens cecidit, & Regem sub se & sella recipiens, lignis sellæ stomacho letaliter vulnerato, tam grauius oppressit, quod illico Rex animam exhalauit. Depingitur itaque sub equo cadens, quia sic casualiter vitam finiuit. Depinguntur in margine duæ Reginæ vxores eius, & Eleonor prima, & Beatrix secunda, & infra Eleonorem duo filii, Enricus Castellæ & Fernandus Aragoniæ Reges, & infra Fernandum sex filii, videlicet Alphonfus Aragoniæ, & Ioānes Navarra Reges, & Maria Castellæ & Eleonor Portugalliæ Reginæ, ac Enricus & Petrus Infantes. Filii autem Enrici Regis Castellæ infra depinguntur, & prope eum in loco suo. Concurrentia. Concurrerunt cum Ioāne, & prope tempora eius, in sede Apostolica Clemens septimus in Auinione, & apud Romam prætenus Urbanus sextus. In solio vero Imperii Romani imperabat idem Carolus quartus. Anno secundo huius regni Ioannis obiit Carolus quintus Rex Francorum, & successit ei Carolus sextus, qui regnauit in Francia annis quadraginta duob. Iste fuit quadragesimus Rex Francorū. iste Carolus ex potione sibi data, vt aliqui putāt, vel ex aduersa valetudine amens factus est, cuius amentia ingentia damna Franciæ attulit. Sederunt in sede Burgenfi tempore huius Ioannis

Ioannis Regis Ioannes quintus cognomento Manrique duobus annis, qui Seguntinensis, deinde ad Burgensem ecclesiam, & post ex Burgenfi ad Compostellanam translatus est, cui successit Gundifalvus tertius cognomento de Vargas, qui similiter ex Calagurritana ecclesia ad Burgensem, in qua sedit quinque annis, & Burgenfi ad ecclesiam Hispalensem translatus est.

An. Dom.

CAPVT XCI.

ENRICVS tertius, filius Ioannis, cœpit regnare anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo, regni Hispaniæ nongentesimo sexagesimo nono, & ab eius reparatione sexcentesimo sexagesimo primo, & ab vltima vnione regnorum centesimo sexagesimo, & regnavit annis decem & sex. Duxit vxorem Catharinam filiam Ioannis Ducis Alancaustriæ, & Costanzæ filia Petri Regis, ex qua genuit Ioannem qui post eum regnavit, & Mariam Reginam Aragoniæ, quæ hodie cum Alphonso Rege Aragonum viro suo in Aragonia regnat, & Catharinam quæ fuit vxor Infantis Enrici Magistri S. Iacobi. Hic Enricus Rex iustitiæ magnus zelator fuit, & in pace regna sua gubernavit: erat tamen pro maiore temporis parte infirmus corpore. Gessit bellū aliquandiu contra Regē Portugalliæ, in quo aliquæ obsidiones & particularia prælia nobilium & gentium adinuicem procefferunt, non tamen euenit aliquod prælium campestre generale. Tenuit captum in vinculis Federicum Ducem Beneuenti patrum suum, filium Enrici Regis aui sui ex concubina Leonore Ponce. Nec non obsedit Alphonsum filium eiusdem Regis ex concubina apud Gionē oppidū Asturiarū. obsessus autē Comes Alphonfus aufugit, & semper in exilio fuit: & occupauit terras eorū, donās aliis magnatib. Illi vero, alter in vinculis, alter in exilio, post obitum huius Enrici obierūt. Hic Enricus cum bellum contra Arabes indixisset, & Andaluziam procederet, quatenus, licet propter infirmitatem corpoream bellicos labores subire non posset, salem in conuicinia regni Granatæ moraretur, vt exercitiis suis Arabum regnum intransibus aptius & velocius fauorem & auxilium daret: apud Toletum ægritudine quæ eum continue premebat, vehementius inualecente, in die natalis Domini albescentecœlo diem vitæ suæ clausit extremum. Depingitur Enricus in apparatu honestissimo regali sedens in cathedra, & enses habēs in manū propter grauitatem morum, & iustitiæ zelum quem habuit, sicuti alter Recharedus, & iuuenis facie, quia in iuuentute decessit incipiente vicesimo octauo anno regni ætatis suæ. Et depinguntur in margine Catharina Regina vxor eius, & infra eam filii eius, Ioannes qui post eum regnavit, & Maria quæ in Aragonia regnat, & Catharina Infantissa. Concurrentia. Concurrent cum Enrico, & prope tempora eius, in sede Apostolica idē Clemens septimus, & Benedictus tertius decimus natione Hispanus, sed in schismate: apud Romam vero sederunt præfensi Bonifacius nonus, & Innocentius sextus. In solio vero Imperii Romani sederunt idem Carolus quartus, & post eum Vladislaus Rex Boemiæ filius eius. Sed iste non recepit coronam imperialem, nec habuit pacificum imperium, sed in discordia cum Roberto Duce Bauariæ. In sede Burgenfi Ioannes huius nominis sextus cognomēto de Villa creces primo Episcopus Calagurritanus, & sedit vndecim annis, & post obitum eius vacauit ecclesia tribus annis.

Imago Enrici.

Ecclesia tribus
vacat annis.

CAPVT XCII.

IOANNES secundus filius Enrici tertii, cœpit regnare anno Domini millesimo quingentesimo septimo (in die enim natalis Domini, in quo pater obierat, ipse Ioannes Rex acclamatus est) regni vero Hispaniæ anno nongentesimo octogesimo quinto, & ab eius reparatione anno sexcentesimo septuagesimo septimo, & ab vltima vnione regnorum centesimo septuagesimo sexto, & regnavit annis XLVII. Erat ætatis xx. mensiū cum regnare cœpisset, & habuit tutores Catharinam Reginam genitricē suam, & Infantem Fernandum fratrem patris sui, quos pater in testamento suo nominauerat. Demum Infante Fernando Rege iam Aragonum facto abeunte, cum adhuc Ioannes impubes existeret, ad Reginam matrem suam tutela integre deuoluta est. Et paulo post Regina decedente, Ioannes in quarto decimo anno ætatis constitutus absq; tutoribus mansit, & in principio quinti decimi anni congregatis prælatis, ac proceribus, & procuratoribus ciuitatum, apud Maioritum cum consensu omnium gubernationem accepit. Duxit autem vxorem Mariam filiam Fernandi Regis Aragonum patris sui, ex qua genuit Enricum qui post eum regnavit, & regnat, regnabitq; diuturnis temporib. vt in clementia diuina speramus, & Catharinam, & Eleonorem, quæ in Francia obierunt. Et post obitum Mariæ Regine duxit secundam vxorem Elisabet, filiam Ioannis Infantis Portugalliæ, qui fuit filius Ioannis Portugalliæ Regis, ex qua genuit Alphonsum, & Elisabet, quos infantulos & in tenerrima ætate

1507.

An. Dom. reliquit, quorum vitam & statum Deus prosperare dignetur. Huius Regis tempore, cum adhuc in infantia esset, exercitus sui sub Infante Fernando tutore suo bellum quod Enricus pater suus Arabibus indixerat, continuantes, Antequeram magna obsidione afflictam occuparunt, & Zaharam, & aliqua alia castella de Granata regno. Deinde illo iam in virili ætate existente, aliqui ex capitaneis suis obtinuerunt Ximenam, Huescam, Huelmam, & Benamarueldum, & multa alia Arabum fortalitia, ex quibus nonnulla per Arabes recuperata fuerunt. Ipse vero personaliter ad ciuitatem tendens, prælium campestre cum Arabibus iniuit: in quo Arabes deuicti multis eorum cæsis intra urbem se redixerunt. Huius tempore Federicus Dux Beneuenti in vinculis, & Alphosus frater suus in exilio obierunt. Hic alium Federicum Ducem Arionæ, nec non & alium Federicum Comitem de Luna, filium Regis Siciliae ex concubina, in vinculis poni præcepit, qui in custodia decesserunt. Nec non alios Comites & magnates regni Castellæ, videlicet Fernandum Aluari de Toledo Comitem de Alba, & Alphonsum Pigmentel Comitem de Beneuento, ac nobiles viros dominum Enricum filium Almiranti, & Perrum Sueri, ac Suerum de Quinones fratrem suum capi fecit, & in custodia retineri. Qui omnes diuersis modis & temporibus liberati sunt. Hic etiam captum tenuit Infantem Enricum Magistrum sancti Iacobi, consanguineum suum, per triennium, & postea liberauit. Deinde crescente discordia tamen eum, quam Ioannem Regem Nauarræ fratrem suum, qui in Castella multa oppida & castra tenebant, à regno expulit, cuius occasione bellum inter Castellam, & Aragoniam pariter, & Nauarram aliquandiu duraret. Et cum hi duo fratres, nonnullisque ex magnatibus Castellæ concomitantibus, regnum manu armata intrarent, & prope Olmetum prælium campestre iniuissent, Rex noster Ioannes, & Enricus primogenitus eius victoriae gloriam habuerunt: illi vero uicti abscedentes in Aragoniam se redixerunt. Hic Rex à pueritia sua nobilem virum Aluarum de Luna acceptissimum habuit, cuius consilio præ omnibus adhærebat, illumque nimium exaltauit, primo Comitem, deinde Comestabilem, deinde Magistram sancti Iacobi faciendo, quas dignitates in vnius persona concurrere, nunquam auditum est: tantaque affectione ad eum inclinabatur, ut omnia ad voluntatem eius facere crederetur. Et cum huius amoris exuberantia triginta quinque annis fere durasset, prope finem tamen iuxta fortunæ morē res aliter successerunt. Nam voluntate ex incredibili amore ad incredibile odium mutata, apud Burgos capi illum fecit, & ad castrum Portillo ductum in arcta custodia detineri, & paulo post super criminibus contra eum per procuratorem fiscalem propositis, inquisitione facta de collari mada uit. Decollatus autem est apud Vallem oleti in forma iustitiæ, clamore præconis præcedente, in medio plateæ, super altum & magnum ambonem, ex ligno ad hoc aptum ædificarunt, tapetibus ornatum, & caput eius à corpore abscissum fixum est clauo in vno lignorum. Fuit autem sepultus in quadam ecclesia extra muros, & post ex illa ad ecclesiam Minorum translatus. in quo singularissimo spectaculo satis cognoscere potuerunt, qui viderunt, & etiam non videntes, qui audierunt, quanti valoris mundana prosperitas sit, cum ex summa prosperitate ad summam aduersitatem fortunæ rota frequenter ac velociter humanos successus reuoluat. Et ut cognoscamus quam periculosissima sit nimia familiaritas Regum, quam nonnulli, ut summum bonum, desiderant, nullo alio exemplo opus est. multa enim alia exempla quæ nos hoc doceant, ante nostra tempora præcesserunt. Sed hoc inter cetera singularissimum, & ad instruendum nos, & etiam alios qui post nos magnis temporibus subsequenter, efficacissimum est. Obiit autem Ioannes apud Vallem oleti in quinquagesimo anno ætatis suæ ex febre quartana, quam habuerat aliis exortis accidentibus, & in domo prædicatorum corpus eius repositum fuit, & anno fere reuoluto ad monasterium de Miraflores prope Burgis quod ipse ædificari mandauerat, & pro sepultura sua elegerat, solenniter translatus est. Etenim Alphonfus Burgensis Episcopus cum honorabili copia obuiam illi usque ad Pallentiolam exiens, illumque associans vna cum nobilibus Baronibus, Roderico Didaci de Mendoza, & Ioanne de Padilla, qui cum eo à Valle oleti veniebant, multitudine clericorum ex circumuicinis castris & oppidis ad viam processionaliter exeuntibus, ac ecclesiasticorum & nobilium ciuium Burgensis multitudine concomitante, ad insigne monasterium de Huelgas adductus est, ibique officio defunctorum quod Vigiliæ vocamus, tam per moniales, quam per Capitulum cathedralis ecclesiæ eodem Episcopo celebrante, solenniter ac deuote expleto, ad monasterium prædicatorum quod sancti Pauli vocatur, humeris nobilium deportatur, ibique religiosis vigiliis deuore dicentibus, nocte tota quieuit: ac sequenti die quæ sancti Ioannis Baptistæ erat, similiter humeris nobilium ad Miraflores adductus est, ibique sub pannis & pulcro ornatu, quia domus illa adhuc ædificata non erat, quæ tantum populum capere posset, capella constituta,

vita, eodem Episcopo missarum solennia celebrante ac sermonem faciente officium fi-
 nitum fuit, illoq; finito nobilissimum & regium corpus in sepulchro suo reconditum est,
 cuius anima in domino requiescit. Depingitur Ioannes rex armatus in equo, quia diuer-
 sis bellis fere toto tempore occupatus fuit, tam super ciuilibus dissensionibus, quam etiã
 aliquando contra reges Aragonum & Nauarræ, interdum contra Arabes. quod quidem
 Arabicum bellum ipse mente gerebat, licet aliis bellicis actibus impeditus continuare
 nequibat. Depinguntur etiam in margine ex vno latere Maria Regina vxor eius prima,
 & infra eam Henricus primogenitus qui hodie regnat, cuius vitam, statum, & regnum o-
 mnipotentiã diuina foeliciter dirigere, conseruare, & exaltare dignetur, & duæ filia, Ca-
 10 tharina & Eleonor Infantissæ, quæ in infantia decesserunt, & ex alio latere Elisabeth vxor
 eius secunda, & infra eam Alphonfus Infans, & Elisabeth Infantissa, filii eorum in infan-
 tia constituti, quos misericors Deus custodire velit. Depingitur etiam magister Vincen-
 tius ordinis prædicatorum, qui huius tempore claruit. Cuius vita & doctrina taliter splen-
 duerunt, vt congrue mereatur canonizari, & catalogo sanctorum apponi. Concurrentia.
 Concurserunt cum Ioanne, & prope tempora eius, in sede Apostolica idem Benedictus
 tertius decimus apud nos durante schismate, & apud Romanos federunt præfens Inno-
 centius sextus, & Gregorius decimus, & Alexander quintus, & Iohannes vicesimuster-
 tius. Schismate autem per concilium Constantiense sublato sedit Martinus quintus na-
 20 tione Romanus in vnitate obedientia annis tredecim, & Eugenius quartus natione Ve-
 netus annis decem & sex, & Nicolaus quintus natione Ianuensis de Cerezana annis de-
 cem & sex, vsque ad obitum eiusdem Ioannis. In folio vero Imperii Romani imperauit
 Sifemundus viginti & tribus annis, & coronam Imperii recepit, & post eum Albertus
 Dux Austria gener eius quatuor annis, sed diadema imperiale non habuit. Ac illo de-
 functo imperauit Federicus Dux Austria, nepos Alberti, qui hodie imperat, & per Ni-
 colam Papam coronatus est Romæ. Tempore autem huius regis Ioannis decessit Ca-
 rolus sextus rex Francorum, qui compos mentis non erat, & successit ei Carolus septi-
 mus, filius eius, qui hodie regnat. Hoc tempore propter peccata Christianorum quæ in-
 30 terdum Deus visibilibus flagellis castigare decreuit, capta est Constantinopolis à Turcis, *Constantinopolis
à Turcis capta.*
 occiso Imperatore Græcorum & aliis plurimis. Sed Romanus Pontifex & nonnulli Prin-
 cipes ad eius recuperationem cum Dei auxilio operam dare intendunt, speramusque in
 diuina misericordia quod recuperabitur, sicuti aliis temporibus perita & recuperata
 fuit. In ecclesia autem Burgenfi tempore huius regis sederunt quatuor Episcopi, videli-
 cet Ioannes septimus cognomine Cabeza de vaca sex annis. Hic fuit primo Episcopus
 Conchiensis. Et Alphonfus de Illescas anno vno & dimidio. Hic fuit primo Episcopus
 Zamorensis, & vacauit ecclesia Burgenfis anno vno. Et Paulus annis viginti. hic fuit pri-
 mo Episcopus Carthaginensis, & ædificauit ecclesiam beati Pauli cum sacristia, & capi-
 40 tulo prope muros Burgenfis, composuitque additiones ad Postillam Nicolai de Lyra su-
 per Biblia, & librum qui dicitur Scrutinius scripturarum. Et Alphonfus huius nominis
 secundus cognomento de Carthagea, qui nunc sedet, sedebitq; quandiu diuinæ prou-
 dentia placuerit.

CAPVT XCIII.

ENRICVS huius nominis quartus, filius Ioannis secundi, cœpit regnare vicesima quar-
 ta die mensis Iulii, anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quar- 1454
 to, regni Hispaniæ millesimo vicesimo septimo, & ab eius reparatione septingentesimo vi-
 cesimo quarto, & ab vltima vnione regnorũ ducetesimo octauo, ætatis vero suæ anno tri-
 cesimo, & regnat hodie, speramusque in Dei misericordia, quod regnabit foeliciter diu-
 turnis temporibus. Hic in principio regni sui cõuocatis prælatis ac proceribus regnorum
 suorum, necnon procuratoribus ciuitatum, recepit ab eis homagium fidelitatis iuxta le-
 ges peritorum, ac morè ab antiquis temporibus seruatum. Postea vero intra breue tem-
 pus pacauit differentiam quæ cum Ioanne auunculo suo Rege Nauarræ erat: quia se
 prætendebat grauatam in confiscatione bonorum suorum quæ in Castella habet, facta
 per Ioannem patrem suum, & assignata ei certa quantitate in redditibus regni cessit o-
 mni iuri quod prætendebat. Reconciliauitque & recepit ad gratiam suã Federicum Al-
 mirantum qui extra regnum vagabatur, liberauitque à custodia Comitem de Alba, qua
 per sex annos & vltra detentus fuerat, restituens vtrique istorum bona sua quæ eis ablata
 fuerant per Ioannem Regem. Pacatisque suis, & aliis patentibus differentiis quæ in re-
 gno erant, disposuit bellare contra Mauros, & mira celeritate se posuit cum exercitu suo
 in conspectu ciuitatis Granatæ. Etenim discedens in secunda feria post Dominicam in

An. Dom.

passione à Segouia ciuitate sibi gratissima, quam præ cæteris ciuitatibus pro habitatione & recreatione sua solet eligere, in quarta feria intra octauas Paschæ apparet cum quinq; millibus equitum prope muros Granatæ. Quæ itinerandi velocitas etiam vni equiti expedito, hostium incursum non timenti, sed per ruras vias equitanti, ac tanta distantia viarum satis congrua fuisset. Inspectoque districtu diligenter per quatuor dies, regressus est ad Eciam, & paucis diebus interpositis, dum segetes crescebant, ingressus est territorium Malacæ, ibique moram trahens per quindecim dies vastauit districtum eius. Demum venit Cordubam, vbi celebrauit nuptias cum Ioanna Regina vxore sua, filia Eduardi Regis Portugaliæ. diuerterat enim iã ex aliquibus causis autoritate Nicolai Papæ quinti à Blanca filia Iohannis Regis Nauarræ, quam primo habuerat. Expleuit autem benedictionem nuptialem Archiepiscopus Turonensis, qui in regia curia tunc erat Orator Caroli septimi Regis Francorum. Celebratis vero nuptiis confestim intrauit iterum districtum Granatæ maiore cohorte magnatum & militum associatus. Ibant enim iam cum eo Ioannes de Guzman Dux Metinæ, Federicus Almirantus, Petrus Giron Magister Calatrauæ, Enecus Lupi de Mendoza Marchio sanctæ Iulianæ, Ioãnes Patheco Marchio Villenæ, Aluarus de Astuinniga Comes Placentinus, Alphonfus Pigmentel Comes Beneuentanus, Fernandus Aluari de Toletto Comes de Alua, Ioannes Manrique Comes de Castaneda, Ioãnes Ponze de Leon Comes de Arcos, Rodericus Manrique Comes de Paredes, & Ioannes de Luna Comes de sancto Stephano, & Gabriel Manrique Comes de Osorno, & aliqui alii magnates, & multi alii nobiles. Dimiserat autem Alphonsum Carrillo Archiepiscopum Toletanum & Petrum Fernãdi de Velasco Comitem de Haro in gubernatione harum regionum quæ citra montes sunt, qui apud Vallem oleti existentes terras sibi commissas solemter ac prudenter in absentia regis rexerunt. Rex vero cum exercitu suo prope Granatam moram trahens per viginti dies vastauit Vegam, & circumuicinam regionem. Quibus vastatis rediit ad Eciam, & licentiauit Marchionem sanctæ Iulianæ, & Comites Placentinum, & Beneuentanum, & de Alua, aliosque magnates, qui versi sunt ad domos suas. Ipse vero rex manens apud Andaluziam cum gentibus terræ, & aliis magnatibus, & nobilibus citra montanis qui cum eo remanserant, aliquos alios ingressus fecit in terris Maurorum. Adueniente vero hyeme rediit citra mōtes ad Abulam & Segouiam. Nunc vero incipiente anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto profectus est ad Andaluziam ea intentione, vt bellum contra Mauros toto conatu continuet. Deus omnipotens qui est dux omnipotēs, qui est dux exercituum catholicorum, prospere dignetur dirigere gressus eius, & sub manu sua fidei Catholicæ terminos ampliare, proteruiamq; hostium sanctæ Crucis potenter humiliare. Depingitur Enricus in equo armatus, quia suscepto sceptro regio confestim bellum Mauris indixit, & ad modum Ginetari qui hac specie equitandi libentius & frequētius vtitur. Obiit tempore huius Enrici Nicolaus Papa quintus, & successit in Apostolica sede Calixtus tertius natione Hispanus de regno Valentia. In solio vero Imperii Romani idem Federicus quartus, & in regno Franciæ idem Carolus regnavit, in sede Burgenfi idem Alphonfus secundus.

Votū auctoris.

CAPVT XCIII.

HÆc fraternitati vestræ, fratres charissimi, vt audistis, descripsi, breuitati nimium deferens, vt compendiosæ arboris descriptionem decebat, produxi que vsque ad vltimum Februarii diem anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto: quæ autem in futurum euenient, futuri scriptores depromant. Nos vero Reges hos quos descripsimus, præsertim illos qui fide ac virtutibus lucidius claruerūt, in orationibus nostris ad memoriam reducamus, nunquam obliuioni tradi sinentes Alphonsum sextum qui hanc honorabilem sedem ab Urbano secundo erigi, ac sedi Apostolicæ immediate subiici precibus deuotis obtinuit, illamque tam in capite, quã in membris plurimis dotauit: necnon & alios insignes Reges ab eius femore descendētes, à quibus diuersa beneficia prædecessores nostri, ac nos temporibus diuersis recepimus. Romanosque Pontifices quorum Burgenfes præfules speciales suffraganei sunt, Pontifici futurorum bonorum Christo Iesu Domino nostro specialiter commendemus. Illos etiam dignum est, vt orationum nostrarum memoria recipiat, qui hanc ecclesiam regentes in cathedra Burgenfi sederunt, quos suis locis in concurrentiæ sine nominatos videtis, omnipotentis Dei clementiam implorantes, vt eorum ex illis qui iam in patria cœlesti recepti sunt, deprecationes nos foueant: illos vero qui adhuc in purgatorio forsan manent, nosque cum illis, quando ab hac vita euocati à carcere huius corporis discefferimus, intra illam cœlestem

Ieru-

Ierusalem quæ à miseriis huius vitæ temporalis exuta diuina gaudet fruitione, misericorditer dignetur admittere qui in trinitate perfecta viuit, & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Regum Hispaniæ Anacephalæosis finis.

LVCII MARINEI SICVLI,
 10 REGII HISTORIOGRAPHI, DE
 REBUS HISPANIÆ MEMORABILIBVS OPVS,
 libris XXII. comprehensum.

LVCII MARINEI SICVLI PRO-
 LOGVS AD IMPERATOREM CAROLVM ET
 ISABELLAM IMPERATRICEM, CATHO-
 licos Hispaniæ Reges.

FFERVNT alii suis Principibus, excellentes & Catholici Reges, aurum, ar-
 gentum, ceteraq; metalla: alii margaritas gemmasq; preciosas: alii suaves odo-
 res, thus scilicet & myrrhā: nonnulli pantheras, tigres, elephantos: alii came-
 los, monocerotes, leones, aliq; animalia siluestria: alii equos & canes ad venan-
 dum: alii varii generis accipitres: alii psittacos, & lusciniās, aliāq; canētes au-
 culas: alii pavones: alii phasianos & attagines: alii varia pulchraque musces in-
 strumēta: tabulas alii pulchris imaginibus pictas: alii speciosa domus ornamen-
 ta, peristromata scilicet, & aulaa variis hominum & aliorum animalium figuris & antiquis histo-
 riis contexta: alii denique maris & fluviorum res meliores, terræq; fructus & arborum: quæ quidem
 vel aspectu, vel odore, vel cantu, vel sono, vel gustu Principis aures, oculos, animumq; delectant. Ego
 30 vero paupertatis alumnus & vestra laudis admodum studiosus, quoniam rebus aliis carebam, Maie-
 stati vestra librum quem in Hispaniæ laudem vestrorumq; progenitorum memoriam scripseram, non
 pauperis fortasse, sed prædiuitis munus offero. Quem quidem si legeritis, Hispaniam vestram fere to-
 tam, & omnia quæ sunt in ea memorabilia, non sine delectatione cognoscere facile poteritis. Annos
 nanque prope quinquaginta quibus in Hispania sum commoratus, nulla mihi res fuit optatior, nulla
 maior cura, nulla frequentior actio, nullus deniq; labor incundior, quam diligenter inquirere, ac cer-
 nere propriis oculis res Hispaniæ memorabiles, de quibus magno studio conquisitis, & bene perspectis,
 aliquid quam verissime scribere m. Quod quidem feci, ut & honestissimo meo desiderio satisfacerem,
 & Catholicorum Principum, ac totius Hispaniæ gentis, quæ patriæ suæ laudibus & honori maxime
 40 student, gratiam demererer. Quapropter ut mihi rerum quas eram scripturus, ratio probabilis cer-
 taque cognitio constaret, primum multos antiquorum libros euoluere fuit necesse, ut ea quæ scripsis-
 sem, autoritate doctissimorum virorum comprobata, vera esse crederentur. Hispaniam deinde pene
 totam peragraui, res omnes diligenter inspiciens, & ea quæ mihi memoratu digna visa fuere, memo-
 riæ mandavi. De quibus hoc opus quod vobis offero, Deo iuuante confeci. Quod etsi neque scripto-
 ris oratione, neque stilo, multarum tamen rerum cognitione ac varietate, quæ lectores inuitare solent,
 iuuare poterit. Quandoquidem non ea solum quæ tellus Hispaniæ suapte natura producit, scripsi-
 mus, sed à primis etiam Hispaniæ cultoribus usque ad tempora nostra Regum seriem & res gestas, de
 50 viris illustribus utriusque ordinis, de sanctis & martyribus Hispaniæ, de urbibus & oppidis, de cun-
 ctis denique rebus memoratu dignis. Quapropter operi nostro de rebus Hispaniæ memorabilibus
 nomen indidimus. Accipite igitur, excellentissimi Principes, Siculi vestri chartarum munus.
 Quod quidem cum legeritis, non aspernati, ut opinor, aliorum donis, quamuis preciosis, anteponetis.
 Sunt enim cetera omnia fortuna bona & mutabilia, quæ nimirum paucis annis ad alios atque alios
 transferuntur: munera vero quæ litterarum monumentis offeruntur, immortalia sunt,
 & accipientium simul & dedicantium memoriam in per-
 petuum conseruant.

EIVSDEM SICVLI PRO-
LOGVS SECVNDVS DE HISTORIÆ LAV-
DIBVS AD EOSDEM PRINCIPES.

MAGNA res est & inestimabilis heroica virtutis & rerum bene gestarum memoria, quæ tenacissimo literarum complexu, perpetuo conseruatur, eminentissimi Principes. Earum enim rerum quas olim viri fortissimi magnifice gesserunt, & scriptores clarissimi literis tradiderunt, perutilis ac necessaria cognitio, & pergrata iucundaq; narratio mortalibus prodesse plurimum solet. Siquidem cum in veterum scriptorum libris illustrium virorum res inelyte gestas factaq; præclara non ingratæ lectione cognoscimus, illorum nimirum virtutes & laudes insignes admirantes, non solum legimus libenter, verum etiam summis efferimus laudibus, & pro nostris viribus imitari quam maxime contendimus. Quod si magnorum virorum gloriam cõsequi non possumus, ex nostro tamen labore non paruum capimus fructum, si quos in magnis rebus æquare non valeamus, eorum saltem virtutibus nitimur inherere. Quare meo quidem iudicio plurimum debemus antiquis hominibus, & qui res præclaras egerunt, & qui rationem posteritati habentes, vel suas vel aliorum res memorabiles nobis scriptas reliquerunt, à quibus nimirum maximas hereditates accepimus, & amplissimum patrimonium. Nullus enim nobis esset vitæ cultus, nullus ordo rerum, nulla denique præteritorum temporum cognitio, nisi multis veterum virorum monumentis & præclaris instrueremur exemplis. His enim quid honestum, quid magnificum, quid laudabile sit in vitæ, cognoscimus, & aliorum nobis perspectis honoribus ad virtutem, ad labores, ad aliquid agendum præclare laudabili semper æmulatione, & quasi agitati, stimulis excitamur. Preciosa res est igitur ac potius incomparabilis præteritarum rerum, Latino præsertim exulta sermone, narratio, quæ historiam vocamus, excellentissimi Principes. Quæ cum sit, ut prædicatur à multis hominum, vitæ magistra, temporum testis, custos memoria, nuncia veritatis, nimirum magnis Principibus & cunctis studiosis hominibus & oblectationis & utilitatis honestæ plurimum confert. Cuius quidem pergratis atq; iucundis lectionibus ac pene diuinis, nec in prosperis unquam rebus, nec in aduersis ab officio digredimur, sed omnes potius utriusq; fortuna casus pariter ferimus, animi semper atq; vultus æquabilitate seruata. Magnis itaq; laudibus humanæ vitæ perlucidum speculũ celebrari debet historia. De cuius perspicuo fonte, velut ex omnium honorum venerabili sacrario, summi Reges & optimi Principes humanitatem, clementiam, iustitiam, prudentiam, consilia, ceterasq; virtutes imitantur: magni Duces & strenui milites rei militaris usum & fortitudinem induunt: prouinciarum præsidēs perutiles colligunt ad gubernandum sanctiones: urbium magistratus & Reipublicæ gubernatores exempla virtutis & humanitatis excerpunt: magnarum demum rerum negotiatores inuiolatam fidem seruare, & aliorum societatem & amicitiam colere docentur. Enimvero nihil est utilius historia, nihil hominibus necessarium magis, illis præsertim qui sunt in excelso rerum fastigio collocati. Nullum est enim virtutis exemplum, nullum memorabile factum ab orbe condito ad nostram usque tempestatem, quod nobis historia non velut omnis antiquitatis pulcherrima facies ante oculos ostendat. Instituant, non inficior, hominum vitam pulchre commodeq; satis Philosophiæ sanctissima præcepta, sed multo pulchrius multoq; commodius historiæ lectiones. Monet illa quidem recte sancteque præcipiens, sed fronte admodum seuera summi boni speciem quandam & angustum callem viamq; difficilem præ se ferens, à se plerumq; nonnullos magnitudine laboris auertit. Exempla vero rerum quæ celebrantur historia, siue quod illorum virtutes & laudes qui talia gesserunt, in sublimi & illustri loco sita cernuntur: siue quod à scriptoribus qui & ipsi quoque magnos honores adepti sunt, efficacius explicantur, multo facilius atq; libentius amplectimur, animisq; nostris tenacius inherentia firmiter retinemus. Sine quibus hominum vitæ in multis rerum varietatibus profecto non tutior esse posset, quam nauis amisso clauo fractisq; velis in pelago fluctuanti. Siquidem nemo potest præsentia recte disponere, nemo potest prouidere futura, nisi qui de præteritis multa cognouerit. Nunquam igitur satis digne laudari poterit historia, de cuius amplissimo sinu cunctæ virtutes, sicut è mari magno fontes omnes oriuntur. Ex quibus, si verum fateri volumus, nimirum tanta studiosis hominibus commoda, tantaq; proueniunt utilitates, quætas ego vix possum longo sermone complecti. Nunc itaq; multis quæ mihi ad historiæ laudem iure spectare videbantur omisit, illud unum dumtaxat repetam quod supra memoravi, historiæ rem esse præclaram atq; diuinam, & hominibus maxime necessariam. Hac enim ad omnes vitæ partes, ad omnes tam publicas quam priuatas actiones frequenter utimur, hac bona cuncta malaque cognoscimus, hac illustres homines illustriores sunt, hac omnis ætatis gesta referuntur, hac absentes adsunt, hac demum, quod omnium maximum est, mortui viuunt. Siquidem viuunt homines, semperque viuunt, quorum literis prodita celebrataq; virtus est.

est. Qui historiam condidit, multo quidem maiori laude dignus videri debet quam Pharius Gyges, qui à nonnullis primam pingendi artem commentus perhibetur. Fuit alioquin peracuta pictoris & satis nobilis inuentio: scriptoris vero diues & perutilis. Variis ille coloribus & penicillo tenuissimas lineas perducens, illustrium virorum partes exteriores & formam corporis refert: hic autem atramento, calamoque, & perpetuis chartis virtutes & animi bona cuncta testatur. Latent illius opera, vel tabulis, vel parietibus impressa: huius vero perpetuis commissa literarum monumentis, per vniuersum orbem ad omnes gentes deferuntur. Consumit illa vetustas & temporis longitudo, sicut & alia multa: hæc immortalia sunt & perpetuo remanent. Haud enim Alexander Macedonum Rex nobis cognitus esset, quamvis ab Apelle celeberrimo sui temporis pictore diligenter pingi se curauerit, nisi res ab eo fortissime gestas, vel Grace Clitarchus aliq, Græcorum plures, vel Curtius & Arrianus Latine conscripsissent. Viuit igitur Alexander, viuit Cæsar, viuit Hannibal, viuunt & alii quàm plurimi Principes & fortissimi viri qui sua virtute rebusq, gestis vita digni fuere. Verumtamen non pictura viuunt, quæ est inanis & vacua, non titulis & imagunculis vel argento vel auro percussis, sed sola viuunt historia, quæ quidem eos à mortalitatis iniuria vindicauit. Legite igitur historiam quam vobis offerimus, altissimi Principes, ut qui fuerint vestri maiores, & quæ fecerint, & res Hispania memorabiles quæ multa sunt & cognitione sciturg, dignissima, non ignoretis.

Siculus ad Lectorem.

QUOD de rebus Hispania memorabilibus multos annos elucubraueram, prolaturus in lucem, Candidissime Lector, te prius admonere obsecrareq, volui, ut si te vel meus honor, vel Hispania tangit, quod in eo opere desideraueris addas, & quod non probaueris vel deleas vel amice corrigas, meq, familiariter admoneas. Sum enim & fui semper rationi proximus & veritatis amicus. Fac igitur obsecro, quod abs te quàm iustissime peto, diligenter, ut si monumentum quod in Hispania laudem condidi, rursus excudendum fuerit, tuo recognitum iudicio & censura castigatum emendatius exeat & copiosius. Vale.

LVCII MARINEI SICVLI DE REBVS HISPANIÆ MEMORABILIBVS LIBER PRIMVS.

De Hispania nominibus.

HISPANIA, sicuti Plinius aliique scriptores tradiderunt, regio prima in solis occasu Europæ terminos claudit, quam ab Hispali vrbe eius insigni dictam fuisse, plures affirmant: alii vero ab Hispano Herculis nepote nominatam volunt. Eandem Græci Latinique ab Ibero amne dixerunt Iberiam. Sunt & qui nõ Iberiam, sed Iberam vocauerunt: vnde Ibericum mare dictum fuisse contendunt. Cæterum scripserunt nonnulli ab Ibero, quem secūdam Hispaniæ regem post Tubalem fuisse dicunt, Iberum amnem, & Iberiam prouinciam fuisse nominatam. Quorū sententiam, cui nec repugnatus, nec assentimus, aliorum iudicio relinquimus, & de Ibero rege, ac de aliis tribus & viginti quos ab initio Hispaniam condidisse ferunt, in alio loco dicemus. Hesperia quoque ab Hespero stella occidentali dicitur, vel (ut alii volunt, & scribit Hyginus) ab Hespero Atlantis fratre, à quo etiam, fratris arma fugiente, Italia Hesperia nomen accepit. Quapropter quum Hesperiam tantum dicimus, Italiam intelligimus: quum autem addimus vltimam, significamus Hispaniam. Ideoq; scripsit Horatius:

Hesperia victor ab vltima.

Diodorus autem Siculus, Hesperiam non ab Hespero, sed ab Hesperia scribit eius filia dictam fuisse. Celtiberia insuper appellatur à Celtis Galliæ populis, qui quondam de suis finibus egressi, quum ad Iberum amnē conscendissent, de suo & fluminis nomine Celtiberiæ prouinciæ & Celtiberis populis nomen dedere. Quapropter dixit Lucanus:

--- Profugiq, à sede vetusta
Gallorum Celta miscentes nomen Iberis.

De Hispania situ & forma.

HISPANIA cuius formam Iustinus quadratam depinxit, & extēso alii corio similem demonstrarunt, inter Africam & Galliam posita, Oceani freto Pyrenæisque montibus clausa, et si minor est ambabus, vtraque tamen, vt multi scripserunt, est multo fertilior. Quæ quidem neque sicut Africa ardenti sole torretur, neq; vt Gallia ventis assiduus fatigatur: sed inter vtramque media, hyeme & æstate temperato sole perfruitur. Quo fit vt foelicibus & tempestiuus imbris omni genere frugum foecundissima sit, ac non incolis tantum suis, sed aliis etiam prouinciis, & Italię ipsi cunctarum rerum copia sufficiat. Est autem Hispania terræ situ magna, populis frequens, & Oceano vndique Mediterra-¹⁰ neoque freto conclusa, præter eam partem quæ montibus Pyrenæis & Aquitaniæ Gallię prouinciæ coniungitur. Cuius spacium est iter fere quinque dierum, id est millium centum quinquaginta. Totius autem prouinciæ longitudo, vt scribit Appianus, à Gadibus & Herculis columnis ad Pyrenęos montes ad millia stadiorum fere decem protenditur: latitudo vero ab australi ad septentrionale littus, hoc est, à Carthagine noua ad Lauretanum portum aliquanto est angustiior. Vniuersæ autem prouinciæ quæ, vt dictum est, ab vtroque mari montibusque Pyrenæis clauditur, ambitus millia stadiorum circiter quadraginta complectitur. Continet autem stadium passus centum viginti quinque. Cæterum multi qui de terrarum situ scripserunt, Hispaniam caput orbis esse voluere. Siquidem Plinius in Europæ descriptione, in ea, inquit, Hispania prima terrarum est vlti-²⁰ rior appellata, eadem Bætica. Idem alibi: Terrarum orbis vniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, & Africam, origo ab occasu solis & Gaditano freto. Verum enimvero siue principium sit Hispania, siue finis terræ, nihil refert. Hac igitur quæstione seposita, cum de rebus Hispaniæ quas terra suapte natura producit, quædam primum dixerimus, deinde de prouinciis eius, de vrbibus & oppidis, de primis incolis, de Regibus & Imperatoribus & eorum rebus gestis, de sanctis & martyribus, de viris illustribus in rebus bellicis & aliis virtutibus, de viris denique disciplinis excellentibus, more nostro summatim vereque referemus.

De breui summa rerum quibus abundat Hispania.

NIMIRVM cum posita sit Hispania sub claro foelicique cœli tractu, quod clima Græ-³⁰ ci vocant, prouinciarum multas antecedit pulchritudine regionis, aeris salubritate, ventorum flatibus, aquarum fontibus, amœnitate nemorum, montium iugis, fertilitate soli, vbertate pabuli, arborum fructibus, armentis, gregibus, equis, portuosus maris littoribus, campis, pratis, iucundissimis fluminū ripis, venationibus, aucupiis, piscibus, item vino, oleo, melle, saccaro, vellere, lino, cannabo, sparto, iunco, rubia, minio, argento viuo, alumine, sapone, vitro, lapide speculari, lapide subsidiano, iaspide nuper inuenta, rore marino, croco, cera, pice, resina, cocco, serico, bombyce, marmore, alabaastro, creta, ferro, ære, plumbo, scoria, stagno, argento, auro, cæterisq; metallis, & rebus ad hominum vitam necessariis abundantissima semper est. Sed ad maiora transeamus. Siquidem sem-⁴⁰ per Hispania floruit, & nunc maxime noeret optimis principibus, fortissimis ducibus, animosissimis equitibus, bellicosissimis militibus, vigilantissimis pontificibus, obseruatissimis sacerdotibus, clarissimis virorum & mulierum ingeniis, magnaue fortitudine, liberalibus studiis, mechanicis artibus, & diligentissimis fidelissimisq; seruitiis. Quid præterea dicam de multis & præclarissimis vrbibus? quid de multis, magnis, & opulētissimis oppidis referam? quid de sexaginta & sex pontificatibus Hispaniæ? quos alio loco nominatim recensebimus, vnus cuiusque reditus computantes, & eodem modo magnatum domus & census referemus. Vidimus enim & numerauimus in Hispania principatus cētum sexaginta inter equites & pontifices. Quid de conspicuis regum palatiis, de multorum magnatum & equitum magnificis & pulcherrimis ædibus? quid de aliis innumeris, & publicis & priuatis ædificiis commemorem? Talibus itaque rebus Hispania foelix est,⁵⁰ & à multis scriptoribus non immerito celebratur. Cuius res memorabiles non solum legimus apud multos autores, sed etiam non sine admiratione perspeximus.

De Hispania metallis, & aliis rebus.

DE rebus Hispaniæ Plinius multa magnaue loquutus hoc addidit: Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet, citerior & specularibus lapidibus. Est autem lapis specularis perlucidus, qui finditur in tenuissimas crustas, & speculi similitudinem habet, qui inspicientis imaginem refert & varios colores. Hunc olim sola cite-
rior

*Hispania enco-
mista.*

Hibr Hispania Romam mittebat, postea vero Sicilia, Cyprus, & Africa miserunt. Sunt & marmorum lapicidinae vniuersae Hispaniae. Hæc Plinius. Solinus etiã inquit: Reuersum ad continentem res Hispanienses me vocant. Terrarum comparanda optimis est Hispania, nullique posthabenda frugum copia, siue soli vberes siue vinearum prouentus respicere, siue arborarios velis. omni materia affluit, quæcunque aut precio ambitiosa est, aut vsu necessaria. Argentum vel aurum si requiras, habet. Ferrariis nunquam deficit, non cedit vitibus, vincit olea, nihil in ea ociosum, nihil sterile. Quicquid cuiuscunque modi negat messem, viget pabulis, etiam quæ arida sunt ac sterilia, rudentum materiam nauticis subministrant. Non coquuntur ibi sales, sed effodiuntur. Depurgant in minium nite-
 las pulueris, hoc est, auri micas inter arenas repertas. Fucant vellera, vt ad ruborem merum deputent, cocci veneno, id est cocci succo, colorant & tingunt. Strabo scribit Bætiam fuisse gentis admodum diuitis, quæ à Carthaginensibus olim fuerit inuenta præsepibus vtens argenteis. Cælius etiam Rhodiginus de rebus Hispaniæ scribens ait: Hispaniæ vero felicitatem insigniter admiratum Posidonium, oratoria quadam eloquentiã vi sese latius expandentem tradidisse ferunt, Hispaniæ subterranea non infernum, sed Pluton ipsum, id est, opulentiæ Deum, inhabitare. tanta est in eo terrarum tractu metallorum fecunditas. Appianus præterea refert: Hispaniæ terra quoque ferax frumeti, vini, olei, auri, argenti, gemmarum, ac metallorum omnium: homines insuper bellicosissimos gignit, equosque velocissimos. Varro quoque refert in Hispania nonnullas equas vento concideri, quas à Zephyro vento qui flare solet ab occidete, Zebras Hispani vocant: quæ quidem siluestres, campestrisq; sunt, & indomitæ. Ego vero Varronem hoc scripsisse arbitror propter equorum Hispaniæ velocitatem, qui non sine causa ex vento concepti videntur, cum sint velocissimi: cum præsertim scribat Iustinus, hanc fabulam ex equorum fecunditate, & gregum multitudine, nimiaque pernitate ortam fuisse. Non sunt præterea quæ Strabo de rebus Hispaniæ scripsit omittenda, cuius verba sunt hæc: At Turdetania agerque coniunctus nullam in hoc genere virtutis rationem commendare volentibus abesse sinit. Nam aurum, argentum, æs, ferrum, nullibi terrarum, nec tantum, nec tam probatum generari hactenus compertum est. Aurum enim non solum ex metallis effoditur, verum etiam fluit. Flumina namque, torrentesque auream deferunt arenam.
 Tot igitur tantisque naturæ donis, solique bonitate felix, & orbis terrarum optima æstimari potest Hispania. De cuius magnis diuitiis, vt ea quæ Titus Liuius aliique complures autores tradiderunt, omittam, ea tamen quæ de metallis Hispaniæ Diodorus Siculus commemorauit, silentio nõ præteribo, qui de Hispani soli felicitate, & rerum omnium copia, de institutis moribus, & hominum cultu multa loquutus, hæc addidit: Sequitur vt de argento quod plurimum apud Iberos optimumque effoditur, quodque multum utilitatis incolis affert, scribamus. Dictum est à nobis in Herculis gestis, Iberiæ mōtes qui Pyrenæi vocantur, & altitudine & magnitudine lōge alios excellere. Nam à mari quod ad meridiam iacet, vsq; ad Oceanum ferme ad Arctos situm Galliam ab Iberia diuidit, per Celtiberiam quoq; protenduntur stadiis tribus millibus. In quibus cum sint siluæ frequentes, præterea, priscis temporibus igne à pastoribus iniecto mōtanæ omnes regiones fuisse combustas. Qua ex re aiunt montes cognominatos Pyrenæos. Ardente namq; cōtinuis diebus igne plures ex mōtibus argenti puri riuuli flamarum vi effluxere. Quod incolis ignotum, Phœnices mercatores vili rerum permutatione emptum in Græciam, Asiamq; ac nationes cæteras deferentes, magnas ex eo cōmercio opes contraxerunt. A deo autē mercatores quæstus excitauit cupiditas, vt cum onustis nauibus superaret argētum, amoto ab anchoris plumbo, argentum eius loco subderent. Hoc lucro Phœnices admodum opulenti facti plures colonias tum in Siciliam propinquasq; insulas, tum in Libyam, Sardiniamq; atque Iberiam destinarunt. Multis autem post sæculis cognito argento, Iberi quoque metallis quærendis operam dedere, magnaq; optimi argenti copia reperta, ingens ex ea ventigal prodiit. Cum æs, aurum, argentumq; sint metalla præcipua, qui in reperiendo ære dant operam, quartam eius quod effodiunt portionem capiunt: eorū vero qui in argento effodiendo occupantur, quidam tribus diebus Euboicum percipiunt talentum. Terra enim omnis argento referta est, vt mirabilis sit & eius patriæ natura, & operariorum continuus labor. Nam qui primum his metallis reperiendis incūbebant, magnas contrahebāt diuitias. In promptu enim est argentū terra abunde illud præstante. Postea vero cum Romani Iberiam subegissent, Italici qui lucri cupiditate id sibi opus sumpserunt, maxime ex eo ditati sunt. Emptam enim seruorum copiam ad effodienda metalla deputant, qui variis locis metallorum venas scrutati, ac alte lateque terra effossa, plurimum auri argenti-
 que eruunt, variis multorum stadiorum cuniculis sub terram actis. Multo facilior

*Pyrenæi mōtes
 inde dicti.*

questuosiorq; hæc cura, quam metallorum quæ apud Atticos reperiuntur. Ibi enim multas in fodiendo impensas subeunt sæpius opinione frustrati, quum aut non inueniant quod querant, aut inuentum ita parui sit, ut superetur à sumptu: apud Hispaniam vero qui metallis incumbunt reperiendis, ampliora spe percipiunt. Bonitate quippe soli glebas semper auro argentoque fertiles inueniunt, utpote omni terra metallis plena. In cuius etiam terræ laudem Iustinus hoc modo scripsit: Non frumenti tantum copia magna est, verum etiam vini, mellis, oleique: neque ferri solum materia præcipua, sed & equorum pernices greges: nec summa tantum terræ laudanda bona, verum & abstrusorum metallorum felices diuitiæ. Sed de Hispaniæ metallis hæcenus. Cæterum res Hispaniæ quas hæcenus memorauimus, non solum legimus apud autores, sed etiam vidimus omnes præter aurum & argentum. Quæ quidem duo metalla præcipua, nunc Hispaniæ principes latere sub terra permittunt, & ab Indiis maximis impensis & laboribus atque periculis afferri iubent.

De Hispaniæ frugibus & vino.

QUANTVM autem frugibus cæterisque rebus abundet Hispania, ex prænominatis autoribus facile colligitur, ideoque in harum rerum narratione ero breuior. Habet itaq; Hispania tota maximos ac fertilissimos campos, & planicies amplissimas. Quæ cum fereno cælo subiaceat, & Fauonio vento saluberrimo leniter ventiletur, in ea quidem non solis æstus ardens, non frigus horridum, sed omni tempore viget summa temperies. vbi, teste Iustino, magna cæli salubritas per omnem Hispaniã, æqualisq; aeris spiritus nulla paludum graui nebula inficitur. Huc accedunt & auræ maris & assidui ventorum flatus, quibus omnem prouinciam penetrantibus euentilato terrestri spiritu præcipua omnibus sanitas redditur.

» Homerus omnium scientiarum parens, & Hispaniæ fertilitatis atque salubritatis non ignarus, in ea vitam hominibus diurnam, victum facilem, & campos Elysijs esse multis

» carminibus cecinit, quorum pauca hæc exponere placuit:

*Nulla est Hispana tellus felicior, in qua
Vita viris facilis longissima tempora durat.
Non hyemis vis multa, niuis non ingruit imber,
Stridula sed semper Zephyrorum flamina mittit
Ingens Oceanus, lenimina grata virorum.
Semper ubi irrumpunt splendentia lumina solis
Alma telluri, noctem qui ducit opacam.
Inde recens radius cum sol percusserit arua,
Oceani lentas alti præfugerit undas:
Incidit Oceano lux fulgentissima solis,
Nigrantem noctem, & madidantia sidera ducens.*

Hinc itaque per Hispaniam totam prouenit omnium rerum magna fertilitas, & omnis ager usque eo liberalis est, ut ex vno tritici modio sæpe triginta colonis restituat, & nonnunquam quadraginta, in Bætica præsertim, quæ quidem frugibus & cunctis rebus est admodum felix. Cui si tempore suo pluuia contingat Australis, est multo fertilior. Omnis denique Hispaniæ tellus à Gadibus usque ad amnis Iberi fontem, qui ultra Burgensem urbem apud oppidulum quod incolæ Fontibile nominant, oritur, non solum lætissimas fruges, sed omnium quoque rerum copiam producit immensam. Hanc ego regionem cuius longitudo ad mille & quingenta circiter millia passuum, & latitudo fere totidem protenditur, magnamque Hispaniæ partem continet, fertiliorem esse arbitror, quam reliquas, & ratione cælestis tractus, quem (ut supra diximus) Græci clima vocant, & Fauonii venti salubritate quem Græci Zephyrion nominant, qui quidem satis & arboribus vitam præstat. Huius enim venti flatu prægnans Hispaniæ tellus non solum fruges luxuriantes, sed omne quoque leguminum genus, & optima vina sæcundissime præbet. Cæterum etsi vino tota satis abundat Hispania, pauca tamen quæ præcipua sunt, & ab odore, colore, & gustu maxime probantur, à locis vbi largissime leguntur, nominabo. Legitur itaque vini albi optimique maxima copia apud oppidum nomine Sancti Martini vallis ecclesiæ, & in oppido Matrigali, item in Guadalcana oppido Bæticiæ prouinciæ, in quo etiam rubeum legitur quam optimum. Vinum præterea Tarraconense ab antiquis scriptoribus fuit maxime commendatum. In Ribadauia apud Callicos, & in oppido Caparico Portugalliæ, in Ocania quoque & Yepes, bona leguntur. In quibus & Lucanum in Bætica, si non primum, secundum tamen obtinet locum. Sed inter candida vina quod in oppido Oliuari legitur, non est silentio dignum, sed memorabile. Rubeum vero quod

in Hispania

in Hispania plurimum legitur, quod in oppido quod Arenas appellant, funditur, cæteris multo melius habetur. Post hoc autem in regione Toletana fere tota, maxima est vini copia, & præcipue in Scalona, Mantua Carpentana, quod oppidum Madrid appellant, in Xetapho, Pinto, Valdemoro, Cafaruuiio, Turrilacona, sed hoc copia magis quam bonitate laudabile. Quibus præterea vinum oppidi quod vulgo Santorquatium dicitur, minime cedit. Sunt & in aliis ciuitatibus & oppidis, in Tauro scilicet, Cantalpino, & Cantalaperia, vina quæ magno habentur in precio. Salmanticense quoque vinum est suauissimum, apud puteum præsertim quem Amarillum vocant.

10

De arboribus & fructibus.

ARBORIBVS Hispania fructus ferentibus & aliis plena est, & omnis generis fructibus abundans, quorum arbores non solum labor hominum & industria cõseuit, sed ipsius etiam terræ bonitate natura producit. Nemus enim vidimus vnum, præter alia multa, apud oppidum nomine Mõtis maioris, in quo quercus, castaneas, ilices, nuces, corylos, cerasos, prunos, pyros, ficus, labruscas, & omne genus arborum fructificans sola natura plantauit, arbores altitudinis ingentis & amplitudinis. Nam iuxta oppidum Beieranum, vbi nemus est amœnissimũ, castaneæ arboris ambitum mēsi sumus pedum circiter quadraginta. Fructus autem arborũ numero plures, & forma grandiores habet Hispania. 20 Pyrorum multa sunt genera, sed quatuor præcipue, aliis omissis, quæ sunt odore gustuq; suauissima, nominabo: Apianum quod muscatum vocant, & est omnium pyrorum minimum, Vinosum, Pintum, & aliud quod sine regula dicitur in Hispania. Malorum quoq; genera duo sunt cæteris longe meliora, quorum alterum Camusium, & alterum Regium vocat Hispania. Sed inter meliores Hispaniæ fructus meo iudicio, pulchrius est & excellentius illud quod Hispani Melocotonium, vocant, propterea quod fit ex malo Persico & Cydonio, hoc est ex duracino & cotoneo, quod Hispani membrillum vocant. Quid præterea dicam de multis oliuis Hispaniæ, Hispalēsisibus præsertim quæ magnitudine iuglandes excedunt? quid de Cordubæ ficibus & oliuis etiam referam? Est Hispania quoque, vt supra diximus, nemoribus, vinetis, oliuetis, moretis, pinetis, ilicetis, & palmetis ad 30 modum diues. Cæterum palmas, citros, & citrios, quas narangios Hispani vocant, non multas vidimus in Hispania, nisi Cordubæ, Hispali, Valētiæ, Barcinonæ, & apud Placentiam citros duntaxat & citrios. Sunt & in alijs locis Cantabriæ maritimis, Callectiæ, & Portugalliæ. Vidimus etiam Toleti citrios fructum ferentes. Est insuper in Hispania frequens & altissima cupressus, cuius materia suauissime redolet. Sed iam de fructibus & arboribus Hispaniæ finem faciam, cum pauca Strabonis verba retulero, qui de rebus Hispaniæ multa loquutus, Quanta, inquit, ex Hispania, ex Turdetania præsertim, exportandarum rerum copia sit, maxime declarat nauigiorum magnitudo & numerus. Ingentes enim onerariæ naues isthinc Puteolos nauigant, & Ostiam Romanorum nauale permeant, quibus oleum non vbertate modo, sed etiam bonitate præcipuum, itidem vinum, 40 magna vis tritici, cera, pix, mel, grana, purpuræ, & minii plurimum euehitur, ac piscium fassamenta.

De pecoribus Hispaniæ.

EST Hispania præterea & decoris omnis generis diues, gregibus & armentis plena, adeo vt mugitu balatuque nemora, siluæ, montes, prata, campi, saltus vbiq; resonant. Oues inprimis innumeras habet Hispania. Siquidem multos in Hispania pastores nouimus, quorum vnusquisque ouium triginta millia possidebat. Quapropter lanas mollissimas nõ Hispaniæ solum populis, sed externis etiam gentibus oues abundantissime suggerunt. Eos quos quam optimos alit Hispania, sed Bætica plures, Lusitania velociores, Asturia fortiores, quos veteres Asturcones appellabant. Leones autem, camelos, & elephantos nõ nouit Hispania nisi cicures & aduectos aliunde.

De venationibus & aucupijs.

VENATIONES Hispaniæ neq; quadrupedum animalium, neq; volatilium desunt. Siquidem montes & siluæ, damas, ceruos, apros, vrsos, & planicies campique lepores vbiq; gignunt. Cuniculorum vero qui & lepusculti vocantur, albi nigrique & maculosi reperiuntur, multitudo ingens, adeo vt magnam nonnunquam vastitatem satis & plantis afferant. Aucupantur præterea in Hispania præter alias aues, grues, anseres,

anates syluestres & fluuiales, perdices & palumbas quas torquatas appellant, innumeras: sed attagines pauciores & à Sicilia nuper allatos. Aquilæ quoque, ciconiæ, ardeæ, accipitres maiores atque minores, cæteræque aues plurimæ in Hispania nidificant.

De piscibus Hispania.

NVNC autem quoniam fatis in Hispania venati sumus, in eadem quoque piscari volumus, primumque rete iacemus in mare, & deinde in amnes & riuulos, in quibus amœnissime copiosissimeque sine dubio piscabimur. Sunt enim in Hispania non solum maria, sed etiam riui fluminaque admodum pisculenta. Nam cum sit Turdetaniæ, vt Strabo refert, copia mediterranea, æqualem quoque maritimam ex pelagi bonis inuenies. Ostrea namque & conchyliæ omnia, tum multitudine, tum amplitudine, omni ex parte exterius mare superat, præcipue cum fluxus ac refluxus hic augeantur, qui causa (vt par est) magnitudinis ac multitudinis propter inundationes existunt. Eundem se habet in modum circa Cetaria genera & balænas, quibus reflâtibus nebulosæ cuiusdâ columnæ visio longe cernentibus offertur. Quid congri, quid murænæ, quanto nostris maiores capiuntur? quid alia complura huius generis edulia? in Carteia vero vidimus cerycas, id est murices & purpuras, librarum decem: in exterioribus autem locis murænâ & congrum minarum supra octoginta, polypum talenti pōdo, duorum autem sepias cubitorum, & similia. Frequens autem thynnus, magnus, & pinguis horsum impellitur. Hæc & his plura de maritimis Hispaniæ piscibus Strabo. Magna copia suis temporibus in Hispania est piscium quos Saualos Hispania vocat, item Salmonum & mustelarum quæ à petris quas lambunt, Lampetræ vocantur. Legimus in Hispania polypum olim captum fuisse tantæ magnitudinis, vt eius caput ostensum Lucullo 15. amphorarum capax fuerit, crines quidvis utroque brachio comprehenderint, caliculi instar peluium vnam æquauerint, reliquæ eius miraculo asseruatæ, septingenta pondo pependerit. Cæterum in Hispania pisces, qui in mari septentrionali & occiduo, multo meliores habentur, quam qui mediterraneo & australi capiuntur. Cuius rei causam esse arbitror mare frigidius, in quo pisces multiplicântur & maxime pinguescunt. Quapropter qui pisces apud Cantabros, Astures, Callicos, & Portugalenses ad Gades vsque capiuntur, sapore cæteros longe præstant. Sunt præterea in Hispania pisces maiores, qui non oua, sed animalia pariunt. Valentia siquidem piscem vidimus, quem piscatores è mari captum portauerant, & torculari magno locauerant aquæ pleno, crassitudine & longitudine magnæ mule, cuius caput, os, nares, oculi bouis esse videbantur, præter cornua quibus carebat: mammas habebat muliebres, & manus mammillis appositas, vuluam quoque mulieris. Quam postero die vidimus parientem pisciculum sibi persimilem, longitudine trium pedum, & crassitudine colli canis Gallici, quæ die quarto post partû mater fame, vt opinor, coacta deuorauit. Quam rem ne quis commentitiâ putet, vidit etiâ mecum vna Rex catholicus Ferdinandus, viderunt & alii complures equites. Abundat Hispania duobus anni mensibus optimis piscibus qui Bisuzi nominantur. Sunt & alii in Hispania pisces excellentes, Meri scilicet, Solli, & quos Aguias Paladares appellant. Multa nobis de marinis Hispaniæ piscibus occurrebant, quæ cum scombris qui multitudine mare complent Hispanum, vt pauca de fluuialibus dicamus, prætermittimus. Sunt enim per Hispaniam fere totam flumina multa valdeque piscosa. Capitur itaque in multis Hispaniæ amnibus piscis aureis maculis insignitus, qui etsi notissimus est vbiq; quo tamen nomine vocetur ambigitur. Ego vero eum esse arbitror quem turtur rem Iuuenalis appellat, quo cariturû dicebat Vrsidium: quandoquidem nomen hoc turturis multarum gentium vulgari sermoni maxime conuenit. Nam & Hispani Trucham, & Itali Siculique Troctam vocant. Piscis est autem non modo iucundissimi saporis, sed optimi quoque nutrimenti, quem medici senibus & etiam ægrotis libentissime cõcedunt: cuius in Hispania magna est multitudo & magnitudo ingens. His namque prælargâ captura non diuites modo, sed etiam pauperes vescuntur vilis emptis. Qui etsi in multis Hispaniæ fluminibus capiuntur, illi tamen qui apud Legionem fluminis Orbigonis, Benauentum, Burgos, Molinam, Nelam, Mansiliam, Barchum Abulæ, & in amne, quamvis paruo, cui nomen est Corpus hominis, multo meliores habentur quam cæteri. Turtur rem captû vidimus in ripa Thormis apud Salmanticam librarum viginti. Pariunt etiam plures amnes Hispaniæ mulos marinis assimilés, qui à gemina barba quâ in labro habent inferiori, barbones appellantur.

De Hispania salinis.

DE salinis Hispaniæ scripturus, de salis ipsius prius admirabili virtute pauca dicam, quibus apud homines non minoris fortasse æstimationis, quam panis habebitur.

Panis

Turtur piscis.

Panis enim, carnes, pisces, & quodcunque ciborum genus præter arborū fructus & herbas absque sale comestum, non solum non concoquitur in stomacho, sed etiam putrescunt & homines necant, qui profecto sine sale diutius viuere nequaquam possent. Est igitur sal res humanæ vitæ maxime necessaria: quare non immerito primus mensis apponitur, qui & comedendi appetitus excitat, sine quo gustui gratū nihil esset, & cibus omnibus discumbentibus fastidiret. Nō igitur sine causa veteres bonos mores & voluptates honestas dulcesq; sermones sales appellauerunt. Cæterum in quanto honore sal fuerit, multa quidem antiquorum monumenta declarant, qui salem non cibus & mensis tantum, sed etiam sacris adhibebant. Vnde ait Ouidius:

Ante deos homini quod conciliare valeret,

Far erat & puri lucida mica salis.

Et Vergilius: *Sparge molam sale.*

Sal etiam præter vsum mensæ, multis quoque medicamentis adhibetur, & languentia hominum corpora mirifice iuuat: quin etiam non viuas modo, sed mortuas etiã carnes conferuat. Quem præterea si quis mane singulis diebus sub lingua dum liquecat tenuerit, teste Plinio, sine dubio dentes à putredine & omni corruptione seruibit intactos. Ex quo vsitatum est vulgare prouerbiū: Nihil sale & sole humanis corporibus vtilius. Non igitur ratione caret, quod ferunt Ancum Martium regem populo Romano congiari loco salem distribuere consueuisse, cum Marcus etiam Varro sale veteres pro secundo cibo & pulmentariis vsos affirmet. Apud nos autem sal est multo maioris excellentiæ, quoniam nos per lauacrū baptismatis à morte perpetua liberat, nostroque redemptori Christo coniungit, & infusa sapientia mentibus nostris eodem nomine copulat. Salem itaque prouida natura, hoc est Deus Opt. Max. magnum donum maximeq; necessarium mortalibus dedit, & per omnes fere prouincias totius orbis terrarū, & in multis Hispaniæ locis largissime distribuit. Sunt enim in Hispania multa salinarum genera. Nam sicuti scribit Solinus, in Hispania sal non modo coquitur, verum etiam plurimus effoditur, hoc est, & fit & gignitur. Fit enim in multis Hispaniæ locis ex aquis haustis è puteis, vt apud Seguntiam. Ex quo regibus magnum vectigal exigitur. Gignitur autem in extremis maris littoribus cæteris candidior. Sunt & montes Hispaniæ natiui salis, vt apud Ribagorciam, in quibus lapidinarum modo sal cæditur, & arborum modo postea pullulat ac renascitur. Apud oppidum Antiqueram vallis est amœnissima, cuius longitudo est passuum mille & quingentorum, & ex omni parte clausa montium iugis, quæ vallis hyeme pluuiialibus aquis impletur, & in formã magni lacus efficitur, cuius aquæ calore solis in salẽ candidum conuertuntur. In Atencæ valle salinæ sunt aquarum. Sunt & in oppido Salinarum salinæ memorabiles, & aliæ in oppido quod Salinas de Oro dicitur, & apud Nouanos Nauarræ populos.

De balneis & thermis.

INVENIES in Hispania balnea thermasque admodum salutiferas. Quæ quoniã multa sunt, de quibusdam breui sermone referemus, primumque de balneo quod experi nobis contigit. Est itaque balneum in ripa Thormis amnis quod ad hunc modū se habet. A Salmantica ciuitate passuum millia circiter octo mons est, ex quo latitans aqua per sulphureas venas deorsum fluit, & prope flumen erumpit, quæ tanti caloris est, quantum manus & nuda corpora ferre possunt. Cuius aquæ virtutem cum Maurus, vt ferunt, nomine Cepha expertus esset, eam clausit ædificio, tectoque lapideo cooperuit, quo & melius vim suam conseruaret, & infirmi curari commodius possent. Ædificiū autem quod aquam sistit, piscinæ formam efficit. Ad quod aqua perueniens vbi profluere nequit, inferius crescit ac surgit in altum, & aucta gurgitem præbet, in quo homines ad pectus vsq; merguntur, & velut in pelago natant. Qui vbi languescere incipiunt aquæ calore ad vitiosa vitalia penetrante, statim egrediuntur, seque linteis inuoluunt, & palliis laneis cooperiti sudando dormiendoque purgantur omni morbo, & præcipue scabie. Huic autem balneo Ledesma oppidum cui propinquum est, nomen dedit. Ad hunc etiam modum balneum vidimus apud oppidum Beiraram, nisi quod huius aqua de gelido ac ferme semper niuoso monte per subterraneos meatus ad planiciem descendit, vbi vicus est longus qui ab ipsis balneis nomen accepit. Verum hic vim duplicẽ natura demonstrat. Sunt enim balnea duo diuersarum aquarum, quæ non multum inter se distant, quorum alterum calidioris, & alterum frigidioris est aquæ: quarum altera bibentes, altera vero lauantes homines mirifice iuuat. Hinc præterea non longe abest lacus non vtilis minus quam admirabilis, qui & turtures, pisces subnigros & excellentes gignit, & futurã pluuiã turbinemq;

Lacus admirabilis.

magno aeris fonitu prænunciat, adeo vt eius murmur quasi tauri mugitus sæpenumero ad duo de viginti millia passuum fuerit auditū. Apud Callicos prope Minii fluminis ripā & Orensem ciuitatem balnea multimoda, & fons oritur nomine Burga in altum scaturiens, feruentior aqua sub igne, adeo vt in eo & oua coquantur, & fues immerfi facile depilentur. Sunt præterea balnea valde salutifera, in multis Hispaniæ locis, vt Hispali, Cordubæ, Granatæ, Valentia, Alhamæ, cuius virtute Gallicus etiam morbus (vt aiunt) pellitur. Toleti fuerūt olim balnea quatuor infra muros ciuitatis valde salutifera, quæ nuper deserta sunt & neglecta, propterea quod homines in eis lauari non audebant, neque ingredi, quoniam lauabantur in illis pustulis & Gallico morbo laborantes. Cæterum legi ego in quadam historia, regem quendam Castellæ Toleti balnea prohibuisse diruique iussisse, propterea quod multorum malorum causa erant. Qua de re scripsimus alio loco. Sunt & alterius Alhamæ balnea apud Vobercam.

De Hispania fictilibus.

CONFICIUNTUR in Hispania quoque fictilia varii generis, & vasa lutea vitreaque pulcherrima. Quæ quidem etsi pluribus in Hispaniæ locis conspicua finguntur, ea tamen quæ Valentia, Murcia, Sagunti, Elboræ, quæ nunc Talauera dicitur, & à me Talabrica vocata est in alio loco, item Malachæ, Toleti, Montefæ, Taurolii fiunt, præcipua sunt & cæteris pulchriora. Vitrea vero Barcinonæ, Cataphalsi, Caspæ preciosa sūt & per lucida sūt, & in aliis multis Hispaniæ locis satis pulchra, quæ causa breuitatis *omittimus*.

De Hispania fontibus.

HISPANIÆ fontes qui ferme sunt innumerabiles, silentio præteribimus, sed perpaucos quos vidimus memorabiles, breui narratione referemus. Omnes enim ciuitates, oppida, pagi, rura, siluæ, montes, valles, domus denique quam plurimæ fontibus abundant. Siquidem apud Granatam urbem, vt in bello Granatensi scripsimus, in quinque & viginti millibus passuum, sex & triginta fontes oriuntur, & in agro Xericii in regione Pacis Augustæ fontes scaturiunt quingenti supra mille. Quibus cum aliis omnibus omissis, de cuiusdam in Lusitania prouincia mirabili natura mentionem faciemus. In paruo itaque Lusitaniæ oppido quod vulgo Villam nouam vocant, distatque à Caura ciuitate passuum millia circiter vndecim, fons oritur ab aliorum fontium natura longe diuersus. Siquidem non solum oritur, sed etiam occidit. Oritur autem Kalendis Maiis, & ad Kalendas vsque Nouembres aquas Villænouanis abunde diffundit: postea vero occultatur latentque hyeme tota, & ad statutum tempus, hoc est ad Kalendas Maias, renascitur & accolas reuifit: quod quidem singulis annis fieri compertum est. Sunt & in multis Hispaniæ locis, in Callectia præsertim, fontes æstate frigidissimi. Sunt & in aliis partibus fontes memorabiles, quorum paucos qui mihi nunc in mentem veniunt, recensēbo. Supra itaque Burgensem ciuitatem ad passuum millia circiter viginti versus Orientem, pagus est nomine Boetius, sub altissima rupe positus, ex qua fonticulus effluens in planiciem apud pagum prænominatum descendit, & duos in lacus ingreditur, quibus tantam vim salubritatis & virtutis infundit, vt omnes fluxum sanguinis patientes, cum hac aqua lauantur, statim liberentur. In iugo autem montis vnde fonticulus oritur, ædes est sacra, Sanctæ Casildæ dicata, de qua Sancta alio loco scribemus. Non minoris virtutis est fons egregius in Bætica prouincia iuxta oppidum Antiqueram. Nam si lotis fons Boetius sanguinis profluuium sistit, potis Antiquarius calculos dissoluit, ideoq; à petra quæ extrahit per vrinā, cognominatus est. Apud oppidum autem quod Cazares vulgo dicitur, fontem vidimus vberimum valdeq; conspicuum, & alium huic similitū prope arcem quam vulgus Salfas appellat. In Xatiua quoq; oppido nobili quod est inter Oriolam & Valentiam, fontes conspiciuntur Viterbii fontibus assimiles. Gaudet & oppidum Pastrana fonte suo pulcherrimo. Hæc de fontibus hætenus.

De Hispania fluminibus.

AMNES in Hispania, præter alios, centū quinquaginta numerauimus, de quibus non nisi quosdam præcipuos & insignes nominabimus. Et in primis Iberus nobis occurrit. Hic enim & fama celebris est, & vt Solinus, Strabo, & Plinius scribūt, nauigabili commercio diues, & Hispaniæ, vt supra demonstrauimus, nomē dedit. Oritur autē apud Cantabros iuxta paruum oppidum quod supra Fontibile nominauimus, & per multos Cætabriæ, Nauarræ, Aragoniæ, & Lætanæ populos ad Dertosam vsq; ciuitatem, quadringē-

ta sexaginta millia passuum fluēs, multis auctus fluminibus in Mediterraneum littus tam violenter ingreditur, vt quinquaginta passus in mare profusus dulcis hauriatur: qui præter alios multos amnes è Cantabria defluentes, Baiam, Cadoram, Tironem, Naierillam, Fruegam, Letiam, Melerum, Egam, Argam, Aragonēs quoq; duos qui Aragoniæ prouinciæ (vt alio loco diximus) nomen dedere: & apud Cæsaraugustam, Gallicum, Torium: & ab altera ripa Salonem, Congedum, Veronem, & vltius lapsus Cingam, Sicorim, atque alios ad se recipit, Cuius aqua vel ad bibendum, vel ad lauandum perutilis, in cadis ad regiones alias transfertur. Ea siquidem manus albiore & facies molliore sunt, & pota corpora saniora. Sed redeo ad Sicorim, vnde Sicanos & Sicaniam dici quidam voluere. Scribunt enim olim in Hispania citeriori populos qui iuxta Sicorim erāt, ortis inter se dissensionibus, victos patriam deferentes in Italiam migrasse, & inde in Siciliam profectos. Quam cum homines iam defessi & quietem quærentes totam pene vacuam inuenissent, animaduersa terræ fertilitate, ibi consedisse. Est igitur Sicoris nobis iure memorandus, quem Lucanus nō immerito inter primos Hispaniæ amnes commemorauit. Nam & aureas defert arenas, & potus est valde salubris. Barcinona quoque ex altera parte flumen habet Rubricatum à rubeis arenis nominatum: ex altera vero aliud quod incolæ Beson vocant: ego vero Batulonem dicerem. Cinga quoque etsi per plumbeas arenas defluit, maioribus tamen annibus annumeratur. Apud Vascones autem Chalybs oritur, cuius aqua ad ferri temperamentum plurimum valet, adeo vt Hispani non alia arma, nisi quæ temperata huius amnis aqua fuerint, approbent. A quo flumine (vt Iustinus ait) populi quoque Chalybes appellantur. Per Calliciæ populos Minius labitur, amnis quidem nō famæ minoris, qui ex Oluca ciuitate profuēs, oppidum Portum marinum cognominatum duas in partes diuidens, Pontem belfarium, & Orensem ciuitatem, multaq; Calliciæ oppida perlabitur. Cui nō cedit alius amnis propinquus, quem Scylū Callici vocant, memorabilis. In eadem regione nascitur Astura amnis non parui nominis, à quo Astures populi denominantur. Limia præterea flumen est nō paruum, & Calliciæ propinquum. Quod cum Durio miscetur, nomen amittit. Eodem modo Pisorga, Relanza, Relanzonius, Carrion, & Duratonius amnes memorabiles. Quibus & aliis Durius auctus inter Hispaniæ primarios amnes & celebriores connumeratur. Qui oritur, vt Plinius & Strabo scribunt, apud Cantabros iuxta Numantiam, & Asturiam à Vectonibus, & Lusitaniam à Gallecis determinans, & in occidentem profluens Oceanū, Zamoræ ciuitatis mœnia radens longo tractu ad mare discurret, & apud urbem Portugaliæ, quæ Portus appellatur, ingreditur. Huic se Thormis immiscet fluuius aquæ valde salubris, qua vitur Salamantica, & à quo cognominatur Alua. Amnis quoque iuxta Valentiam fluit qui Turia dicebatur, & à Ptolemæo Turulius fuit appellatus. De quo sic Claudianus meminit:

Fleribus & roseis formosus Turia ripis.

Cæterum Tagus, vt ait Plinius, ob aquas admodum salubres & arenas auríferas multis Hispaniæ fluminibus antefertur, per quem materia multa vehitur, qui à scriptoribus & poetis maxime celebratur. Vnde ait Iuuenalis:

--- Tanti tibi non sit opaci

Omnis arena Tagi---

Cuius ortus est in altissimis Aragoniæ prouinciæ iugis apud urbē Albarracinum, vel (vt alii volunt) oppidum Securiū, quod etiam Frias appellant. Hic amnis multis in locis nauigio traicitur, & vbi Toleti mœnia pene tota circuit, & oppidum Elboram, quod nunc Talabricam vocant, Alcantaram & alia pertransiens, longiori lapsu Lagonio nomen auferens apud urbem Vlixbonam in occidentem cadit Oceanum. Lagonius vero priusquā soluat Tago tributum, Cauræ ciuitati cæterisque multis oppidis aquam propinat & campos irrigat. Oritur & in Laminitano agro Anas, vt scribit Plinius. Qui etsi pisces, præter anguillas quæ sunt optimæ, inutiles gignit, fama tamen & natura est memorabilis: quippe qui modo se fundit in stagna, modo in angustias resorbet, ac totus in cuniculis latet, & quasi nasci sæpius gaudet. Hic etiam, vt Strabo meminit, non longe oritur ab ortu Tagi. Vnde in occasum fluit, & apud Emeritam Augustam longissimo ponte lapideo trāsitur. Inde sese flectit in austrum. In eisdem fere locis oritur etiam Bætis eodē Strabone dicente, qui etiam Sciren dicitur. Qui inter Anam & Tagum magnitudinis est eiusdem, & à sui primordio, sicut Anas in occasum vergēs, inde in austrū declinans per Cordubam & Hispalim Bætiæ prouinciæ vrbes insignes, in idem littus excurrit. Verum enim vero Bætis amnis nobilissimus est magnæque utilitatis: quapropter à scriptoribus maxime celebratur. Quod quidem declarat in eo semper nauigiorum multitudo tanta, quanta vix

in vlllo portu maris inuenitur, apud Hispalim præsertim. Quæ quidem res causa est, & magni commercii, & multarum diuitiarum. Cuius etiam aqua ad inficiendas lanas plurimum valet, quam Martialis hoc modo commendauit :

Bætis oliuifera crinem redimite corona,

Aurea qui nitidis veller a tingit aquis.

A quo etiam, vt Strabo & Plinius asserunt, Bætica prouincia nomen accepit, & Seneca quoque refert :

Nomenque terris qui dedit Bætis suis.

Ingreditur autem Bætis mare plærunque magno impetu. Sūt præterea iuxta Cordubam amnes duo non ignobiles, quorum alter, autore Bocatio, Bacchus, alter Falsus nomē habet. Inferius autem, & in extremum Occidentem labitur Oceanus. Amnes in Hispania, vt supra dictum est, centum quinquaginta vidimus, in quibus pontes vltra septingentos numerauimus. Ex quibus duos insignes suspeximus & memorabiles, Segouiensem scilicet, qui potius arcus & aquæ ductus dici potest, per quem aqua profluens ciuitatem ingreditur, & per omnes fere domos diuiditur, & in puteis æstiuo tēpore frigidissima conseruatur: alter est Alcantaræ. Qui quidem sunt, & altitudine, & opere, & artificio mirabiles. Atqui cum Hispaniæ fluuios omnes complecti & enumerare cum causis difficile sit, his veluti præcipuis ac notioribus traditis, Auocedalum, Aredam, Clerum, Esicium, Eueninium, Floxium, Isam, quem Herculi gratum fuisse ferunt, Florium, Lerium, Menobam, Milam, Nebim, Saliam, Sucrinem, Tagarē siue Tadarem, Tigrā, Larnū, Suaronē, Arenam, Lozoiā, Xaramam, Lethem, Beouium qui Galliam diuidit ab Hispania, Thicim, Rubricam, Taraxon, Sorabim, Tamarim, Henarē, Corpus hominis, Taiuniam, & complures alios silentio transeo, ne nominandis fluminibus fastidio lectores afficiam. Et quoniam Darrum, Xenilem, & alios Granatæ regni fluuios memorabiles in historia quæ de bello Granatenfi scripsimus, nominauimus, de fluminibus hætenus.

De Hispania montibus.

NVNC de montibus Hispaniæ scripturus, à Pyrenæo principium sumam. Hic enim & altitudine, & longitudine longe alios excellit. nam vt ante Diodori Siculi testimonio demonstrauius, à mari quod ad meridiem iacet, vsque ad Oceanum ferme ad Arctos situm Galliam diuidens ab Iberia, per Celtiberiam quoque stadiis tribus millibus protenditur: qui (vt Pomponius scribit) in Britannicum procurrit Oceanū. Quantum autem sit metallis diues, & arborum fructibus cæterisque rebus fertilis, satis in principio diximus. Vnde autem Pyrenæus nomen acceperit, Diodori Siculi autoritate plane demonstrauius. In Tarraconensi autem prouincia iuxta Barcinonem ad maris Balearici littus mons est altior, quem nonnulli, & vere fortasse, montem Iouis esse opinantur. Ego vero Iudæorum potius appellarem, propterea quod illic olim Iudæi sepeliebantur, quorum plures adhuc ex magno lapide tumuli signaque cernuntur: cum præsertim Barcinonenses hunc montem Moniui, & Iudæos Iuios appellauerint. In vertice autem montis summoque iugo turris est, vnde speculator die linteo velo, quasi vexillo, & noctu facibus nauigiorum aduentum Barcinonæ ciuibus ostendit. Mons autem confitus est vineis, & arboribus, & omni genere fructus abundantissimus. Deorsum apud Tarraconē promontorium est teste Pomponio, quod Ferraria dicitur. A noua autem Carthagine millia passuum circiter quinquaginta Calpe mons est eminentissimus, qui quamuis ambitu paruus est, altitudine tamen aereus. Ad vnus radices oppidum est eiusdem nominis. In Barcinonis quoque regione montes alii conspiciuntur, ex quibus vnus qui mons Orius dicitur, & proprio situ, & ædificio cuiusdam castelli videtur inexpugnabilis: item alius celeberrimus qui Serratus appellatur, etsi ascensu lapidosus & asper, Mariæ tamen virginis venerabili templo, de quo suo loco dicemus, à Christianis continue frequentatus. Pomponius etiam scribit tria in Lusitania promontoria, vnum iuxta Anam flumen, quod quia lata sede procurrens paulatim se suaque latera fastigiat & tollit in altum, Cuneus ager appellatur: alterum Sacrum: Magnum vero alterū, quod plurimū maris occupet. Verū id Plinius & Strabo Artabrum vocauerunt, quod magno cacumine in mare protenditur, & Hispaniam ad occiduum finiens, maria, terras, cælumque disternare videtur. Quod Olisiponense quoque dicitur à maritima & opulenta ciuitate. Prope oppidum nomine Sancti Ioannis Pedis portus, mons est altissimus vndique fontibus vberissimus, & ferro quod in eo plurimum optimumque effoditur, valde diues: cuius ascensus est passuum millia circiter vndecim. Refert Bocatius in vltiori Hispania montem excelsum

celsum esse nomine Canatum, in cuius vertice lacum summæ & inextricabilis profunditatis, colore nigrum, de quo incolæ miranda commemorant. Dicunt enim si quis in eum lapidem vel durum aliquid iecerit, magnâ protinus oriri tempestatem. In Oceanum Cæliticum promontorium procurrit excelsum, quod ab altitudine Cæliticum dictum credunt. Erminius eminet in Lusitania. Gris vero citerioris Hispaniæ mons assidue fere maris vnda verberatur. Mastoria Medulusque montes à Bocatio produntur. Et in Galleciâ mons celebris, qui Sacer appellatur, de quo paulo post dicemus. Inter Lusitaniam, Bæticam, & Tarracônem surgit Solorius, Sulurius insuper, qui, vt Bocatius est autor, à singularitate nomen fortitus est, quoniam solus omnibus altior videatur, aut solis radius in eo
 10 appareat, antequam alibi oriatur. Ab vrbe Tiriassona mons nō longe distat, à Caco latrone Vulcani filio, quem ab Hercule interemptum fuisse fabulatur, nominatus est & fama notissimus. Apud Callicos mons est Sacer appellatus, vt ait Iustinus, quem ferro violari nefas erat: sed si quando fulgure terra profcisa esset, detectum aurum velut Dei munus colligebatur. In Lusitania præterea mons celeberrimus à Salmantica quadraginta fere millia passuum distat, quem Rupem Gallicam vocitât, qui ob sacram & insignem ædem Deigenetricis, magnumq; religionis cultum à plurimis assidue populis frequentatur, & ab his maxime qui Salmanticæ literis incumbunt. Li enim quotannis cum dies immunes & à lectionibus vacui, huc proficiscuntur. Cæterum de hoc templo atque aliis Hispaniæ locis religiosi latius postea scribemus. In mediterranea autem regione duo montes insi-
 20 gnes apparent, è quibus alter Idubeda à Cantabris originem ducens ad mediterraneum litus protēditur: alter Orospeða medio ex agro modo in Occasum, modo flectens in Austrum, siluam prope Carthaginem & Malachæ regionem attingit, ibiq; finitur. In medio autem citerioris & vltioris Hispaniæ saltus est Castulonensis altitudine longitudineq; memorabilis, qui nunc vulgo Serra Morena dicitur, & Mariani mōtes Latine vocantur. Apud Granatam Bastani sunt altissimi montes, de quibus in historia belli Granatēsis scriptissimus. Sunt præterea & alii permulti Hispaniæ montes & in maris littoribus, & in mediâ regione atq; lateribus, præsertim apud Astures & Callicos populos, qui etsi sunt memorabiles, eos tamen quia nominibus carēt, quæ (vt arbitror) longissimo æuo & scriptorum incuria à memoria recesserunt, relinquimus. Item nemora ingentia, lucos frequentes, sil-
 30 uas amœnas, lacus magnos & pisculentos, stagna immensa atque paludes causa breuitatis omittimus. Ne quis tamen montuosam aut asperam putet Hispaniam. Nam maiores quidem planicies habet. Siquidem longissimas per Hispaniam vias confecimus, in quibus ne lapillum quidem inuenimus. Restabat nobis dicēdum de sparti, iunci, cannabi, & lini copia. Nam spartarios, iuncarios, linarios, & cannabinos habet Hispania campos. Hinc enim spartum in Italiam Romamque mittebant Hispani, ex quo Romani sportulas faciebant, vt inquit Iustinus. Et Strabo testis est propter sparti copiam in Hispania Spartarium campum fuisse nōminatum, & à iunco plurimo Iuncarium. Linum vero plurimum optimumque in Hispania legitur, ex quo tenuissimæ candidissimæque telæ conficiuntur: in quibus texendis omni arte linificii mirabilis Hispanarum mulierum industria solertia-
 40 que perspicitur. Cæterum linificii palma Lusitanæ, & lanificii Carthaginensis prouincię mulieribus tribuitur. Sed de rebus quæ in Hispania vi terræ & hominum industria procreantur hæctenus. Nunc autem, vt polliciti sumus, primum de Hispaniæ regionibus, de ciuitatibus & oppidis, deinde de primis Hispaniæ cultoribus, postremo de regibus, de viris illustribus in officio rei militaris & scientiæ, atque de rebus aliis memorabilibus conscribemus. Cæterum cum & longo æuo, & Barbaricæ gentis aduentu Hispaniæ ciuitatum & oppidorum nomina mutata sint & corrupta, si qua non satis Latine nominauerimus, impetrata à lectoribus venia, quoad poterimus, diligenter operam dabimus, vt à nominibus, quibus nunc oppida vulgariter appellantur, non longe discedamus. Multa siquidem ad aurium iudiciū formabimus, & quibusdam fortasse suum nomen antiquum
 50 restituemus, vt non omnia barbare, sed aliquid quoque Latine scripsisse videamur. Cæterum lectores obsecro, vt si quid in hoc opere desiderauerint, mihi clemēter ignoscant: qui quidem minari non debent, si homo non Hispanus res omnes Hispaniæ memorabiles quæ sunt pene infinitæ, non comprehenderit.

LVCII MARINEI SICV- LI DE REBUS HISPANIÆ LIBER II.

De Hispania diuisione, ciuitatibus, & oppidis.

POMPONIUS Mela vir Hispanus & scriptor excellens, Hispaniam omnem diuisit in partes tres: Tarraconensem, Bæticam, & Lusitaniã. Alii vero quorum ego ordinem sequar, Calleciam addiderunt & Carthaginensem, quam nonnulli Carpentariam dixerunt. Appianus Alexandrinus Tingitanam, quæ in Africa est, Hispaniæ prouinciã esse voluit, propterea quod olim à Bætica iura petere consuevit. Ego vero hac seposita, de quinque reliquis, & à Bætica primum scribere incipiam. Illud vero hoc loco non omittendum putauì, vt quoniam duæ sunt Hispaniæ, citior scilicet, & vltior: sciat lector inrer vtramque terminum esse Saltum Castulonensem, quem Marianum montem Latine, & Serram Morenam vulgo voeari supra diximus.

De Bætica prouincia descriptione.

BÆTICA prouincia, vt supra dictum est, à Bæti flumine eam mediam secante (teste Plinio) nomen accepit. A Turdulis etiam siue Turdis populis Turdetania dicitur, & à Vandalis (vt quidam volunt) Vandalia seu Vandalusia nuncupatur. Incipiens autem Bætica à Gadibus & Herculis columnis ad Saltum Castulonensem, & à meridie maris littora longissimo tractu circumiens pene ad Carthaginem nouam protenditur, ex alia vero parte flumine Ana à Lusitania diuiditur. Cuius longitudinem quadringentorum sexaginta quinque, latitudinemque ducentorum quinquaginta & septem millia passuum Marcus Agrippa prodidit. Nunc autem quoniam de Hispalis & Cordubæ rebus in historia quam de regibus Catholicis scripsimus, debitã mentionem fecimus, & quia in belli Granatæ descriptione centum regni Granatensis oppida, quæ Bæticiæ prouinciæ fere sunt omnia, nominauimus, reliqua nunc eiusdem prouinciæ oppida breuiter prosequemur. Initium itaque est Bæticiæ prouinciæ Gaditana ciuitas, quæ Calix nunc appellatur, portu maris & Herculis columnis temploque memorata, vbi quondam (vt Plinius & Marcus Tullius scripserunt) Argantonius annos octoginta regnauit, & centum vixit & viginti. Sunt & alia ante Gades oppida maritima, in quibus oppidum est nomine Palus, Capiciũ, Nebrissa, Chipion, Xericium, quod ego Mundam esse opinor. Item Sanlucar, Barrametum connumerantur, & Rota, Chyclana, Conil, Barbatum, Algecira, Zibaltar in maris littoribus apparent. Post autem Zibaltar Carteia est Tartessos à Græcis appellata, Plinio Straboneque dicentibus: item Belon, quod nunc Taripha dicitur. hic est & promontorium Iunonis. Sunt & alia multa oppida quorum nomina me latent, præter Calpe quod vidimus sub alto monte situm, & Abilæ quod in Africa est, oppositum. Nebrissa vero Venerea cognominatur, quam ego à Libero patre dictã fuisse arbitror: quod nomen ipsum videtur ostendere. Nebris enim hinnuli, hoc est ceruini pulli, significat pellem, qua Bacchi sacerdotes induti sacrificare solebant. In agro autem Turditanorum & in ripa Bætis Hispalis est vrbs admodũ celebris, de qua, vt supra diximus, plenius alibi scripsimus. Vbi quondam Calpophorus presbyter & Abundius sub Maximiano crudelissimo tyranno martirium passi fuerunt. Hispalis ex aduerso, vt scribit Plinius, Oset oppidum habet olim Julia Constantia cognominatum, & nunc vetus Hispalis appellatur. Inferius autem Horta est optimo vino memorata. Sunt & in hac regione oppida multa & memorabilia: Guadalcanalium, Constantina, Alaniz, Cazallia, Manzanilia, Asnalcazar, Veas, Luque, Vbeda, quæ quidem oppida sunt omnia magnis rebus & multis, ac præcipue frugibus & optimo vino memorata: ex alia vero parte, Carmona, Vtrera, Molares, Coronil, Alcalá, Guadaira, Spera, Arcus, & Methymna Sidonia cognominata, rebus omnibus ad hominum vitam necessariis abundantissima. Ornant & hanc prouinciã plures etiam ciuitates & insignes populi diuites & campis frugiferis memorabiles, & præcipue Astigi, quam ego eam esse reor quam incolæ nunc Eciã vocant, vbi fuit olim, teste Plinio, conuentus iuridicus: & oppidum Ategua, quod nunc Marchenam vocant: item Mairena. In Bætis autem ripa Corduba est vrbs insignis & antiquissima Marcelli opus, teste Strabone, & colonia patricia, dicente Plinio, de cuius rebus memorabilibus alio loco scripsimus.

Sunt &

Sunt & huius regionis multæ magnæque vrbes oppidaque nobilissima, ex quibus nobis occurrunt Valenēses, quorum patria Iulia regia dici potest ex antiqua inscriptione in eo loco reperta: item Caprenses, qui Gabienses dicebantur, Montillani, Aquilarēses, Rabulenses, Mons maior, Castrum amnis, Porenenses, Arquitani, Andugiarenenses, Vbedenses, sed Vbedam eam esse opinor, quæ in Cæsaris commentariis Vila dicitur. Hic est & Bæcia ciuitas nobilis, Alcalenses, qui regii cognominantur. Item sunt Antiquarii in alto loco positi, & fonte aquæ salutiferæ quæ calculos, vt alio loco diximus, dissoluit, nominati. Sūt & Archidonenses, Cannerenses, & Oliuarenenses, Ofunates, Stepenenses, Fons Oueionensis, Acceani, Lorani, & oppidum Palma non solum nomine clarum, sed etiam pulcherrimis mulieribus nobilissimum. Sunt & Feriani, Benalcazarenenses. In fine autem Bæticiæ prouinciæ Castulo est, quæ fuit olim magna ciuitas, vnde, teste Liuius, fuit vxor Hānibalis nomine Helce. Cæterum Castulonis hodie quæ pars superest, quæ vulgo Castlona dicitur. In Lusitaniæ cōfinibus & apud Anæ fluminis ripam Pacensis ciuitas colitur, quæ Pax augusta dicitur, à qua Xericium alterum oppidum cognominatur, in cuius agro fontium maximus numerus, vt alio loco scripsimus, oritur. Cæterum mihi nunc in mentem venit ciuitas non obliuione quidem, sed memoratu digna, & inter Bæticas vrbes primarias merito reponēda, quæ Mentefa dicitur, & ab incolis nūc Iæna appellatur, de qua Maurus quidam mihi consultus, & non indoctus, Iænam gazam & rerum copiam significare respondit. Cuius sententia mihi probabilis videtur & vera. Est enim ciuitas nobilissima & Christi fudario, quam Veronicam vocant, celeberrima. Sita est sub alto colle cincto muris & propugnaculis, quæ fontes habet amœnos, & fertilissimos campos hortis & fructibus abundantissimos.

De Lusitania prouincia.

LUSITANIA quam Plinius à Iusu Liberi patris & Lysa Panæque præfectis eius nomen accepisse scribit, ab occidentali freto Orientem versus apud Iberum amnem & Hispaniæ fere medio Tarraconenſi prouinciæ coniungitur. Alii vero Lusitaniam dictam volūt à Lufo, qui fuit vnus de primis Hispaniæ regibus, vt postea demonstrabimus. Est autem Lusitania ea pars Hispaniæ quæ tribus fluminibus, Tago, Durio, & Ana continetur, in cuius fere medio sita est Toletana ciuitas in umbilico totius Hispaniæ. Magna quippe est Lusitaniæ prouincia, quæ à Bætici flumine Ana, & à Callicia Durio diuisa, in longitudinem ad passuum millia circiter quingenta, & latitudinem trecenta & quinquaginta prouenditur. In qua multi sunt & nobilissimi populi, de quibus aliquos insignes & nobiliores Hispano sermone magis quam Latino, quoniam fieri aliter non potest, nominabimus. Et quoniam Lusitaniæ prouinciæ Portugaliæ regnum caput est, inde scribere incipimus. Vbi ciuitas est insignis & memorabilis, quam quidam regiam nominauerunt, & ab aliis Vlixbona dicitur, quam etiam Strabo vocauit Vlyseam. Quæ quidem vna cum Minerue templo Vlyſſis indicabat errores, & illuc exercitum delatum. Est autem Vlixbona ciuitas maxima & opulentissima, atque vna ex vrbebus totius Hispaniæ primariis, & portu maris & Tagi fluminis ostio diues. Sita est in edito loco, & tres habet colles. Quæ, teste Plinio, Salacia quoque fuit appellata & Iulia fœlicitas Romanorumque colonia. In ostio autem Durii qui (vt supra diximus) inter Lusitaniam fluit & Galliciam, ciuitas est celebris nomine Portus, quæ, si non fallor, à Gallis in Hispaniam nauigantibus hoc nomen assumpsit, & Gallorum portus appellatur. Sunt & Eboræ, & Cohimbrica ciuitates, quæ nomen antiquum retinent. Sunt & aliæ duæ ciuitates, Braga scilicet & Lamegus. In maris autem littoribus sunt Matufinenses, Valentia cognomine Minia, Villa Comitæ, Auerones, Cezimbrani. A quibus remoti sunt Pons Lunæ, Guimaranēses, Lamarātini, Trancofones, Chauenses, oppidum magnum nomine Sanctarena, Braganciani, Villa regalis, Valdixani, Frexo cognomine Spadacincta, Tomarenſes, Eboramontani, Telbenses, Almedani, Monfortenses, Pinnelenses, Muxagatani, Penedones, Teutugalenses, Tufris vetus, Abrantenses, Cetubalenses, Tauilenses, oppidum Pharum, Castrum marinum, Oſtonoba quæ nunc Siluensis dicitur (quam non longe abesse arbitror à Sacro promontorio quod nunc Sanctum Vincentium vocant) oppidum Vifoncium, quod nunc Viseum dicitur. Siluensis diœcesis populus est nobilis nomine Portus marinus, in quo Ioānes summus Pontifex consensu Portugaliæ regis, ordinem nouum equitibus qui Christo militarent, instituit aduersus Mauros per vltiorem Hispaniam discurrentes: cuius militiæ præfectus maior est Abbas Alcohastani monasterii Cisterciensis ordinis Vlixbonensis diœcesis, qui & conscribendi & exautorandi militem facultatem habet. Sunt præterea Por-

tugaliæ regni populi memorabiles Arroiolenses, Portillini, oppidum Stremucium, Borba, Villa Deliciosa, Mons Arius, & Iuris mœnia, quod oppidum vulgus hodie Geromena vocat, Campus maior, oppidum nomine Mons Fortis & Oretondum. Sunt & alia oppida Portugaliæ regni quorum nomina mihi non occurrunt, ideoque transimus ad alia. Relicto itaque Portugaliæ regno quod (vt supra diximus) est prouinciæ Lusitanæ principium, Alcantara est in ripa Tagi oppidum ponte conspicuo nominatum. Ad dexteram est Emerita Augusta vetustissima ac nobilissima quōdam in margine Anæ, quæ fuit, vt alio loco diximus, Romanorum colonia, & præter alios honores & res in ea memorabiles arcu lapideo & ponte longissimo celebris & antiquis ædificiis memorabilis. Hinc ad millia passuum fere triginta distat oppidum nobile Tagum versus, quod hæcenus Castrum Cæsaris appellandum censui, vulgarem sequutus opinionem: nunc autem Casam Cere-¹⁰ris dicendum arbitror, propterea quod in eo Cereris imago nuper inuenta est spicarum manipulum manu tenens. Est autem oppidum magnum & cuiusdam fontis de quo ante scripsimus, vbertate conspicuum. A quo non longe distat aliud oppidum quod Trofilum vocant, & ego Turrem Iuliam dicerem. In hac regione Montangi Castellum cernitur excelsum, quod oppidum magnum fuit olim, & magna Calabria dicebatur, Metellinum aliaque multa habuit municipia. Paulo autem superius oppidum est nomine Guadalupus, quod luporum flumen à nonnullis interpretatur, in quo est venerabile templum Dei genetrici dicatum, & multis magnisque miraculis nominatum, de quibus alio loco dicemus. Est & oppidum nomine Deletosum, cum Bilbitanis & Almarensis. Inter Tagi²⁰ vero accolæ quos supra memorauim⁹, sunt Boracenses, Arroiotani, qui Porcitanis cognominantur. Sunt & Labrocenses albo vino diuites. Inferius Valentini sunt de Alcantara vulgo cognominati, quibus propinqui sunt Alburquerquitani & pons ab Archiepiscopo cognominatus, item Oropesani, Talabrics, qui Elborenses quoque dicuntur, & oppidum Sancta Olalia, Maquetani, Scalonenfes atque alii populi plures Orientem versus, de quibus postea scribemus. Nunc enim ad alias huius prouinciæ vrbes & oppida memorabilia quæ sunt inter Tagum & Anam, veniemus. Est itaque in Lagonii fluminis ripa Caura ciuitas, quæ ex vno latere Ciuitatenses, & ex altero Galistenses habet, quibus Placætia pulcherrima ciuitas, magno est ornamento: cuius citria cæterique arborum fructus, panisq; candidissimus semper abundat. Habet autē Placætia oppida amœnissima, in quibus est³⁰ Xarahicium nemoribus & arborum fructibus placidissimum, item Pasaronē in conualle iacens velut altare in testudine templi, ficibus, citriis, & aliis arborum fructibus abundantissimum. Est & oppidum Capera Romanorum ædificium, & balneis, de quibus supra scripsimus, valde notum. A quo non multū distat Mons maior, in ripa fluminis quod Corpus hominis appellatur, de cuius fructibus & aliis rebus alio loco scripsimus. Huic propinquum est oppidum Beiara, quod olim Culmenarium dicebatur. est autem multarum rerum fertilitate felicissimum. Sunt & in hac repione populi multi non ignobiles, in quibus pons Congustus, Cespotosani, quibus proximi sunt Bonillenses, qui Serrani cognominantur, item oppidum Petrascta, & vici duo nobiles, quorum alter Villa Liberalis, & alter Villa Torus appellatur. A quibus intercapedine prope passuum viginti millium di-⁴⁰stat Abila ciuitas memorabilis, turribus & propugnaculis tuta, diuique Vincentii martyrio foelix, & multarum rerum copia semper abūdans. Thormis habet oppositos Barcenses, Saluaterranos, Aluanos Thorminitanos cognominatos, quorum caput est & domina Salmantica clarissima ciuitas, omnium virtutum disciplinarumque genitrix, equitibus & literatis alumnis illustris, in qua est omnium rerum summa fertilitas. Hinc omnes fere Hispaniæ vrbes & populi tanquam à domina leges, institutiones, & iura petunt. Hinc ad curiam regiam consiliarii, iureconfulti, theologi, medici, & cuiuscunque scientiæ doctores & magistri proficiscuntur, ex collegio præsertim quod Iacobus Agnaius Hispalensis archiepiscopus condidit & censu magno dotauit. Et non minus posthac ciuitas hæc illustrabitur alio collegio quod nunc Alphonsus Fonssecus archiepiscopus Toletans ædificat, pro⁵⁰ quo excolendo magna & cura & diligentia quæri iubet homines in omni genere literarū doctissimos. Ad hoc præterea litterarum gymnasium & omnium virtutum emporium quamplurimi nō Hispani solum, sed aliarum quoq; nationum literis operam daturi conueniunt, qui ciuitatem per se nobilem atque diuitem, multo clariorem & opulentio-rem faciunt. In qua quidem nostris temporibus eorum qui literis operam dabant, millia septē recensita fuere. Multa præterea de rebus huius nobilissimæ ciuitatis mihi sese offerebant, quæ prætermitto, quoniam sunt à me in alio opere memorata. Cui finitimi sunt Ledesmani balneis noti, & Villoriani campis fertilibus & aquis abundantes. Posthac sunt Areualenses, Olimetani raphanis & aliis rebus hortensibus nominati, Fons Tiberii, & Matri-
galen-

galenses albo vino diuites, alique populi non ignobiles, in quibus est Methymna cognomento Campus. Hæc etsi sæpius incendium passa est, soli tamen vbertate, nundinis, & mercatorum cõmerciis ditissima semper est, & honorificis priuilegiis à tributis & vectigalibus immunis, in qua neq; rex habet officium, neq; pontifex sacerdotium. Quæ quidẽ res mali potius quam boni causa est, propterea quod in conferendis sacerdotiis & magistratibus incolæ plærunque crudelissime digladiantur. Quare meo quidem iudicio Methymnæ cultores sapientissime sanctissimeque sibi suisque posteris consulerent, si suis rebus officiorum conferendorum, & Romanis Pontificibus beneficiorum suum ius & facultatem renunciarent hac conditione, vt officia & beneficia sua patriæ non nisi propriis Methymnæ naturalibus & magis idoneis ac promerentibus conserui possent. Sic enim & equites militiæ munus libentius atque diligentius exercere, laboresque tolerarent, & sacerdotes honestius viuentes vigilantius literis & diuinis officiis incumberent, atque etiam vtrique Deo optimo maximo suisque principibus seruientes multorum malorum causas euitarent. Quod quidem si vel nostro, vel suo proprio consilio fecerint, eos profecto non pœnitebit. Immunitates autem Methymnæ & honores quos in expugnatione Rondæ promeruit, in eius honorificentissimis priuilegiis continentur. Cuius panis & vinum inter meliora totius Hispaniæ elementa nõ immerito commendatur. Hinc Orientem versus sunt Collarenenses pinetis & fontibus abundantes. Sunt & Pontidonia, Tutela Durio cineta pene tota. Supra sunt Oliuarenenses albo vino & lapide speculari crocoque diuites, ab amne Durio passibus circiter mille remoti. Quibus proximi sunt Portiliani, & oppidum Traspinetum. Supra quos oppidum est nomine Penna fidelis arce alta pulchraque conspicuum, item Curellani suo quoque castello defensi. Sunt apud amnẽ Durium Aranditani ab eodem Durio cognominati Roani nõ ignobiles, & oppidum nomine Sancti Stephani cognomento Gormaziũ in alto loco positum, & inferius Osomensis ciuitas cum suo Burgo, quam Plinius, ni fallor, Vxamam vocat, & vir quidam doctissimus, vt à discipulis eius accepimus, Os ouium nominauit. A Durio quoque non longe distant Soriani, quos quidam Numantinos esse opinantur: quæ magnos habet ac fertilissimos campos, vbi multas esse sacras ædes accepimus. In hac quoque regione Sepulveda sita est fide nobilis, à Catholicis principibus honorifico priuilegio & immunitate donata. Sita est autem in excelsio loco, rupibus asperis & fluminibus circumdata. Hic est & pagus maximus nomine Spinarius, omniũ pagorum totius Hispaniæ nobilissimus, & cũ eo alii duo velut eius suburbani, quorũ alter Villa Castina, & alter Reacia nomen habet. Ab alio autem latere Petracia est, quæ Serrana cognominatur, & (vt quidã volũt) Traiani Cæsaris patria. Hinc ad passuum millia septem situm est Toroganũ, Camera Segouienfis episcopi, cum arce munitum, & nemore multæ venationis amœnum. Quod oppidum fuit olim multo maius. habet enim prope se ædificia multa diruta & solo æquata: quapropter existimatur expugnatum fuisse. Versus autem Orientem sunt Aguillonenses fertilitate diuites, & Tensæ populus in edito loco positus, non minus abundans, & castello fortissimo defensus. Horum autem & aliorum populorum Segouia mater est nobilissima ciuitas, Hispanorum regum simulachris illustris, & ædificiis ponteque summa arte cõstructo memorabilis. In qua quidem ciuitate plures sunt equites, nobiles, mercatores, diuites, & venerabiles sacerdotes. Est præterea ciuitas lanificio diues. Sũt in ea multæ sanctorũ ædes, & deuotissima monasteria. Sita est ciuitas in alto loco, & vndique turribus & validissimis ædificiis munita. Abundat multis rebus ad vsum vitæ necessariis, quæ de multis partibus in eam deferuntur. Neque minus abundat aquis per pontem & aquæ ductus aduectis, & in quamlibet domũ profusis. In cuius regione oppidum est nomine Sancta Maria niuis, item Iscar & Cocca populi diuites, & optimo pane cæterisque rebus notissimi. Iisdem bonis abundat oppidum quod vulgo Martin Munnoz hospitiorum dicitur, & Moiatũ. Hic est & oppidum Guadarrama sub monte positum, quod Tabulatã vocant, quæ caseis paruis abundat. Nunc autem descendere oportet ad oppida quæ sunt in regione Toletana memoratu dignissima. Quæ sunt hæc scilicet, vt ab inferioribus incipiamus: Ciuitas Regalis vbertate soli foelix, Almagrum quod magnæ vrbs similitudinẽ refert, Malagonium, Hieuanes, Orgacium, Aiofrinum raphanis & herbis hortensibus abundans, Cueruini naris memorati. A quibus parum distant Galuini, Illesceni, & Castellũ Aquilæ in altissimo loco positum, cretaceo agro ditissimum: qui populi cum aliis quamplurimis Toletanę ciuitati parent, & res omnes necessarias subministrant, quibus amplissima ciuitas opulētissima est. De qua nunc scripturi sumus longiori narratione. Sunt enim in hac ciuitate multa memorabilia. Quapropter, vt alio loco diximus, sita est Toletana ciuitas in medio Lufitanie prouincię, & in vmbilico fere totius Hispanię, in alto atque aspero loco ambulaturoque

Toletum.

difficili propter ascensus atque descensus, cuius maiorem partem Tagus amnis circuit, & belli tempore ab incurfionibus hostium defendit. Reliqua vero pars quæ ad arcticum polum spectat, muris validissimis & centum quinquaginta turribus tuta est valdeque munita. Cæterum quoniam de rebus Toletanæ ciuitatis memorabilibus multi multa scripserunt, ego pauca breuiter attingam. Est itaque Toletum multorum iudicio, huius prouinciae quæ cæteras Hispaniæ regiones vberitate soli cœlique serenitate præstat, caput, & reliquis Hispaniæ vrribus primariis decori & ornamento maximo. In ea siquidem magnus est equitum numerus, & illustrium virorum splendor maximus, ciuiumque frequens & maxima multitudo. Est ciuitas hæc non equitibus modo nobilis & viris primariis illustris, verum etiam sacerdotibus venerabilis, & disciplinis liberalibus exculta, artibusque mechanicis & officiis adornata, mercatorumque commerciis admodum diues, & præsertim lanificio & serico. Quibus duobus officiis, lanæ scilicet & serici, viuunt in hac vrbe hominum millia fere decem. Est præterea Toletana ciuitas admodum diues multis & magnis mercatorum commerciis, quæ hinc ad omnes fere populos Hispaniæ deferuntur. Quæ res causa est vt hæc ciuitas rebus omnibus abundet, quas afferunt multi qui veniunt, vt res alias venales ad alios populos deferant. Hac itaque rerum commutatione cõtinuòque commercio res Toleti sæpe vilius venduntur, quam in locis vnde vehuntur. Est autem ciuitas diuisa in regiones tres & viginti, quas nobilitat & illustrat amplissimū & pulcherrimum templum, quod meo iudicio sacras omnes ædes & forma conspicua, & magnificis ædificiis, sacerdotumque ministeriis, & ditissimis ornamentis antecedit. In quo templo fenestræ speculares complures, & imagines pulcherrimæ variis coloribus admirabiles & antiquas historias referentes conspiciuntur: vbi perlucida specula septingenta quinquaginta numerauimus. Est præterea templum non solum magnum, pulchrum, splendidum, sed etiam opulentum. In cuius facellis quæ capellæ vocantur, & sunt numero plures, altaria sunt ornatissima. Est operæ precium & res admirabilis, videre singulis diebus, & præcipue festis huius ecclesiæ, sacerdotes supplicantes, nunc aureis, nunc argenteis, modo sericis, aliquando purpureis, & nonnunquam gemmatis ornamentis & preciosissimis indutos, rem diuinam celebrantes, & horas canonicas concinentes. Huius ecclesiæ antistes in Hispania secundus est à rege, non dignitate solum & autoritate, verum etiam populis, vectigalibus, & potentia, sub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobilissima ac memorabilia septemdecim gubernantur, quæ nominatim recensuimus, ex quibus magnus ecclesiæ Toletanæ redditus exigitur. Cuius summa est, vt accepimus, anno quolibet ducetorum millium ducatorum. Sunt in hoc sanctissimo templo portæ numero sex, tres ad occidentem, duæ ad meridiem, & vna ad septentrionem, quæ sunt omnes grædes & pulchræ laminis æreis adornatæ, multisque sanctorum simulachris & imaginibus, & antiquis historiis conspicuæ. Sunt & pulpita duo pulcherrima atque ditissima. Est & altare, in quo diuus Illephonsus celebrauit, acceptis ornamentis ad sacrificandum necessariis à virgine Dei genitrice. Sed quid præterea dicam de sacrificio, & de magnis diuitiis, & sanctorum reliquiis quæ in eo sunt admirabiles? quid de facellis & altaribus huius templi, quæ capellæ vocantur, adornatissimis, de ea præsertim quam Cabildum vocat, aureo tecto & omnium pontificum qui hæcenus huius ecclesiæ fuerunt, imaginibus ornatissima? Distribuantur in hac ecclesia multæ pauperibus eleemosynæ singulis diebus, & octo minæ cocti panis hominibus probis & inopia laborantibus qui mendicare erubescunt. Antistes præterea triginta pauperibus quotidie largitur elementa, qui magnas etiam cõfert eleemosynas viduatis pauperibus, & orphanis virginibus maritandis, cæterisque multis hominibus necessitate coactis. Sunt in hac ciuitate monasteria multa monachorum, monialium, & beatarum, intramuros & extra, omnia ordinis obseruantia. Numerauimus in hac vrbe fora venalia septemdecim, in quibus omnium rerum copia semper abundat. Sunt & hõspitalia duo, quorum alterum redditus habet ducatorum millia quinque, quibus infirmi curantur, & infantes expositi aluntur, quorum quidem semper magnus est numerus: alterum vero cuius redditus est prope duo millia ducatorum, in quo curantur homines qui pustulis & Gallico morbo laborant. Est & aliud memorabile, vbi degunt & aluntur homines sensu carentes: in quo præterea duodecim senes & vita probi, qui labores ferre & victum querere nequeunt, aluntur. Atque alia quæ causa breuitatis omittimus. Vicos autem propter domorum frequentiam densitatemque plures habet angustos, qui propter ascensum ac descensum sunt ambulatu difficiles. Cæterum domus magnæ sunt & intus pulchriores ac commodiores, quam foris & extra videntur, quarum millia fere quatuor quadratis impluuiis vtuntur, & plæræque puteis. Sed venio nunc ad alia quæ sunt extra vrbe & memoratu digna.

Reditus ecclesiæ Toletana.

Facit

Facit enim Toletum foelix & opulentum Tagus amnis diues & amœnus, qui Toletanis pisces optimos propinat, hortos irrigat, materiam multam è nemoribus lōge distantibus euehit, cuius aqua quæ per aureas arenas defertur, est valde salubris, & Toletanos hortos irrigans causa est, vt fructibus & herbis hortensibus tota ciuitas abundet. Vtraque siquidem ripa fluminis Orientem versus hortis & arboribus ad passuum millia fere quinque fertilissima est, & ad Occidentem tantundem: ad Meridiem vero & Septentrionem præter vineas multas, sunt etiam amygdalorum & aliarum arborum quasi nemora iucundissima. Seruiunt Toletanæ ciuitati tanquam dominæ multis & variis rebus oppida multa, pagorumque maximus numerus, qui quidem ciuitatem diuitem faciunt & rebus omnibus abundantem. Alia præterea multa de rebus Toletanæ ciuitatis memoratu digna mihi veniebant in mentem, quæ causa breuitatis omitto. Cæterum de conditore Toleti affirmare certi nihil possum, tamen non desunt qui ac Hercule conditum fuisse fabulatur. Quorum sententia, quoniam sine teste loquuntur, mihi certe non satisfacit, cum præsertim librum legerim antiquissimum, sed sine principio & sine nomine eius qui scripserat, in quo mihi multa vera esse videbantur, vbi Toletum à Ptolemæo & Bruto conditum fuisse scriptum erat. Sed à quo Ptolemæo & à quo Bruto non declarauit. Est autem Toletum edificium antiquum, de quo Plinius & alii scriptores meminerunt. Vbi fuit olim magnum theatrum extra muros ad partem septentrionalem, quod etiam nunc etiam dirutum & quasi complanatum est, eius tamen vestigia formaque cernuntur. Quod opus Romani magis quam aliæ gentes vllæ facere consueuerunt. Post Toletum autem Orientem versus oppida sunt & populi memorabiles. Hiepes albo vino diues, Ocania chirothecis memorata. Sunt & Lilienses, Laurētii, Balbi ingenio & eruditione memorabiles. Inter Illescanos & Complutenfes duos nobilissimos populos, velut in triangulo positum est oppidum magnum & relatione dignum, quod alii Madritum, alii Maioritum, alii Mañtuam Carpentanam vocant, & Madrid vulgus appellat. Est autem in optimo loco & sub claro cœlo situm, & non modo populosum & cultoribus plenum, sed etiam multis equitibus nobile, Regumque domicilium frequens: propterea quod multis & magnis rebus abundat, & ædibus magnæ familiæ capacibus. Hic est & saluberrimus aer, vbi Carolus Imperator diebus paucis commoratus, morbo quartanæ quo diutius laborauerat, liberatus est. Habet hoc oppidum terminos amplissimos, & fertilissimos campos, quos Matricios lumbos appellant, qui quidem sunt frugibus & vino cæterisque rebus abundantissimi. Sunt & silicium lapidinarum, qui veluti ingentia saxa cernuntur in ædificiis. Quapropter hoc oppidum Hispanus poeta Ioannes Mena, vir doctus & ingeniosus, igne cinctum esse suis elegantissimis carminibus cecinit. Quod etsi ciuitas non est, ciuitatis tamen instar habet. In quo sacrae sunt ædes numero viginti, præter alias quæ sunt extra muros. In cuius circuitu turres numerauimus octo & viginti supra centum. Est præterea foelicissimum sancti Damasi summi Pontificis meritis, qui Maioritanus fuisse perhibetur à multis. Habet etiam nunc alumnium virum sanctissimum nomine Isidorum, qui fuit agricola, vir sanctissimus, pro cuius meritis & operibus Deus multa miracula in vita eius, & post mortem bonis hominibus ostendit, quæ nos in magno volumine legimus. In huius oppidi confinibus vndiq; populi sunt optimi vini & aliarum rerum copia ditissimi. Sunt enim Morani gladii & forcipibus nominati, qui nuper incedium miserabile passi fuerunt, in quo duo millia fere hominum in ecclesia, quo confugerant, combusti fuere. A quibus Oreia non multum distat ædificium vetustissimum, Almonazilium, Mascaracenses, Boroxenses copia salis abundantes, Valdemorani, Pintum, Xetafum, item oppidum nomine Sancti Martini cognomēto Vega, & Turrigium cognomento Velasum, quod ego Turrem Iuliam vocare soleo. Vidimus hic & Pugno Rostrium arce tutum, Chinchonenses, Baraienses, & Sanctoquatium, quæ quidem oppida sunt vini copia & suauitate foelicia, sed Sanctoquatium meo gustu reliquis vino rubeo multo foelicus. A Maiorito autem ad passuum millia circiter viginti, Complutum est in loco plano positum apud amnem quæ Henarem vocant, oppidum rerum omnium quibus humanus vsus indiget, copia fertilissimum, quod nuper Franciscus Ximenius Hispaniæ Cardinalis magnis operibus & literarum gymnasiis nobilitauit, & nunc à disciplinarum professoribus doctissimis studiosæq; iuuentutis ingeniis & cōcionibus indies magis excolitur: ideoque in huius oppidi laudatione sum breuior. Illud tamen vnum non omitto, quod multi referunt, & ipse cognoui, quod hic populus adeo suis prouentibus & omnibus rebus abundat, vt nullis aliunde bonis indigeat. Est autem supra Cōplutum Guadalaiara ciuitas, cuius nomen multi lapidum flumen significare dicunt. Quæ ciuitas multis rebus abundat, & est ducum magnificis ædibus illustis, & Mendozia domus frequentissima sedes. Habet autem Complutum à latere septentrionali Thalamancam, quæ

mensæ formam refert, & est muris vndiq; cincta, crebrisque turribus. A qua non longe distat Turris Lacuna, inter plures vineas & fertiles campos exposita. Cui propinquum est Vzeda, & paulo superius oppidum Buitragu, syluis & densis nemoribus, in quibus Hispaniæ principes venari solent, memoratum. Sunt etiam in regione Complutenfi oppida multa non ignobilia, in quibus Pastrana colitur insigni fonte nominata, Enzina pyris regiis & grandioribus diues, item Briuega in alto loco posita, castello fortis, aquis abundas & omnibus rebus amœnissima: oppidum Ficta iisdem bonis & commodis gaudens, & Zuritanum castellum quod Tagus abluit, & a canibus pro quibus magnum vectigal exigitur, cognominatur. Hic est Almoguera nobilium domus, quæ non agricolas admittit, neq; pastores. Oppidum Bermingi malis cydoniis abundans. Sunt & Tindillani, Monde-
 gique propinqui è nundinis & feriis diuites. Item Plicenses, & alia multa oppida, quæ longaque propinqui è nundinis & feriis diuites. Item Plicenses, & alia multa oppida, quæ longaque nomenclatura defatigatus prætermitto. Lusitania namq; prouincia, vt supra diximus, magna est, & Orientem versus vsq; ad Tagi, Durii, & Anæ fontes protenditur. In qua est Seguntia nobilissima ciuitas, venerabili templo, castello, & duobus collegiis memorabilis, & multis rebus abundans, quam nonnulli Saguntum esse falso putauerunt. Nam quæ sit Saguntus postea docebimus. Hinc apparet Methymna Cœli in loco, vnde nomen accepit, eminentissimo sita. Tres in hac regione populi mihi nunc in mentem venire, qui prætermittendi non sunt, Almacianus in ripa Durii fluminis positus, Mons Acutus campis fertilibus abundans, & Cocullutus insigni domo memorabilis. Sunt & Moronenses, Gomarani, Sironenses, Agreditani, Aquilares, & Cerueria balneis salutiferis memo-
 rata, quo causa valetudinis ex Cornago, Alpharo, Prexano, lingua non longe distantibus populis, homines complures lauatum sæpe proficiscuntur. His autem Lusitaniæ prouinciæ populis commemoratis, ad Calleciam transibimus, vbi multas ciuitates & oppida & res memorabiles visuri sumus atq; scripturi, quanta breuitate poterimus, in cuius prouinciæ descriptione non nihil erit, quod, vt opinor, lectores iuuare poterit.

LVCII MARINEI SICVLI LI, DE REBUS HISPANIÆ LIBER

TERTIVS.

De Callecia prouincia, & eius vrribus & oppidis.

CALLECIA, quam alii Galleciam, & alii Gallaciam vocant, prouincia est ingens, & à Græcis, si Iustino credimus, fuit habitata: propterea quod post Troiani belli finem Teucru morte Aiadis fratris inuisum patri Telamonio, cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminâ condidisse, inde vero accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse: sed cum ab Euryfaco Aiadis filio accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca vbi nunc est Carthago noua, occupasse, atq; inde in Calleciam transisse, positisque gentibus & prouinciæ nomen dedisse, ibique duas vrbes condidisse ferunt: quarum alteram eam esse arbitror, quam nunc Calleci Noiam vocant, & antiquissimam esse dicunt: alteram vero Noelam, de quibus vrribus Plinius etiam meminit. Sed redeo ad prouinciæ descriptionem, quæ habet à Meridie Lusitaniam, cui contermina est. A qua, vt ante demonstrauius, Durio flumine diuiditur, & ab Occidete ad Septetrionem & Oceanum pertinet, ad orientem quoq; solem per Astures, Cantabros, & Vascones Galliæ Aquitanicæ cõiungitur. Est autem prouincia cum æris & plûbi copia diues, tû vero minio, quod etiã vicino flumini nomen dedit, auroq; ditissima, adeo vt aratro frequenter glebas aureas exscindant. Cæterum quoniam prouincia hæc præter alias
 regiones, multos etiam Legionis & Castellæ regni populos cõtinet, de singulis harum regionû partibus sigillatim conscribemus. Et primum regionis ipsius quã nunc Galleciam dicimus, ciuitates & oppida nominatim recensebimus. Incipit itaq; prouincia quæ Callecia dicitur, ab occidentali freto & Durii fluminis ostio, & iuxta Nerium promotorium Iria flauia est, quæ nunc Sacta Maria finis terræ dicitur. Sunt & in maris littoribus Cornia portu celebris, Patronium peregrinantibus notissimû, Ferrolani, Betancium, Muxia, Ares, Corcouonium, Villanoua darocia, ite Cambados, Redondela, Bigones, Ribadeani, Nauiani, Luarchani, Pons vetus, Ceani, à quib. Murani remoti sunt, Noiani, Riaiones,
 Ocarr-

Ocarricenses, Ogouenses, Caniani, Baionenses. Sunt & ciuitates quarum metropolis est Compostella, quæ nunc à Sancto Iacobo nominatur, eiusdem Sancti mysteriis & omniū Christianorum votis frequentata, ad quam se conferunt magni principes atq; reges totius Christianitatis magna munera ferentes. Sed de huius Sancti miraculis & rebus ciuitatis memorabilibus alio loco scribemus. Huius prouinciæ est Orensis ciuitas nobilis, & nota balneis salutiferis: & Oluca vetus cognominata ciuitas antiquissima, quæ fuit olim maxima, & murorum amplitudine memorabilis: item Villamaior, & Tuitana ciuitas, & altera Mondannetana nomine, nobilis vtraq; & memorabilis. Sunt & Ribadaienses optimo vino albo diuites, Cherogani, Mons fortis à Lemo cognominati, Chantadani, Põs

¹⁰ Belfarius, quo transitur Minius, Caldelani, Mons regius in alto loco positus, Villanoua quæ dicitur Infantium, Allaricenses, Sarriani, Portus Marinus quem Minius duas in partes diuidit, Millitum, Arzuani, Oterones regii, Castrum regium, Castrum viride, Castellum altæmiræ, Villa franca campis frugiferis & aquis amœna, Cacauelones, Ponferratani, Mons Sacer, in quo castellum est altissimum, & iuxta Minii ortum pagus est magnus quem Calleci Fominnanam vocant. Continet autem Callecia prouincia, vt supra diximus, alias regiones, Asturias scilicet, & alias quas encartaciones vocant, item Vizcaiam & Guipuzcuam. Quæ quidem etsi sub vno fere nomine Vasconum continentur, tamen separatim de singulis & vna quaq; conscribemus. Asturiarum itaq; primum ciuitates & oppida quæ memoratu digna sunt, nominabimus. Atqui scire necesse est Asturias esse

²⁰ duas, quarum altera dicitur Ouetensis, & ad Callicos pertinet, altera vero ad Cantabros & Sanctillanenses, à quibus nomen accepit. Verum enim vero de populis harum regionū describendis ero breuior. Vereor enim in his explicandis abundare nominibus, ne propter nominum inconsonantiam iniucunda vel potius molesta reddatur ipsa descriptio. Apud Astures itaq; Brigentium beca est nobilissima ciuitas, quæ nunc Ouetensis appellatur, in qua Mauris olim per Hispaniam discurrentibus multa Christianorū bona templorumq; ornamenta & sacræ res adseruatae fuere, quibus & cruce, de qua scripsimus alio loco, merito gloriatur. Sed de rebus huius ciuitatis memorabilibus & religionis miraculis scribemus alias. Huius autem regionis populos, Plinius, Strabo, Polybius, aliiq; scriptores alios Vaccæos, alios Carpetanos, alios Vectones, alios aliis nominibus appellarunt, in quibus

³⁰ sunt Auilenses, Ripasillani, Gigionenses, Villa deliciosa, Planeses, Tangedani, Rupes Europæ, Prauiani, Gradetani, aliaq; multa memoratu haud facilia. Ideoq; transimus ad alia quæ sunt Vasconia regionis, quam nunc Vizcaiam vocant, in quibus sunt Bilbaonenses portu maris illustres. Sunt & alia oppida maritima Bermeum, Portugaletū, Lequetium, Durangum, Vrdunia ciuitas nobilis sub altissimo monte posita, Helorriū, Arratia, Zondaroa. Supra est prouincia maior, Aquitaniæ Gallia prouinciæ cõtermina, quam Lepuzcuā vocant, in qua sunt Vergarenenses, apud quos Ondarcia domus est primaria, Mondragones, Ognates, oppidum Segura, Villa franca, Tolosani, Hernanium: in maris littoribus S. Sebastiani, Guetarienses, Cumaiani, Motricones, Deuani, Pasagéses, Fons Rabia, Galis obstaculum & perniciēs, Sanctanderiani, Lauretani, qui populi sunt omnes bellicosissimi gentis, & omnium rerum copia, præcipueq; piscibus abundantes. A maris autem littoribus remota est Victoria ciuitas nobilis, & totius Alabæ prouinciæ caput, apud quam sunt oppidula multa, quorum est vnum Landa, patria Ochoæ catholicorum regum thesaurarii. vbi item Ondarriani, Elgoiuarenenses, Platea Vergaria, Delgueta Vergaria, Azcotiani, Azpetiani, Heiuarenenses, Salinæ Legnicis, Villa regia, Cestonates, Zarauzani, Villa bona. Reuertemur nunc ad alios Calleciæ prouinciæ populos, qui etsi sunt eiusdem prouinciæ, non tamen Calleci, sed Castellani dicuntur. Incolunt itaq; Durium amnem præter alios populos, qui sunt ad occiduū Portugaliā versus, Sisapona ciuitas nobilis & antiquissima, quæ nunc Zamorēsis appellatur, quæ frugiferis campis & amne Durio fertilissima est, & sanctorum reliquiis fœlix. In eadē ripa Durii Taurus est ciuitas in alto loco planoq;

⁴⁰ sita, quam nonnulli à Gothis conditā fuisse fabulatur, & Campum Gothorū vocat. Quos ego, quoniam sine teste loquuntur, nō secus falli puto, quam eos qui Zamoram Numantiam esse dixerunt. Nam quæ fuerit & vbi Numantia, paulo post ostendemus. Est autem Taurus ciuitas, vt ad eam redeamus, rubeo vino nominata, frugibus & arborum fructibus abundans, cuius mulieres staturā corporum Romanarū mulierum vultumq; referunt. Habet præter alios Durius appositos Tordefyllanos, quorū patriā quæ memorabilis est, ego Turrem Syllanā nominarē. Sunt autē Tordefyllani campis frugiferis diuites, & regia domo magnifica. Villalarenenses, qui finitimis soli fertilitatem non inuident. A quibus non multum distant Septimancini, fortes in armis & fide nobiles, alboq; vino cæterisq; rebus necessariis abundantes. Quibus propinquum est oppidum, omnium quæ sunt in Hispania

maximum ac nobilissimum, quod Hispani Valladolid appellant, & multi viri non indo-
cti Pinciam nomināt. Huic oppido quas vrbes & ciuitates anteponam nō inuenio. Est e-
nim in optimo loco situm, in Pisuergæ fluminis amœnissima ripa, liberalibus disciplinis
& mechanicis artib. excultū, ædificiis, sacris ædibus, cœnobiis, & duobus collegiis orna-
tissimum, mercatorum commerciis & omnium rerum copia ditissimū, vicis, plateis, mu-
ris, portis illustre, campis, fluminibus, hortis, fontib. amœnissimum. In quo præter alias res
memorabiles, forum est venale amplissimum & pulcherrimum, in cuius ambitu qui pas-
sus septingentos amplectitur, tricetas & triginta ianuas, & fenestrarum tria millia nume-
rauimus, & omnia vidimus officia. Huic foro coniunctus est vicus conspicuus, qui ab ar-
gentariis opificibus Argentarius dicitur. Quapropter etsi ciuitas non est hoc oppidum, 10
multis tamen ciuitatib. etiam primariis nō immerito præfertur, à regibus Hispaniæ præ-
fertim, qui hoc oppidum quasi domicilium placidissimum frequentāt, in quo omnes fe-
re Hispaniæ magnates ædificāt & libentissime commorātur. Hinc Orientem versus Ca-
bezoniana sublimis arx aspicitur supra fluminis eiusdem ripam. Vnde nō longe distat op-
pidum Donia, soli fertilitate diues, & Catholicorum regum cōiugio memorata. Item Pa-
lencia nobilissima ciuitas in amnis Carrionis margine sita, vbi quondam literarū gymna-
sium fuisse memorāt, quod postea Salmanticam translatum fuit. Sunt autem in Palentina
diœcesi sacerdotia gentiliria quæ Iurispatronatus appellant, quadringēta. Hanc ego ciui-
tatem eam esse coniecto, quam Plinius, Pomponius, & Strabo Pallantiam vocant, & à re-
ge Palatuo conditam fuisse plures opinātur. Est autem ciuitas campis frugiferis & omniū 20
rerum copia fertilissima. In eadem regione Turris Cremata colitur & Palenciola, Turris
Mormogia, Turris altera cognomento Lobatonia, quæ quidem omnes frugibus cæterif-
que rebus abundant. Sunt in eadem regione Villalonenses feris diuites, & Conca, Vil-
lalpandum, Maioricanj, Valderenses, Sagaunii, Bezerrilenses, Mansillani, Barcialenses, &
oppidum nobilissimum Benauentum, omnium rerum copia ditissimum, aquis abundās,
& pulcherrimis ædibus quas Rhodoricus Pimentellus Comes magnanimus ædificauit,
illustre. Sunt & Castrum Mucii, Frumestani, & Carrionenses, qui Comites cognominan-
tur, Amuscani, Villa viridis, & Asturica ciuitas nobilis, quæ nunc Astorga dicitur. Sunt
Herrerenses, Aquilareses, quibus cognomento est Campus, Melgareses, qui Ferra-
mentales denominantur, Balmasedani, Paretani Nauensis dicti, Aquilarēses alij, Methy. 30
mna Rosca cognominata, quæ omnium rerum copia semper vberima, nundinarumq;
commerciis & feriis admodum diues. Cui propinqui sunt Valdenebritani, quorum pa-
tria fuit olim multo maior, & omnium rerum copia fœlix. A quibus non multum distant
Villabraxima, Turris fumi, & Petraccia cognomēti campus, Petri à Platea viri docti meiq;
discipuli patria fœlicissima: item Villa Garcia Vronia olim diutius à Mauris obsessa & a-
criter oppugnata, non expugnata tamen, sed inuicta permansit Est & oppidū Villa Iacobi
nominatum. Quibus quidem magno est ornamento Legio Germanica eius prouinciæ
regni caput, quæ nunc Legionensis ciuitas appellatur. Est autem nobilissima ciuitas, &
templo pulcherrimo memorabilis, & multis vrbibus ecclesiæ suæ mirabili ædificio meri-
to præferenda. Nam etsi templum quod ætate nostra ciuitas Hispalensis ædificat, alia 40
omnia magnitudine præstat, si Toletanum cunctis aliis diuitiis, ornamentis, & specularibus
fenestris est illustrius, si deniq; Compostellanum fortioribus ædificiis, & S. Iacobi mira-
culis, & rebus aliis memorabilius est: Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem
iudicio, omnibus est anteponendum, in cuius claustro sacellum est, in quo iacent Reges
septem & triginta, & vnus Hispaniæ Imperator. Est præterea Legionensis ciuitas cum a-
liis rebus quib. abundat, tum vero multorum sanctorum reliquiis & meritis admodū fœ-
lix. Quantum autē bellicosi fuerint Legionēses & fidei catholicæ cultores, in ea narratur
historia quæ festum continet de x i i. virginibus B. Mariæ virgini singulis annis offerēdis.
Cuius rei memoria die Augusti xv. solenniter in Legionem celebratur. Eiusdem prouinciæ
sunt Castrenses à Cæsare cognominati, & Villafandini, atq; alia oppida quorum nomina 50
me latent. In quibus ciuitas est insignis & antiquissima quam Burgensem nunc vocant, &
Masburgi dictam fuisse quondam legimus, quæ dicebatur & Auca. quod nomē mihi ve-
ro similis esse videtur, propterea quod etiā mōtes apud eandem vrbem nunc Ocani di-
cuntur, & Aucani melius dicerētur: tamen si Plinius nō Aucam, sed Caucā nominauit. Est
autē Burgēsis ciuitas, vt diximus, antiquissima, multisq; rebus insignis, & inter primarias
vrbes totius Hispaniæ merito referenda, cuius incolæ non ociosi, nō circumforanei sunt,
sed omnes non modo viri, sed etiam fœminæ labore manuum suarum victum quærunt,
& honestissime viuunt, & alij mechanicas artes, alij disciplinas liberales exercent. Mer-
catores qui ciuitatem opulentam faciūt, fideles sunt & liberales: sacerdotes diuini cultus
& re-

*Templum Le-
gionense omniū
præstantissimū.*

& rerum sacrarum studiosi, diuinis officiis & literarum studiis diligēter incumbunt: magistratus & reip. gubernatores communibus cōmodis rectissime prudentissimeq; prospiciunt. Sic itaq; cūctis ciuitatis ordinibus officium suum libere recteq; facientibus tota ciuitas indies augetur, indies magis illustratur. Equites qui plures in ea sunt & potentes, immunitates, lēges, & priuilegia quibus ciuitas gaudet, conseruare ac tueri diligentissime studēt. Est præterea ciuitas magnis, & pulchris, nec minus commodis ædificiis adornata, foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobiis, amnibus exulta. Cuius ecclesia maior intus & extra opere est & ædificio mirabilis, in qua res diuina sæpenuerō celebratur cantoribus & organis in quinq; sacellis inter se distantibus, nec aliis alios perturbantibus. Ex sacellis vero & sacriis quæ multa sunt, illud vnum Castellæ Comestabilis conspicuum atque ditissimū, non ecclesiæ solum Burgenſi, sed etiam cunctis ciuibus magno est ornamento. Sunt & extra urbem domus hospitales, quæ regiæ dicuntur, insignes, & memorabiles, & maximi census, quarum institutiones & ordines viuendi, qui sancti sunt & maxime laudabiles, causa breuitatis omitto. Dicam tamen breuiter de monasterio monialiū & sanctissima domo, quoniā res est insignis & memorabilis, quam domū Huelgas vocant Hispani. Cuius maxima sacerdos sub imperio suo diligentiq; custodia centum quinquaginta monialibus imperat & sanctissime consulit: quæ quidem moniales sunt omnes equitum nobiliumq; principum filia & familia generosa. Præest etiam hæc sacerdos quam Abadesam vocant, aliis septendecim monasteriis, & oppidis quatuordecim nō ignobilibus, atque aliis minoribus quinquaginta. Confert præterea sacerdotia multa sacerdotibus, & census commendatarios viris duodecim contribuit & alia beneficia & officia, & suis populis magistratus & gubernatores eligit. Est autē nunc sacerdos maior huius domus generosa mulier Elionora Sarmiento, Jacobi Sarmenti Salinarum Comitis filia: quæ quidem, excepta regina, cæteras omnes Hispaniæ foeminas primarias antecedit. Hæc sacerdos primam suscepit alumnam Mariam Oliuanam, Ioannis Garcia Secretarii Cæsaris filiam. Ædificauit autem hanc domum & opus ingens rex Sañcius, qui propter opera quæ fecit mirabilia, cognomen Amari promeruit. Est itaq; multis magnisque rebus memorabilis. Cuius homines sunt humanissimi, & aduenas maxime diligunt, sunt & fidelissimi suis principibus, & hospites patientissime tolerāt & honorificentissime tractant.

Post autem Burgenſem urbem populi multi sunt, & nonnullæ ciuitates memorabiles. Vidimus enim Beloratenses in amœnissima conualle iacentes, & oppidum Frias, oppidum Ezcarai, Cauienses, Ceresanos, Briuescarios, quos Bridascanos Ptolemæus appellat, & Plinius Viridastanos. Est autem oppidū forma quadratum, quod quatuor clauditur portis. Ad cuius similitudinē Catholici principes apud Granatam oppidū nomine Sanctam fidem condiderunt. Habet ciuitas Burgenſis ad meridiem oppidū Lerma, & aliud quod Sancta Maria campi dicitur, vterq; populus frugibus & vinetis admodū diues. Et in Sancta Maria campi templum vidimus magnū & venerabile, quod quidē quamcunq; ciuitatem quantumlibet nobilē decoraret. Habet præterea Burgenſis ciuitas ad Orientem & Septentrionē populos memorabiles, scilicet Onnatenses & Quintanillenses campis frugiferis diuites. Item Pancoruini, Sagiani, Methymna Pomaria, & Frias aliud, Villa maior Sarmenſium domus, & Mendocia apud Cantabros nobilissima domus, ex qua plures Hispaniæ magnates cognominantur. Ad Orientem vero & apud amnem Iberum ciuitas est nomine S. Dominici Calciatensis, gallo & gallina candidis, de quibus alio loco scripturifumus, memorabilis. Sunt & Naiarēses, oppidū Pharum, Brionenses, Nauarretani, & Logronium oppidū magnum & memorabile, omniumq; rerum fertilitate plenū, cuius homines fide bellicaq; virtute nobiles, immunitate nuper & honorifico priuilegio ab Imperatore Carolo donati fuere. Est autē Logronium campis frugiferis, vinetis, arborum fructibus, venationibusq; fertilissimū. Quibus propinqui sunt Calagurritani, quorum virtutes & fidem Cæsar Augustus expertus eorum salutis suæ causā custodiam elegit. Est autē Calagurriū antiqua ciuitas, vnde (vt quidam volunt) Quintilianus originem duxit. Nunc autem etſi magna Nauarræ pars prouinciæ Tarracōnentis est, hic tamen eius populos, qui proximi sunt Cantabris, exponemus. Cæterum quoniam Nauarræ fertilitas & omnium rerum copia nota est, & de vnaquaq; re scribere longum esset, eorū populorum nomina, qui nobis relatu digniores videbuntur, memorabimus. Est itaq; regni Nauarræ caput & primaria ciuitas Pompelon, à Pompeio Magno condita, teste Strabonē, quæ nunc Pampilona dicitur, & Pompeiopolis pulchrius appellaretur. Est autem ciuitas magna, nobilis, & opulenta. Stella quoq; nobilis est, & titulo ciuitatis decorata: item Tutela apud Iberum amnē, terræ fertilitate diues. Sunt Bicastillonenses, Lerinates, Pons Regina, Mendigoriani, Raguenſes, Bannolenses, Artaxona, Niranditani, Falcenses, oppidum Peralta, Via-

nenses, Mendauiani, Arcus, Sefmani, Andofillani, Sanctadrianenses, Azagrani, Marsellani, Villa Franca, Cadreitani, Balterrani, Arguetani, Corelani, Cintrueningones, Cascantini, Cortenses, Phatallani, Olitani, Caparosum, Sanctacarenenses, Mellidani, Carcastillonenses, Cafedani, oppidum Gallipensium, Ayuarenenses, oppidum Sanguesa, & Lumberritani, quæ duo nomina retinent antiqua. Aoyzones, Vrozones, Ifauenfes, Ochangauiani, Roncesualles iuxta montem Pyrenæum, vbi Roldanus pugnans siti extinctus perhibetur. Est & Sancta Maria Roncilionis, religione D. Augustini celebris, in cuius templo multa sunt memorabilia de duodecim Gallorum Paribus, quæ causa breuitatis omittimus. Est & oppidum nomine S. Ioannis, Pedis portus cognominatum, in altissimis montis iugis positum, cuius montis ascensus est passuum millium circiter duodecim, & vndiq; fontibus vberimus, & multis rebus fertilissimus, in quo ferrum plurimum effoditur. In iugo præterea montis planicies est, & campus amœnus & omni tempore viridis. est & templum venerabile cognomine Caieta: item oppidum nomine S. Pelagii cum duobus palatiis ingentibus & conspicuis, quorum alterum Olgramonium, & alterum Lusa nomen habet. Sunt & Garenenses, Liccondones, Lafacani Navarrae populi non ignobiles, & alius nomine S. Stephani.

De prouincia Tarracoenfi.

TARRACONENSIS prouincia, cui Tarraco ciuitas clarissima nomē dedit, regiones duas amplissimas continet: Celtiberiam scilicet, quæ nunc à duobus annibus per eam fluentibus qui nominantur Aragonenses, Aragonia dicitur, & Laleraniā quam vulgares Cataloniam dicunt, de quibus separatim sigillatimque conscribemus. Et primum ciuitates Aragoniæ, quæ sunt numero decem, & oppida complura nominabimus, & in primis Augustam Cæsaream, quæ metropolis est & Aragoniæ regni caput. Cuius conditorē fuisse legimus Iubam, à quo Saldyba fuit appellata, hoc est Iubæ domus. Postea vero tempore Cæsaris Augusti, qui sua virtute & munificentia (vt Suetonius scribit) omnium regum & ciuitatū gratiam promeruit, Saldyba repudiato priori nomine, Cæsaris Augusti nomen assumpsit. Sita est autem Cæsaraugusta in ripa fluminis Iberi in loco plano, ex quo Iberus amnis insigni ponte lapideo longo latoque traicitur. Urbis autem situs solæ calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem partes mundi spectantes. Est & validissimis muris cincta, crebrisque turribus tuta. Cæterum ciuitas nunc multo maioris est incolatus. Sunt enim extra muros priores quam plurimæ domus, & quasi altera ciuitas, quas Cæsaraugustani populationes appellat. Sunt præterea & fora venalia, templa intra muros urbis & extra conspicua. Tota ciuitas est ædificiis, plateis, vicis adornata, rerum omnium copia fertilis, equitibus nobilis, bonarum artium disciplinis exulta, mercatorum commercii diues, mechanicis officiis decorata, campis, hortis, & arborum fructibus abundantissima, magno sanctorum martyrumque numero, de quibus alio loco scribemus, felicissima, quæ denique nostris temporibus, vt in sacris literis legimus, inter nobilissimas totius Hispaniæ vrbes notissima, tanto inter cæteras Christiana religione præfulget, quanto præ cæteris celebrior habetur ex nomine. Sunt in hac vrbe res duæ memoratu dignissimæ, domus scilicet hospitalis inter alias Christianitatis insignes merito reponenda, & altera prope urbem in campo amœnissimo fatis grandis & insignis, quæ dicitur Aliapharia, de qua scripsimus alio loco. Hinc Orientem versus Ilsa ciuitas est, quæ nunc Osca dicitur, literarum gymnasium & disciplinis nobilissima. Tyriassona ciuitas apud montem Caci, quam à Tyriis & Aufoniis conditam fuisse nonnulli opinantur. Est autem ciuitas antiquissima, & campis vberissimis diues, & rebus omnibus abundans. Item Iacca quæ iacet in conuallibus, vnde nomen accepit. Inferius autem ciuitas est Calataiutana celebris, & vbertate soli frugiferisque campis & omnibus rebus fertilissima, quam nonnulli Bilbilim esse dicunt, Martialis poetæ celebrari patriam. Quod ego nec affirmo nec reprobo. Est & Teruela ciuitas nobilis, & Daroca sacris corporalibus memoratissima. Item Boria ciuitas non ignobilis, & ciuitas alia nomine S. Maria Albarrazinensis, multis & magnis rebus abundans. Est & ciuitas Barbastrensis, arcibus ferreis quos balestas appellant, nobilis, & aliis rebus abundans. Ex oppidis autem quæ multa sunt, Erganicium quod nunc Alcanicium vocant, primum nobis occurrit, oppidum quidem pluribus rebus amœnissimum, & Ioannis Sobrarii Ludouicique Iuuerii præclaris ingeniis optime celebratum. Post hoc Exea ab equitibus cognominata, item Ixar, & Monsonium rerum fertilitate ditissimum, & Aragoniæ regum conuentibus maxime celebratum. Sunt & alii populi, qui pagorum cõmunitates appellantur, quorum capita sunt Calataiutana ciuitas, Turuela, Daroca, & Albaracina, quas supra memorauimus. Hic est oppidum Fraga supra Cingam flumē positum in aspero loco & ambulatu difficili, sed Cingæ fluminis ripis & hortis amœnissimum. Sunt & Aiuasani, Saranieuani, & Tamaritani populi non

non ignobiles: item Alagonii, Sadauanenses, Magallonenses, Alquecarenses, & oppidum Solum, Ferdinandi regis natale solum, de quo plura scripsimus alio loco, oppidum nomine S. Stephani Littera cognominatum. Sunt & Almudeuenses, Mosquexulani, Boleani, item oppidum nomine Campi Franqui, Loharrensens, & aliud oppidum Vnumcastellum nominatum. Sunt præterea eiusdem prouinciæ populi non ignobiles. Qui etsi non magni sunt incolatus, sunt tamen memorabiles: ideoque nonnullos qui nobis occurrunt, nominabimus. Est itaque inter Castellæ & Aragoniæ regnum oppidum nomine Arcus. A quo non multum distat Mons regalis, primus Aragoniæ populus, hortis & campis amœnus. A quo non longe abest oppidum Haricia, & Citina, uterque populus rebus necessariis abundans, & amœnitate locorum delectabiles & hilares. Apud amnem autem Solonem posita est Alhama sub altis rupibus, & balneis feruentibus memorata. Est in eadem ripa Voberca latens in conuallibus, amœnissimis hortis, fructibus, & amne Solone diues, & venatione varii generis animalium. Hinc Cæsaraugustam versus Atecani sunt, & Terrerenses in itinere viatoribus liberalissime seruietes. Post autem Calataiutum Fresinum est, Ferdinandi regis conceptu memoratum, de quo scripsimus alio loco. Post Fresinum Cæsaraugustam nobis euntibus Almunia, populus aliquanto maior cæteris prænominatis occurrit, & Mola minor optimo melle nominata. In aliis quoque partibus huius regionis alii sunt populi, quorum notiores qui nobis occurrunt, memorabimus. Ab Osca ciuitate distat oppidum Aierue passuum millibus quindecim, in loco fertili positum cum arce munitum. Sunt & alii populi minores eiusdem ditionis, quorum nomina causa breuitatis omittimus. In alia vero regione sunt etiam populi memorabiles, Xarquitani, à quibus Aranda cognominatur, Melonenses arce tuti, Epulani in ripa Solonis, Neguellani, Arandicani, Morodani, & Pinates in amnis Iberi ripa, & Riglani. In alia regione sunt Guesani, Muniesanenses, Segurani, Alacones.

De populis Laletaniæ prouinciæ.

HVIUS prouinciæ quam Principatum vocant & Comitatum, ciuitates sunt numero decem, quarum Tarraco caput est, propterea quod cæteras dignitate præcedit, & prouinciæ nomen dedit. Fuit hæc ciuitas à Scipionibus condita, & ut alio loco diximus, Romanorum colonia. Vbi præter alias antiquitates, multa nunc etiam Romanorum principum numismata reperiuntur in agris & vineis. Vnde coniecimus olim fuisse Tarracorem multo maiorem. Celebratur à scriptoribus multis rebus, & præcipue vino quod optimum illic legebatur, & hodie legitur. Cuius ecclesia conspicua est ædificiis & sacerdotibus exulta, & titulo archiepiscopatus illustris. Sita est hæc ciuitas in littore maris mediterranei, & campos habet amœnos valdeque fructiferos. Post autem Tarracorem Barcinonæ est superius in eodem littore, omnium quas vidimus urbium pulcherrima. De cuius nomine & conditore, quoniam multæ variæque sunt opiniones, & nulla certitudo, mihi deferendum non est: de laudibus autem eius & rebus memorabilibus alio loco scripsimus. Tertium locum dignitatis Ilerda sibi vendicat, de cuius etiam rebus & honoribus alibi scripsimus. Dertosam quoque descripsimus & eius res memorabiles, & Gerundæ fertilissimos campos, cuius templum memorabile, & altare totum gemmatum vidimus & opulentissimum. Sunt autem prænominatæ vrbes, ut alio loco scripsimus, Romanorum coloniarum. In medio autem regionis Ilergetum ciuitas est Campestris que Vrgellensis dicitur, in fructifero solo sita. Est & ciuitas que nunc Viche dicitur, & olim vicus Aquarius vocabatur: item Elna, Minorella ciuitates nobiles, & Belaguaria. Quibus ciuitatibus prægrandis oppidorum numerus seruit, præter pagos innumerabiles, quorum conuentus certis diebus vrbes complent, & opulentas faciunt. Legimus enim huius prouinciæ populos, præter pagos, fuisse numero quadringentos, quorum paucos & notiores referemus. Apud Galliam itaque Narbonensem, Ruscinonensis prouincia est, soli fertilitate diues, cuius caput est oppidum Perpinianum, purpura & lanificio nobile: & apud montem Pyrenæum Confluentani, metallis, auro, argento, quondam cum effodiebantur, ditissimi. A Perpiniaco autem Galliam versus est oppidum nomine Salsas cum arce munitissima, Gallis à quibus sæpe fuit acriter oppugnata, obstaculo magno, adeo ut inde hostes oppugnatione defessi discesserint. Sunt & Empuriani fama celebres, Paliarenenses, & inferius Albi montani fide nobiles, Pratenses, Ceruarienses, Tarracenses, & Cardonates candido sale diuites, item Cabriarienses, & Stereliquitani in alto loco positi arceque muniti. A quibus non multum distant Blanenses maritimi. Apud Barcinonem oppidum nomine Molendinus regius, paruum quidem, sed palmetis, hortis, & aliis rebus amœnissimum, in quo etiam domus est conspicua. Hinc non multum distant Martorellani, & inferius ad meridiem Villa Franca cognomento Panades, in agro fertilissimo, qui Suesanus à magnis suisibus appellatur. Sunt in ea-

dem regione Tuirensis, Puicerdani, Caldenses Mombiqueni cognominati, Granullenses, Villa maior, Colibrenses maritimi, Villa Franca, Confluentina, Cubellenses, qui Lustrunates quoque dicuntur. Item Arbuziani, & oppidum Cabra, Corrialenses, Pratenfes cognomine regii, & oppidū Veria, atq; aliud nomine S. Petri Oretani. Sunt & Campredones, Torrelani Moncrini cognominati, Besalonenses, Figuerani, Talaronenses. In confinibus Aragoniæ Nauarræq; sunt Arguetani, Balterrani, Villa liberalis, Marcilia, Funenses, Andosillani, & Sanctadriani. Inde remota diuersis in locis alia sunt oppida, quorū nomina occurrunt memoranda: Dematum scilicet, Miralcampum, Castellum asium. Sunt & Rubinates, Monticatini, Calaphitani, Cerialenses, Morellani, Bisbalenses, Poblitani, Redonates, Granelenses, & oppidum Equalatum, de quo scripsimus alio loco, item Aldiconates, & Ampostani in amnis Iberi ripa, quos & alibi memorauimus.

De ciuitatibus & oppidis prouinciæ Carthaginensis.

CARTHAGINENSIS prouincia quæ à Carthagine noua, quam Pœni, teste Plinio, condidit, nomen accepit, regio est ingens, & nobilium populorum multarumq; rerum copia foelix, quæ quidem à Granatæ regni confinibus Orientem versus ad Dertofanos usque protenditur. Ipsa uero Carthago ciuitas à multis autoribus celebratur. Cuius portus qualis sit, ex ea Vergilii descriptione colligitur, in qua, *Est, inquit, in secessu longo locus, insula portum Efficit,* & reliqua. Duo siquidem Hispaniæ portus fama feruntur insignes, alter nouæ Carthaginis, & apud Callicos alter in oppido Coronensi. Sunt etiam in huius maris littoribus Helchitani, Alicantina ciuitas nobilis, cuius etiam portus naues tutas continet. Est & oppidum nobile nomine Dianium, cuius, ut urbis præclaræ, scriptores meminerunt, quam ego eam esse arbitror quæ Denia nunc appellatur. Sunt & Oliuenses, & oppidum Gandia. Quorum omnium Valentia caput est nobilissima ciuitas, quæ (ut Plinius & Strabo tradunt) à mari remota est passuum tribus millibus. Quæ quidem non immerito inter primarias Hispaniæ vrbes annumeratur. Hæc enim ciuitas sanctum bene viuendi ordinem sibi constituit, hæc suis & honestissimis moribus & sanctissimis moribus & sanctissimis institutis inter ciues pacem concordiamq; tuetur, hæc lites & iurgia semper odit. Equitum præterea splendore nobilis, mercatorum commerciis diues, mechanicis officiis adornata, ubi lanificium fit maximum, & panni cæteris totius Hispaniæ meliores, liberalibus disciplinis exulta, præclaris hominum ingeniis illustris, campis & hortis amœna. Operæ precium est videre Valentinos corporis Christi festum celebrantes, & aliorum coelitum sacra mysteria recolentes, lustrationesq; facientes, qui die festo S. Matthiæ summa humanitate supplicantes ad locum proficiscuntur, in quo cadauera iacent eorum quibus crimina mortis causa fuere. Quæ siue suspensa sint, siue iaceant, suscipiunt, & feretris imposita ad sacrum locum deuehunt, ibiq; sacrificiis & orationibus honorifice sepeliunt. Multa denique fiunt à Valentia ciuibus memoratu digna, de quibus volumen magnum confici posset. Quare multis prætermisissis quæ ad Valentia laudem pertinebant, illud dumtaxat referam, quam sit Valentina ciuitas foelix duobus sanctis, Laurentio scilicet fortissimo martyre, & confessore Vincentio constantissimo: quam sit & illustris duobus etiam pontificibus, Calixto scilicet tertio, cuius auspicio Turcarum magnus exercitus fuit ab Ungaria profligatus, & festum transfigurationis institutum, & eius nepote Alexandro sexto pontifice maximo. Illud præterea non omitam, quod Marcus Tullius in Valentia laudem protulit, qui in actione vltima contra Verrem, Valentinarum, inquit, honestissimorum hominum testimonio. Post autem Valentiam Saguntus memoranda nobis occurrit & summis quidem laudibus efferenda. Fuit enim populo Romano fidelissima. Nam cum senatui populoque Romano pareret, & ab Hannibale Carthaginensium duce & eius exercitu validissimo nouem mensibus acriter oppugnaretur, deleri penitus maluit, quam à Romanis deficere. Cæterum qui Saguntinorum admirabilem virtutem summamque fidem cognoscere velint, Titum Liuium legant, ubi dicit: Et iam omnia trans Iberum præter Saguntinos Carthaginensium erant. Fuit autem Saguntus, ut alio loco scripsimus, Romanorum colonia, ubi fuit olim theatrum cuius adhuc forma vestigiaque cernuntur. Hanc urbem à Sagis Ibericis ædificatam fuisse quidam scripserunt, & inde nomē accepisse. Distat autem Saguntus à mari, teste Plinio & Strabone, mille passibus, quam nunc Moruetrum vocant, muros veteres significare volentes. Cuius regionis sunt Murciani fictilibus & aliis rebus diuites, & Oriola ciuitas nobilis, & alia ciuitas nomine Xatiua, fontibus, arborum fructibus, & præcipue malis Punicis memorabilis. Hinc remoti sunt Bondiani, Creuillenses, Villenates, Cosentanenses, Segobricenses, oppidum nomine Sancti Matthæi, Lucenates, Lirienfes, Alpontani, Lucentini, Aspenfes, Torrentini, Paternionenses, Allani

Alcocerenses, Algezira, Cullerenses, Alponates, Hontenientes, Alcoini, Pennaguillani, Bratenses, Capdetani, Xaxonates, Villa regalis, Castellum Fabitanum, Ademuzini, Castellum planitici, Morellani, Xericenses, Castellonenses, Villa formosa, Almenarenenses, Buniolenses. In medio autem prouinciæ Carthaginensis oppida memorabilia cōspiciuntur, in quibus est Concha ciuitas, in vno de tribus iugis exposita. Illic enim tres colles binas valles efficiunt, per quas amnes gemini dilabuntur, quorum alter Succharius, & alter Oecharius appellatur. Qui vbi magnam ciuitatis partem circuit, in Suecharium influit. In horum itaque scopulorum altero, qui medius est inter duos. Concha sita est, quæ in altiori loco, id est in altis rupibus, turrim habet altissimam, vbi olim castellum fuit munitissimum. Ciuitas autem magnis ædificiis, & loci natura, amnibusq; quos memorauimus, & aliis rebus memorabilis est: quippe quæ pecoribus & lanis tenuissimis est admodum diues. Habet autem ciuitas hæc populos Orientem versus & à lateribus Almodouarenenses, Compilonenses, Railones, Cardinetanos, Carborenses, Moianos, Landetanos, Requenates, Villorenenses, Cardinetanos alios. Ad meridiem vero sunt Villascufani, Ignestenses, Belmontani, Chinchilani, Rodani, oppidum nomine S. Clementis, Villanouani, Motenses, Alcaracenses. Eiusdem regionis est Vrana ciuitas nobilis, & Vcles equitum ordinis S. Iacobi conuentibus illustris. Sunt & Taranconenses. Occurrit mihi nunc Ostolgarense castellū fortissimum, ad quod bellorum tempore plures eius prouinciæ populi suæ salutis causa confugiunt. In ea vero regione quæ Aragoniæ Manchia dicitur, & alio nomine Spartaria vocabatur à copia sparti, populi sunt memorabiles, & pecoribus ac tritici copia diuites. Quorum tellus etsi fluminibus caret & fontibus, frumento tamen, vino, cæterisque necessariis rebus abundat. In hac itaq; regione quamuis arida, populi tamen sunt non ignobiles, Alcazar scilicet cognomento Consuegra, campus Tritana, Socuellamus, Villa Robleta, Prouencia, Villa noua cognomine Cardetæ, Villa noua Infantium, Villa noua cognomento Xara, Alarconenses, Castellum Garciae Munnoci, Albacetenenses, Helini, Touarrenenses, Xorquerani, Alcala cognomento Riuus, Iumillani, Checlani, Almanfani, in quibus populis, vt accepimus, neq; sunt amnes, neq; fontes, sed putei duntaxat & falsi. Eiusdem regionis oppidum est antiquissimum & memorabile, quod Molina dicitur, cuius tellus quatuor in partes quas Sesmas Molinates appellant, diuiditur, quarum vna campestris nominatur, quæ viginti continet pagos, altera nomine Serrana septendecim, alia Pedrigalensis decem & octo, quarta Sauinaria viginti: quarū domus duorū millium & quingentorum numerū conficiunt, quæ quidem sunt omnes pecoribus & lanis admodū diuites. vbi mollissimæ lanæ numerantur ouium millia quadringenta. Sunt & alia oppida memorabilia castellis & aliis rebus, Coueta scilicet, Zafra, Castilnouum, Sanctiustū, Enbid, Fontefaxum, Estables, Mochales, Villed, cuius dominus eudendi monetam facultatē habet, dandiq; campū certaturis. Sed redeo ad Molinam, cuius castellū est memorabile & turris separata, quæ dicitur Aragoniæ. Multa præterea nobis occurrunt de Molinæ rebus memorabilia, quæ causa breuitatis omittimus. Nam de piscibus eius qui turtures vocantur, & sunt optimi, diximus alio loco. Quare Molinates omnium rerum copia diuites nullis aliunde rebus indigent, sed suas potius aliis suggerunt, lanas præsertim cæteris omnibus totius Hispaniæ meliores, quas mercatores ad exterarum nationes deferunt, quarū commercio ditissimi fiunt. Abundant etiam Molinates agnibus carnibus & arietinis, quibus magna pars vtitur Hispaniæ.

LVCII MARINEI SICVLI DE REBUS HISPANIÆ LIBER IV.

De Romanorum coloniis in Hispania.

QVONIAM de ciuitatibus Hispaniæ loquuti sumus, de Romanorum coloniis & aliis rebus quæ necessaria nobis videntur, & lectoribus, vt arbitramur, doctis præsertim, non ingrata neque superflua videbuntur, aliqua summam dicemus. Illud in primis paucis verbis repetemus, quod supra dictum est, scripsisse nonnullos Hispaniam ab Hispano Hercule nepote seu successore, quem Iustinus Hispalum vocat, dictam fuisse, & vere fortasse. Quod ego nec affirmo, nec reprobo.

Plures enim sunt qui fabulosa quæ de Hercule narrantur, existimant, à quorum sententia

non discedimus: tamen Hercules in Hispaniam venisse non imus inficias, quandoquidem columnas apud Gades, Herculis laborum metas & terminos, plures affirmant. Cæterum Hercules Hispaniam quam gregibus & armentis exhaustit, meo iudicio non ædificiis quidem, nec aliis rebus vllis excoluit. Quapropter Hispaniæ pontes insignes & res alias memorabiles nos profecto non Hercules, sed Romanorum potius, & præcipue Iulii Cæsaris opera esse coniectamus. De cuius magnanimitate mirabiliq; munificentia Suetonius Tranquillus hoc modo scripsit: Nec minore studio reges atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, aliis captiuorum millia dono offerens, aliis citra senatus populiq; autoritatem, quo vellent & quoties vellent, auxilia summittens: similiterque Italiæ Galliarumq; & Hispaniarum, Asiæ quoque & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans. In Alcantaræ præterea ponte carmen hoc legimus: *Pons in rupe Tagi dinis Cæsare plenus*. Verum enim uero hunc pontem non Iulii, sed Traiani Cæsaris esse plures autumant, sed siue Traiani sit, siue Iulii, nihil refert, quando Romanis vterque præfuit. Iter præterea longum per Hispaniam stratum lapidibus pro tempore brumæ, breuesque per interualla columnas erectas, quæ viatoribus iter hyeme tectû niuibus ostendunt, & quicquid in Hispania memorabile vidimus, Romanorum esse minime dubitamus: propterea quod potentissimi liberalissimiq; fuerunt, in Hispania præsertim quamplurimos annos commorantes. Quapropter si dixerimus à Romanis nonnullos Hispaniæ nobiles originem habuisse, fortasse non mentiemur. Sunt enim in Hispania multæ Romanorum coloniæ patriciorum. Siquidem scribit Plinius in vltiori Hispania quatuor iuridicos fuisse cõuentus, Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, & Hispalensem, oppidaq; numero centum septuaginta quinque, in quibus erant coloniæ octo, municipia totidem, Latio antiquitus donata nouem & viginti. Et paulo post idem Plinius ait: Et à dextera Corduba colonia Patricia cognominata, & à læua Hispalis colonia cognomine Romulensis. In descriptione autem ceterioris Hispaniæ, accedunt, inquit Plinius, insulæ, quarum mentione seposita, præter ciuitates aliis distributas, prouincia ipsa ducenta nonaginta tria continet oppida, in quibus erant coloniæ tredecim, oppida ciuium Romanorum tredecim, Latinorum veterum decem & octo, fœderatorum vnum, stipendiaria centum triginta tria. Et subinde scribit: Carthago noua colonia, & Valentia colonia tria millia passuum à mari remota, tantundem à mari Saguntus ciuium Romanorum fide nobilis. Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Colonia Barcino cognomine Faventia, quam eam esse arbitror quæ nunc Barcinona dicitur, & oppida Romanorum ciuium multa. Quibus subiungit populos quadraginta quatuor. Quorum celeberrimi sunt, inquit, Romanorum ciuium Dertofani, Gerundenses, Cæsaraugusta colonia, ciuitas immunis, amne Ibero affusa, vbi oppidum antea Saldyba vocabatur, de quo alibi scripsimus. Inferius etiam scribit, Romanorum ciuium Ilerdenses in ripa Sicoris, & Oscenses, Tiriassonenses: Latinorum veterum Cascantenses in fine regni Nauarræ, & Erganicenses Aragoniæ: Fœderatorum Tarragenses. Aliis præterea rationibus & argumentis nostra hæc confirmatur opinio, quibus absq; dubio constabit multas Hispaniæ domus primarias à nobilibus Romanis habuisse principium: propterea quod cum Romanorum duces & exercitus in Hispaniam venissent, captis arcibus & castellis equites nobiles præfecerunt, à quibus magna pars Hispaniæ castella, multique populi Castellani nostris etiam temporibus dicuntur, propterea quod Latini custodes arcium Castellanos appellant. Et quoniam tunc Hispania multis rebus ad vitæ vsum necessariis indigebat, attulerunt in eam Romani leges, bonos mores, disciplinas, & linguam Latinam. nam tunc Hispani barbare loquebantur, & ea lingua qua nunc Vascones vtuntur & Cantabri, quod in alio loco clarius patebit. Cæterum dicam nunc breuiter de quibusdam nominibus & claris in Hispania familiis, quas vt supra dictum est, à Romanis originem duxisse non dubito: quæ quidem adhuc antiquos Romanorum mores, nobilitatem, & nomina retinent. nomina dico non de plebeiis & communibus, sed de senatoribus, patriciis, & cõsulibus, atque aliis Romanis viris illustribus, qui magnis rebus gestis in Romana repub. floruerunt. Fuit itaque olim Romæ Pimentariorum domus illustris, quæ nunc in Hispania Pimentelorum intelligi potest. Nam qui Latini non sunt, & barbare loquuntur, nomina corrumpunt, & literas pro literis proferunt & commutant. Fuit etiam Romæ Castroniorum generosa domus, ex qua, nisi fallor, in Hispania qui Castrici cognominantur, originem ducunt. Imperantibus Romæ Cæsaribus qui duodecim fuerunt, profapiam generosam fuisse legimus quæ Fonteia dicebatur, vnde Fonsæcorum genus in Hispaniam venisse coniectamus. Fuit præterea Romæ Siluia gens illustris, quæ nunc in Hispania maxime floret, Toleti præsertim, vbi magni sunt nominis & autoritatis. Verum domus hæc à Portugalliæ regno in Castellam venisse à nonnullis prædicatur, quibus alii non

non assentiuntur. Sed nos ita esse nec affirmare possumus, nec reprobare, itaq; aliorū iudicio relinquimus, propterea quod Portugalliæ Siluia domus & Castellæ contendere videtur, vtra earum sit antiquior, & vtraq; se putat antiquiorē. Ego vero, cum vtraq; sit nobilis & antiqua, in antiquitate & generis nobilitate pares esse iudico. Sed in Portugallia quædam nunc reperitur antiquitas ex Romanorū temporibus. Siquidem illic in antiquissimo monumento quod nuper repertum est, epitaphiū legitur hac sententia: HIC IACET LVCIVS SILVIVS IVLII CÆSARIS CENTVRIO. Præterea non dubitabunt qui Romanas historias legerint, Romæ Plancorū familiam fuisse nobilissimam, & ab ea Polancos in Hispania esse oriundos, cum præsertim vnius literæ mutatione differant, quod æuo tam longo contigisse non mirū est. Fuerunt etiam temporibus Cæsaris in Italia magni duces qui Petilii dicebantur, à quibus in Hispania, nec fortasse fallor, originem ducunt qui Padillæ cognominantur. Hoc tamen ego minime dubito, genus hoc ab Italia in Hispaniam venisse, quod eorū demonstrant insignia, quæ sartaginis quam Itali patellam vocant, similitudinē habent. Et hoc nemo mirari debet, quando quidem Romani veteres qui fuerunt illustres & fama celebres, nō propter sui generis antiquitatē, sed propter suas virtutes & res magnifice gestas à scriptoribus celebrati fuere, qui quidē ab initio tenues ignobilesq; fuerunt, vt Lentuli, Cicerones, Fabii, qui cognominati fuerunt à leguminibus, & suis virtutibus rebusq; gestis se fecerunt illustres & immortales. Eodē modo Cincinnati, Planci quos ante diximus, & alii multi dicti fuere, quos recensere longū esset. Quapropter alia præmittimus, quoniam quæ diximus hæcenus, opinionē nostram satis confirmant, ideoque transimus ad alia. Sunt qui credunt & minime dubitant in Hispania nobiles equites, qui Meruli dicuntur, à Merulorum Romana familia oriundos. Ego vero aliorum sequor opinionē, qui dicunt Merulos non à Merulis, sed à Milonibus Romanis illustribus originem ducere. Quod ego hac ratione confirmo, quod huius generis equites quos in Hispania cognosco, vulgus indoctū Merulos appellat: illi vero se non Merulos, sed Melos cognominant. sic enim in eorum literis & chirographis legimus. Hoc autem nomen corruptum est propter i literæ in e mutationē. Scribant igitur posthac non Melos, sed Milos. Sunt in Hispania cæteri nobiles ex antiquis, quamuis pauci, quorum cognomina sunt Coronelles, quos bene sentientes non dubitabunt à Corneliorū præclarissima Romanorum prolapia cognomen hoc & genus accepisse. Quod illi sine dubio iudicabunt, qui facta præclara Lucii Cornelii Scipionis, aliorumq; huius cognominis legerint. Huius nominis Romana fuit mulier illustris in omnibus corporis & animi virtutibus. Cuius non dissimilis visa est mulier illa immortalitate & cœlo digna Maria Coronel, ciuis Hispalensis, quæ quidē Cornelia melius diceretur, propterea quod vt pudicitiam suam seruaret intactam, & sine labe vitam ageret, illud memorabile facinus ausa est, quod Ioannes Mena non immerito suis carminibus celebravit. Noui ego Romæ virum nobilitate generis & eruditione præclarum, cui nomen erat Paulus Cortesius, de cuius familia esse qui nunc in Hispania Cortesii dicuntur, coniectari licet, ingenio præsertim rebusq; gestis Ferdinandi Cortesii Valentis Marchionis, qui profecto militari virtute cæterisq; corporis & animi dotib. omnes duces qui fuerunt ab orbe condito vsq; ad tēpora nostra, sine dubio longe superauit. Indagator enim rerū nouarū vniuersum orbē circuiuit, & apud antipodas nouā inuenit Hispaniam, qui sua virtute, fortitudine, & industria admirabili effecit, vt Christi nomen vbi que terrarū resonaret, & magnitudo Cæsaris, & sua virtus cognosceretur. Quare si Iulius Cæsar qui ab Ægypto in Britanniam nauigauit, magnū nomen adeptus est & magnos honores, quibus honoribus, quo nomine Ferdinandu Cortesium qui totum mare mensus & vtrumq; peragrauit hemisphæriū, dignū iudicabimus? Sed de hoc viro nunquā satis laudato, & de Christiana religione benemerito, multa scribemus alias. Fuit olim Romæ domus equitū nobilissima quibus Aquila cognomen erat. Ex hac vnus qui Pontius Aquila dicebatur, tribunus plebis imperante Iulio Cæsare plurimū potentia & autoritate valebat, adeo vt in negotiis, & priuatis & publicis, quibus Cæsar abutebatur, non paruo fuerit obstaculo. Huius etiā cognominis in Hispania sunt equites, quos nouimus, nobilissimi, qui, si Latinam prononciationē consideremus, ab Aquila cognominantur, quos ab illa nobilissima Romanorū progenie venisse non dubitamus. Legimus præterea Romæ Deciorū familiam vnā fuisse de primariis, ex qua fuerunt duo viri fortissimi duces, pater & filius, qui fortissime pugnantes cum magnā hostium stragē fecissent, occubuerūt. A quibus, vt opinor, in Hispania ducunt originē viri nobiles qui de Deza cognominantur. Et eodē modo de Taueris iudico, qui Romæ fuerunt olim & nunc in Hispania viri nobiles. Fuit quoque Romæ Nepotum domus illustris, & sunt in Hispania cognominis huius viri nobiles, quos & Salmantica & alii in locis cognouimus. Nouimus etiam CæsarAugustæ Cosconios nō

ignobiles, quos ab illis Romanis in Hispaniam venisse non dubitamus, ad quos Marci Tullii Ciceronis epistolas legimus. Legimus etiam fuisse Romæ Valerios & Cottas, quorum successores in Hispania nouimus mediocri conditione & honesta. Noti Romæ fuerunt equites illustres qui Cassii cognominabantur, & in Hispania eiusdem cognominis virum nobilem nouimus in domo Almirantis, qui Fernādus Cassius dicebatur. Non defunt in Hispania qui Galli cognominantur ab antiqua Romanorum familia. Noui namque in Caura ciuitate Canonicum virum generosum, qui Martinus Gallus vocabatur: cuius etiam cognominis in Callecia sunt plures. Fuit in Italia quondam vir potens & prædiues, cui nomen erat Oleanus, qui Mediolanum condidit. Et nunc apud Vascones domus est Olanorum, de qua mihi discipulus fuit Ioannes Olanus, qui nunc est Iureconsultus. Fuerunt etiam Romæ Calui cognominati, cuius cognominis in Hispania non defunt. Sed de nobilibus Hispanis qui aliunde nomen & originem ducunt, hætenus. Volumus enim breuiter aliquid de reliquis & indigenis dicere, quos Hispani naturales appellant. Qui duobus modis cognominantur, hoc est, vel à patria, sicut à Toletis, à Corduba, & ab Aui-la: vel à rebus quas strenue gesserunt, vt Varguæ, Ramirez, Machuquæ, Spinofæ, Macæ, Latrones, Vaccæ, Quixatæ, cuius familiæ nunc viuit Gutterius Quixata nobilissimus eques, & omni munere naturæ præstantissimus: aliæque domus eiusmodi, quæ ab operibus suis atque virtutibus cognominati fuere. Sunt & alii qui cognominantur ab antiquis domibus ædificia quorum nunc extant, veluti qui Velasqui, Mendozæ, Gueuare, cæterique similes, qui permanent in Alaua prouincia. Illi vero qui aliunde venerunt & gentibus externis, cum indigenis nullam neque loci, neque nominis, neque patriæ similitudinem habent. Nam Manrici qui sunt Alemani, nomen eorum, cuius nationis sint, manifeste declarat, quandoquidem notum est quod apud Germanos Man significat socium, & Enrique fortem. Guzmani autem qui fere sunt eiusdem nationis, à Gothis se venire contendunt, vel à Scythis, confirmantes quod ego dicebam, quod Guzman eorum lingua socium significat, vel hominem Gothum magnum. Quapropter eos nonnulli Gothomanos appellant. Henricorum autem cognomen ab Heluetiis Galliæ populis originem duxisse arbitror, propterea quod in Gallia viros primarios huius terminationis cognominatos fuisse legimus, sicuti fuerunt Orgentorix, Dumnorix inter Heluetios magni principes, cæteri que non dissimiles. Sed alii, quos à Romanis originem duxisse diximus, cum Hispanis indigenis, vt supra demonstraui, neque patriæ, neque domus, neque vernaculæ linguæ similitudinem habent, quæ cum patriciorum nominibus antiquis conueniat. Cuius rei contrarium probare nemo poterit. Nec Hispanorum quamuis nobilissimum quenquam fore arbitror, qui se se non felicissimum putet, qui à Romanis originem duxerit, cum præsertim olim gens Romana cæteras omnes omni genere virtutis antecesserit. Quod si quis à me scire voluerit, quæ causa sit quare Romanorum quidam ex his quos retulimus, in Hispania nomen obscurius famamque minorem nunc habent, quam alii aduentitii & indigenæ qui nunc plurimum valent, vt sunt Guzmani, Manrici, qui de Gothis remanent, & Velasqui, Mendocii, Gueuarii, qui sunt indigenæ, me sibi respondisse putet, quandoquidem hoc mea confirmatur opinio: propterea quod antiquitas alios obliuioni tradidit, & alios fortuna reces & fauorabilis & inconstans, vt solet, altius extulit. Sic enim rebus omnibus, & hominibus qui sunt in alto rerum fastigio collocati, sæpe solet accidere. Quapropter mihi non mirum videretur, si Roma quæ quondam totius orbis principatū tenuit & imperium, nostris temporibus à multis opprimatur quibus imperare consuevit, quam tamen imperante Carolo Cæsare nostro videmus in pristinum statum restitutam & legitime triumphantem. Sed, vt ad propositum redeamus, hunc Deus rebus terminum posuit, vt aliæ deprimantur & sine habeant, & aliæ nascantur & altius insurgant, & denique nulla terminum sibi statutum prætereant, homo præsertim, qui cum eius vita sit fragilior atque breuior, & multis exposita periculis quam cæterorum animalium, sua vel insatiabili cupiditate, vel alienæ felicitatis inuidia, aliorum felicitatem famamque præclaram totis viribus & enixissime perdere studet, existimans falsoque putans se malis alienis altius ascensurum.

De Pontificibus & magnatibus Hispaniæ & officiis in curia Regum.

REM non ingratus facturus videor, si magnates atque pontifices Hispaniæ, præcipuosque magistratus & ordines breui narratione retulero, cum præsertim hoc à me multis sæpe requirant & efflagitent, non Hispani solum, sed etiam gentes externæ & aliarum nationum, quæ res Hispaniæ scire desiderant. Dicam igitur de Hispaniæ Ducibus, Marchionibus, Comitibus, & Pontificibus, aliisque dignitatibus quibus Hispania maxime floret: sed imprimis concilia, magistratus, & officia memorabilia referam. Est itaque in Hispania domoque

moque Regia concilium secretorum, cuius præfidentes sunt reges. Est & aliud concilium iustitiæ quod regale vocant, cuius præses omne ius & facultatē iustitiæ liberam habet. Est & aliud concilium belli gerendi, cui rex præsidet. Concilium ordinum, hoc est equitum militiæ Sancti Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ, quorum præfidentes à Regibus eliguntur. Concilium regii census & omnium bonorum, cuius præfidentem reges eligunt. Concilium inquisitionis in prauos hæreticos, cuius præses eodem modo eligitur. Concilium de rebus Indicis. Concilium de rebus Aragoniæ, in quo est Procancelarius, & auditores qui regentes vocantur. Sunt in Hispania cōuentus iuridici quatuor, vnus in oppido Pincia, quod Valladolid appellant, alius in vrbe Granatæ, tertius apud Callicos, & alius in Nauarra. Cæterum Pincianus conuentus & Granatenfis sunt maioris autoritatis, & negotiantibus frequentiores. Continet autem Pincianus conuentus suæ iurisdictionis populos, qui sunt à ripa Tagi Castellam versus, & Granatenfis ab eadem ripa Bætiam fere totam. Sunt autem in vtroque conuentu præfidentes & auditores duodecim, & tres iustitiæ præfecti quos Alcaldes appellant, qui de criminibus iudicant. In curia autem regia iustitiæ præfecti sunt quatuor, quos item vocant Alcaldes, qui de criminibus cognoscunt, & facultatem habent in toto regno cognoscendi in secunda & prima instantia de criminalibus causis & ciuilibus in curia regia, & in populis, & aliis locis distantibus à curia interuallo passuum viginti millium, quod spacium illi quinque leguas appellant: quorum superior est præfidentis, & iudices quos auditores appellant. Quorum præfectorum duo quolibet die sabbato cum vno de consiliariis carcerem visunt, vbi reorum causas delictaque cognoscunt & iudicant. Præfidentis autem & auditores carcerem quoque visitant ter quolibet anno, id est tribus paschalibus vigiliis, nec alios quatuor illi præfecti superiores cognoscunt. Cæterum si quis eorum deliquerit, à præfidente punitur. Est autem præfidentis autoritas maxima, in rebus præsertim iustitiæ, in quibus liberam habet potestatem, quæ totius regni gubernatores, magistratus, & iudices instituit. Curia præses in super potestatem habet comprehendendi quemcunq; omnium magnatum sine vlllo regis imperio, si causa iusta fuerit & iustitiæ necessitas. Est enim dignitas hæc in officio iustitiæ & præminentia summæ autoritatis à rege secunda, quæ non tenetur visere quenquam magnatum, quamuis primarium, neque exire obuiam legatis & oratoribus, nec vlllo proficisci, nisi duntaxat cum rege, aut regio iussu. In sententiis autem ferendis suffragium non habet, sed sui iuris est & voluntatis, vt lites finiantur & causæ quas voluerit. Est autem hoc concilium regale supremum, ad quod tanquam caput recurrunt & appellant litigantes, qui se non iuste condemnatos fuisse conqueruntur. Sunt in hoc concilio regali satellites quos Alguaziles Hispani vocant, ordinarii duodecim, stipendiarii, & alii sine stipendio. Sunt & rationatores seu computatores quos contadores maiores appellant, qui regum census exigunt, & de causis regii patrimonii cognoscunt, & cognoscendi & iudicandi potestatem liberam habent, & vterque substitutum & suum locum tenentem, & alios necessarios officiales & ministros eligunt: qui præterea curam gerunt soluendi stipendia regis alumni & domesticis. In Hispania siquidem nemo regibus seruit sine stipendio, & aliis emolumentis quæ reges benemerentibus vltro largiuntur. Sunt & alii duodecim ratiocinatores maiores, quibus omnes qui regia negocia gesserunt, omnium rerum & expensarum rationem referunt. Sunt præterea in regia domo officiorum genera multa atque diuersa, & in vnoquoque qui cæteris præsidet, & maior appellatur, vt maior domus, maior cubicularius, maior venator, maior mulio, maior aquarius, maior vexillifer, maior iustitia, maior pincerna, maior dispensator, maior hospitiorum præfectus. Ex quibus officii aliqua possident Hispaniæ nonnulli magnates hæreditario iure, pro quibus exercendis à regibus stipendia capiunt. Et sunt capitanei duo regiæ personæ custodes. Sunt & equites ducenti regiæ personæ custodes, quorum vnusquisque magno stipendio meret. Sunt & alii qui Continui dicuntur, & stipendium capiunt octoginta ducatorum.

De Pontificibus Castella.

INTER Hispaniæ pontifices, qui sunt numero quinque & quinquaginta, Toletanus antistes cæteros honoribus, redditibus, & dignitate præcedit. Est enim Castella maximus Cancellarius, qui nunc Hispaniarum primatum tenet ratione dignitatis, cuius redditus est octoginta millia ducatorum. Archiepiscopus Hispalensis ducatorum millia quatuor & viginti. Archiepiscopus Compostellanus millia viginti. Granatenfis archiepiscopus, cuius redditus est decem millia ducatorum. Episcopus Burgenfis, cuius census est ducatorum millia viginti. Episcopus Siguntinus ducatorum millia viginti. Conchenfis Episcopus ducatorum sedecim millium. Placentinus quindecim millium. Palentinus

antistes & Pernię Comes tredecim millium. Mentefanus decem millium ducatorum. Segouienſis Epiſcopus millia quatuordecim. Auilenſis reditus eſt octo millium ducatorum. Zamorenſis duodecim millium. Cordubenſis, cuius reditus eſt duodecim millium ducatorum. Ofomenſis decem millium. Legionenſis octo millium. Calagurritanus reditus habet ducatorum duodecim millium. Salmanticenſis decem millium. Pacenſis ſex millium. Ouetenſis ſex millium. Carthaginenſis reditus eſt quinque millium ducatorum. Aſtoricenſis quatuor millium. Caurenſis octo millium. Ciuitatenſis quatuor millium. Malachenſis ducatorum decem millium. Geditanus octo millium & quingentorum. Guadixenſis millia duo. Abderetanus mille & quingentorum. Mondonienſis mille & quingentorum. Tuidenſis duorum millium. Olucenſis mille & quingentorum. Orenſis trium millium. Canariæ præſulis reditus eſt octo millium ducatorum.

De Aragonia, Valentia, Laletania, Nauarra Pontificatibus.

Cæſarauguſtanus Archiepiſcopus habet reditus viginti millia ducatorum. Archiepiſcopus Valentinus tredecim millium. Archiepiſcopus Tarraconenſis octo millium. Tiriathonenſis Epiſcopus quinque millium. Epiſcopus Oſcenſis trium millium. Segobricenſis & Albarrazinienſis trium millium. Barcinonenſis quinque millium. Ilerdenſis quinque millium. Dertofanus octo millium. Gerundenſis quatuor millium. Vrgellenſis ſeptem millium. Vicenſis duorum millium & quingentorum. Eunenſis mille & quingentorum. Pompilonenſis Epiſcopus ſex millium.

De Portugallia Pontificatibus.

In Portugallia prima pontificalis dignitas eſt Archiepiſcopatus Vlixbonenſis, cuius reditus eſt ducatorum millium ſedecim. Archiepiſcopus Bragenſis duodecim millium. Epiſcopus Viſei octo millium. Epiſcopus Guardianus quinque millium. Epiſcopus Cohimbrenſis ducatorum duodecim millium. Epiſcopus Portus quatuor millium ducatorum. Epiſcopus Lamegenſis ſex millium.

De aliis Caſtella dignitatibus.

Fuerunt hæcenus in regno Caſtellæ tres ordines militiæ, Sancti Iacobi ſcilicet, cuius cenſus eſt ſexaginta millium ducatorum, Alcantaræ quadraginta quinque, & Calatrauæ quadraginta, quorum principes equitum magiſtri vocabantur. Cæterum hæc dignitates Catholici principes ad ſe tranſtulerunt, ſibi que ſubſtituerunt alios, qui præfecti maiores appellantur, & Hiſpano ſermone Commendadores maiores. Eſt itaque nunc præfectus maior Caſtellæ, præfectus maior Legionis, præfectus maior Alcantaræ, præfectus maior Calatrauæ, ſub quibus præfectis ſunt equites multi commendatarii magni cenſus. Sunt & Clauigeri duo, alter Alcantaræ, & alter Calatrauæ. Eſt & præfectus militiæ ordinis Sancti Ioannis, cuius cenſus eſt ducatorum millia quadraginta. Apud Aragonenſes autem, Valentinus, & Laletanus, præfectus eſt & magiſter equitum militiæ ordinis Montefani.

Ordines Portugallie.

Magiſter equitum de Chriſtus cognominatus. Magiſter equitum ordinis Sancti Iacobi. Magiſter equitum cognomento Dauis. Præfectus maior ordinis de Chriſtus cognominatus. Præfectus maior ordinis Dauis. Præfectus maior ordinis Sancti Iacobi. Præfectus ordinis Sancti Ioannis.

De titulis & officiis Caſtella magnatum.

NOVIMVS in Hiſpania Caſtellæ Comeſtabilem, regis cubicularium maiorem, de familia Velacorum. Eſt enim Comeſtabilis magnus princeps, qui regem comitatur, & in bello præfertim gerendo. Nouimus & Almirantem Caſtellæ, qui maris Hiſpani ius habet in nauigantes & imperium: ideoque dux maris & dominus intelligitur. Quæ dignitas eſt Henricorum domus. Nouimus & Caſtellæ præfectum maiorem de domo Manricorum. Eſt præterea præfectus Legionis de Pimentelorum familia. Et præfectus Andalusiæ de gente Henrica. Item præfectus Galliciæ Mendocius. Præfectus Granatæ de domo Cardina. Præfectus Cazorlæ, quem creat Archiepiſcopus Toletanus. Præfectus Murcia cognomine Faiardus. Verum enim uero quos præfectos nos appellamus, Adelantatos Hiſpani vocant. Sunt præterea Caſtellæ regni magiſtratus & officiales ſex quos Marifcales appellant.

De magnatibus Castellæ, Legionis, Andalusie, & Callicie.

Restat nunc dicendum nobis de magnatibus Hispaniæ & vniuscuiusque censu. Qui etsi non facile colligi potest, nostro tamen & aliorum iudicio à numero certo & scopo non longe discedemus.

Ex magnatibus itaque Castellæ primus est Comestabilis de Velasorum familia, qui Castellæ Comestabilis dicitur, & Dux de Frias, & Phari Comes, qui regis est cubicularius maior, cuius census est ducatorum millia sexaginta.

Almirantus Castellæ & Granatæ, Comes Modicanus, dominus Methymnæ Rosicæ & Palentiolæ, habet quolibet anno quinquaginta millia ducatorum.

¹⁰ Dux Aluanus, Marchio Caurensis, & Comes Saluaterranus, à Toletis cognominatus, millia quinquaginta.

Dux Infantatus, Marchio Sanctillanæ, Comes Realis de Manzanares & Saldannæ, à Médoza & à Vega nuncupatus, millia quinquaginta.

Dux Methymnæ Sidoniæ, Comes Nebulæ, domus Gothomanæ, quinquaginta quinque millia.

Dux Beiaranus de Stugnica familia, Marchio Bannaris, Comes Gibrleonis, & dominus Burgillos & Capillæ, Castellæque iustitia maior, millia quadraginta.

Dux Naiarensis, Comes Triuigni, & dominus Hamulsi de stirpe Manricorum & Laræ, triginta millia.

²⁰ Dux Methymnæ Cæli, Comes Portuensis cognomento Cerda, regiæ stirpis & antiquissimæ, millia triginta.

Dux Alburquerqueitanus, Ledesma Comes, Cueva cognominatus, millia viginti quinque.

Dux Arcus, Marchenæ dominus, à Leone cognominatus, millia viginti quinque.

Dux Maquetanus, Granatæ præfectus de domo Cardina, millia triginta.

Dux Scalonæ, Marchio Villanæ & Moia, Comes Sancti Stephani de Pachicorum antiquissima familia, millia sexaginta.

Dux Sefæ & Terræ Nouæ, Comesque Caprensis cognomento Corduba, millia sexaginta.

³⁰

De Marchionibus.

Marchio Astoricensis de Oforia gente, Trastamaræ Comes & Sanctarum Martarū, millia quinque & viginti.

Marchio Aquilaris, Comes Castannedæ de genere Manrico, millia duodecim.

Marchio Zenetanus de Mendocia familia, millia triginta.

Marchio Villæ Françæ, cui cognomento est Tolerum, millia decem.

Marchio Plicensis domus Aquilaris & Figueræ, & Comes Ferianus, millia quadraginta.

⁴⁰ Marchio Aiamontanus, & Comes Benalcazaris Stunicæ domus & Sotomaioris, millia triginta.

Marchio Tariphæ Baticæ que prouinciæ præfectus generis Henrici, triginta.

Marchio Mondejaris, Comes Tendillanus, & Castellanus Capitaneusque generalis Granatæ Mendociæ familiæ, quindecim millia.

Marchio Comarensis Donzelorum custos à Corduba cognominatus, millia duodecim.

Marchio Veliensium, Murciæ præfectus Faiardorum domus, millia triginta.

Marchio Berlanguæ Touaricæ familiæ, millia sedecim.

Marchio Villæ Nouæ domus Portu Carreriæ, millia viginti.

Marchio Vallensis de domo Cortesia, millia sexaginta.

⁵⁰

De Comitibus Castellæ.

Magnus est in Castella Comitum numerus & census, quos in hoc loco summam referemus.

Est itaque in Castella Comes Beneuentanus, qui per antonomasiam Comes intelligitur.

Est præterea Villalonensium dominus, & Portillonensium, cui cognomen est Pimentelus. Habet autem censum quolibet anno ducatorum millia sexaginta.

Comes Vreniæ, dominus Pennæ fidelis, cui cognomen est Gironius, ducatorum millia viginti.

- Comes Osornus & Dominus Galistei de familia Manricorum, millia duodecim.
 Eiusdem familiae Comes Paretanus, millia duodecim.
 Comes Miranditanus & princeps domus Auellanetae, genere Stunicus, ducatorum millia viginti.
 Comes Castrensis & Astudilli de stirpe Mendozia, duodecim millia.
 Comes Montis Acuti Mendocius, quindecim millia.
 Comes Corunnæ generis eiusdem, decem millia.
 Comes Plicensis Mendocius, octo millia.
 Comes Alua Listensis & Garrouillensis Henricus, millia viginti.
 Comes Alcaudetanus à Corduba & Velasco cognominatus, decem millia. 10
 Comes Orgacii & dominus Sanctæ Olaliæ de familia Gothomana, millia decem.
 Comes Cifontanus & regis primipilus, quem Alferez maiorem vocant, de domo Siluia, millia decem.
 Comes Fonsalitanus ab Aiala cognominatus, millia quinque.
 Comes Salinarum cognomine Sarmentus, millia decem.
 Comes Ribadei de familia Villandranti, qui nunc litigat, millia sex.
 Comes Montis Rei Azeuedus & Stugnicus cognominatus, millia decem.
 Comes Lunæ familiae Quinnonensis, millia quinque. 10
 Comes Lemianus Oforius & Castrus cognominatus, millia duodecim.
 Comes Chinchonensis domus Bobadillæ, octo millia.
 Comes Ribadauiæ & Galleciæ præfectus cognomine Mendocius, octo millia.
 Comes Aquilaris Arellanus, millia decem.
 Comes Siruelæ dominus Roæ Velascus, millia sex.
 Comes Nieuæ Velascus, millia sex.
 Comes Oropefanus à Toletto cognominatus, sedecim millia.
 Comes qui dicitur Saluaterranus & dominus Hempudizæ cognomento Aiala millia quinque.
 Comes Ognatenfis de domo Gueuara, millia quatuor.
 Comes Bondianus cognomine Acunna, millia quindecim. 30
 Comes Valentizæ Portugal cognominatus, millia duodecim.
 Comes Metellini de domo Villæ fortis, millia sedecim.
 Comes Gueluensis à Portugallia cognominatus, millia decem.
 Comes Punni Rostri Arias ab Auila cognominatus, octo millia.
 Comes Sancti Stephani Portus cognomento Benauides, tria millia ducatorum.
 Comes Palmæ Portucarrerius, octo millia.
 Vicecomes Balduernæ cognomine Bazanus, octo millia.
 Vicecomes Altæ miræ cognomine Biuerus, quatuor millia.
De magnatibus Aragonia Valentia, Laletania, & Nauarra.
 Comes stabilis Nauarræ & Comes Lerinensis Viamontanæ familiae, octo millia. 40
 Dux Lunæ domus Aragoniæ, ducatorum millia viginti.
 Dux Cardonæ familiae Remonfolchensis, & Comes Galladensis, millia triginta.
 Dux Segobricensis & Comes Ampuriarum domus Aragoniæ, millia septendecim.
 Dux Gandianus familiae Borgensis, millia duodecim.
De Marchionibus.
 Marchio Deniensis cognomento Roias & Sandoualus, millia quatuordecim.
 Marchio Elchensis cognomine Cardinas, millia decem.
 Marchio Falcensis de familia Peralta, octo millia.
De Comitibus.
 Comes Ribagorciæ domus Aragoniæ, ducatorum millia septem. 50
 Comes Aranditanus de familia Durrea, millia septem.
 Comes Fontanus domus Herediæ, millia quatuor.
 Comes Sastagensis, millia quatuor.
 Comes Belchitanus Ixar cognominatus, millia quatuor.
 Comes Oliuensis cognomento Centellas, millia quinque.
 Comes Concentainæ de domo Corella, millia quatuor.
 Comes Albaidensis cognomento Milan, millia quatuor.
 Comes Almenarenfis, quatuor millia.
De Vicecomitibus.
 Vicecomes Ebolenfis Aragoniæ domus, tria millia. Viceco-

Vicecomes Peralta, duo millia quingenta.

Vicecomes de Bas cognomento Cabrera, duo millia & quingenta.

De Portugallia magnatibus.

Portugallia rex ditissimus.

Sunt in Portugallia præterea multi magnates illustres & magni census, ex quibus est Dux Bergancia regis stirpe progenitus, cuius census est quadraginta millium ducatorum.

Dux Barcelorum, filius ducis Bergancia.

Dux Cohimbræ & Marchio Turrium Nouarum, quorum census & cognomina me latent.

10 Marchio Villæ Regalis, & Comes Alcoutini, cuius census est quindecim millium ducatorum.

De Comitibus.

Comes Marialuæ genere Coutinorum, millia duodecim.

Comes Penilensis de familia Valconcelorum, millia quatuor.

Comes Portalegrenus Silueriæ domus & regis œconomus maior, millia quinque.

Comes Vemiosanus de Sosa familia, regii patrimonii procurator, millia quinque.

Comes Monsantinus de genere Coutinorum, millia quinque.

Comes Pratenfis genere Sofanus, tria millia.

20 Comes Teutugalis regis stirpe genitus, octo millia.

Comes Bratenfis Dalmeida cognominatus, tria millia.

Comes Feirensis Pereiræ domus, tria millia.

Comes Linares Portugallia regi coniunctissimus, tria millia.

Comes Rondonensis familiae Coutinorum, millia quinque.

Sunt in Hispania præterea multæ domus nobiles & magni census, quos enumerare longum esset. Cæterum totius Hispaniæ census, meo iudicio, in tris diuiditur partes fere æquales, quarum vna est regum, altera Magnatum, tertia Pontificum & sacerdotum.

De Hispanorum moribus, ingeniis, & habitu.

30 **H**ISPANORVM hominum ingenia, mores, & habitus alios fuisse quondam legimus, alios nunc esse cognoscimus. Diuersitas enim gentium quæ de multis & remotis regionibus in Hispaniam venire, non solum mores, ingenia, cultus, & linguam mutauit, sed etiam multarum urbium, oppidorum, fluminum, & aliarum rerum nomina deformauit: quandoquidem consuetudines & commercia mores faciunt. Atqui bona sæpe mutantur in peius, raro autem mala vertuntur in bonum. De præteritis igitur, vt ad rem redeamus, Hispanorum moribus & ingeniis ea quæ legimus apud antiquos autores, & de præsentibus quod sentimus & longa consuetudine cognouimus, non ingrata narratione dicemus. Et primum de veterum Hispanorum virtute bellica magnaque fortitudine, de qua Græci Latini que scriptores meminerunt, aliquid referemus. Fuit itaque gens Hispana bellicosa
40 semper, & prona militaribus officiis, equis & armis vtens, bello magis gaudens quam pace, laboris & famis patiens. De cuius militari virtute Lucius Florus hoc scriptum reliquit: In vltionem igitur patris ac patri missus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africâ nomen fata decreuerant, bellatricem illam viris armisque nobilem Hispaniam, illam feminariam hostilis exercitus, illam Hannibalis eruditricem, incredibile dictu, totam à Pyreneis montibus in Herculis columnas & Oceanum recuperauit. Iustinus, Hispanorum, inquit, hominum corpora ad inedia laboremque, animi ad mortem parati. Dura omnibus & stricta parsimonia, bellum quam ocium malunt. Si extraneus deest, domi hostem
50 quærunt. Sæpe tormentis, pro silentio rerum creditarum, immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura est quam vitæ. Celebratur eodem etiam bello Punico famuli illius patientia, qui vltus dominum inter tormenta risu exultauit, serena que latitia crudelitatem tormentum vicit. Velocitas genti pernix, inquietus animus, plurimis militares equi, & arma sanguine ipsorum chariora. Nullus Hispanus nisi festis diebus epularum apparatus. Nullus in multis sæculis dux magnus præter Viriatum fuit, de quo scripsimus alio loco. Repetenda memoria nobis est & virtus ingens in prælio duorum fratrum, Mendonii scilicet & Indibilis, qui vt Titus Liuius meminit, Scipionem illum magnum Romanorum ducem mirum in modum fatigarunt, & pro patriæ suæ libertate fortissime pugnantes occubere. Quid præterea de Numantinorum fortibus & inuictis animis commemorem? de quibus Lucius Florus admiratus hæc scripsit: Numantia quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi, opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, summumque si vitos æsti-

mes, Hispaniæ decus: quippe quæ sine muro, sine turribus, modice edito in tumulo apud
 flumen situata, quatuor Celtiberorum millib. exercitum quadraginta millium per annos
 quatuordecim sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed aliquanto sæuius perculit, & puden-
 dis funerib. affecit. Nouissime cum inuictam esse constaret, opus quoque eo fuit qui Car-
 thaginem deleuerat. De quib. cum Scipio veram vellet & sine exceptione victoriam, eo
 necessitatum compulsi, primum, vt destinata mortē in prælium ruerent, cum sese prius e-
 pulis, quasi inferiis, impleuissent carnis semicrudæ & celiæ. sic vocant indigenæ ex fru-
 mento potionem. Intellectum fuit ab Imperatore consilium. Itaque non est permessa pu-
 gna morituris. Cum fossa atque lorica quatuorque castris circumdatos fames premeret,
 ab duce prælium orantes, vt tanquam viros occideret: vbi non impetrabant, placuit eru-
 ptio. Sic itaque in vltimam rabiem furoremque conuersi castra hostium inuasere. Quo
 prælio, vt scribit Liuius, à Numantinorum quatuor millibus Romanorum millia triginta
 cæsa fuere. Siquidem Liuius sic refert: Cum Celtiberis bellum gestum est à Romanis per
 viginti annos, quod Cantabricum appellatur, à Cantabris populis, in quo bello Numantia
 suas ostentauit vires. Nam duces quosdam superauit, & triginta millia Romanorum illic
 cæsa sunt à quatuor millibus hostium. Cæterum quod Diodorus Siculus de bellica Hi-
 spanorum virtute scripsit, omittendum non est. Iberi quondam, inquit, Celtæque pro agris
 bello certantes, pace demum constituta communicataque inuicem patria, cum mutua
 connubia permisissent, dicuntur harum rerum communionē id nomen sortiti. Duæ igitur
 robustæ nationes in patria fertili coniunctæ effecere, vt magnum esset Celtiberorum
 nomen. Non enim equites modo, sed & pedites aptos bello, robore, malorumque toleran-
 tia cæteris excellentiores habent. Breui vtuntur veste ac nigra, lanam habente similem
 caprarum pilis. Armantur Celtiberorum quidam scutis leuibus, alii rotundis vmbonibus
 magnitudine clypei. Cruribus ocreas ex pilis factas aduoluunt. Galeas ferunt æreas cri-
 statas palmis. Gladios in super ex ferro puro ad palmi mensuram, quibus in conferta vti-
 tur pugna. Ferrum suo more ad conficienda arma præparant. Nam ferreas laminas in ter-
 ram abscondentes ibi tam diu esse sinunt, quoad debiliori parte ferrugine absumpta, va-
 lidior superfit. ex eo tum enses fortissimos, tum cætera ad belli vsum arma necessaria cõ-
 ponunt. Hoc pacto fabricata cædunt omnia, vt nec scutum, nec galea, nec quid aliud eis
 obsistat. Duobus gladiis fulti cum equestri certamine superiores euaserint, ex equis desi-
 liunt, & pedestrem adiuuant pugnam. Mirabilis apud eos viget consuetudo. Nam cum
 munditia semper elegantes existant, vna in re videntur immundi & spurcitæ pleni. Vni-
 uersum siquidem corpus lauant vrina, dentesque fricant, hanc optimam corporis curam
 existimantes (quod etsi vituperat Diodorus, ego tamen laudo. Magna siquidem vis inest
 vrinæ, quæ multis morbis medetur, vt philosophi dicunt & medici) Erga nefarios homi-
 nes atque hostes, crudeles sunt: cum aduenis autem humani atque hospitales. Aduenien-
 tes externos benigne hospitio recipiunt, adeo vt æmulatione quadam inuicem pro illorū
 honore certent. Quos aduenæ sequuntur, hos laudant, amicosque deorum esse putant.
 Nutriuntur affluenter variis carnibus, potum ex melle conficiunt, eius copiam præbente
 affatim patria. Vinum emptum bibunt mercatorum opera aduectum. Ex propinquis ge-
 tib. gratior est eis Vaccæorum natio. Hi enim annis singulis sortitos inter se agros colunt,
 fructusque cum cæteris communicant, cuique sua portione præbita. Quod si quis agri-
 colæ quid abstulerit, cuestigio mulctatur morte. Celtiberorum fortissimi habentur qui
 appellantur Lusitani, peltas in bello paruas ex neruis confectas, quibus tegatur corpus,
 habent. His in bello ea agilitate vtuntur, vt & ictus & sagittas euitent. Iaculis ferreis hama-
 tisque vtuntur, quæ longe iaciunt & summa arte. In acie diutius perseuerant mobili cor-
 pore leuique, vt facile & fugiant hostem & insequantur. In perferendis periculis superan-
 tur à Celtiberis. In pace autem choreas leui saltu exercent quadam crurum agilitate. Bel-
 la ad numerum aggrediuntur. Iberi Lusitanique ætate integra præsertim inopia oppressi,
 qui robore præstant & audacia, in montib. asperis diuersisque per Iberiam locis latronum
 more leui armatura agilique corpore veloces discurrunt, populatisque agris ad montes vel-
 uti tutam patriam, cum locorum asperitate nullus eo exercitus adire possit, confugiunt.
 Aduersus eos profecti cum exercitu sæpe Romani eorum audaciã represserunt, prædam
 autem & latrocinia nequaquam tollere potuere. Titus etiam Liuius Hispanos hoc modo
 commendauit, scribens: prima luce (inquit) sub iugo montis prælium fuit, quo interclu-
 sam à suis leuem armaturam (facile etenim numero aliquantum præstabant) Romani su-
 perassent, nisi Hispanorum cohors ad id ipsum remissa ab Hannibale peruenisset. Ea mō-
 tib. assuetior, & ad concursandum inter saxa rupeque aptior ac leuior, cum velocitate
 corporum, tum armorum habitu campestrem hostem grauem armis statariumque pugne
 genere

genere facile elusit. Ita haudquaquam pari certamine digressi Hispani fere omnes incolumes, Romani aliquot suis amissis in castra contenderunt. Idem Liuius in oppugnatione Capuæ scripsit: Hannibal locum difficiliorem Hispanis assignauit. Idem scribit: Hispani non quam Italia modo, sed quam vlla pars terrarū bello reparando aptior est locorum hominumq; ingeniis. Itaque ergo prima Romanis inita prouinciarum quæ quidem continentis sunt, postremā omnium nostra demum ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est. Strabo quoque de Gallorum & Hispanorum pugnandi virtute scribens, sic primum de Gallis refert: Quamobrem eorum facilius desolationes euenire contingit, cum gregatim inferantur, & totus simul exercitus ex vniuersis excitetur habitaculis, cum ab aliis validioribus eiiciantur. Hos Romani minori negotio, quam Hispanos subiugarunt. His enim antea bellum inferre incipientes, nouissime finierunt: illos autem medio in tempore cunctos debellauerunt penitus, qui intra Rhenum Pyrenæosque montes iacent. Nā qui gregatim totis copiis irruebant, gregatim simul debellabantur. Hispani vero prælia partiti, vires, vti depositum, seruabant, alii alio tempore aliisque in partibus latrocinandi more belligerantes. Hispanorum porro fuit olim hostem punctim magis adoriri quā cæsum, ideoque gladiis breuibus utebantur. Quibus, vt scribit Philarchus, micrologia propria fuit, qui res vel minimas plurimi faciebant, & auaritiæ studio semel tantū die cibum capiunt. Sunt, inquit, & hydropotæ, & in tam auido ingenio vestibus tamen amiciuntur vel preciosissimis. Artemidorus auctor est, mulieribus Hispanis monilia ferrea gestare cōsuetum, è quibus in verticem surrectos coruos itidem ferreos decumbere in frontem longius, vt propendens inde velum umbellæ vicem præstet defendendo soli. Mundus hic summe illis preciosus. Apicem aliæ pedali mensu protollunt, comamque apte circumnectunt, galearico atrii coloris superiecto. Hæc nos apud Astures & Catabros sæpe vidimus, risum vix comprimentes. Cum autem gererentur in Cantabrica res, filios ne fierent hostilis præda & ludibrium, matres contrucidarunt. Quin & puer cum parentes compediti asseruarentur & germani, confodit omnes. Mulieribus & illud proprium, opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ viris ipsarum vice decumbentibus administrant. Infantem editum in fluminum abluunt ripis. Cantabros ferunt iuris hostium factos ac patibulo affixos, in tanta supplicii diritate nihilominus perinde ac gestientes Pæana concinere. Inspectis humanis extis futura coniectant. Dextras captiuorum præcisas numinibus obrulisse pium illis præcipue. Hydropotæ imprimis, id est aquæ potores, qui montana incolunt, fronte mitris culta pugnam ineunt. Egrotos producunt, vt à prætereuntibus, quos eiusmodi quippiam infestant, aliquid salutaris opis afferatur. Huiusmodi moribus quondam vixisse ferunt, Callicos, Astures, & Cantabros, & cæteros vsq; ad Pyrenæa iuga morantes. Lusitanos, inquit Strabo, scrutatores, veloces, agiles, versatiles esse fama est. Scutum duum pedum ad latitudinem gestant curuum, ad anteriora prospectans, loris dependens, cui neque fibula, neque ansa vlla est. Gladiolus autem pugio lateri adhæret. Plurimi lineos thoraces habent, per pauci loriceis vtuntur, aut cristatis cassidibus, nonnulli neruatis galeis. Peditibus ocreæ adsunt, vnusquisque plura fert iacula. Quidam vtuntur & hastilibus, quibus cuspides sunt æreæ. Vnicus illis est cibus, mundus quidem ac simplex, montes præfertim incolentibus. Aquarum potores & humi cubitores, longas, vt fœminæ, inferius diffundunt comas. Hirco maxime vescuntur, quem & Marti immolant, sicut & captiuos & equos. Gymnica etiam conficiunt certamina, armis exercent ludos, & equis, & cestibus, & cursibus, & tumultuaria pugna, & instructo per cohortes prælio. Montani homines duabus anni partibus quernā vescuntur glande. Quam cum siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponunt. Hordaceo vtuntur vino. Pro oleo butyrum viturpant. Sedentes cœnitant, inter potandum ducto ad tibiam vel tubam choro saltant inflexis exultantes pollicibus.

De veterum Hispanorum constantia & fidelitate.

De bellica Hispanorum virtute, moribus, & ingeniis loquuti, de fide atque constantia pauca referemus. Quæ quidem duæ virtutes cum in aliis multis Hispanis, tum vero in Saguntinorum animis admirabiles fuere. Qui quidem, vt fidem seruarent crudelissimā subire mortē maluerunt, quam à Romanis dencere. De quibus Lucius Florus hoc modo gemendo conscripsit: In causa belli Carthaginensibus contra Romanos Saguntus delata est, Hispaniæ ciuitas & opulenta & fidei erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum, quam Hannibal, causas nouorum motuum querens, & suis & ipsorum manibus euertit, vt Italiam sibi rupto foedere aperiret. Summa foederum Romanis religio est: Itaque ad auditum sociæ ciuitatis obsidium, memores icti cum Pœnis quoque foederis,

non statim ad arma procurrunt, dum prius more legitimo queri malunt, interim nouem iam mensibus fessi Saguntini fame, machinis, ferro, & igne, versa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogam, tum desuper se suosque cum opibus suis ferro & igne corrumpunt. Quod & Valerius Maximus hoc modo meminit: Post duorum in Hispania Scipionum, totidemque Romani sanguinis exercituum miserabilem stragem, Saguntini victricibus Hannibalis armis intra mœnia vr̄bis suæ compulsi, cum vim Punicam ulterius nequirent arcere, collatis in forum quæ vn̄cuiq; erant charissima, atque v̄ndique circumdatis accensisque ignis nutrimentis, ne à societate nostra deficerent, publico & communi rogo semetipsi superiecere. Silius etiam Italicus Saguntinorum nobilissimas animas commendans hoc modo cecinit:

*At vos sydereæ, quas nulla equauerit atas,
Ite decus terrarum, animæ, venerabile vulgus,
Elysium & castas sedes decorate piorum.
Quis vero non aqua dedit victoria nomen
Audite o gentes, ne rumpite fœdera pacis,
Nec regnis postferte fidem.*

Cæterum qui Saguntinorum erga Romanos fidem cognoscere velit, Liuium legat ex eo loco, vbi sic incipit: Et iam omnia trans Iberum præter Saguntinos Carthaginensium erant. Probatum Hispanorum fides & Iulii Cæsaris iudicio, qui cum totum terrarum orbem subegisset, Romam reuersus suæ salutis causa Hispanorum custodes elegit. Quos cum dimississet fide Romanorum fretus, paulo post occisus est. Qua de re Suetonius meminit. Augustus etiam Cæsar in sui custodiam Calagurritanos elegit, quod idem Suetonius in Octauiani vita commemorat.

De veterum Hispanorum lingua.

PRIMIS totius Hispaniæ cultoribus & indigenis vsque ad aduentum Carthaginensium & Romanorum, qui tunc omnes Latine loquebantur, eam linguam fuisse quidam autumant qua nunc Vascones vtuntur & Cantabri, qui tot sæculis & temporum varietatibus, neque linguam, neque mores, neque corporis cultus vnquam mutauere. Cæterum genus illud sermonis Hispani initium habuisse credendum est, non ab Iberis, non à Sagis, nec à Phœnicibus, quos in Hispaniam quondam venisse quidam scripserunt, sed à primis illis Hispaniæ cultoribus quos linguarum diuersitas à patriæ sedibus exulare coegit. Quisquis igitur ille fuerit qui in Hispanum orbem è turre Babylonica se primum contulit, illd̄ profecto vnum secum attulit è septuaginta duobus idioma, quæ in illius nouæ ciuitatis erectione Deus Optimus Maximus turrim construentibus impartiuit. Quod cum in reliquis Hispaniæ partibus ob aduentitias gentes immutatum fuerit, aut corruptum, apud Vascones tamen & Cantabros eandem illius idiomatis formam absq; mutatione vlla perseuerasse, indicio est regionum illarum veluti solitudo, ac nulla cum exteris nationib. vel consuetudo, vel commercium: quæ duo maxime solent, vt supra diximus, linguam simul cum moribus immutare. Quatuor siquidem sunt hominum species in Hispania, duntaxat indigenarum, nulliusq; gentis externæ participantium, Galleci scilicet, Cantabri, Vascones, & Asturiarum montani populi, quibuscum neque Græci, neque Iudæi, neque Carthaginenses, aut Romani, aliæue gētes externæ commercium habuere. Cuius rei causam inde, ni fallor, augurari licebit, quod harum regionum incolæ sic semper fuerunt bellacissimi, atque hoc tempore, vel quod Imperatores de hisce regionibus victoriam reportantes (si qui tamen fuerunt) apud eandem ob locorū asperitatem, gentisque mores indomitæ, diutius commorari noluerunt. Quod si nostra hæc de origine Hispani sermonis opinio quibusdam lectoribus obscura videbitur & minus probabilis, vna tamen similima in re fiet quam verissima. Videmus enim Granatæ regni populos barbaricæ gentis à Catholicis principibus deuictos, Christianorum consuetudine atque conuictu linguam nostram, quam vulgo Castellanam vocamus, iam omnes didicisse, sibi que propriam, vernaculam & natiuam oblitos penitus: qui vero montes asperos & inaccessibiles, quos Alpuxarras appellant, incolunt, suis moribus & lingua vti. Idem igitur & Cantabris & Vasconibus accidisse, qui in Hispaniæ præliis ac tumultibus ad regiones asperitate locorū haud summe cognitatas recesserunt, minime mirum fuerit. Vnum interim fatebor ingenue, antiquum illud Hispanorum idioma quod integrum vsque ad hæc fere tempora mansit & incorruptū, ætate nostra plurimum esse etiam apud Cantabros deformatum, ob communem iam illorum cum exteris nationibus consuetudinem. Est itaque, vt vel summis, quod aiunt, labiis, antiquæ illius Hispanæ linguæ gustatiunculam attingamus, eiusdem idiomatis proprium

prium in compluribus dictionibus singularem numerum in a literam, pluralem vero in ac desinere, vt Lurra singulari pro terra, & Lurrac numero plurali pro terris: tamen si genus hoc loquendi nonnulli opinantur non aliunde aduectum fuisse, sed indigenarū, hoc est, non à gentibus aduentitiis Hispanos doctos fuisse, sed à natura. Cuius sermonis exempla quædam ponere placuit. Vocant itaque Vascones cœlum, cerúa: terram, lurra: solem, egúzquia: lunam, irargúa: stellam, izarra: nubem, odéya: panem, oguía: vinum, ardáo: carnem, araguía: maritum, senarra: flumen, ibáya: bibo, edatendòt: lego, iracúr tendòt: dormum, echea: villam, vria: lectum, œcea: interulam, alcandórea: senem, zarra: album, zuría: nigrum, belza: rubrum, gorria: piscem, arraya: amare, oneréxtea: dormio, lonazà: video, bacúst: hominē, guizona: mulierem emaztéa: filium, seméa: filiam, alauéa: patrem, aytéa: matrem, améa: fratrem, anagéa: sororem, arreuéa: corpus, gorpuza: ignē, suà: formosum, ederra: comedere, ian: curro, laster eguitendòt. Habent etiam numerandi modum dicentes, vnum, bar: duo, bi: tria, irù: quatuor, lau: quinque, bost: sex, sey: septem, zazpi: octo, zorzi: nouem, vedrazi: decem, amarr: viginti, oguèy: triginta, oguétamar: quadraginta, berroguéy: quinquaginta, berroguétamar: sexaginta, yruroguéy: septuaginta, iruroguétamar: octoginta, lauroguéy: nonaginta, lauroguétamar: centum, eun.

Lingua Hispanorum propria.

Numerandi modum Hispan.

LVCII MARINEI SICVLI DE REBUS HISPANIÆ LIBER V.

De laudibus quas Hispani nostri temporis in officio militari meruerunt.

SCRIPSIMVS hæcenus de veterum Hispanorum moribus & ratione viuendi: reliquum est igitur vt aliquid de præsentibus breuiter attingamus. Nam si res in bello gestas ab Hispanis nostri temporis, aliæque præclara facinora stilo prosequi vellemus, nimirum maiora volumina conficerem, quam Liuius atque alii multi, vel Latini, vel Græci scriptores de Romanorum rebus gestis conscribere. Siquidem neque Crispus alter, neque Valerius Maximus, aut Suetonius, qui paucis verbis multa magnaue perstrinxerunt, Hispanorum nostri sæculi virtutes egregias & res memorabiles, non dico modicis, sed ne maximis quidem voluminibus comprehenderet. Quos enim scriptores non defatigarent, quos poetas non deterrerent, cuius ingenium felix quamlibet & facundum non superarent numerus & magnitudo rerum quas Hispani viri admodum fortes ætate nostra domi forisque gesserunt admirabiles? Aut quis Hispaniæ duces magnanimos, quis inuictissimos equites & fortissimos milites quos in bello Granatensi contra Mauros acerrimos hostes animosissime pugnantes vidimus, enumerauerit, aut meritis laudibus prosequetur? Qui profecto debellatis ferocissimis hostibus magnos triumphos, & ingentes laudes, famamque gloriosam meruerunt. Quas deinde victorias in Italia magnaue Græcia de pugnacissimis Gallis habuere? Sunt enim semperque fuerunt Hispani natura bellaces, qui vel à teneris annis armis libentius & equis student, quam cæteris artibus & officiis. Quapropter cum Franciscus rex Gallorum per Hispaniam proficisceretur, & adolescentulos impubes ensibus præcinctos aspexisset: O felix, inquit, Hispania, quæ viros parit & nutrit armatos. Expertus enim fuerat Hispanorum vires & inuictissimos animos, quos armorum splendor vsusque delectat, & tubarum sonitus acuit & vehementer accendit. Quare meo quidem & aliorum iudicio mortales omnes Hispani bellica virtute præcedunt: quippe qui non modo viribus corporis & agilitate plurimum valent, sed etiam animi fortitudine, laborum famisque tolerantia, atque prudentissimis consiliis quibus optimi, duces vti solent, maxime pollent.

De Hispanorum ingenii ad literas capeffendas.

SVNT Hispani præterea ad literas aliasque res & mechanicas artes capeffendas idonei promptiq; qui facile mechanicas artes & liberales addiscunt, & magnas ingenii dotes & altas animi virtutes exercent: quorum tamen plariq; vix quotam partem rerū quas ad

imitandum sibi propofuerunt, confequuti, falſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem induunt, & lucri cupiditate capti, alii ſibi populi regumque gratiam conciliant, & mortuorum fiunt hæredes: alii calumnioſe ſtultorum lites controuerſiaſque differentes magnam pecuniarum ſummam venantur: alii hominum vitæ neciſque ſeſe dominos conſtituunt, & fiunt non ſolum bonorum ſed etiam animarum negociatores. Qui quoniam non, vt ſcientiam adipiſcantur, dant operam literis, ſed vtilitatis amore flagrantes, etſi pecuniarum diuites fiunt, pauperrimi tamen moriuntur. Siquidem ſtatim veniunt in obliuionem, & eorū nomina cum vita ſimul extinguntur: tamenſi cupiditas hæc humanarū rerum, & amor cæcus habendi vbique terrarum communis eſt. Sed ad Hiſpanos redeo quorum qui ſe feliciterarum ſtudiis applicant, & non quæſtus, ſed ſcientiæ cauſa quam cœperunt ire viâ pergunt, in dies altius euolantes, cœlum ſcandunt, & morientes ſe vixiſſe laborum ſuorum monumentis quæ ſunt immortalia, teſtimonium relinquunt. Nos autem talium virorum quosdam non ſolum præteritorum, ſed etiam nunc viuentium, quos vel conſuetudine vel ſuis operibus fama; cognouimus, in alio loco nominatim recenſebimus.

De Hiſpanorum urbanitate & diligentia in educandis liberis.

PROBANTVR Hiſpanorum mores & vrbantitas, & in liberis educandis probitas & diligentia, quæ quidem maxima eſt virtus. Siquidem liberis priuſquam naſcantur, nutritrices proſpiciunt, & pedagogos moribus & vrbantitate probatos. quod non tam bene fit apud alias gentes. Quapropter Hiſpanorum mores & virtutes egregias, optimamque conſuetudinem Gallorum Rex expertus, ex Hiſpania diſcedens, vbi filios obſides reliquebat, eos tristes & quaſi flentes hoc modo conſolabatur: Ego filii chariſſimi vos in Hiſpaniam veniſſe non moleſte fero, ſed magnas Deo gratias ago. Siquidem vos non vt obſides apud hoſtes barbaros relinquo, ſed cum Hiſpaniæ principibus cõſanguineis noſtris, & nobiliſſimis equitibus, vt eorum mores addiſcatis & vrbantitatem. Quibus quidem Hiſpani ſine dubio reliquos omnes longe præſtant. Nouimus in multis Hiſpaniæ viris, & nonnullis etiam mulieribus, meritoque laudauimus admirabilem patientiæ virtutem, ſimulationem quam tam ac diſſimulationē. Quæ quidã ſuo loco & tempore ſumma eſt prudentia, præſertim ſi vel neceſſitatis cauſa fiat, vel honoris.

De lingua qua nunc vtuntur Hiſpani.

SERM O vero quo nunc vtuntur Hiſpani, Latinus eſt, quem à Romanis acceperunt, ſideoque Romancium vocant, qui propter aduentum Barbarorum aliquantulum degenerauit à lingua Latina. Quod ſi neque Gothi neque Mauri, Barbaræ gentes, in Hiſpaniam veniſſent, tam Latinus eſſet nunc Hiſpanorum ſermo, quam fuit Romanorum tempore Marci Tullii. Cæterum lingua hæc quæ nunc etiam Caſtellana vocatur, in Bætica prouinciã totaque Luſitania, id eſt, à Gadibus vſque ad ciuitatem Burgenſem & Cæſarauguſtam, multo eſt elegantior, multoque copioſior. Cuius rei cauſam eſſe arbitror, vel quod in hac regione quæ fertiliorem Hiſpaniæ partem mediumque fere cõtinet plures Romanorum coloniæ fuerunt, quam in aliis Hiſpaniæ partibus: vel quod in ciuitatibus & populis huius regionis, Hiſpaniæ principes, multique nobiles, qui magis ornate loquuntur quam cæteri, frequentius cõmorantur quam in aliis: vel ratione climatis, quo pars illa tegitur Hiſpaniæ quam diximus, ſub cuius ſydere terra fertilior eſt & clariora naſcuntur ingenia. Hiſpanorum autem linguam quam Romanam eſſe diximus, Græcæ quoque participem fuiſſe quibuſdam vocabulis quibus adhuc vtuntur Hiſpani, facile probabimus. Siquidem loquacem hominem quem Græci pampharron vocant, Hiſpani ſampharronem dicunt, & ctoma Græci dicunt, & Hiſpani, pro accipe vel poſſide. Paſon Græci dicunt, & Hiſpani paſo, pro ſiſte vel mane. Item cara quod Græcæ caput ſignificat. Camis Græcæ dicitur, quam Hiſpani camam vocant. Tios Græcæ & Hiſpani tio. Reo Græcæ, & Hiſpane rio. Artos Græcæ dicitur quod ſignificat panem, & inde Arteſam dicunt Hiſpani, in qua panis conficitur. Camaram dicunt Hiſpani Græciſque, quæ ſignificat fornicem. Vtuntur Hiſpani præterea, en, præpoſitione Græca pro, in, Latina. Fungus etiam dicitur à Græcis & Latinis, quo vocabulo vtuntur Hiſpani, & tumorem ſignificat. Multa præterea nobis occurrunt huiusmodi vocabula, quæ, ne ſaſtidio ſint lectoribus, prætermittimus. Verum enim vero vocabula hæc Græca quibus nunc vtuntur Hiſpani, non à Græcis, vt opinor, ſed à Romanis acceperunt, qui Græcorum conſuetudine linguam quoque Græcã callebant. Qui venientes in Hiſpaniam & in ea commorantes, Hiſpanos vtramque linguam docuere, Latinam præſertim, quam poſtea, vt ſupra diximus, gentes Barbaræ deprauarunt: quæ tamen non adeo deformari potuit, vt

rūt, vt non sit magis Latina & Romano sermoni propinquior quam ceteræ linguæ quæ sunt à Latina corruptæ, & elegantior ac facundior omnibus, exceptis Græca & Latina. Legimus enim nōnullas epistolas Hispano sermone scriptas esse Latinas, in quibus nomina & verba Latina sunt omnia. Ideoque Romanū sermonem, qui male pronunciant, Romanicum vocant.

De Hispanorum sobrietate & aliis virtutibus.

ADMIRABILIS est Hispanorum fere hominum virtus magnaue laude digna sobrietas, quibus cum quinquaginta fere annos commorati, ne vnum quidem vidimus hominem temulentum, sed viros complures hydropotas & plerūq; fœminas abstemias cognouimus. Ex quo nostra illa fulcitur opinio, Hispanos à Romanis originem habuisse, quibus olim lege sancitum erat, ne mulieres vinum sub pœna capitis degustarent. Illud vero præmittendum non est, quod animaduertimus, Hispanorum scilicet plerōsque circa corporis cultum nimis esse studiosos, quippe qui vestes aliaque corporis ornamenta liberalius ac profusius emunt, quam victū vel res alias quamlibet necessarias. Quā quidē rem et si Stoicidæ nonnulli vituperant, nos tamē laudamus, in diuitibus præsertim, si non ambitionis, sed honoris & liberalitatis causa faciunt. Placent igitur nobis Hispanorū mores, satis faciunt ingenia, & probantur habitus. Quapropter Hispanorum consuetudinem quærimus & viuendi ordinem sequimur, qui non minori studio rebus diuinis incumbunt, & animarum suarum saluti prospiciunt, quam diuitiis & voluptatibus oblectantur. Enimuero magna nunc est Hispanorum religio, magnus dei timor & cultus, magna sacerdotibus animarum cura, qui non solum rem diuinam omniaque sacrorum mysteria solemniter celebrant, sed etiam populos sibi commissos concionibus & exemplis diligenter instruunt. Homines præterea non modo nobiles & literati, verum etiam plebei & indocti præceptis ecclesiæ Christi; mandatis obedientissime seruiunt: quorum quidē alii saltem semel in anno, alii bis, nonnulli ter, multi quater, & plerūq; non modo senes, sed etiam iuuenes adolescentēsque decies, singulisque mensibus sese vel suis parochis, vel aliis sacerdotibus detegunt. Quare meo quidem iudicio in orbe toto terrarum nulla gēs est nōdie Hispana, vt ita dicam, Christianior. Cuius quidē rei Ferdinādus & Helisabella catholici principes causa fuere, qui præteritorum regum negligētia plerōsque Hispaniæ populos in luxuriam & omne maleficiorum genus lapsos, suæ virtutis exemplo iustitiam ceterasque virtutes exercentes ad suum timorem, ad reuerētiā legum, ad dei cognitionem vsūque bene viuendi reducerunt. Quos etiam maleficiis assuetes, raptores, superbos, crudeles, sacrilegos, & prophanos, non solum iustitiæ iugum subire & rationi parere compulerunt, sed etiam probos, continentes, modestos, humiles, & religiosos effecerunt. Tantū quippe valet bonorū principum virtus. Tales enim populi fieri solent, qualis est princeps sub cuius imperio reguntur. Eius namque mores siue bonos, siue malos, imitatur. A Catholicis itaque principib. Hispaniæ populi sanctis legibus instituti, bonisque moribus informati, Christianissime viuunt: quippe qui iustitiam metuunt, ecclesiæ præceptis obediunt, diuinis officiis adsunt, conciones audiunt, sacerdotes venerantur, maioribus cedunt, proximos diligunt, amicos colunt, nocent nemini, consolantur afflictos, inopes adiuuant, viam demonstrant errantibus, peccantes admonent, pœnitentibus ignoscunt, fidem seruant, studiosos amant, improbos odio habent. Quapropter apud Hispanos ego vitam agere malo, quam apud alios. Tenet enim me secum maximeque delectat Hispanorū mos egregius, vrbinitas singularis, & nobilissima consuetudo, nō solum equitum, sacerdotum, & ciuium, sed etiam paganorum & agricolarum.

De sanctis & martyribus Hispania.

INVITABUNT lectores religiosos præsertim deuotosque Christianos qui contemplatiuam vitam agunt, sanctorum martyrumque virtutes, sanctissimi mores, exempla; proficua, & opus nostrum gratius facient & illustrius. Legant igitur Hispaniæ sanctos & martyres diligentissime sacerdotes, & eorum exempla imitentur & vitam. Doceant etiā præceptores suos discipulos sanctissimas lectiones. Studeant & concionatores sanctorū perutilibus exemplis, & in suis pulpitis auditores instruant.

De sancto Vincentio martyre.

FVIT & Vincentius alter Hispanus, vir sanctissimus, inuictissimus, & constantissimus martyr, Sixti Papæ discipulus, & diui Laurentii martyris scientia & virtute præstantissimus, qui (vt quidam volunt) apud Abilam ciuitatem Lusitanæ prouinciæ martyriū ptulit

acerbissimum. Alii autem apud Valentiam patriam simul cum Valerio ipsius vrbs Episcopo à Deciano prouinciæ præfide martyrium passum diuum Vincentium ferunt. Sunt etiam qui patria non Valentium, sed Osca fuisse velint. Cuius denique martyriū omnium fere martyrum pœnas & cruciatus superauit. Summa enim pœna carceris, famis inopia, catenarum stridore, manibus, collo, ceruicibus ferri pondera sustinens, per omnes corporis artus mortalia supplicia pateretur. Quod diuus Augustinus summo cum stupore miratus his verbis ostendit: Magnū & admirandum spectaculū noster animus cepit, nec immanissimā & perniciosissimā, sicut solent in theatris quarumcunq; nugarum, sed plane utilissimam & fructuosissimā voluptatē oculis interioribus haufimus, cum beati Vincentii passio legeretur. Terret, inquit, videre inuictā martyris animā cōtra insidias antiqui hostis contra sæuitiā imperii Deciani, contra dolores mortis, carnis acerrima cōflictatione certantem, & in exilio diu cuncta superantem. Nam Decianus ipse sanctissimum hominē in eculeo primum leuatum, toto corpore distendi iussit, distentumque diuersis vulneribus cruciari, cruciatum etiam pedinibus lacerari, & carnifices ad crudelius sæuendum verberibus fecit vrgeri. Eiusdem deinde corpus in craticula positum cum vncinis ferreis aperiri, & arduas laminas infigi ac sale ignito aspergi, laceratum in teterrimo carcere fecit includi, ibique testas acutissimas congeri, in ligno que pedes eius affigi, & sine humano solatio derelinqui. Eaque supplicia multoque maiora diuum Vincentium præstantissime fortissimeq; vincentem diuus Augustinus admiratus alibi sic dicebat: Beatus Vincētius vere Vincentius fuit, quia fortissime omnia mortis pericula vicit. Vicit, inquam, in verberibus, vicit in pœnis, vicit in confessione, vicit in tribulatione, vicit exustus, vicit summersus, vicit viuus, vicit & mortuus. Quia eo mortuo, vt eius sacra habet historia, angelos ei dixisse ferunt: Agnosce ò Vincenti, quia pro cuius nomine viriliter decertasti: ipse tibi coronam præparatam seruat in cœlis, qui te victorem fecit in pœnis. Eiusque passionem nobilemque triumphum Petrus Ransanus Panormita & vates, luculētissimis versibus quos Romæ Panormiq; legimus, expressit. Diuus Augustinus præterea huius sanctissimi martyris præconium quanto sit honore excipiendum, multis sermonibus demonstrauit. Eius autem celebre festum meritis celeberrime celebramus, cuius nomen cum apud omnes Christianos, tum vero apud Hispanos præcipue colitur.

*Vincentii ency-
clium.*

De diuo Laurentio martyre.

SVBNECTENDVS est Vincentio Laurentius. Hunc enim cum illo si compares, vter eorū plus laudis & gloriæ meruerit, facile iudicare non possis. Pariūnanque scientia, doctrina, patientia, fortitudine, martyrio, fide, morte denique florere. Laurentius enim Sixti Pontificis archidiaconus & adoptionis filius, Romæ via Tiburtina, præfide Decio post multa virtutum insignia, & plurima tormentorū genera, id est, carceris, verberum, & laminarum ardentium exustionem, ad vltimū quarto Idus Augusti in craticula ferrea crudelissime affatus, martyrium constantissime compleuit. Hunc nonnulli cuiusdam Hispaniæ ducis filium fuisse ferunt, quem dæmō infantulum è cunis in nemus asportauerat, sed beatus Sixtus Pontifex cum in eadem prouincia prædicaret, sub quadam arbore lauro diuinitus inueniens eum, Laurentium vocauit, & diligenti cura nutrirī ac edoceri iussit, quem adultum secum vna cum Vincentio Romam perduxit. Vbi postea factus Pontifex constituit eum suum archidiaconum. Laurentius itaque simul & Vincentius Christi fortissimi duces pro Christiana fide strenuissime militantes & Hispaniæ laudis plurimū tribuerunt, & in cœlis parem sibi gloriam sunt adepti. Fuit autem Laurentius ab Hypolito Romano patricio clarissimo sepultus, qui & ipse à Deciano comprehesus quod Christianus esset, diu atque acriter cæditur, & cum idolis sacrificare nollet, iterum tam diu fustibus cæsus est ad defatigationē cædentium. Sed cum iterum non acquiesceret, Decianus iracundia percitus atque plenus Valeriano Præfecto præcepit, vt exquisita omni eius facultate eum crudeli examinatione interficeret. Qui iussū complens Imperatoris, primo omnem ipsius familiam in cōspectu eius morte capitis affecit, deinde ipsum ligatis pedibus ad caudam indomitorū equorum per carduos ac tribulos crudeliter distrahi tam diu iussit, donec spiritum emisit. quo defuncto nocte illa Iustinus sacerdos frustra eius corporis collecta simul cum seruorum forum corporibus sepeliuit extra portē Tiburtinæ muros idibus Augusti, quo die eorum natale colitur.

De diuo Illesonso.

ET SI permultæ Hispaniæ vrbes merito sanctis suis illustrantur, Toletana tamē clarissima ciuitas Illesonsi gloriosissimi meritis innumeris maiorē in modum gloriari potest. Huius

Huius namque sancti parentes Toletani ciues, & generis nobilitate, & morum vitæque sanctitate maxime florere. Pater enim nomine Stephanus assidue munera pauperibus erogauit, mater vero Lucia nomine, dies continuos ac noctes orationibus ad diuam Mariam virginem Dei genitricem semper impendit, orauitq; vt sibi tandē proles nasceretur. Cui quiescenti Maria virgo visibiliter apparuit, dixitque: Lucia tibi filium prænuncio nasciturum, qui magnam Hispanis omnibus lucem afferet. Quæ cum hæc dixisset, summo splendore refulgens ab illius oculis euauit. Concepit itaque deinde Lucia sanctissima mulier, & filium peperit Illesonsum, cuius vitam, quam sanctissime semper egit, enarrare longum esset. Eam itaque & omnia quæ de huius sancti mirabilibus dici possent, prætermitto, cum præsertim à multis aliis plene scripta fuerint. Ceterum cum adolescentiam disciplinis & rebus sacris impendisset, postea Eugenio in Toleti Archiepiscopatu succedēs in eo vitam sanctissime finiuit, qui propter suam erga virginem Dei genitricem contemplationem, dicitur & sine dubio creditur, ab ea veitem candidam rem diuinam celebraturus accepisse in ecclesia Toletana, vbi nunc extat altare in quo celebrauit.

De sancta Leocadia Toletana.

LEOCADIA quoque virgo celeberrima Toleti orta fuisse perhibetur, quæ propter sanctissimos eius mores & Christi cultum, cui feruentissime seruebat, à Deciano Hispaniæ præfecto tanquam Christiana capitur, & apud urbem Toletanam carceri mancipatur. Vbi cum grauissimos beatæ Eulaliæ & reliquorum martyrum cruciatus audisset, positus in oratione genibus quinto idus Decembris impollutum deo reddidit spiritum. Sunt qui dicunt Leocadium à crudelissimis Deciani satellitibus ab altis vrbis Toletanæ mœnibus fuisse præcipitatum, vsque ad locum vbi nunc eius ecclesia colitur extra urbem. De cuius vita & morte plures etiam scripserunt.

De sancto Martiale & sancta Nona.

SANCTVS Martiel & sancta Nona ciues Legionis fuerunt, & genere nobiles, qui filios habuerunt numero duodecim. Christianæ religionis cultores sanctissimos, quorum vndecim cum patre Martiale vno die martyrium passi fuerunt acerbissimum. Quos cum sancta Nona vidisset extinctos, vnicum filium paruulum brachiis complexa, flexis genibus, & multis perfusa lachrymis, Deum orauit, vt eam cum filio à vitæ periculis eriperet. Et cum hoc dixisset, repente lacus exortus est, qui statim matrem cum filio diuinitus absorbuir, cuius aquam bibentes infirmi sanantur. Vbi Legionensis ciuitas circa lacum templum ædificauit, quod sanctæ Nonæ dicitur. De sanctis autem martyribus, Martielis & Nonæ filijs, alibi scripsimus.

De Eulalia virgine & martyre.

EVLALIA virgo ac martyr sanctissima, natione Barcinonensis, in Emerita Augusta ciuitate olim florentissima, pro Christi fide & confessione Deciani prouinciæ præsidis iussu primo eculeo suspensa & exungulata, demum cum ardentibus ad vtrumque latus laminæ admoræ fuissent, igne hausto quarto idus Decembris Deo spiritum reddidit.

De sancta Florentina.

ADICIAM his diuam Florentinam, Isidori, Fulgentii, & Leandri, aliorumque sanctorum florentissimam beatissimamque sororem, quæ non minus Hispaniam atq; parentes ipsa, quam omnes sanctissimi fratres decorarunt. Seuerianum autem Torturamq; Carthaginis nouæ duces, istorum sanctorum parentes, qui tales progenuere liberos, si quis quoque sanctos appellauerit, nunquam quidem mihi non bene dixisse iudicabitur. Huiusmodi enim fructus non nisi ex huiusmodi arbore nasci potuisse quis dubitet? Sed, vt ad rem redeam, hæc sanctissima virgo cum vitam ageret sanctissimam, monasterijs quadraginta præficitur, in quibus mille virgines vitam agebant deuotissime Deo famulantes. Demum Iustiniani temporibus à vita discedens, sanctorum numero relata est.

De sancto Turibio Astorica episcopo

DIVVS autem Turibius innumeris claruit miraculis, & Christianam religionem ac fidem Catholicam quam maxime iuuit. Nam quū adolescēs in Hierusalem profectus esset, ibi annos fere quinque vitam egit sanctissimam. Mox autem ab angelo monitus,

in Hispaniam multis cum reliquiis sanctorum atque Dei Optimi Maximi reuerfus, complures ob persecutionem sæuissimam titubantes ad Christi fidem hortatus est, cuius honor maximus Palentiæ celebratur.]

De sancta Christeta & sancta Sabina.

LEGIMVS Christetam & Sabinam Christi martyres & Auilenses fuisse, & (vt nonnulli volunt) Sancti Vincentii forores, quæ vt Christi nomen sequerentur, acerbissimum martyrium passæ fuere, quarum memoriam & festum Auilenses ciues diligentissime cõcelebrant.

De diuo Petro cognomine Barcho.

DIVVS autem Petrus cognomento Barchus, cum post multa eius miracula vita functus inueniretur, inter Barchitanos & Auilenses orta contentione, an Barchitanus esset, an Auilensis, eum effossis oculis equæ imposuere. Quæ luminibus extinctis onus vehens sanctissimum, Auilam diui Petri natale solum diuinitus peruenit, vbi eius sancti memoria celebratur.

De sancto Victore martyre.

DIVI quoque Victoris martyrio mirum in modum gaudet Hispania. Hic enim in Ceresano natus oppido, adolescentiam literis & sacris diuinisque rebus impendit. In antro primo vitæ egit asperissimam, quod ipse suis manibus effodit. Deinde vero Mauros patriam suam oppugnare angelo nunciante, & Christianos amouere & abducere à Christi cultu, protinus occurrit, & Christianos omnes catholica retinuit in fide, & in hostes vehementer hortatus est. Quod cum Mauri animaduertissent, eum pœnis acerbissimis sustulerunt. Itaque martyrii corona donatus, à Christo in cœlestium numero aggregatus, sempiterno gaudio perfruitur.

De Engratia virgine & martyre.

ENGRATIA virgo & martyr sanctissima pro Christi religione & amore ardentissimo sæuissimis pœnis & tormentis affecta. Christo animam reddidit, de cuius operibus & miraculis magna narratur historia, & Cæsaraugustæ solenniter celebratur.

De decem & octo martyribus.

EODEM autem tempore quo Engratia martyrium passa est, duo etiam de viginti iuuenes nobilissimos martyrio coronatos fuisse legimus, qui simul omnes libentissime pro Christi amore mortem oppetere voluerunt. Decem autem & octo fuerunt, Hifitius, Apodemius, Linxius, Successus, Faustus, Martianus, Urbanus, Publius, Matutinus, Cassianus, Fœlix, Ianuarius, Primitiuus, Quintilianus, Enotus, Cæcilianus, Frontonius, & Optatus.

De sancto Lauriano archiepiscopo Hispalensi.

LAURIANVS Hispalensis Archiepiscopus, vir sanctissimus, cum Hispali diuino cultui diligentissime seruiret, & Christianos ad augendam fidem catholicam animaret, Rex Hispaniæ temporis illius, nomine Totila, exitium ei parabat. Quam obrem Laurianus per quietem angelum ita sibi dicentem audiuit: Surge Lauriane, & ab hac vrbe statim discedas. nam ciuitas hæc propter hostium Christianæ religionis tyrannidem sequissima longissimaque peste vexabitur, & Hispania tota septem annos nullis irrigabitur pluuiis, & humina fere omnia deficient. Quo audito Laurianus surgens Romam statim profectus est, vbi sanctissimus vir innumeris miraculis cognoscitur. Mox autem ab eodem angelo monitus vt in Hispaniam rediret, quia pro fide Christi martyriũ pati eum oporteret, reuertens in itinere à Totilæ Regis satellitibus capite obruncatur, quod quidem caput abscissum manibus suis accepit. Quod cum satellites vidissent, metu perterriti ad Christi fidem conuersi, & baptismatis oleo peruncti caput Lauriani flentes Hispalim detulerunt, & cū regi omnia quæ viderant retulissent, Rex quoque Christi nomen assumpsit, & huius sancti & aliorum templa ædificare præcepit.

De sancto Braulio Episcopo Cæsaraugustano.

REVERTOR nunc ad sanctorum familiam celeberrimam. Nam Seuerianus & Tortura coniuges & nouæ Carthaginis duces sex filios duasque filias progenuere, qui, vt alibi diximus, Hispaniam totam & Christianam religionem summis laudibus extulerunt.

Nam

Nam præter eos quos in Florétinæ fororis vita memorauimus, tres alii fratres fuere, Hermegildus scilicet martyr, Recaredus cuius opera plures homines ad fidem catholicam conuersi fuere, & Braulius Cæsaraugustanus Episcopus, quos tamen alii Leuigildi & Theodosiæ filios fuisse tradiderunt. Sunt etiam qui hos tres tribus aliis fratres patruales fuisse opinantur. Braulius autem, ut ad rem redeam, Episcopus Cæsaraugustæ ciuitatis electus est diuinitus. Nam cum ex multis quem eligerent, in plurimorum sapientum cõcilio hærerent, subito flamma super Braulii caput omnibus visa est, quæ innoxia cœli conuexa petens, Braulium episcopatus dignitate decorandum cæterisq; præferendum significat. Episcopus igitur electus, religioni Christianæ multum profuit.

De sancto Fulgentio Episcopo Astigitano.

FULGENTIUS primo Astigitano episcopatu, deinde Carthaginensi præfuit, qui quantum in utroque fructus fecerit, plures testantur. Cæterum cum Ariana hæresis Christianos à Dei cultu conaretur abducere, conuocato multorum Episcoporum & Hispanorũ principum concilio apud Toletum, Fulgentius concionibus suis & miris operibus Arianos omnes fortiter oppressit, & Christianos qui à fide Christi non nihil erant alienati, summa prudentia & exemplis ad pristinum Dei cultum reduxit. Fuit autem vir eruditissimus, quippe qui linguam Hebræam, Græcam, Latinam, & Arabicam callebat. Demum cum annum ageret sextum & sexagesimum, conuocatis Leandro fratre Hispalensi Episcopo, & Laureano amicissimo Episcopo Gaditano, quem non secus ac fratrem diligebat, summa cum gloria Kalendis Ianuariis è vita migravit, cuius funus & à plurimis Episcopis & à Recaredo Rege honorificèissime celebratum est: corpus autem eius ex Carthagine noua Hispalim translatum est, & simul cum sancti Isidori sui fratris corpore sepultum.

De diuo Rege Ferdinando.

DIUUS quidem Ferdinandus Hispaniæ Rex non immerito inter sanctos annumerandus est. Summa enim sanctitate, miraculis innumeris, & moribus integerrimis admodum claruit, quippe qui Dei effigiem quam semper habebat apud se, deuotissime adorabat, summaq; ueneratione celebrabat. Ab ea itaque quicquid & necesserio & honeste petebat, facile semper assequabatur. Hoc igitur dei numine adiuuante, Hispali aliisq; pluribus oppidis, fugatis Mauris, potitus est. Sic itaque de religione Christiana benemeritus, sanctissime moriens Hispali sepultus est, ubi semper & maxima & plurima miracula visa fuere, quæ si quis forte scire uolet plene, eius historiam perlegat.

De sancto Valeriano Episcopo Cæsaraugustæ.

DIUUS etiam Valerianus Cæsaraugustanus Episcopus Diocletiani iussu simul cū diuo Vincentio martyrium passus est acerbissimum, & cœlesti corona donatus à Christo. De quo etiam longa legitur historia.

De sancto Froylano Episcopo Legionensi.

LEGIMUS Froylanum Legionensem Pontificem virum fuisse sanctissimum, & Attilanum eius collegam dignissimum, qui Zamoræ ciuitatis episcopatum promeruit. Cæterum de Froylano multa narrat historia memoratu dignissima. Fuit autem tempore cuiusdam regis Alphonsi, qui cum esset in Ouetana vrbe apud Astures, & Froylani fama sanctitatis totam peragrasset Hispaniam, Froylanum ad se vocauit, cui facultatem dedit edificandi monasteria & cœnobia, & eligendi monachos uitæ probos qui ea colerent, & Christianæ religioni militarent. Multa præterea de Froylani sanctitate leguntur, quæ causa breuitatis omittimus.

De Claudio, Lupertio, & Victorico pueris, martyribus fortissimis.

APUD Legionem Hispaniæ urbem tres pueri martyrium constantissime pertulerunt, tres Babylonæ viros imitantes. Quos cum Romanus præses ad se vocasset, dixit eis: Quid cum multa millia Romanorum præceptis obediunt, vos summa audacia, ut nobis nunciatur, vultis resistere? Pueri autem responderunt: Habetur in lege nostra, videntes non videant, & audientes non audiant, & ideo tot millia Romanorum vidisti, sed horum omnium mirabiliorem multitudinem videre non potuisti, à quibus te modo superatum probabis. Dic quid nobis hodie, aut quid tibi per nos putas esse præstandum? Præses dixit: Præstandum mihi à vobis nihil quæro, sed solum scire volo cui consentire vos

dicitis, aut quam habetis cōfidentiam. Responderūt pueri: Nobis in quo sit confidentia si vis scire, possumus te instruere. Habemus confidentiam in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, qui in trinitate vnū sunt, & in hoc confidentes, Imperatores vestros & vos qui ab eis ordinati estis, in agone constitui vincimus. Dixerunt etiam, cum ex patre diabolo sis, fac quicquid tibi persuadet pater tuus. Tunc præfectus iussit eos interfici, qui laudantes Deum, tradiderunt spiritum. Sed qui pro trinitate pati cupierunt, tres in vno tumulo sepulti sunt in ciuitate Legionensi, vbi nunc eorum corpora maximo cum honore venerantur.

De Emetherio & Cheledonio & aliis martyribus.

EMETHERIVM & Cheledonium citerioris Hispaniæ fuisse legimus Equites nobiles, qui cum primum in castris sæcularibus strenue militassent, deinde repente sancti Spiritus ardore succensi, positis mundi armis ad fœlicis palmæ præliū cūcurrerunt, & fuerunt in vtroque victores, & in vtroque gloriosi. Nam vt à principio Dominū sequuti sunt, sic à Deo qui præmia merentibus elargitur, electi fuere. De quibus Diuus Gregorius hoc modo loquitur: Pone hinc procellam persecutionis, inde naufragia tumescencia, ad desiderium florentis palmæ perlati sunt. Inter primas itaque dignitates regnorum cœlestium ponendi sunt, qui ad passionem venerunt non quæsi. Excellentis voti est inter tormenta proflire, vbi non est criminis latuisse. Credo, inquit idem Gregorius, eos prælium subito ros hoc modo inuicem fuisse locutos: Diu est fratres charissimi, quod in his vanis sæculi militamus, vbi amissio tanti ocii breuissimo caduci temporis sine conclusa est, sequamur veri Regis signa victricia. Ecce imminet bellum fidei. est occasio nobis augere ordinem militandi. veteranus miles mundi tyrocinium cœleste suscipiat. reiectis mortalibus telis fumamus arma diuina, quæ in conflictibus non pauescant, ne infirmis mucronibus infracta dissoluantur. Fortius continuo sentiemus nos esse munitos, cum signiferi nominis eclata vexilla in hostem qui nobis vicendus est, inferentur. Firmet pectus intrepidum contexta fidei opera virtutum lorica. Operiant vulnerum loca, opposita spei scuti impenetrabilis protectione fiducia. Attollant galeæ adhaerentes inuicem charitatis erecta fastigia. Feriat vbique hostem missilibus suis vibrata confessio. Hæc sunt munimina sempiterna. Sic itaque pro Christo fortissime militantes apud urbem Legionensem martyrium passi fuere, vbi nunc à Legionensibus non immerito solemniter eorum festum celebratur, & multo longior historia legitur.

De Nunilone & Alodia martyribus.

ANNO Christianæ salutis octingentesimo quinquagesimo primo, cum Sarracenorum Agentes Hispaniam fere totam occupassent, præceperunt vt qui Christianus esset, aut Christum Dei filium denegaret, aut gladio sectus occumberet. Quod impium edictum, & ferale præceptum per Hispaniam totam diulgatum, magnum timorem Christianis omnibus incussit. Quapropter Hispanorum complures Christianæ religioni sibi que prudentissime consulentes, & nefandam Mahometi sectam fugientes, patriamque suam deserentes, vt alibi latius scripsimus, ad Pyrenæos montes & Cantabriæ Galleciæque montana loca sese contulerunt, quorum successores post multos annos Hispaniæ fuerunt recuperationis autores. De quibus in libro de Aragoniæ Regibus historiam scripsimus plenorem. Quare nunc ad Nunilonem & Alodiam martyres redeo. Erant itaque sub idem tempus in Osca citerioris Hispaniæ ciuitate duæ sorores ætatis admodum paruulæ, quarū altera natu maior Nunilo, & altera dicebatur Alodia, quas pater iniquus dereliquerat, & mater quæ Christiana erat ab infantiã nutriuerat, & in Christi fide diligenter edocuerat. Illæ autem matre defuncta cum ad intellectus ætatē peruenissent, cœperunt in fide Christi proficere, ieiuniis, orationibus, & vigiliis incumbere. Quibus & gratia sancti Spiritus adiutæ, martyrium fortissime pertulerunt acerbissimum. O beatissimæ virgines atq; fortissimæ, quæ amore Christianæ religionis accensæ, mundi fallacias, tyrānos & mortis tormenta vicerunt, vt in cœlum victrices & triumphantēs ascenderent.

De diuo Petro præsule Osomensis.

INTER miracula atq; virtutes quas Deus ad laudem & honorem vitæ viri venerabilis Osomensis Episcopi operari dignatus est, insignia quedam & inaudita nouitatis spectaculum

culum contigisse narratur. Cum enim vir honestus apud villam quæ Fresuelo dicebatur, in territorio videlicet Osomensi esset, & post ecclesiæ consecrationem eiusdem loci, domorum cogente penuria, sub arbore quæ ilex vocatur, iuxta posita, cum suo comitatu ad reficiendum resideret, cumque manuum ablutioni aquam non haberet, quod multis incredibile fortasse videbitur, aqua desuper veniens ex prædicta arbore scaturiens contra naturam descendit, quæ cum magna admiratione omnium qui aderant, & manibus abluendis & siti petentium sese obtulit. Quæ res admiranda & eorum oculos non latuit, & circumiacentes regiones fama volanter impleuit. Idem Pontifex cum negotiis emergentibus, multorum precibus adductus, Palentiam venisset, reprehensibile ducens sæcularibus rebus & necessitatibus se continua sollicitudine implicari, inter mundanas varietates manentis desiderio ciuitatis accensus, proposuit in ecclesiâ beati Antonini in vigiliis & orationibus pernoctare, & propositum executus est ad effectum. Quapropter ego & Dei magna opera referens, & huius beatissimi viri sanctitatem, ob cuius memoriam hæc atq; alia diuina clementia dignabatur ostendere, quod prædixi miraculum describens, non solum præsentium, sed etiam futuræ posteritatis memoriæ commendare decreui.

De sancto Zoilo martyre Cordubensi.

BEATISSIMVS martyr Zoilus parentibus clarissimis Cordubensibus progenitus, ab infantia Christianus, cum esset adolescens, & publice Christum profiteretur, subito à Paganis arreptus ad prætorium cuiusdam iudicis præsentatus est, atque ab ipso, vt ad culturam demonum rediret, diu est exhortatus. Qui cum multa dierum spacia, tam sermonibus, quam muneribus admonitus esset, in cœmiterio præfate ciuitatis cum peregrinorū corporibus est sepultus, ne aliquando à Christianis cognosceretur, & digna veneratione coleretur. Sed cum Christo donante pax ecclesiæ dedita esset temporibus Regis Sisebuti, quidam vir nobilis de Gothorum propagine clarus, Agapitus nomine, ex laico vitam appetens monachi, sic ad summum sacerdotium electus est. Et quoniam pro amore Christi sæculum dimiserat, non distulit illum fraudare bonis suis. Cum corpus suum ieiuniis maceratum in stramine reclinaret, per quietem noctis ostensum est ei, quo loco corpus prædicti martyris iaceret, & quo nomine vocaretur, & pro cuius amore capite plexus esset. Qui mane factò congregatis fratribus & vulgi multitudine, quæ viderat indicauit, atque cum omnibus Christianis ad ostensum sibi locum sine mora perrexit. Ad quem perueniens, rastrum manu arripiens effodere cœpit, quousque ad corpus beatissimi martyris, sicut à paganis fuerat absconditum, Deo iuuante peruenit. Quo quidem inuentò, gaudio magno repleti sunt omnes. Præfatus denique episcopus præ amoris magnitudine, cum corpus Sancti Zoili osculis demulceret, atque indignum se iudicans vt manibus suis tantum viri tangeret reliquias, subito osculando crebrius caruit primorum dentium adiutorio. Quos ab oris officio vt minutos esse conspexit, in sarcophago, vbi viri corpus humatum fuerat, proiecit. Peracto inuentionis obsequio, sequenti nocte per visum sanctus Zoilus ita affatus est ei: Cur me sæpius osculando verberasti: iã pro eis quæ à me poposceras intercedens, à Domino Iesu Christo impetrasti, & nunc certus esto, quia dimissa tibi sunt peccata.

De sancta Iulita & Cirico eius filio martyribus.

TEMPORE quo Alexander Imperator aduersus Christianos persecutiones exercebat, & innumeros variis cruciatibus & excogitatis pœnarum mortibus afficiebat, Iulitam & innumeram nobilem in lege Domini diu noctuq; meditantem, & fama boni operis celeberrimam, missis officialibus suis iussit præsentari tribunalibus. Erat autem Iulita Deo seruiens in timore, casteque filium paruulum nutrebat, cui cum lacte carnis disciplinam tradidit diuinæ legis. Inter charos denique complexus & maternæ pietatis oscula, vt verum patrem agnosceret, coleret, atque diligeret, dum lacte dulci ex eius aleretur vberibus, ab ipsius ore pro tempore fidei imbuebatur dogmatibus. Insurgentibus igitur aduersum se persecutionibus, pro sua paruulique salute cōfessionis preces ad Dominum voce clamauit, & ipse cuius est salus, benedictionem ei dedit suæ gratiæ. Ante conspectum denique præsentata Præsidis, & ab eo requisita, cuius esset prouinciæ vel ciuitatis, & quæ ei proprii cogniti nominis, ita respondit: De Hispania quidem prouincia, & de primoribus ciuitatis Iconiorum progenita, ad Siciliæ, tuas deuigans persecutiones, loca demigraui, Tharsique sum commorata, & cum sim vere Christiana, mihi nomen est Iulita. Cui Præses, Hortor, inquit, te, tu tibi consule, & Imperatoris iussa perfice, atque debita diis nostris libamina redde. Cui beata Iulita respondit: Ego immundis non sacrifico dæmoniis, quæ vnus viui &

veri Dei vera sum cultrix. Ait Præses: Sacrifica diis antequam ad tormenta perducaris. Et illa: Nec diis tuis vanis sacrifico, nec tormēta pauesco. Interim dum inter eos hi sermones conferuntur, alma genitrix Cirici filii non modico anxietate animi, quod ipsa posita in procinctu belli pro confessione fidei, sui destituta videretur solatio paruuli martyrium cum filio passa cœlum ascendit, anno Domini ducentesimo trigesimo.

De sancto Fœlici, & Anastasio, & sancta Digna, martyribus.

BEATVS Fœlix monachus ex oppido Complutensi progenitus, natione Getulius, ex quadam occasione in Asturias deuolutus est, vbi & fidem catholicam & religionem monasticam didicit, sub professione veræ fidei gladio decifus est. Eadem die quoque sanctus Anastasius, qui ab ineunte ætate apud basilicam sancti Aciseli Cordubensis disciplinis & literis eruditus vsque ad plenam iuuentutem ibidem in diaconatus officio degit, & post monasticam vitam quam dudum expleto ministerio oblectatus in cœnobiiis egerat, demum sacerdotio est applicatus: deinde concitato gressu palatium petens astat consiliibus, hostemque iudicis assertionum stimulis feriens, gladio confestim abscissus affligitur. Quædam præterea virgo adolescentula eodem die merito & nomine Digna, Deo reuelante & confortante, processit. Paulo siquidem ante martyrium suum, assistere sibi per somnium vidit puellam specie & habitu ornatam angelico, rosas & lilia manu gestantem. Quam cum nomen causamque sui percunctaretur aduentus, Ego sum, inquit Agatha, olim propter Christum diris attrita suppliciiis, & nunc veni partem tibi purpurei muneris huius conferre. Accipe itaque rosam donarium, & age viriliter in Domino. Nam reliquas rosarum & liliorum quas in manibus gesto, datura sum Sancto Fœlici & Anastasio tecum hinc martyribus migraturis. Tali denique virgo sacratissima visu ac munere illustrata cum dextera colloquentis rosam suspiceret, beata Agatha admissa cœlestibus auris ab oculis inuentis eleuatur. Hæc autem puella cum pro summa humilitate atque obedientia inter conuergines vltimam se indicaret, essetque incomparabili habitu obfœcundata, nunquam tamen se Dignam patiebatur appellari, dicebatque, nec sine lachrymis, Nolite me Dignam vocare, sed magis indignam, pro cuius merito siue etiam nomine debeo insigniri. Quam paulo post vna cum aliis crudelissime tormentis affecta, spiritum Deo reddidit.

De sancto Ioanne presbytero & confessore Christi.

SANCTAM nunc vitam laudesque Ioannis cui cognomen fuit Ortega, referemus, qui Domini confessor fuit & amicissimus, natione Hispanus de regione Burgensi in rure campestri Quintana forti nomine, parentibus infimis ortus. Qui cum adhuc teneræ esset ætatis, in vtilia declinans exercitia humanæ mortalitatis, & quasi se Deo offerens, literarum studiis adhæsit, vt dicere posset, hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri gloriabimur. Inde est quod implens Dominus petitiones eius, transeunte temporis spacio, sancto instans proposito, iam iuuenis ad sacros ordines promotus est. Quibus ascriptus intensior solito, corde, voce, opere, diuino obtemperauit obsequio. In cuius tempore, magna orta discordia, accidit vt in bellum tota fere conuerteretur Hispania. Siquidem post mortem Castellæ regis Alphonfi qui sine hærede virilis sexus obierat, rex Aragonum qui Castellæ regis filiam vxorem duxerat, Hispaniam totam sibi submittere volebat, cum non esset qui ei resistere posset in bello. Quod cum animaduertisset beatus Ioannes pacis amator, propter afflictionem patriæ vehementer indoluit: & cum dispersionem & exterminium gentis agricolæ, superante malitia, consideraret, sciens in tumultu bellorum bona sua perditum iri, existimans ea quantulacunque multo melius in operibus misericordie distribuere, sic secum dicebat: Væ mihi, quare peruerfitas superbiæ metas offendit innocentia? Verum illud, inquit, est poetæ dictum:

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi.

Sic itaque pietatis visceribus affluens bonorum suorum partem pauperibus erogauit, quarum possessiones hostilis furor surriperat: partem autem sibi retinuit, non ad auaritiam, sed potius ad gratiam Omnipotentis impetrandam. Quoniam cum videret nullo modo se posse manere in patria natiuitatis suæ, sumpto consilio diuinæ contemplationis, proficisci statuit Hierusalem. Sumptis itaque rebus quas sibi seruauerat, & obnoxias temporali perditioni cernebat, eas in itinere sanctæ peregrinationis expendens, in scientiæ thesauris, vbi nec rubigo neque tinea demolitur, collocauit. Sic itaque vir Dei insistens fidei, pacem quærens, bellum fugiens, locum pacis Hierusalem visitauit, vt iuxta Psalmistam adoraret vbi steterunt pedes Domini.

De Fausto

tum, Natalium, Cirinum, Beturium, Felicem, Aquilinum, Letarium, Ianuarium, Genesiam, Bassiam, Donatam, & Secundam. Qui lætantes ad locum martyrii venientes, beatas animas Deo tradiderunt.

De sancto Florentio martyre.

SANCTVS Florentius martyr Hispanus & genere nobilis, sub Deciano præside passus, martyrio coronatus est. Hoc legitur in catalogo sanctorum Romano. Cuius reliquæ sanctæ nostris temporibus in ecclesia Hispalensi apud sacrarium cum aliis sanctorum reliquiis in magno precio ac veneratione fidelium Christianorum in capsula visuntur, quæ talibus versiculis in vrna simul inclusis designantur: *Requiescit in pace Florentius vir sanctus, die septimo Kalendas Martias. Vixit annis quinquaginta tres, & depositus est die tertia Idus Martias, Era quinquagesima tertia, anno Domini quadringentesimo octogesimo quinto.*

De sancto Eugenio Toletana sedis Archiepiscopo & martyre.

B. Eugenii Toletani Archiepiscopi Parisiis corpus humanum.

RAYMVNDVS olim Toletana sedis antistes ad concilium apud Remos Gallia populis celebrandum temporibus Eugenii summi pontificis cum aliis multis Episcopis in Galliam profectus est. Qui cum in vrbe Parisiorum ad ecclesiam sancti Dionysii orandi gratia diuertisset, in eadem Ecclesia quoddam sepulchrum inuenit, quod apud eos magna venerationis habebatur, in quo ex eius superscriptione beati Eugenii Toletani Archiepiscopi corpus humatum esse cognouit. De quo diligentius inquirens quis fuerit, vel qua ratione à propria sede quieuerit, tum ex relatu hominum, tum ex eius vita quam ibi descriptam inuenit, deprehendit. Scriptura siquidem continebat, hunc Eugenium à beato Dionysio in Galliam proficiscente ab vrbe Arelatensi in Hispaniam directum Toletana sedis præfuisse. Qui postquam visitauit magistrum Dionysium, cum iter esset ingressus, à gentilibus deprehensus & ex fidei confessione quis esset cognitus, gladio aperiente viam qua magister suus illuc iam præcesserat, cælum coronatus ingreditur. Cuius corpus post multum temporis diuina reuelatione repertum in ecclesia Beati Dionysii magna fidelium lætitia & exultatione conditur, vbi propter meritum sanctitatis & gloriæ miraculorum quæ ibi fiebant, ab omnibus quam deuotissime venerabatur.

De sancto Attilano.

Sanctorum legende cur cognoscenda.

OPERÆ precium est sanctorum virtutes & gesta cognoscere, vel propter eorum memoriam quæ semper eluceat, vel maxime propter exempla quæ sunt nobis salutifera documenta. Quare Beatus Attilanus annum agens quintum & vigesimū, audiens in Morerola monasterio quod à Zamora non longe distabat, homines sanctissime vixisse, illuc statim se contulit. Vbi decennium sub Floriani Abbatis disciplina militauit. Cuius honestatem sanctitatemque cognoscens Florianus eum in monasterii Priorem constituit. Quorum temporibus Zamorensis atque Legionensis Pontifices à mortali vita discesserunt. Attilanus in Episcopatu Zamorensi, & Florianus in Legionensi successerunt, propterea quod per omnem regionem clarissima eorum fama virtutum peruolabat, qui die sancti Spiritus illo mysterio fuereroborati. Quapropter Attilanus templa, loca, omnesque populos summa cura gubernabat, & annos fere decem magnos & assiduos labores tolerauit. Qui memor exactæ vitæ criminumque suorum quæ antea commiserat, peregre proficisci statuit. Episcopatus itaque reditus pauperibus mandat communes fieri, quod multis rationibus suos hortatur, quoniam necessitate coactus se per aliquod tempus recessurum dicebat. Quod si secus mandatum fecissent, Deus iratus maledictione condemnaret. Hoc audientes qui vitæ eius nouerant, clamant omnes, Te sequemur quocunque vadis, ô mortaliū omnium clementissime. quare nos in tanta calamitate relinquis? per Deum vnicum quicquid rogas, nos facturos testamur. Ille autem verbis illorum fidem adhibens, cum eos benedixisset, statim discessit. Cumque venisset ad pontem prope templū sancti Laurentii, anulū quem digito gestabat, de ponte proiecit in flumen, sic dicens: Quando anulum hunc reuifero, tunc ab omnipotenti Deo delictorum meorum veniam promerebor. Inde autem discedens cum vno comite quem plurimū diligebat, adeo festinauit, vt eum defatigatū reliquerit in itinere. Solus itaq; se pannis induit quam vilissimis, adeo vt à nemine cognosci posset, & duos annos eleemosynis vixit. Quæ tandem vox in somnis audita diuinitus sic admonuit: Attilane iam iam tuum ad pontificatū perge, tuæ enim exauditæ sunt preces. Ipseque, præcepto audito, se itineri accinxit. Venit itaque noctu ad eremum quæ sancti Vincentii de Cornu vocabatur, & conuicina sancto sepul-

sepulchro, vbi quædam muliercula cum marito suo illum in parua domo receperunt, eique cœnam non lautam quidem dederunt. Mane autem maritus & vxor pro piscibus ad Episcopi domum vadunt, vt antea cōsueuerant, & Attilanum rogant, vt interim domum custodiat. Quibus dantur pisces: immemores vnius quem domi reliquerant, reuersi pro eo dederunt piscem maioris ponderis. Quos pisces Attilanum rogant vt præparet, donec ipsa pro aqua & maritus pro igne vadunt: quibus Attilanus respondit obsequenter. Cumque maiorem piscem accepisset, dum eius viscera volueret, anulum quem à ponte deiecerat, inuenit. Tunc repente pronus & genibus flexis Deo gratias egit, & continuo sponte campanæ sonitū dederunt, & magna totius ciuitatis admiratio orta est. Quapropter per omnes domos & hospitia atque hospitales perquirunt, nihilque comperiebant. Cum essent itaque omnes solliciti, tandem vir quidam procurator rei familiaris Episcopi, meminit de viro quodam quem muliercula sibi dixerat hospitatum apud se, nescius cuius dignitatis esset. Omnes illuc concurrunt sacerdotes & tota ciuitas. Attilanus autem veste non preciosa neque noua, sed vili atque detrita inuentus est, Deo gratias agēs. Quapropter omnes ei gratulantes, & Deo gratias agentes, cum magno gaudio reduxerunt in ciuitatem, qui postea vixit annos circiter octo, sanctis semper operibus incumbens. Quem vita functum nomine ciuitatis Vrbanus Pontifex maximus in sanctorum numerum canonizatum aggregauit, anno millesimo secundo, quo regnabat in Hispania Rex Henricus.

Campanarum
sonitus sonitus
necum.

De sancto Torquato & sociis eius.

PROV scribit Calixtus Romanus Pontifex in libro quem de vita sancti Iacobi & miraculis edidit, in Hispania Diuis Jacobus è Gallecia prouincia nouem discipulos elegit, quorum septem, duobus aliis in Gallecia prædicandi causa remanentibus, cum eo Hierosolymas perrexerunt, qui corpus eius post passionem per mare in Galleciam deportarunt. Ex quibus, vt idem Calixtus & beatus Hieronymus scripserunt, nonnulli cum beati Iacobi corpus in Gallecia sepelissent, & Romam se contulerunt, & ab Apostolis Petro & Paulo coronis episcopalibus ornati, ad prædicandum Dei verbum in Hispaniam adhuc errore gentilitatis implicatam missi fuere, qui sua prædicatione innumerabile Hispanorum multitudinem ad Christi cultum conuerterunt. Torquatus apud Gaditanos, quos tunc Accios vocabant: Ctesiphon ad Abderenses, quos tunc Vergos, & nunc eorum patriam Almeriam dicunt: Secundus ad Abulenses, quorum ciuitas adhuc antiquum retinet nomen: Indaletius ad Vrsios, quorum ciuitas Vnga vel Verga vocabatur: Cæcilius ad Iliberos, id est Granatenses: Hefichius ad Carthesos, id est Ventosanos: Eufrahius ad Illiturgitanos. Qui omnes idibus Maiis in pace quieuerunt. In quorum quidem memoriam ad hoc vsque tempus miraculum cernitur, & eorum gloriosissimæ mortis probatissimum testimonium. Siquidem in eorum vigilia singulis annis ad sepulchrum sancti Torquati retro ecclesiam, diuinitus arbor oliuæ florens, maturis fructibus onustatur, de quibus oleum statim conficitur, vnde lampades ante eius altare venerandum accenduntur: quod apud Acitanam urbem fieri quidam scripserunt. Ego vero quæ sit vrbs Acitana, non bene compertum habeo. Alii vero duo sancti Iacobi discipuli, scilicet Athanasius & Theodorus, vt in beati Leonis epistola legitur, iuxta Apostolicum corpus, vnus ad dexteram, & alius ad læuam sepultus est.

De magna Cæsaraugustanorum martyrum multitudine.

Abhinc anno millesimo ceteresimo trigesimo septimo martyres innumerabiles Cæsaraugustæ passi fuere. Tunc enim in Hispania indies Christianorum crescente numero, Diocletianus & Maximianus Imperatores metuentes ne Romano & totius orbis priuarentur imperio, Dacianum præsidem ad persequendum Christianos in Hispaniam miserunt. Qui Cæsaraugustam ingressus cum Christianorum mentes à sancto proposito reuocare non potuisset, aduocatis vrbis satellitibus, iussit vt ex vrbe Christianorum multitudo pelleretur, quam milites eius armati ex locis occultis subito profilientes occiderēt. Ipse autē Decianus interea ciuitatis portas clauserat, vt si quis aciem mucronis fugiens ad urbem rediret, nequaquam ingrederetur cruento gladio periturus. Satellites itaque percurrunt, præconū voces resonant per urbem, portæq; referantur. Cæterum gaudens piorum Christianorū vtriusque sexus ingens multitudo progreditur, Gloria, cantans, in excelsis Deo. Quibus digressis ex officio impietatis obserantur portæ ciuitatis, & ex occultis repente locis profiliunt armatorum cunei, posternantur non resistentiū corpora catholicorum innumerabilium. Præses autem non satiatus crudelitate sua præcepit multitudini

paganorum, vt per omnes ciuitatis plateas iacentia corpora congeſta ignibus traderent. Qui vt nihil crudelitatis intentatum relinqueret, omnes diuerſorum criminum reos, qui in ergaſtulis carcerum tenebantur, amputatis capitibus ſociari iuſſit ſanctorum corporibus, & ſimul ignibus comburi. Congeſta ſunt igitur ſanctorum corpora corporibus damnatorum & coniuncta. Quæ etſi ſimul concremata fuere, virtute tamen cœleſti ſunt ab illis ſeparata. Quæ quidem fuerunt omnia facta veluti frumenti candida maſſa. O ſœlix & nimium beata ciuitas Cæſarauguſtana beatorum ſanguine circumfuſa, quæ tot millium martyrum oblationes domino conſecraſti.

De ſancto Lamberto, & ſancto Gregorio.

CVM in Hiſpania citeriori apud Iberum amnem locuſtarum multitudo ingens per multos annos fructus omnes deuſtaret, eamque nec precibus, nec votis, nec ſacrificiis illius regionis incolæ abigere potuiſſent, tandem multorum conſilio, vel potius diuino monitu, per nuncios Romanum conſulere Pontificem, quomodo ſuis & aliorum precibus & conſiliis tanto poſſent obuiare malo. Quorum lachrymoſas preces Pontifex audiens, triduanum populo ieiunium indixit, orans vt Deus, cuius diſpoſitioni cuncta ſubiaceant, reuelare dignaretur, quo ordine peſtis illa ſedari poſſet. Poſt autem triduum angelus Romano Pontifici & cuidam Cardinali viſibiliter apparens nunciauit, vt Gregorium qui propter operum ſuorum ſanctitatem ad Hoſtienſem Pontificatum promotus fuerat, mitteret. Quod Romanus Pontifex adimplens, beatum Gregorium ſtatim miſit in Hiſpaniã. Qui cum veniſſet, primum oppidum Calagorritanum, vbi locuſtarum denſiſſima nubes campos obumbrabat, viſitauit. Cuius præſentiam peſtis illa ſuſtinere non valens, ſicut fumus à vento repulſa eſt. Pergens deinde Lucronium cæteraſque viſitans circumadiacentes regiones, & fructus à locuſtis, & corpora à languoribus, & animas à vitiis virtute diuina ſuaque prædicatione liberauit: qui etiam quendam opilionem nomine Dominicum, monitione diuina ad eum venientem, ſacerdotem ordinauit, & indiuiduum comitẽ ſemper habuit, qui nunc ſanctus Dominicus vulgo de la Calzada dicitur. Beatus vero Gregorius plenus virtutibus, propheticò ſpiritu pollens, & maximis coruſcans miraculis, ſœlix migravit ad Dominum. Cum autem Dacianus præſes in Hiſpaniam adueniẽs multa ſanctorum corpora laniaret, & innumerabilium martyrum Cæſarauguſtanorum ſanguinem ſæuiſſime profundiſſet, cupiens Chriſtianitatis nomen funditus delere, ſub præconiis voce tale promulgauit edictũ, vt ſi quis latẽter Chriſtianũ liberũ aut in ruribus ſeruum teneret, ſub talionis pœna ſtatim proderet, aut negare cogeret fidem. Cumq; beatus Lambertus ſub cuiuſdam infidelis dominio in rure laborando degeret, Dominus eum alloquẽs duorum optionem dedit, aut fidem negare, aut gladio ſuccumbere. Quod audiens Lambertus intrepida voce reſpondit, ante mori ſe velle quam Domini fidem negare. Quapropter iratus Dominus, euaginato gladio, vno ic̄tu caput eius abſeidit. Martyr vero Domini proprium caput propriis manibus accipiẽs vſque ad eum locum, bobus præeuntibus, peruenit, vbi innumerabilium martyrum precioſa corpora iacebant: qui cantans, Exultabũt ſancti in gloria, cæteriſque nutu diuino reſpondentibus, Lætabuntur in cubilibus ſuis, genibus flexis tanquam in cubili amœno inter reliquos martyres ſe collocauit.

S. Dominicus.

De AEmiliano Chriſti confefſore.

SANCTVS AEmilianus in Aragoniæ prouincia iuxta montẽ Cachum paſtor ouium fuit, paſtor hominum futurus, qui oues ducebat ad vireta montium, & vt paſtorum mos eſt, citharam ſecum ferebat, ne ad gregis cuſtodiam torpor impediret ocioſam mentem nullaque exercitatione ſuſpenſam. Cum autem ad diſpoſitum locum perueniſſet, eum diuinitus ſopor inuaſit, qui citharæ materiam vertit in literarum inſtrumenta, animamque opilionis in actum contemplationis. Expergefactus cœleſtem meditatur vitam. Relinquẽs ſubinde curam ouium, ſtatim Fœlicem eremitam adiit, qui erat in Caſtro Libyo, poſt cuius ſalutarem doctrinam in eremo habitans annis fere quadragenis, angelorum ſolummodo collegio fungebatur. Quem Tiriaſſonenſis Epiſcopus Vrgellenſis eccleſiæ, vbi nunc eius corpus habetur, glorioſum preſbyterum ordinauit. Qui preſbyter ordinatus dæmonium oratione fugauit, Armentarium monachum à tumore ventris ſanauit, Barbarã fœminam à paralyſi morbo, aliamque claudam curauit, & ancillæ cuiuſdam Senatoris cæcæ viſus reſtituit. Ante annum autem ſuæ migrationis & vitæ fere centeſimum, cum ei reuelatum eſſet humanos ſe finituum labores, & omnipotentis percepturum promiſſiones, ad vitam ſe conuertit aſperiores, & qui ſe vigiliis ieiuniſque iam deſiccauerat, denuo veteranus miles militiam aggreditur nouam, vt finis eſſet præſtantior. Eodem igitur anno quadra-

quadrāginta diebus ante reuelatur ei excidium Cantabriæ: vnde nuncio misso iubet ad diem festum Paschæ senatum præsto esse. Qui cum ad statutum diem conuenissent, narra- rat illis quod viderat. Secreta eorum, cædes, furta, incesta, violentias, cæteraque vitia increpat, pœnitentiam vt agant pro his omnibus prædicat. Appropinquante autem mortis tempore accersiuit Assellum presbyterum sanctissimum cõtubernalem, in cuius præsen- tia felicissima eius anima à corpore soluta, cœlo est reddita.

De Eurofia virgine & martyre.

RHODORICI regis temporibus Mauris per insidias Iuliani Comitis Hispaniam deu-
stantibus, Eurofia Bohemiæ regis filia Aragoniæ regi per nuncios desponsata, veniens
in Hispaniam, cum Maurorum rabiem sæuientem contra Christianos audisset, ad montes
Pyrenæos fugiens, in spelunca apud oppidum quod Verna vocabatur, latuit cum mulis
Hispaniæ & Bohemiæ nobilibus qui cum ea venerant. Ad quam speluncam cum Mauri
peruenissent, equites Eurofiæ fortissime contra Mauros pugnantes, omnes demum Mau-
rorum multitudine circumuenti oppressique ceciderunt, & Eurofia ab hostibus capta.
Quæ cum regis filia agnosceretur, & esset forma pulcherrima, admonita à Maurorum
principe vt Christianam legem desereret, & ei coniugio copularetur, nolens illius frau-
dulentis suasionibus acquiescere, ipsa cum paucis suorum qui prælio remanserant, iugu-
latur. Quæ cum ferientis gladium patienter expectaret, hæc angelica vox audita est: Ve-
ni electa mea, sponsa Christi, accipe coronam quam tibi Dominus preparauit, & donum,
vt quotiescunque pro pluuia vel contra quamcunque tempestatem fueris à Christi fide-
libus inuocata, erit eorum oratio exaudita. Cum hoc audisset, brachiis detruncatis & pe-
dibus spirauit. In loco autem vbi concidit, miracula multa postea visa fuere. Corpus vero
post aliquot annos cuidam pastori diuinitus demonstratum est, & inuentum solenniter &
maximo gaudio Christianorum ad Iacam ciuitatem delatum est, vbi in arca reconditum
in ecclesia cathedrali suauissime redolet.

De Fructuoso, Eulogio, & Augurio martyribus.

FRUCTUOSVS Tarracõensis Episcopus cum Augurio & Eulogio diaconis suis ab Æ-
miliani satellitibus in carcerem coniecti fuere, vbi postero die Fructuosus Rogatianũ
baptizauit. Post diem autem quintum ad Æmilianum præsidem perducti fuerunt, & Fru-
ctuosus dixit Æmilianus: Audisti quid Imperatores iusserunt? Fructuosus dixit: Nescio quid
Imperatores vestri iusserunt, ego vero Christianus sum. Æmilianus dixit: Præceperunt
deos coli. Fructuosus respondit: Ego vnum Deum colo, qui fecit cœlum & terram, mare
& omnia quæ in eis sunt. Æmilianus dixit: Scis esse Deos? Fructuosus dixit: Nescio. Æ-
milianus dixit: Scies postea. Fructuosus autem orare cœpit intra se. Æmilianus Augurio
dixit: Noli verba Fructuosi auscultare. Cui respondit Augurius: Ego Deum colo omnipo-
tentẽ. Æmilianus Eulogio: Nunquid & tu Fructuosum colis? Eulogius dixit: Ego ipsum
colo, quem & Fructuosus. Æmilianus Fructuoso dixit: Episcopus es? Fructuosus respon-
dit: Sum. Æmilianus dixit: Fuiisti. Et statim iussit eos viuos comburi. Qui cum ducerentur
ad incendium, populus Fructuoso condolere cœpit, quoniam eum diligebant etiam gen-
tiles. Educti de carcere & flammis iniecti, manibus instar crucis expansis orantes, vt vin-
cula quibus astringebantur, urerentur, apertum est cœlum super eos, videntibus etiam
Prætidis Æmiliani domesticis. Qui Æmiliani filiæ cui seruibant, ostenderunt, Fructuo-
sum cum diaconis suis cœlum ascendere coronatos, adhuc stipitibus quibus alligati fue-
rant, permanentibus. Æmilianus autem ad videndum vocatus, quia non dignus erat, vi-
deret tantam gloriam non meruit. O beati martyres igne probati sicut aurum, vestiti lorica
fidei, & galea salutis! qui coronati sunt corona cœlesti & immarcescibili.

De sancto Elefmo.

AT Elefmsus etsi fuit natione Gallus, & ex claris parentibus ortus, & vir sanctissimus, à
Regina tamen Hispaniæ & Alphonso rege per literas & nuncios rogatus, in Hispaniã
venit. Vbi commoratus, perspectis eius moribus & vitæ sanctitate Hispaniæ principes
cum apud se habere volentes, ei sacellum quod sancti Ioannis Euangelistæ nomine iuxta
portam ciuitatis Burgensis in peregrinorum sepulturam condiderant, destinarunt. In
quod Elefmsus vir diuinis consecratus officiis magnis fundis & redivisibus à rege donatus
se recepit, vbi super humum nudam dormiturus iacebat. Qui ieiunabat assidue & inde-
fessus orabat, quotidieque sacris operabatur. Erat sedulus elemosynarum largitor,

ægroantium & peregrinorum in re & verbo diligens consolator, cuius multa magna que miracula, quæ Deus per illius virtutes ostendit, quoniã sunt ab aliis scripta latius, præmittito. Eius autem venerabile corpus in facello præmemorato funeratum est, & simulachrum eius lapideum ante ianuam templi vidimus.

De sancta Centolla & Helena martyribus.

CENTOLLA virgo Hispana cum multis virtutibus esset insignis, Christianamque religionem accuratissime seruaret, ad Regem qui tunc in Hispania rerum summam tenebat, ducta est. Qui videns eam in Christo prædicando constantissimam, cruciari crudelissime iussit, & postea Seditio præfecto sæuioribus, si non mutaret animum, afficiendã tormentis tradidit. In quã Seditius omnia tormentorum genera exercuit, ad quã videntia frequens mulierum turba dolentium intromissa est, quæ Centollam solando rogabãt, vt sententiam mutaret. Quibus illa sereno vultu se maiora pati paratissimam esse respondit, omniaque sæuissima tormenta ad mortem vsque sustinuit. Ad quam veniens Helena mulier nobilis hortata est, vt non deficeret in tormentis. Cui Centolla respondit, Tu vide soror mea ne deficias, quæ simul mecum pro Christo trucidanda es. Et paulo post præses vtramq; decollari iussit, quarum corpora in Burgensi ecclesia translata fuerunt.

De sancto Iuliano doctore Archiepiscopo Toletano.

IVLIANVS cognomento Pomerius, ecclesiæ Toletanæ fuit Archiepiscopus tertius post diuum Illesonsum. Fuit in omni genere literarum doctissimus, & præcipue in sacris, quem Magister sententiarum citat in libro quarto, scribens de igne purgatorii & inferni, & autoritate viri huius doctissimi atq; sanctissimi confirmat opinionem suam. Scripsit hic libros complures, qui temporum iniquitate & hominum negligentia non apparent. Obiit vir hic sanctissimus octauo die Martii, quo in ecclesia Toletana festum eius celebratur.

De sancta Casilla.

FVIT olim Toleti Rex Mauritanicæ gentis nomine Canon, homo viribus potens, & armis strenuus, qui multis annis aduersus Christianos bellum gessit, multa que damna catholicæ fidei cultoribus intulit, atque quàm plurimos Christianos captiuos longo tempore tenuit. Cærerum huic Christianæ religionis hosti validissimo crudelissimoque, dispensatione diuina, filia fuit vnica nomine Casilla, vel (vt alii volunt) Casilda, vt tam sua progenies & stirps tam nequam, florem & fructum miri candoris afferret, super quem spiritus Domini cõquiesceret. Virgo siquidem regii generis ita semper ab infantia in virtutum creuerat fastigium, vt cor eius & pietas, quæ secundum Apostolum ad omnia plurimum valet, miro modo repleuerat, & ipsius præcordia veluti gladius bis acutus penetrauerat, vt Dei totam famulam in suum videretur dominium vendicasse. Stupedo namque modo & admirabili virginem illam spiritus ille deificus per deuotionis incendium sursum semper agebat in Deum, per compassionis mollitiem trãsformabat in Christum, per pietatem descensionis inclinabat ad proximum. Feruido siquidem & teneris annis tenebatur affectu, ita vt afflictis Christianis, licet Sarracenicæ nata esset progenie, intensissimæ compassionis teneritudine condescenderet, atque siquid penuriæ aut defectus in aliquo cerneret, pii cordis dulcedine regebat in lachrymis. Habebat enim clementiam ingenitam, quam superinfusa Dei pietas duplicabat. Ipsius itaque liquecebat animus ad captiuos pauperes, vt quibus manum non poterat, exhibebat affectum. Consuetudinis siquidem eius erat singulis diebus ineffabiliter, nisi aliquid esset impediens pietatis, per viscera Christi almi Iesu propter reuerentiam, captiuos Christicolos inopes sua quàm gratissima præsentia visitare, ipsisque per largitatis impensionem porrigere manus adiutrices, pectoris gerens in scrutinio aureis literis conscriptam Dauidicam sententiam qua intonuit: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.* Mira res & insolita, à naturali incisa oleastro, contra naturam sui generis in bonam transibat oliuam, vt fructum bonum posset afferre. Vnde arbor infructuosa ramum producere valuit vberimum. Hæc autem sancta Casilda (ne lectores eius laudes & virtutes ignorent) cum fluxum sanguinis pateretur, vna cum captiuis Christianis, quos è vinculis, absente patre, liberauit, ad Boetium fontem, de quo alio loco scripsimus, se contulit. vbi lota statim conualuit, ibiq; permansit, & non sine multis miraculis quæ Deus propter illius sanctitatẽ multis Christianis ostēdit, vitã finiuit. Quapropter Christiani subinde in cacumine mōris, vnde fonticulus oritur

oritur, ædem sacram condiderunt, quæ nunc à Christianis excolitur nomine & appellatione sanctæ Casildæ.

De sancto Fructo.

FRUCTI autem serui Dei sanctissimam & asperrimam vitam Segouiensis quotannis exultans cantat ecclesia. Qui cum diues esset, omnia quæ habebat vendidit, & precium rerum quas produxerat, totum pauperibus erogauit, & pene nudus in eremum se contulit, ibique in spelunca inter montanas feras & sine humano contubernio vitam egit solitariam & inopem. Qui spiritu Dei plenus, diuinis assuetus præceptis, perfectionis Evangelicæ fuit sedulus æmulator. Venditis omnibus, & precio distributo egenis, ad eremi squalorem, factus solitarius, abiit, & nudus sequutus est infatigabiliter Christum nudum. De cuius eximiis virtutibus & magnis laudibus præter hymnos deuotissimos, etiam lectiones in eius historia leguntur, ex quibus vnã solenniter cantat ecclesia, quam hic exponere placuit. Cum patris nostri Fructi gloriosi merita singularia & opera mirabilia nobis in mentem veniunt, nostram nimirum vitam iure reprehendimus. Quæ quidem, si cum Fructi sanctitate comparetur, admodum vilis est & non sine maxima culpa.

De Seruando & Germano martyribus.

LEGIMVS etiam Seruandi & Germani martyrium, qui cum viri nobiles essent, damnosæ expellebant, & per impositionem manuum multos languores curabant in Emerita vrbe Lusitanix prouinciæ. Quod cum præses audisset, eos ad se vinctos cathenis adduci iussit, & in Mauritaniam prouinciam profecturus secum ducere decreuit. Illi autem labores itineris, cathenas, & famẽ, gaudentes, animi virtute tolerabant. Tandem cùm ventum esset in locum qui dicebatur Vianus, apud Gades, iussit præses vt colla eorum carnicibus amputarent. Ducti igitur ad collem flexis genibus orantes Deum, gladium sacris ceruicibus exceperunt, quorum Seruandus Hispali cum Iusta & Rufina, Germanus vero in Augusta Emerita sepultus est.

De facundo & Primitiuo martyribus.

IN Hispania præses Decianus super ripam fluminis quod Seya dicebatur, secus stratam, vbi erat idolum ad immolandum ei, multitudinem gentium congregauit. Erant autem non longe ab eodem loco duo fratres, Facundus & Primitiuus Christianissimi, qui noluerunt idolo immolare, & propterea accusati apud iudicem ducti sunt apud eum. Quos cum multis minis exhortatus fuisset, vt idolis immolarent, responderunt: Nos quotidie immolamus domino Iesu Christo, & nobis optabile est pro eo pati: & sic vsque ad mortem perseuerarunt.

De sancto Leandro Episcopo Hispalensi.

INTER ceteros autem Hispanos homines doctrinis excellentes, Leander Hispalensis Episcopus sanctitate, doctrina, atque eloquẽtia maxime floruit, cuius concionibus & exemplis tota Vesegothorum gens per Recaredum eorum regem ab Ariana impietate conuersa est: quippe qui multa ad catholicæ fidei confirmationem & ipsius Arianae hæresis confutationem composuit. Nam eandem pestem Vandali plures in Hispaniam ex Africa detulerant. Huic autem Leandro viro insigni diuus Gregorius Pontifex adhuc monachus morarium suorum librum scripsit.

De sancto Isidoro Hispalensi Episcopo.

LEANDRO viro docto sanctoque frater Isidorus doctissimus ac sanctissimus in Hispalensis episcopatus dignitate successit, qui vnus inter omnes Hispaniæ tum sanctitate, tum literis clarus, non secus ac sol inter omnia sydera fulsit. Natus enim ex Itirpe regia, verus nobilis, verus doctus, verus sanctus, & cunctis virtutibus excellens plurimum, & patriam Hispaniam & Christianam religionem illustrauit. Fuit autem diui Gregorii Papæ discipulus, à quo & doctrinam & sanctitatem doctus, ob doctrinam singularem maximasque virtutes miraculaque permulta in magnam apud omnes admirationem deuenit. Qui cum eruditissimus esset, plurima ad Christianam fidem pertinentia ac de aliis rebus librorum volumina confecit, quorum hæc præcipua fuerunt: Etymologiarum libri viginti, De summo bono tres, Allegoriarum tres, Astronomiæ liber vnus, Officiorum libri duo, ad Florã sororem libri duo, Differentiarum liber vnus. Scripsit & de viris illustribus & Grammaticæ vocabulis. Item historiam ab Adam vsque ad sua

tempora, & Longobardorum gesta mandauit literis, multorumque sanctorum vitas. Librum insuper de Cosmographia & rerum naturis, multa que alia ac pene innumerabilia opera composuit. Ex cuius libris hæc salutaria præcepta consiliaque sapientiæ plena collegimus, quæ sequuntur. Patienter ab vno ferendum est, quod multis accidit. Difficile est prauam vincere consuetudinem. assidua namque consuetudo in naturam conuertitur. Conor à lapsu resurgere, & non valeo vsui repugnare. Trahor amore boni, retrahor malæ consuetudinis lege. Quamuis cum dolore vsui malo resiste. Corrupti non potest malæ consuetudinis lege. Castitas hominem cælo coniungit, & angelorum comitem facit. Saturi libido semper est accensa, ieiunio vero deprimitur. Venis vino plenis in membris luxuria pullulat. Pocula sunt enim luxuriæ instrumenta, & igni adiecto fomite magis incendium crescit. Si vis à fornicatione esse tutus, esto corpore & visione, muliere discretus. Circa serpentem enim positus diu illæsus non eris. Eiusdem sancti sententiæ memoratu digne de patientia & humilitate. Quantum humilitate cor inclinatur ad infima, tantum proficit in excelsis. Primus humilitatis gradus est libenter audire veritatem, memoriter retinere, voluntarie proficere. Veritas mentem fugit, quam humilem non inuenit. Descende vt ascendas, humiliare vt ex alteris, ne exaltatus humiliaris. Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deam preciosior, quanto fueris ante oculos tuos despectior. Humilitas casum nescit. Æqualis esto in omnibus, mentem neque gaudio commues, neque mœrore. Nullus te casus improparatum inueniat. Nullus sit casus quem non præmeditatio tua præuiderit. Propone tibi nihil esse quod non possit accidere. nam præcogitatio molestias futuras attenuat, improuisa autem mala grauius ferunt. Quod tibi in alio displicet, in te ipso displiceat. Para tibi contra verbum asperum tolerantia clypeum, contra linguæ gladium patientia scutum. Conuitium non retorqueas, contumeliam ne repetas, tene silentii patientiam, tacendo facilius vinces. Aperi tranquillo corde dolorem iniuriæ. vulnus quamuis graue sit, apertum euaporat, valde autem comedit animum vulnus inclusum. Inuidia sibimet primum nocet, primum actorem suum mordet, est enim animæ tinea, quæ sensum comedit, pectus vrit, mentem afficit, cor quasi pestis depascit. Eiusdem sancti præcepta de bona & honesta conuersatione. Professionem tuam habitu & incessu demonstra, sit in gestu grauitas, in incessu honestas, nihil lasciuia, nihil dedecoris, nihil petulantia, nihil insolentia, nihil in incessu tuo leuitatis appareat. Mores hominis lingua pandit. qualis enim sermo, talis & animus existimatur. Alienam vitam non laceres, de malo alieno os tuum non inquines. Non detrahas peccanti, sed condole. Quod in aliis detrahas, in te potius pertimescas. Detrahentes quoque non audias. pari enim reatu detrahentes & audientes tenentur. Inter fideles non computantur, qui quod vouerunt non adimplent, quia fidem promissionis non soluunt. In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. impia est promissio quæ scelere impletur. Nulla pœna grauior est, quam mala conscientia. mens enim malæ conscientia propriis stimulis agitur. Præuæ cogitationes tuas manifesta vitium enim proditum cito curatur. In bonis dilatio nocet. Sæpe natura moribus immutatur, consuetudine superatur. Quod cum difficultate cœperis, per vsu cum voluntate perficies. Non solum factor, sed etiam conscius peccati tenetur obnoxius. Hæc itaque præcepta salutifera de sancti gloriosissimi codicibus hausimus. Cuius dies festus, cum sanctus fuerit egregius, cum apud Christianos omnes, tum vero apud Hispanos deuotissime celebratur.

De diuo Antonio sacrarum literarum Arca cognominato.

Diuvs autem Antonius Hispanus & ex Vlix bona ciuitate oriundus, atque ordinis Minorum sacerdos, admodum quidem & vita sanctus, & multis virtutibus adornatus fuit, qui apud Patauium innumeris claris miraculis summa cum gloria Deo animam restituit. Quas ob res à Gregorio summo Pontifice sanctorum confessorum consortio relatus est. Cæterum cum religiosos omnes non solum sui temporis & ætatis, verum etiam priorum sæculorum longe literis omnibus præstaret, sacrarum literarum Arca cognominari meruit. Et cum Tolosæ, Bononiæque, atque Patauii theologiam diutius egregie docuisse, hac de re non paucos edidisse libros perhibetur.

De diuo Vincentio Theologo celeberrimo.

Diuvs etiam Vincentius, patria (vt quidem volunt) Valentinus, quantum Hispaniam, patriam, religionem Christianam illustrauerit, narrare quis posset? Hic enim prædicatorum

catorem ordini seruiens, declamator ac theologus celeberrimus, non doctrina modo celebri, sed insignis sanctitate singulari, plurimum quidem Christianæ religioni cunctisque mortalibus prodesse maxime studuit: quippe qui cum concionandi munere facundissimus & vehementissimus esset, quoad vixit, religionem Christianam & fidem catholicam prædicando, docendo, & monendo, non verbis modo, sed exemplis augere ac iuuare non destitit. Qui cum & in morte & post mortem plurimis miraculis claruisset, Calixtus tertius summus pontifex eiusdem patriæ, de quo postea scribemus, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto eas ob res in sanctorum numero cum aggregauit, & eius festum Nonis Aprilis celebrari iussit. Qui dies etsi in Hispania tota diligenter & honorifice colitur, multo tamen magis apud Valentiam, vbi natale solum patria diuo Vincentio sui nominis gaudet alumno. De cuius admodum proficuis concionibus & aliis rebus alibi plene scripsimus.

De sancto Dominico Calagurritano.

ET si statueram de Hispaniæ sanctis & martyribus separatim scribere, quoniam tamen hi omnes fere literis floruerunt, & in his diuum Isidorum atque alios sanctissimos annuerauimus, eorum quidem locum sibi quisque, vt mihi venerit in mentem, sortietur, præsertim cum id Sanctum nullum moleste laturum certo sciam. Hunc itaque locum diuus Dominicus sibi vendicat. Qui mirabili sanctitate & doctrina singulari decoratus, & religionis Christianæ quasi matutinum sydus effulgens, in Calagurra Hispaniæ ciuitate natus, vt accepimus, ex regulari canonico vocatus à Deo cum sociis fratribus duodecim, prædicatorum ordinem in credibili feruore religionis instituit. Quo instituto diuinitus à gloriosissima Dei genetrice Maria etiam ipsius habitum religionis assumpsit. Cuius religionis cum esset cultor maximus, procurante Innocentio tertio pontifice maximo, hæresin apud Tolosam nuper obortam mira celeritate atque virtute compefcuit. Deinde autem ab Honorio sequenti pontifice ipsius ordinis confirmationem meruit obtinere. Quo quidem confirmato innumerabilia ferme monasteria condidit, ac plurimis signis miraculisque clarissimus vniuersam pene Europam docendo prædicandoque perlustrauit. De cuius multis miraculis vnum hic duntaxat exponam, quod in Sicilia contigit. In Augusta itaq; Siciliæ ciuitate deuotæ cuiusdã matronæ filia vitio lapidis longo tempore laborauit. Nullo autem medicinæ consilio suffragante, solû sibi supererat incisuræ remediû. Cum igitur dies esset statuta, qua puellam oportebat incidi, mater filiæ periculum timens, præcedenti die ad ecclesiam beati Dominici se contulit, & orationi se dedit, suamque filiam Deo & sancto Dominico voto quo potuit commendauit. Sequenti ergo nocte dormienti puellæ beatus Dominicus astitit, & in manu eius lapidem quo torquebatur, posuit, & abscessit. Quem puella euigilans & se liberatam inueniens matri dedit, & visionem per ordinem explicauit. Mater vero cum ingenti lætitia lapidem ad fratres attulit, rem quoque gestam coram multis exposuit. Quem fratres in ecclesia ante imaginem beati Dominici, & in futuram memoriam tam stupendi miraculi suspenderunt. Tandem anno nostræ salutis millesimo ducentesimo vigesimo tertio apud Bononiam Italiæ urbem Nonis Augusti migravi ad Dominum, quem postea Gregorius eius auditis miraculis & vitæ sanctimonia, in sanctorum numerum retulit.

De sacris ædibus & locis in Hispania religiosis & miraculis celebratis.

HABET Hispania præter sanctos & martyres quos supra memorauimus, alios etiam complures, & sacras ædes & domos insignes miraculis celebratas, quas non Hispaniæ solum populi, sed externæ quoque gentes & principes religionis Christianæ cultores frequentare solent, sua vota promissaque soluentes. Veniunt enim de remotissimis regionibus, & ex Europa fere tota Christiani Reges magnique principes, peregrinantes in Hispaniam, Compostellamque Calliciæ prouinciæ ciuitatem, sancti Iacobi miraculis inuitati, sua dona magna que feretes: qui summi pontificis autoritate gratiaque sancti Spiritus omni culpa pœnaque soluti, lætantes domum suam reuertuntur. Operæ precium est anno remissionis peccatorum, quod iubileum vocant, videre præter Hispanos quam plurimos, innumeros etiam peregrinos ad hoc sanctissimum templum confluentes. Cæterum de huius apostoli miraculis & vita sanctissima multi scripserunt, & magna circûfertur historia, quam qui videre voluerint, legant apud alios, & præsertim apud Gregorium pōtificem maximum, qui de sancti Iacobi miraculis & meritis plenissime scripsit.

In oppido prouinciæ Lusitaniz quod Guadalupum vocant, & (vt alio loco scripsimus) luporum flumen interpretatur, domus est ordinis sancti Hieronymi virgini deiparæ consecrata, fama celebris & miraculorum monumentis illustris, cui quicumque se commendant vota que promittunt, ab omni periculo liberantur. In qua quidem domo plurima miraculorum signa, multa magna que cernuntur, quæ numerare longum esset: ideoque prætermittimus, quoniam leguntur apud alios. In Ouetana vrbe præter crucem quam diuinitus angeli fecerunt, alia quam plurima memoratu digna leguntur. De quibus pauca referre libet, vt ea qui legerint, videre cupiant. Illic enim colitur arca ab Apostolis ex incorruptibili materia fabricata, Deiq; magnis operibus plena, quam Deus omnium rerum maximus opifex mirabiliter ab vrbe Hierosolymitana in Aphricam, ex Aphrica in Carthaginem nouam, ex Carthagine Hispalim, ab Hispali Toletum, & ex Toletum in Asturias ad ecclesiam sancti Saluatoris, & in locum qui dicebatur Ouetum, transtulit. Quam cum sacerdotes aperuissent, in ea multas arculas inuenerunt, alias aureas, alias argenteas, & alias eburneas. Quibus magno cum Dei timore reclusis, scripta quædam viderunt affixa, in quibus arcana multa continebantur, que nunc in Ouetana custodiuntur ecclesia, & peregrinis illac transeuntibus demonstrantur. Quorum multa prætermittentes, pauca quæ sunt in ecclesia Ouetana monumenta salutifera, breuiter enarrabimus. Continentur itaque in hoc sanctissimo templo res quæ sequuntur admirabiles: de ligno crucis domini, de spinis eius coronæ, de sepulchro, de sindone & tunica, de pannis in quibus Christus nascens inuolutus iacuit in præsepio, de pane cænæ Domini, item de pane quo Dominus hominum millia quinque satiauit, de mana quod Deus pluit filiis Israel, de terra montis Oliueti in qua Dominus tenuit pedes ascensurus in cælum, & in qua pedes tenuit quando Lazarum suscitauit, & de sepulchro Lazari, de lacte virginis Dei genitricis, de capillis & vestimentis eius, vnus de triginta denariis quibus Iudas Dominum vendidit, item pallium & ornamentum quod Regina cæli dedit Illephonso Archiepiscopo Toletano, & de alio pallio Heliaz prophetæ, vestimentum beati Tiri martyris, manus S. Stephani protomartyris calceum dextri pedis Apostoli S. Petri, frons D. Ioan. Baptistæ & de eiusdem capillis, de ossibus sanctorum innocentium, de articulis digitorum, de ossibus trium puerorum, Ananiz, Azariæ, & Misaelis, de capillis cum quibus beata Maria Magdalena terfit pedes Domini, de lapide quo signatum fuit Domini sepulchrum, de oliua quam Dominus tenuit in festo Ramis palmarum, de petra montis Sinai supra quam Moyses ieiunauit, de virga qua Moyses mare rubrum diuisit filiis Israel. Ibi sunt & sportæ Petri & Andreæ Apostolorum, & partes piscis assati, & fauismellis: & præterea multa corpora sanctorum martyrum, & ossa prophetarum, confessorum, ac virginum. Diuersa ibi sunt pignora recondita, quorum numerum Dei solius est comprehendere. Hæc itaque & alia multa in arca prædicta continentur. Sed sunt præterea in ecclesia Ouetana sanctorum martyrum corpora, Eulogii scilicet, Lucretii, & Eulalie virginis, sancti Pelagii martyris, & Vincentii martyris & Abbatis, & sancti Iuliani pontificis, & corpus Regis Casti qui Ouetanam fundauit ecclesiam. Crux ibi quoque conspicitur ab angelis condita, atque vna de sex hydriis in quibus Dominus aquam conuertit in vinum. Cæsaraugusta felicissima ciuitas Mariæ virginis, quæ Pilaria cognominatur, multis decorata miraculis insignis est, & quotidie sanctissime colitur, cuius ecclesiam diuus Iacobus inchoauit, & populus Cæsaraugustanus absoluit, magnisque retribuit, quæ nunc assidue multis sacrificiis & orationibus deuotissimis frequentatur. De cuius miraculis & altissimo mysterio multa scripta fuerunt, quæ nunc in eo templo diligentissime seruantur. In monte quem Serratam vocant, apud Barcinonem, Beatæ Mariæ virginis assidue miracula multa diuinaque mysteria summa cum veneratione celeberrima cantat ecclesia. Domus est in altissimo monte sita, & in amœnissima conualle, & altissimis rupibus adhærens, & à multis non solum Hispaniæ populis, sed etiam ab externis gentibus & peregrinis frequentata, quæ supra se & in altioribus locis montisque iugis domunculas & ædiculas habet, in quibus viri religiosissimi Deo seruientes solitariam vitam agunt, qui se adeuntibus sermocinantur, & sanctissime consulunt. Hæc præterea domus quamuis parua, cubacula tamen habet & hospitia in quibus Reges, Duces, Marchiones, Comites, & equites separatim recipiuntur. Huius autem sanctissimæ religionis & deuotissime domus ordinem diuinaque mysteria multa que miracula, quæ magno indigent volumine, causa breuitatis omittimus, quoniam sunt ab aliis autoribus commemorata. Daroca felicissima ciuitas non immerito suis corporalibus gaudet, in quibus hostiam quam sacerdos inter sacrificandum consecrauerat, & superuenientibus hostibus inuolutam panniculo candido sub lapide reposuerat, inuenit in carnem conuersam, & panniculo adhærentem, cum victrix à prælio reuertisset. Quæ quidem res admirabilis & pro

In templo Ouetano res admirabiles quæ continentur.

magno celebrata miraculo, fecit urbem Darocam felicem & memorabilem. Mentefa
 quoque quam laenam vocant, vna de primariis Baticæ prouinciæ ciuitatibus, Christi su-
 dario, quam dicimus alio nomine Veronicam, non immerito gloriatur. Hoc enim sanctif-
 simo munere donata ciuitas illa est admodum felix, est admodum diues, & visitatur à mul-
 tis, & maxime colitur. Caterum sudarium hoc qui diligenter intuentur, cuius sit coloris
 discernere minime possunt, tanta inest ei diuinitas & colorum varietas. Apud Aucam vr-
 bem quam Burgensem nunc appellant, templum est ordinis sancti Augustini venerabile,
 magnæ deuotionis, in quo Christi Saluatoris imaginem crucifixam adorauimus, quæ à
 Nicodemo facta perhibetur. Hanc imaginem inuenisse mercatorem quendam comme-
 10 morant in arca maris fluctibus agitata. Cuius imaginis inuocato numine multos infirmos
 conualuisse nobis affirmarunt plures homines fide digni. In oppido nomine Baluaneda
 domus est ordinis sancti Benedicti, vbi vir sanctus Athanasius habitum religionis accepit.
 In qua quidem domo, sicut & in Compostella, Iubileum celebratur quolibet septennio,
 quo Christianis confessis & pœnitentibus omnia peccata dimittuntur. In iugo montis al-
 tissimi, quam rupem Gallicam vocant, ædes est sacra Dei genitrici dicata, quæ propter
 magna Dei opera summa veneratione colitur, & à multis Hispaniæ populis & peregrinã-
 20 tibus frequentatur, & à pluribus etiam Salmanticæ studentibus. In antiquissima ciuitate
 quam sancti Dominici Calciatensis vulgus appellat, gallum vidimus & gallinam, qui dum
 vixerunt, cuius coloris fuissent, ignoramus: postea vero cum iugulati fuissent & assi, can-
 didissimi reuixerunt, magnam Dei potentiam summumque miraculum referentes. Cu-
 ius rei veritas & ratio sic se habet. Vir quidam probus & amicus Dei, & vxor eius optima
 mulier cum filio adolescentulo magnæ probitatis, ad sanctum Iacobum Compostellam
 proficiscentes, in hanc urbem itineris labore defessi ingrediuntur, & quiescendi gratia re-
 stiterunt in domo cuiusdam qui adultam filiam habebat. Quæ cum adolescens pulchra
 facie vidisset, eius amore capta est. Et cum iuuenis ab ea requisitus atque vexatus, eius vo-
 to repugnasset, amorem conuertit in odium, & ei nocere cupiens, tempore quo discede-
 re volebant, eius cucullo crateram sui patris clam reposuit. Cumque peregrini mane di-
 scessissent, exclamauit puella coram parentibus crateram sibi fuisse subreptam. Quod au-
 30 diens Prætor satellites confestim misit, vt peregrinos reducerent. Qui cum venissent,
 puella conscia sui sceleris accessit ad iuuenem, & crateram eruit è cucullo. Quapropter
 comperto delicto, iuuenis in campum productus iniqua sententia & sine culpa laqueo
 suspensus est, miserique parentes cum filium deplorassent, postea discedentes Compostel-
 lam peruenerunt. Vbi solutis votis & Deo gratias agentes, subinde redeuntes ad locum
 peruenerunt, vbi filius erat suspensus, & mater multis perfusa lachrymis ad filium acces-
 sit, multum desuadente marito. Cumque filium suspiceret, dixit ei filius, Mater mea nolī
 flere super me, ego enim viuus suum, quoniam virgo Dei genitrix & sanctus Iacobus me
 sustinent & seruant incolumem. Vade charissima mater ad iudicem qui me falso conde-
 mnauit, & dic ei me viuere propter innocentiam meam, vt me liberari iubeat, tibi que re-
 stituat. Properat sollicita mater, & præ nimio gaudio flens vberius, prætorem conuenit in
 40 mensa sedentem, qui gallum & gallinam assos scindere volebat, Prætor, inquit, filius meus
 viuit, iube solui obsecro. Quod cum audisset prætor, existimans eam quod dicebat pro-
 pter amorem maternum somniasse, respondit subridens, Quid hoc est bona mulier? Ne
 fallaris, sic enim viuit filius tuus, vt viuunt hæ aues. Et vix hoc dixerat, cum gallus & galli-
 na saltauerunt in mensa, statimque gallus cantauit. Quod cum prætor vidisset, attonitus
 continuo egreditur, vocat sacerdotes, & ciues proficiscuntur ad iuuenem suspensum, &
 inuenerunt incolumem valdeque lætantes, & parentibus restitunt, domumque reuersi
 gallum capiunt & gallinam, & in ecclesiam transferunt magna sollemnitate. Quæ ibi clau-
 sa, res admirabiles & Dei potentiam testificantes obseruantur, vbi septennio viuunt. hūc
 enim terminus Deus illis instituit, & in fine septennii antequam moriantur, pullum relin-
 50 quunt & pullam sui coloris & magnitudinis, & hoc fit in ea ecclesia quolibet septennio.
 Magnæ quoque admirationis est, quod omnes per hanc urbem transeuntes peregrini, qui
 sunt innumerabiles, galli huius & gallinæ plumam capiunt, & nunquam illis plumæ defi-
 ciunt. Hoc ego testor, propterea quod vidi & interfui, plumamque mecum fero. Apud
 oppidum Olianam quod est in ripa Sicoris, & distat ab Ilerda passuum millia circiter qua-
 draginta, domus est Mariæ virginis Castiluedrentis in alto loco posita, ad quam domum
 singulis annis in Martio mense, diebus Veneris, ex insula fluminis tria lumina cærulei co-
 60 loris ascendunt, & ecclesiam per fenestras ingressa, lampades accendunt, & subinde de-
 scendunt ad eundem locum vnde venerant, ibique ab insipientium oculis euanescent.
 Quæ res admirabilis à populis illius regionis & viris fide dignis affirmatur. Sunt in Hispa-

nia præterea Cartusianorū domus magnæ venerationis, numero tredecim, quarum antiquissima est Scaladei apud Tarraconem, Porta cœli Valentiniæ dicecesis, Paularia dicecesis Toleranæ, Beata Maria de Couis apud Hispalim, Mons hilaris Barcinonensis dicecesis, Vallis Christi Segobricensis, Miraflores apud urbem Burgensem, domus Aniaga Palentinæ dicecesis, domus Xericia dicecesis Gaditanæ, domus beatæ Mariæ de Fontibus Oscensis dicecesis, domus apud urbem Granatam, quæ nostris temporibus instituta fuit à Principibus catholicis, & domus Nazareni dicecesis Maioricensis. Hæc itaque sunt deuotissimi Christiani, quæ vidimus in Hispania loca religionis memorabilia & domus insignes propter diuina mysteria & opera sanctissima, multaq; miracula quæ Deus in illis ostendit, quarum principia, causas, & historias, cæterasq; res præmittimus propter multitudinē magnitudinemq;. Quisquis igitur omnia plene scire voluerit, quærat à sacerdotibus qui domos quas memorauimus, diligentissime colunt, & omnia mysteria callent.

LVCII MARINEI SICVLI
LI DE REBUS HISPANIÆ
LIBER VI.

De primis Hispaniæ & aliarum regionum cultoribus.

*Auctoris ad-
monitio.*

*Tubal primus
Hispan. Rex.*

NUNC autem de primis Hispaniæ & aliarum prouinciarum cultoribus scripturus, lectores admoneo, vt ea quæ dixero non ex meo capite deprompta fuisse putent, sed ab aliis & non indoctis scriptoribus, apud quos latius diffusa sunt, accepta. Scribunt itaque, Iosephus & Berolus, quibus diuus Hieronymus & Eusebius assentiuntur, Tubalē quintogenitum Iapheti filii Noæ, primum Hispaniæ regem fuisse. Idem Berolus asserit Noam cognomento Ianum, ex Phœnicia in Hispaniā traieciisse, qui Tubali nepoti suo ex Iapheto filio colonias duas reliquit de suo nomine di-
ctas Noelas & Noeglas, quas Plinius Noegas & Noelas appellauit. Tubal itaque primus Hispaniæ rex fuisse perhibetur. Quod vt clarius fiat, quædam nobis altius repetenda sunt, quibus non Hispaniæ solum, sed aliarum quoque terrarum primus cultus demonstrabitur. Iaphet igitur Noe filius, vt docet Genesis, cui pater Noe benedicens ait, Dilatet Dominus Deus domum filiorum tuorum: in Europam profectus filios septem progenuit, quorum è duobus septem quoque nepotes habuit. Filii autem Gomer, Magog, Meder, Iauan, Tubal, Mosochoc, & Thyras fuere, qui regionem quæ à Tauro & Amano montibus incipit, & per Asiam vsque Tanaim flumen protenditur, coluere. Ex quibus Gomer primus Iani filius in Europa Gomoritas instituit, quos deinde Græci Galatas appellarūt. Magog autem in Scythiam veniens de se Magogas formauit, quos Græci dixere Scythas, à quibus & Gothia & Scythia regiones dictæ fuere. Meder vero seu Medeus Medorū gentes instituit, è quibus Media regio nomen accepit, quæ inter Persiam & Assyriam sita est, quæ tamen à quibusdam Medo Medusæ filio nuncupata existimatur. Iauan insuper Ionibus, id est Græcis, nomen dedit, vnde Ionium mare dicitur, & Ionia Græcorū tellus, quam tamen Vitruuius ab Ionio nomen accepisse refert Atheniensium duce. Tubal autem condidit Hispanos, vt supra dictum est. Ante cuius aduentum in Hispaniam neminem venisse præter eius auum Noam, multi pro certo habent. Cæterum quoniam de primis Hispaniæ cultoribus loquimur, aliarum quoque prouinciarum cultus initia referre non ab opere nostro alienum ducimus. Mosochoc itaque Cappadoces instituit, qui Cappadociā regionem vocarunt, quam postea Cæsaream dixere Romani. Denique Thyras vltimus Iani filius Tyreses condidit, à quibus Thracia nomen accepit. Nunc aut quoniā diximus quas regiones & gentes septē Iani filii coluerunt, quas et nepotes instituerūt, breuiter explicabimus. Ascanes enim Gomeris filius & Iani nepos instituit Sarmatas, qui nunc in Scythia Mæotidos paludis profundū incolūt. Quæ quidem regio, teste Lucio Floro, tenuis est & inutilis, ac infelicitibus arboribus & barbariæ plena, adeo vt pene pacē & humanitatis cultum non intelligāt, nostris præsertim tēporibus Lutherianā hæresin sectāq; nefandissimā colētes. Hanc enim prouinciā plures mecū Bohemiā esse opinātur. Raphas aut secundus Gomeris filius Riphæos, qui Paphlagonas appellātur, & Troianos cōdidit: vnde regio Paphlago-

phlagonia dicitur. Hi autem, ut Cornelius inquit, olim in Italiam transferunt, à quibus Enei, id est, Veneti dicti fuere, & prouincia Venetia nomen accepit. Tergoma quoque, siue Tigram, Gomeris filius tertius, ut Iosephus narrat, informauit Tygramæos, quos Græci Phryges vocarunt, qui deinde à Dardano Iouis & Electræ filio Dardani dicti fuere: postea vero Troiani à Troe Dardani filio. Fuit præterea & Elifas Iauæ filius, qui Elifeis imperauit, qui nunc Æolii à Græcis denominantur, & à quibus etiam insula in freto Siculo Æolia dicitur. Fuit & secundus Iauæ filius nomine Tarsis, qui Tarfos populos in Asia condidit, qui quondam Cilices dicti fuerunt, unde regio Cilicia nominatur. Multa præterea commemorare possemus, quæ causa breuitatis omittimus, ut ad inceptum redeamus. Ab his autem & eorum successoribus, Augustino referente, linguæ & gentes fere omnes institutæ fuere. Nam à Cethi Iauæ filio Cypri cognominati sunt, & à Rhadami eiusdem filio Rhodii. Vocauit etiam Assur Assyrios, & Heber Hebræos, & Merfa Mersæos, qui deinde dicti sunt Ægyptii ab Ægypto fratre Danai, ut testis est Eusebius. Sed ad Tubalem redeo, cui filius successit Iberus, de cuius nomine amnis Iberus, ut quidam volunt, nomen accepit, & Iberia dicitur Hispania. Post Iberum autem Iubalda Rex tertius Hispaniæ suscepit imperium, à quo Iubalda mons nomen accepit, teste Beroso, quem Ptolemæus vel eius scriptores pro Iubalda Iubedam scripserunt, & Mauri Barbaræ linguæ Zibaltar appellant. Iubaldæ vero Brygum successisse narrat Berosus, quem Aramei Castellanum significare dicunt, & Brygola castellum in alto loco positum. Quapropter Brygum regem nonnulli dictum putant, vel quod in vexillo castellum gerebat, ut Berosus asserit, vel quod in Hispania castella multa fundauerit, quibus suum nomen indidit, quod etiam Ptolemæus comprobare videtur. Hinc itaque sunt in Hispania nomina quædam, quæ terminantur in bryga, ut Lacobryga, Mirobryga, & alia plura, de quibus alio loco scripsimus. Quintum Hispaniæ Regem Tagum fuisse memoriæ Berosus prodidit, à quo Tagus amnis in Hispania dictus, ut idem Berosus ait, pisculæus & aureis arenis diues, ut alio loco diximus. Post autem Tagum Bætus Hispanis imperauit, ut quidam scribunt, à quo Bætis fluuius & Bætica prouincia, hoc est patria felix & beata, ut quidam scripserunt. Quam magnus etiam Homerus Elysios campos, ut alio loco scripsimus, appellauit, teste Strabone. Hebræi vero Bætum à Behin dictum putant, quod interpretatur à Hieronymo locus vitæ meæ, id est, optatæ felicitatis, quæ cuique vitæ locus est & campus Elysus. Cæterum Bæto Geryon in Hispaniæ principatu successisse fertur, qui tyrannidem, ut Berosus scripsit, exercuit. Fuit autem Geryon Aphri generis, cuius nomen aduenam significare dicunt. Hic teste Beroso ex Mauritania traiecit in Hispaniam quam sibi parere coegit, cui Græco cognomento fuit Chryseus, & Latino Aureus: propterea quod (ut scribit Berosus & Diodorus Siculus) à magnis diuitiis nomen assumpsit. A quo, ni fallor, Geryone domus in Hispania antiquissima cognomen accepit, quæ nunc Gironia dicitur. Moriens autem Geryon tres reliquit filios quos trigeminos Geryones appellarunt, propterea quod (ut alio loco scripsimus) unanimis fuerunt, summaque concordia vixerunt, quos, ut aiunt, Hercules Libyus Osiridis filius contra se venientes campestri certamine sustulit. Hercules autem victoria potitus ex Hispania discedens, Hispalum Hispaniæ regno præfecit, de cuius nomine Hispalim & Hispaniam dictam fuisse quidam volunt. Quibus assentitur Toletanus antistes Rhodoricus insignis historicus. Hunc autem Hispalum Herculis filium fuisse memorant. Siquidem Hispanus & Liberia eius filia, nepotes Herculis à scriptoribus Hispanis referuntur. Hispalo autem mortuo regnum suscepit Hispaniæ nepos Herculis, cui nomen erat Hispanus, à quo Hispalim urbem & Hispaniam nominatam fuisse nonnulli volunt. Hercules autem cum in Italia res memorabiles gessisset, & magnis laboribus functus esset, ut Berosus est autor, in Hispaniam rediit, ubi nepos eius Hispanus imperabat. Quo mortuo Hercules ipse, quamuis admodum senex, Hispaniæ regnum suscepit, ibique paulo post è vita discessit apud Gades: ubi Gaditani templum in eius memoriam condiderunt. Quod Pomponius Mela, Suetonius Tranquillus & Berosus affirmant. Rhodoricus Archiepiscopus Toletanus Herculem scribit in Hispaniam Atlantem secum duxisse, quem Berosus non Maurum, sed Italum fuisse narrat, cui frater erat Hesperus, ut scribit Iginus, quem Libyus Hercules sibi successorem reliquit, quem postea Atlas eius frater ab Hispania pellens, in Italiam fugere compulit, ut scribit Iginus. Quapropter Hispaniam & Italiam Hesperias ab Hespero Rege dictas affirmant. Atlas itaque Hespero fratre pulso regnare cœpit in Hispania, quæ Berosus Atlantem Italum Kytim nominauit. Qui cum Sicorum filium Hispaniæ Regem instituisset, in Siciliam primum, deinde in Italiam traiecit, ut Hetrusca refert historia. Itaque successit Atlanti filius nomine Sicorus, ut Berosus asserit, à quo Sicorim flumen dictum fuisse opinantur. Sicoro vero Sicanus filius successit, ut ait Berosus, à quo Siculis & Italis

nomē inditum est clarissimum, quod à poetis & scriptoribus maxime celebratur. Successit autem Sicano Siceleus, qui Siculis, vt Dionysius Halicarnaseus meminit, nomē dedit. Defuncto autem Siceleo Lusus eius filius in Hispania regnauit, à quo Lusitaniam dictam esse nonnulli contendunt, & multas etiam colonias in Hispaniam traductas. Reliquit autem Lusus Hispaniæ regem Siculum. Cæterum sciendum est Hispanos olim non reges proprios, sed duces habuisse, vt Trogus scribit: ideoque Sicorus, Sicanus, Siceleus & Siculo, non reges, sed Duces dicebantur. Habuit autem Siculo successorem Testā, qui, vt quidam scribunt, ex Libya fuit oriundus in Tritonide patria Mineruæ, & urbē Testam condidit in littore maris apud Valentiam, de cuius nomine Ptolemæus populos propinquos Contestanos appellauit. Post Testam vero Romus Hispanis, vt quidam volunt, imperauit, qui Valentiam urbem clarissimam condidit, & de nomine suo Romam vocauit, quam postea, sicut alio loco diximus, Romani nominis significatione seruata, Valentiam dixerunt. Regnauit in Hispania post Romum Palatous, qui Valentiaæ domicilium habuisse fertur. Quam quidem rem populi Valentiaæ propinqui qui Palatoui nominantur, vero similem faciunt, & etiam domus equitum Valentinorum qui Palatoui dicebantur, & nunc Mompalai dicuntur. Palatoum Cacus Celtiber, vt quidam scribunt, ab Hispania propulit, qui victoriam consequutus, vt aiunt, Caco monti nomen dedit: quem tamen montem Martialis non Cacam, sed Canum vocat. Quidam vero dicunt Palatoum victum à Caco fuisse, propterea quod adolescens nondum militarem disciplinam perceperat. Cæterum Cacus Vulcani filius existimabatur, quoniam primus in Hispania ferrum inuenit, & arma conficere docuit, quem victum ab Hercule fuisse poetæ fabulantur. Sunt etiam qui dicunt Cacam à Palatoo qui ætate firmiori arma resumpserat, profligatum in Italiā fugisse: quo pulso Palatous Hispaniæ regnum recuperauit. Caco autem sublato successit Erythrus in Hispania, qui nouum ab Erythreis coloniis nomen accepit, qui, teste Plinio, à mari rubro venientes in Hispaniam Erythram insulam coluerunt. Denique post Erythrum in Hispaniæ regno successisse fertur Mellicola, qui proprio suo nomine Gargoris dicebatur, & Mellicola cognomen accepit, vt quidam scribunt, quoniam primus Hispanos vsum mellis edocuit. Hic nepotem ex filia habuit nomine Habidem, de cuius aduersa fortuna cæterisque rebus quas gessit, Iustinus meminit. Hi sunt itaque quos memorauimus antiquos Hispaniæ reges, de quibus autores multi plenius conscripserunt. Cæterum post prænominatos reges vsque ad tempora Carthaginensium & Romanorum, qui successerint, alios in Hispania principes non reperio. Verum enimvero Carthaginenses & Romani pro Hispaniæ dominio magna bella gesserunt, in quibus tandem victis & expulsis Carthaginensibus Hispaniam Romani sibi prouinciam fecerunt, eamque tenuerunt vsque ad Gothorum aduentum, de quibus nobis hoc loco scribendum est.

De Gothorum aduentu in Hispaniam.

HACTENVS Hispaniæ gentis originem breuiter explicauimus, nunc autem vt Gothorum aduentum in Hispaniam referamus, pauca prius repetere necesse est, quibus historia multo facilius intelligetur. Cum itaque Carthaginenses Gaditanis consanguineis suis cum Hispanis bellum gerentibus auxilio venissent, victis hostibus Hispaniæ partem tenere, quam postea per Amilcarem & eius generum Asdrubalem, ac postremo per Hannibalem penetram occuparunt. Deinde vero Carthaginensibus bello Romanorum occupatis, Romani missis in Hispaniam Scipionibus, primo Pœnos prouincia expulerunt, & postea cum ipsis Hispanis grauissima bella gesserunt per ducentos annos, hoc est à primis Scipionibus vsque ad Augustum Cæsarem: tametsi non continue, vt scribit Florus, sed vt causæ lacesuerant, nec initio cum Hispanis, sed cum Pœnis in Hispania. Primi autem Scipiones, vt idem Florus meminit, per Pyrenæum iugum Hannonem, Asdrubalemque fratrem Hannibalis cæcidere, captaque eo impetu fuisset Hispania, nisi illi occubissent. Quibus Africanus successit, qui statim capta Carthagine Hispaniam stipendiariam Romanis fecit, omnemque ultra citraque Iberum annem imperio subiecit, primusque Romanorum victor ad Gades & Oceani orā peruenit. Celtiberos primus prælio fregit Marcus Cato Censorinus, deinde Gracchus pater Gracchorum eos urbium euersione multauit. Denique sæpe deficientibus, Numantia ciuitas eorum bellum annos quatuordecim sustinuit: victoque per Megaram fortissimum ducem Romanorum exercitu, Pompeium aggressi fœdus maluere, cum debellare potuissent. Hostilium deinde Mancinū frangere cum hoc quoque fœdus maluere contenti armorum manubiis, cum ad internecionem scire potuissent, sed fœderis ignominia deditus Hostilius fuit. Postremo Scipio minor urbem euertit, cum sese suaque omnia, Saguntinorum more, igni tradidissent. Sed de Numantia

Numantia scribemus alio loco. Baticam Fabius Maximus oppresserat, sed à successore Pompilio violata victoria est, qui conficiendæ rei cupidus fractum ducem per fraudem & insidias & domesticos percussores aggressus est. Turdulos Metellus Macedonicus vicit, Vaccæos Lucullus. De quibus Scipio posterior singulari certamine prouocatus, opima retulit spolia. Lusitanos vero & omnis Callicæ populos Decius Brutus latius domuit, simul formidatum militibus Obluionis fluuium transmisit vsque ad vltimum Occidentem. Eos autem Viriatus erexit, qui annos quatuordecim cum Populo Romano varia victoria pugnavit. Cuius ea virtus & abstinentia fuit, vt consularis exercitus cum sæpe vicisset, tantis rebus gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutauerit, sed, vt scribit Florus in eo habitu, quo primum bellum cœperat, perseuerauerit, vt quiuis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur. Tumultuantes etiam Hispanos Marcus Iunius Siluius pacauit. Denique omnes occasione belli Sertoriani per Lucium Metellum & Pompeium Magnum in deditioem accepti fuere. Postea autem prorogato Pompeio in quinquennium imperio attriti sunt, & ab Augusto tandem Cantaber omnium vltimus subiugatus est vna cum reliqua Hispania in prouinciæ formam reducta, eoque modo per prætores administrata, vsque ad Honorii principis tempora. Quibus temporibus primum Vandali & Alani, mox Gothi, postremo Mauri diuersis cladibus Hispaniam diripuerunt. Vandali siquidem Baticæ partem occupauere, quæ adhuc ab Hispanis Vandalia, corrupto que vocabulo Vandalusia dicitur. Cæterum Vandali paucis annis in Hispania commorati, post à Gothis expulsi in Africam traiecerunt. Gothi autem & Alani qui hodie Cathalani dicuntur, in Hispania confederunt, de quibus, & eorum rebus gestis, ac de patria vnde venerint, summatim dicemus. Gothorum varia genera traduntur. Cornelius Tacitus in historia Germanica Gothinos Gothos appellat, & inter Germanos ponit. Cui assentire videtur Ablaius Gothus, qui suum genus ex insula maris Germanici prodire commemorat. Extat & Hollandiæ nomen insulæ. Spartianus autem in vita Cæsaris Getas eos esse dicit, quorum trecenta millia Claudius secundus princeps apud Martinopolim in Mœsia prælio deleuit. Procopius vero Græcus autor, qui sub Iustiano scripsit historiam, dicit Gothos & Visigothos, Vandalos & Alanos vno Sarmatarum nomine appellari, eandemque esse nationem, tantum ducibus quorum nomina acceperere discretos, homines albos esse, coma flaua, magnis oculis, eisdemque penitus legibus, secta Ariana, & lingua Gothica. Idem scribit famam esse, primum Gothos ex Cimmericis qui ad Tanaim habitabant, venisse, iuuenes quosdam venando ceruamque insequendo flumiū traiecisse, qui reuersi deinde suis agrum optimum se vidisse renunciarunt. Illi autem armis freti cum exercitu ad Istrum vsque vincendo peruenerunt, qui postea cum Romano Imperatore fœdus inierunt, demum in Italiam primum, & deinde in Hispaniam penetrarunt. In hanc ille sententiam scripsit. Raphael vero Volaterranus homo nostri sæculi doctissimus Gothos esse Cimbro existimauit, qui olim à Mario victi fuere, & ex Germanico mari prodeuntes, Visigothosque dictos, id est, Occidentales: Ostrogothos autem Orientales eos esse, quos Florus dicit ex reliquiis Marianæ victoriæ ad Mæotidem consedisse. Ex quo nomen & gens Gothorum inter Tartaros in eadem hodie parte conspicitur. Hi sunt qui duce Theodorico postremo venerunt. Recte autem vtrique Sarmatæ dicuntur, a Græcis autē Sauromatæ, quod ita barbaras eas omnis Germanis vicinas nationes vocet antiquitas. Inter quos Cimnerios Homerus ponit, à nobis Cimbro appellatos. His itaque de causis Gothos Getas esse qui longe in Ponto habitant, verisimile non fuerit. Sed res quas Gothi gesserint in Italia, non minus vere quam ornate scriptas à Raphaele Volaterrano, breuiter exponemus. Gothi itaque tempore Valentis principis ad Danubii ripam iuxta Mœciam ea conditione confedere, vt non ultra procederent, & vna omnes Christiani fierent. Valens itaque missis ad eos Arianis quorum sectæ se addixerant, totam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Post aliquot vero annos, cum gens barbara non posset à ma-

50 lesicio contineri, coactus Valens aduersus eos proficisci, superatus est & interfectus. Qua victoria illi elati Constantinopolim cum exercitu confestim petiere, & cum Dominica quæ Valentis fuerat coniux, muliere sapientissima, pecunia transfegerunt, ac domum patati se receperunt. Quos Gratianus qui tunc Orientis imperio successerat, reprimere cupiens, nec esset bello satis idoneus, Theodosium ex Hispania accersiuit, quod pluribus postea præliis cum eis commissis, postremo pacem fecit. Qua fretus Atanaricus rex eorum, Constantinopolim vrbs visendæ studio profectus, honorificeque à Theodosio exceptus, ibidem paucis post diebus morbo extinctus est. Quapropter Gothi rege carētes Theodosio tunc militare cœperunt: sed fraude Stiliconis, vt dicitur, eos Italiā inuadere cupientis exautorati, rege Alarico creato è Balthorū nobili familia, Pannonias & Illyricū occupantes incommodis omnibus

affecerunt anno salutis quadringētesimo septimo, coniunctiq; cum Radagaso altero Gothorum Rege, de inuadenda Italia cogitarunt. Radagasus itaq; primum ingressus ad Apenninum circa Fefulas confedit, vbi locorum angustis ac montium asperitate fameq; oppressus, à Stilicone cū toto exercitu superatur & capitur. Alaricus Rex alter subsequutus in agro Rauennate occurrentem cū copiis Stiliconem habuit. Qui cum triennio bellum cum eis duceret potius quam gereret, iussu Honorii pacē fecit hac conditione, vt in Gallia parte confidere possent. Post aliquot deinde annos Stilico contra fœdus Gothos in Gallia per Saulem Hebræum in die Paschæ incautos, & ex religione resistere non audentes, adoritur. Postero vero die Alaricus Saulem cum toto exercitu insectatus sustulit. Deinde Stiliconi ab Honorio auxilium petēti missus est successor, qui eum ob temeritatē quam gesserat, obtruncavit. Alaricus rebus fœliciter successis, in Italiā hostiliter ingressus omnia ferro igniq; vastans, vrbem nemine defensam facile occupat, anno quadringentesimo duodecimo, vrbis autem conditæ millesimo cētesimo quarto. Iussitq; primum confugiētes ad sacras ædes esse saluos, inde magna ciuium facta strage, post diem tertium discessit, ac per Campaniam iter faciens populabundus, apud Cosentiam ciuitatē morbo correptus interiit. Cui successit Ataulphus, qui & ipse vrbem ingressus, si quid erat reliquidiripuit, rapta insuper Placidia Honorii sorore, cuius nuptias discedens apud forum Corneli celebrait. Cuius consortio dicitur barbari pectus delinitum, vt non ea patraret quæ sequiter in Romanos cogitauerat. In animum enim suum induxerat Romam Gothiā vocare. Itaq; Italia relicta in Galliam se recepit. Quem postea Theodosius iunior bello petens compulit, vt relicta Narbone & omni Gallia in Hispaniam confugeret. Vbi breui deinde tempore à suis interfectus est, propterea quod vrbi Romæ pepercisset. Cui Segeticus succedens, & ipse quoque, quod pacem cum Imperatore fecisset, à suis necatur. Vallias post hunc regnum suscipiens, fœdus cum eodem iniuit, vt ei sedes apud Tolosam in Gallia darentur, Placidiamq; viduatam remisit, aduersus insuper & alios Barbaros qui Hispaniam occupauerant, opes & auxilium pollicitus. His itaq; fretus Honorius Constantinum duccem aduersus Alanos & Vandalos misit, qui totam Hispaniam præter Catabros vastauerant, & quanquam fusi fugatiq; apud Emeritam fuissent, paulo post vires redintegrabant. Itaq; vno tempore Gothi, Alani, Vandali Hispaniam possidebāt. Valliæ extincto Rhodoricus successit, qui inito cum Aetio fœdere Valentiniani principis duce in cāpis Catalaunicis in Gallia contra Attilam Hunnorum Regem à Pannonia Italiam petētem in prælio occubuit. Cui Turismundus filius successit, qui ab Aetio in Hispaniam ad regnum paternum remissus, paulo post à Theodorico fratre interficitur. Re postremo Romam ad Augustum deducta, Gothi rursus excitati cum tertiam agri partem in Italia peterent, Orestes Augustuli pater minime consentiens, eis ad Ticinū occurrens in prælio occubuit. Odoacer eius miles vir Italicus Gothorum simul & Herulorum auxiliis, vt ait Procopius, fugato Augustulo & omni nobilitate, Romam inuadit, tenuitq; annos quatuordecim, donec Theodoricus Rex à Gothis appellatus, amicitia Zenonis Principis fretus, à quo etiam statua honoratus fuerat, petiit vrbis Romæ imperium, si Odoacrem expelli ab eo contingeret. Quo impetrato in Italiam cum maxima manu ingressus, eūdem ad Aquileiam occurrentē prælio superauit. Ille Romā reuertens ac clausas portas offendens Rauēnam petiit, quam breui tēpore per Theodorici obsidionē relinquere coactus est. Specie deinde concordia inuitatus ab eodem ad cœnā, contra iusiurandum interficitur. Theodoricus post hæc tota potitus Italia Romā pacificus adiit, templisq; ac rebus aliis cum omniū gratia restitutis. Rauennā reuertitur, quam sibi regiam delegerat, eaque animi magnitudine simul & mansuetudine fuit, vt nemini Barbarus videretur, quippe qui Germanū præfulem Ticinensē virum sanctissimū in Burgundiam cum pecunia ad redimēdos captiuos miserat, aliaq; opéra pietatis obiuerat. Quo vita functo eius filia Amalafunta cum paruo filio Atalarico regnū administravit, adhibito Theodoro propinquo, cuius opera mox interfecta est, ipseq; solus regno potitur. Missus interim Bellisarius à Iustiano in Italiam cum exercitu ad vlciscendam Amalafuntam cum filio, ac Romā tyrannide Gothorum liberandam, Theodorum interfectū offendēs vrbem capit. Gothi itaq; tanto priuati imperio, qui ad eam diem annos quadraginta octo regnauerāt, in Italia triginta octo sub Theodoro, octo sub Amalafunta & filio, duosq; sub Theodoro, Vēctigem Regē suffecerunt, nō regio sane genere, sed pbata militia, qui Amalafuntæ filiā Theodorici neptem in matrimonium duxerat. Hic ad vrbis obsidionē cum duobus millibus proficiscitur, ac primū molis Hadrianæ ambitū cingit, mox Portuense castrū, vnde comearus prohibebat, aqua ductus quatuordecim rupit. Quare Bellisarius intus pistrina in Tiberi constituit, qui mos adhuc durat. Liberiū Pont. quod Gothis fauere videbatur, in exiliū misit suffecto Vigilio. Cūq; diu resi-

diti resisteret ac multis Vectigem præliis peteret, profligatū ad extremum cum toto exercitu cepit, ac Constantinopolim in triumphū duxit. Creatis post eum Ildebaldo, deinde Alarico Regibus, ad postremū Totila regnū accepit, cuius pater Tauriscis regnabat. qui cum Bellisario variis præliis congregiendi, victor tandē urbem cepit, ac euestigio Pelagiū Pontificem ad Iustinianū Constantinopolim oratorē de pace mittit. Qui rediens retulit Imperatorē nihil aliud respondisse, quam se Italię res semel Bellisario delegasse, cū eo trāfigerēt. Et Totila furiatu tertiam murorū partē vrbis disiecit, Capitolū incendit, omniaque diripuit, ex quo Dei flagellū cognominatus est. Hūc Totilam Procopius magnis extollit laudibus, vt liberalitate aliisq; animi virtutibus præditū, cum tamen alii crudelē ac singulari arrogantiā virū taxauerint. Duces plures sub se habuit, inter quos Barbatia princeps nominatur. Postquam Bellisarius ab vrbe discessit, eam recepit, mœnibus ædificiisque refecit, portas restituit earum clauibus Imperatori missis, Totilam vrbē repetentem ac vi magna obsidentem repulit. Verum cum apud portum postea in valetudinem incideret, resq; paulatim rursus amitteretur, omni studio per Antoninā vxorem reditū à Iustiniano impetrauit, atq; item quinq; post annos quam venerat reuersus, Diogenē cum tribus milibus Romæ præsidio dimisit, qui Totilæ furorem non expectans Centumcellas aufugit. Ille rursus vrbē ingressus mitius se gessit, multaq; à se prius vastata restituit, quod fama est diui Benedicti contigisse beneficio, qui incognitum Totilam iuxta cœnobium eius prætereuntem placauerit. Iuuat etiam Pelagii Pontificis occurrentis cum sago & lachrymis aspectus venerabilis. Ea tempestate plures Iustiniani duces per Italiam diuisi magnis viribus resistebant, vt scribit Procopius, Ioannes circa urbem tutandam, Iustinus Florētiam, Constantinus Rauennam, Cyprianus Perusiam, Bessas Spoletum, Mūdus Illyricum tuebatur, vbi post Salonas receptas multasq; de Gothis victorias ad extremum periit, Germanus postremo Iustinianus patrius in Italiā missus & ipse breuiter interficitur. Deinde Conon qui Anconæ præfuit, item Vitalianus Bellisarii fratris filius post annos nouem quam Totila urbem secundo ingressus est, cum Narsere, iuuantibusq; Lōgobardis apud Brixellum prælio congressus interficitur. Narses interea qui Bellisario successerat, urbem iterū recuperarat: deinde Teiam post Totilam regnantē in Apuliam consecutus prælio interfecit. Atq; ita demū post annos octodecim Gothorū bello finis impositus, qui ab initio regni Theodorici Italiam annos septuaginta duos tenuerunt, anno salutis quingentesimo sexagesimo secundo. Pax deinde Gothis data, ac volentes permitti circa Padum remanere, qui tamen non contenti sæpe Francorum auxilia quæsiuere, vt Agathias qui post Procopium scripsit, testatur, ac omnem eorum postquam regno Italiæ sunt eiectioni, prosequitur historiam. Ego vero Raphaelem Volaterranum sequutus cum tantum quid in Hispania Gothi gesserint, ab initio scribere proposuerim, mihi necesse fuit hæc altius explicare, vt eorum in ea res gestæ melius apparerent. Nam Theodoricus quem supra diximus in prælio Hunnorum cecidisse, tris reliquit filios, Thurismundum, Theodoricum, & Henricum. Thurismundus vlciscendi patris Hunnosq; bello persequendi cupidus, Aetio prohibente destitit, & in Hispaniam ad regnum paternum rediit, qui post annos tris à Theodorico fratre interficitur. Henricus vero alius frater regno Hispaniæ succedens ad annos octodecim tenuit, leges primas scriptas Gothis tradidit, sedente Simplicio & imperante Leone primo, filiumq; hæredem reliquit Alaricum secundum, qui ex concessione & hereditate patris Theodorici Tolosæ in Gallia regnum obtinuit, vbi sedem cōstituit. Inde postea expulsus à Clodoueo Francorum Rege prælio ingenti, amissis omnibus quæ in Gallia possidebat, in Hispaniam se recepit, vbi regnavit annos sedecim, interfectus deum à Childeberto Francorum Rege, quod Clotildem coniugē eius sororem Arianę sectæ repugnantem male tractaret. Post hunc Tenda annos septendecim. Quo à suis trucidato Theodegofilus annos sedecim, qui ob libidinē in matronas interficitur. Agla annos nouem. Hic aduersus Cordubam bellum sumpsit, in quo eius filius fuit interfectus, nec multo post ipsemet à suis apud Emeritā. Atanagildus annos viginti duos, & ipse apud Toletum interfectus. Lenogildus cū Luiba fratre, & postea solus annos quadraginta sex regni fines dilatauit. Cantabria deuicta & Andecam Regem Sueuorū è Callectia expulit, cuius maiores annos centū septuaginta septem in ea parte regnauerant, & filium Hermogildum quod à secta parētum abhorreret, ac Childeberti Francorum Regis orthodoxi filiā duxisset in matrimonium, bello persequutus, & in potestatem redactū supplicio affecit, quem pro martyre colunt, anno salutis quingentesimo septuagesimo secundo circiter ferē tēpora Gregorii primi. Recaredus alter filius fratri similis vir Christianiss. conciliū Toletū celebrauit, vbi Arianā sectam improbauit à Leandro & Fulgēcio præsulib. rite ab incunā-

bulis in fide institutus, cum Francis bellum gessit, ex eisque quadraginta millia in campis Catalaunicis interfecit. Post hunc Luiba a successore Yeterico interficitur. Gundamius deinde regnavit annos viginti octo, Vascones domuit, Romanorum exercitum fugavit, decessit Toleti. Sisebatus orthodoxus fuisse dicitur. præterea Iudæos omnes expulisse, aduersus Romanos & Africam feliciter dimicasse. Quo fauore permotus Isidorus præsul Hispalensis concilium habuit contra Acephalorum sectam. Recaredus secundus huic successit, deinde Suitilla in bello exercitatus, quo duce vsus est olim Sisebatus Rex in propulsando Romanorum exercitu, primusq; (vt ait Lucas Tudésis) Hispaniæ monarchiam est assecutus. Deinde successit Sisenandus, Suitilla secundus, Tulgas, Bidesuindus; & Recensuindus imperauit Rex optimus annos viginti tres, cuius tempora D. Illesonius præsul Toletanus illustrauit. Bamba Rex omni bonitate præditus ab Heringio successore propinatus memoriam amisit, regniq; deinde administratione prohibitus, se cœnobio addixit, in quo vixit annos septem, cum prius octo regnasset: dum tamē sensus viguit, res præclaras ac indignas tali calamitate gessit, primum Vascones, deinde Nemaufenses rebelles, præterea Narbonenses perdomuit, ducem quoq; Bitterensem in Gallia res Gothorum infestantem superauit, Sarracenorum naues ducentas sexaginta Hispaniæ littus primū applicantes magna vi animi, classe ingenti obuiam missa, partim cepit, partim depreffit, postremo Toleti concilium celebrauit. Heringius annos tredecim. Egicam generum successorem reliquit, qui annos quatuordecim regnavit, Fasillam ducem Tudensem, vt eius vxore potiretur, interfecit, Vitizam filium ei ciuitati præfecit, qui postea regno successit vir admodum facinorosus. Nam Theodebertum Recensuindi Regis filium, paruū olim relictum, cui regnum debebatur, oculis priuauit. At ille diuina benignitate ac prouidentia, ducta nihilominus vxore, Rhodoricū genuit, qui postea regno successit, auxilioq; Pelagii patruī Vitizam vna cum filiis captum Cordubæ relegauit.

LVCII MARINEI SICVLI
DE REBUS HISPANIÆ
LIBER VII.

De aduentu Maurorum in Hispaniam.

PATRIA Gothice gētis & origine rebusq; gestis breuiter enarratis, Maurorum aduentum in Hispaniam summatim quoque referemus. Rhodoricus itaque, vt supra dictum est, Theodeberto successit, quicū triennio totius Hispaniæ principatum tenuisset, eius subinde pernicioſa linido Gothorum non tam generi, quam nomini regnoque pacifico fibem attulit. Nam cum virginem cuiusdam Iuliani filiam, qui tūc temporis Tingitanæ prouinciæ præerat, vitiaſſet, dolor ingens & opportunitas loci puellæ patrem ad vltionem stimularunt. Qui propter filiæ suæ dedecus & iniuriam sibi illatam, Rhodoricum Regem perdere cupiens, ex Africa numerosos euocauit exercitus. Qui anno salutis septingentesimo decimo quarto, vel (vt alii scripserunt) sexcentesimo decimo septimo, duce Muza misso à Miramolino tunc eorū rege per Calpes angustias ingressi, triginta mensium spacio Hispaniam pene totam occuparunt, præter quosdam Asturiæ populos, Vascones, & Cantabros locorum natura munitos, & nonnullos Aragoniæ nobiles, & Cæsaraugustæ ciuitatis equites, qui suæ salutis causa, & Christiani nominis atque cōseruandæ catholicæ fidei gratia res sacras, & sanctorum reliquias deferentes ad Pyrenæos montes confugerunt. De quibus & Aragoniæ Regibus alio loco scripturi sumus. In præliis autem quæ biennio per Hispaniā gesta fuerunt, ad septingenta hominū millia vtrinq; cæsa fuisse dicuntur. Rex autē Rhodoricus, cū Sanctius eius fratris filius quem cū parte copiarū hostib. obuiam præmiserat, occubisset, ipse quoq; cum reliquis copiis ad oppidū Xericium hostibus occurrens extinctus est, & eius exercitus profligatus ac pene deletus. Mauri autē tanto breuiter imperio potiti, cum late ferro igniq; omnia vastassent, Hispaniæ regna inter se plura sedesq; sibi cōstituere. Primū enim Cordubæ, q̄ Abenaliberti regnū dixerunt, alterū apud Hispalim, tertiu apud Carthaginem nouam, quæ vsq; ad Ferdinādi tertii Regis tēpora tenuerūt. Hic enim anno millesimo ducesimo

tesimo decimo sexto, Toletum, Corduba, multisque aliis recuperatis locis, Mauros regnis
 ex magna parte deiectos expulit, qui Granatā ac Malacham ciuitates quæ prius sub Cor-
 dubæ regno fuerant, sese receperunt, & vsq; ad ætatem nostram tenuere: vnde tandē Dei
 benignitate ac Ferdinandi Regis & Hisabellæ Reginæ virtute nuper expulsus fuere. Sed
 de hoc Granateni bello alias. Nunc ad Regum successores redeo. Pelagius itaq; Rhodo-
 rico fratris filio successit. Is ab initio vbi Theodebertum patrem oculis multatum vidit,
 furorem Virizæ fugiens in Cantabriam se contulit, ibique latuit, vbi magno fuit adiumē-
 to rebus collapsis. Nam post cladem illam Hispanis à Mauris illatam, cum his qui supere-
 rant exercitus profligati, in Asturiam se recepit. Astures enim, & Vaccæi, & Callecimon-
 10 tibus & natura loci muniti, tantum incolumes, vt supra diximus, remanserant, Legioneq;
 imprimis capta annos ibi triginta quibus regnavit, bellum gerens, & indies oppida plura
 recuperans, paulatim effecit vt afflicta gens aliquantulum respirare videretur. Hanc sedē
 posteri Castellam veterem vocauerunt ad differentiam nouæ quæ circa Toletum fuerat, &
 Lusitaniz prouincia. Sic enim Hispani regiam & munitum locum appellant. Diutiusque
 deinde non Gothorum, sed Hispaniz siue Castellæ Reges, qui magna virtute res patrias
 quotidie recuperare studebant. Phaula Pelagio patri succedens cum annis duobus im-
 perasset, inter venandum morsus ab vrsu periit. Hic quoniam virili prole carebat, Alfon-
 sum Petri Cantabriæ Ducis filium Regem instituit de genere Gothorum, qui Pelagii fi-
 liam in matrimonium duxerat. Qui non immerito Catholici cognomē accepit, propter
 20 ea quod Ariana secta relicta qua Gothi omnes infecti erant, celebrato concilio, catholi-
 cam fidem Christianamque religionem sequebatur, & oppida multa templaq; Christia-
 nis restituerat & magnis donis ornauerat. Regnavit autem annos vnde uiginti, Froilamq;
 filium reliquit, qui Mauris aduersus Callecicos bellum gerentibus occurrit, & eorum mil-
 lia quinquaginta cæcidit, & Vascones tumultuantes in officio continuit. Hic cum annos
 duodecim regno præfuisset, ab Aurelio fratre occisus est. Aurelius autem post necē fratris
 regnum sibi occupauit, qui nō vltra sextum annum superuixit, à quo nihil memoratu di-
 gnum gestum fuisse legimus, præter seruorum in dominos cōspirationem repressam. Au-
 relio deinde mortuo, Silo gener Alphonfi Catholici regnum suscepit, quod annos octo gu-
 bernauit, pacemque cum Mauris ignominiosam fecit, quibus tamen fœdus rumpentibus
 30 bello fortissime restitit, Callecicosque rebellantes compescuit. Post autem Silonis obitum
 Magaretus Alphonfi Catholici filius nothus, quem alii Mauregatum vocāt, auxilio Mau-
 rorum regnum vsurpat. Quapropter degenerans, Mauris ex fœdere magnum virginum
 numerum quotannis pro tributo mittebat. Hic demum vitam agens haud satis honestā,
 paucis annis apud Astures moritur. Cui Veremundus Alphonfi Catholici nepos ex Bil-
 marao filio successit, cum diaconus & sacris initiatus esset. Qui facti postea pœnitēs, vxorē
 quam duxerat, religionem ingressa, ipse quoq; se religioni destinavit, & regnū Alphō-
 so consobrino gubernandū reliquit, superstitibus Ramiro & Garzia filiis admodū paruulis.
 Alphonfus autē cognomēto Castus, Alphonfi Catholici ex Froila filio nepos, cognomi-
 nis causam est affecutus, propterea quod vir fuerit religiosissimus, & vxorē quā duxit, nū-
 40 quam attigerit. Fuit etiā Rex multis victoriis gloriosissimus, & Ouetenis Asturicensisque
 ciuitatum basilicas construxit, & simul donis locupletauit. Caterum cum à Carolo Ma-
 gno per legatos auxilia peteret, Hispanorum procerū indignationē excitauit, qui passim
 dicebant Hispanos mori melius esse, quam Gallis subiici, aut per eos incolumes esse. Itaq;
 coactus est rem frustra per eosdem legatos detrectare, quandoquidem ille cum Rolando
 ceterisq; ducibus & magnis copiis Pyrenæum montem iam superasset. Ex quo magnas in
 Hispania strages hostiū magnaq; facinora fecit, vt in Gallorū historia & Caroli vita cōti-
 netur. Verū enim uero Rhodoricus Toleranus Antistes negat hæc omnino vera esse, sed
 duntaxat Gallos in primam Vasconū regionē ingressos, & inde in Galliam confestim red-
 ire coactos. Hoc Alphonso regnante in Ouetenī templo fama est crucē aureā sine humano
 50 artifice factā, repente cōparuisse, quam rex, qui eam primus aspexit, sacerdotib; ostēdit, &
 religiosissime seruari iussit. Quo è vita migrante, regnū Ramiro Veremūdi filio natu ma-
 iori restitutum est, quod ille pari potestate cum Garzia fratre quem ipse vltro ob eius virtu-
 tes illustres ad regnum vocauerat summa concordia administravit. Cui aduersus Mauros
 bellum gerenti diuus Iacobus non dubitanter apparuit. Illo enim prælio & multa hostiū
 millia perierunt, & plures Ramirus suo regno ciuitates addixit. Normandorum præterea
 classē ingentē Calleciz littoribus appulsam, nauibus septuaginta successis, repulit. Mau-
 ros in super apud Calagurriū vicit oppido ipso in suam potestatem redacto. In quo prælio
 apparuisse ei dicitur sanctum Iacobum in albo equo pugnantem. Moriens autem filium
 Ordonium Regem instituit, qui Vascones iterum tumultuantes compescuit. Vnde reuer-

tens in Lusitaniam prouinciam, Mauros late cuncta vastantes offendit, quos praelio commisso cum Muza eorum duce confregit, & Muza filium apud Toletum in deditionem cum oppido recepit. Regnavit annos decem, qui moriens quinque filios reliquit: Alphosum, Veremundum, Nunnium, Ordonium, & Froilam. Ex quibus Alphonfus tertius cognomento Magnus patri successit anno octingentesimo octogesimo tertio, qui de Mauris sæpe gloriose triumphauit, & Cohimbriam Viscumq; Lusitaniæ prouinciæ ciuitates recuperauit. Vascones præterea Nauarrosq; qui tunc à Mauris acriter oppugnabantur, ab obsidione liberauit. Hunc etiam Alphonsum (vt scribit Archiepiscopus Toletanus) templum sancti Iacobi primum excitasse legimus, & Ouetense metropolitum constituisse, ad quem Ioannes octauus Pontifex scripsisse dicitur hoc modo: *Ioannes seruus seruorum Dei* ¹⁰
Alphonso Hispaniæ Regi Christianissimo salutem & benedictionem. Ex cuius scripti autoritate Hispaniæ Regem in primis orthodoxum existimant. Sub hoc autem Rege militasse dicitur Bernardus cognomento Carpius. Huic Alphonso successit Garfias, qui patrias virtutes imitatus aduersus Mauros sæpenumero strenuissime pugnavit. De quibus inclytâ victoriam consequutus, Ayolam Maurorum Regem captum reduxit, cuius spolia Ouetensis ecclesiæ tholo suspendit, vbi nunc & ipse iacet sepultus. Huic frater successit Ordonius secundus, quem pater Alphonfus antea Calliciæ prouinciæ præfecerat. Hic etiam sapiēti consilio & multa rei militaris scientia maxime pollens à Bætica & Lusitania prouincia Mauros omnes fugauit, qui etiam templum Legionis magnis ædificiis ac multis donis ornavit: tamen postremo cōtra Mauros infeliciter dimicauit, captus in prælio multis Christianis & nonnullis Episcopis, inter quos Asturicensis etiâ martyrium passus est iussu ²⁰ Abderæ Maurorum Regis. Quapropter posthæc Ordonius quatuor Castellæ Comites qui bellum illud detrectauerant, iussos ad se venire & incolumes fore pollicitus, necari iussit. Quam ob rem atq; perfidiam Castellani qui tunc erant in Legionem tumultuantes, constitutis inter se magistratibus ac iudicibus, rem suam ipsi administrabāt. Regnavit hic annos septem. Cui Froila secundus, alter Ordonii frater & Alphonfi Magni filius vltimus successit. Qui cum multos Hispaniæ nobiles sustulisset, nota crudelitatis est accusatus, de quo nihil aliud memorabile scriptum fuisse legimus. Qui lepre correptus morbo, mortē obiit acerbam, Reliquit autem filios quatuor, Alphonsum, Ramirum, Ordonium, & Froilā, ex quibus ei successit Alphosus quartus. Qui religionem ingrediens Ramiro fratri regnum ³⁰ demandauit: postea vero facti pœnitens & religionem aspernatus, cum regnum à Ramiro fratre repeteret, & sibi habere conaretur ab ipso fratre Ramiro luminibus extinctus est. Quam ille subinde crudelitatem cuius eum pœnitebat, pietate constructi à se templi pensauit, vbi eum honorifice tumulauit. Postea autem aduersus Areffam Maurorum Regem quo cum Fernandus Hyuariensis & Iacobus Nunnus Comites conspirauerant, fortissime dimicauit. quo expugnato, Comites cepit, quos amicis petentibus condonauit. Successit Ramiro Sanctius cognomento Crassus, qui portēto sa obesitate fuisse dicitur, & valetudini cōtraria. Quapropter pace facta cum Abderamo Maurorū Rege medicinę peritro, vt ab eo curaretur, Cordubam profectus est. Interea vero domi per eius absentiam, Ordonius cognomento Malus, filius illius Alphonfi cui lumina adempta fuisse diximus, ⁴⁰ auxilio procerum regnum inuadit, quod Sanctius iam amissum auxilio Abderami Maurorum Regis recuperauit. Qui præterea Fernandum Castellæ Comitem eiusq; successores à iurisdictione Regis Legionensis imperpetuum immunes esse voluit. Decessit autem anno salutis circiter 1122. vel (vt alii scripsere) 928. & regni sui vndecimo. Cui successit Ramirus admodum puer. Quo tempore Normadi ad littus Callicum cum classe valida applicuere, quibus Comes Fernandus Gonsalus fortissime restitit. Mauri quoq; rupta pace quam cum Ramiro puero fecerant, omnia populabantur. Quapropter Callici cōtempta Regis etate, Veremundum Regis Ordonii filium apud Compostellam Regem sibi declararunt. Contra quem Ramirus progressus, prælio commisso vtrinq; sine victoria discesserunt. Almanzor etiam Maurorum Rex cum exercitu numerofo aduersus Hispanos ⁵⁰ acriter pugnans, à Fernando Gonsalo Comite magna virtute repulsus est. Veremundus secundus Ordonii filius auxilio Garfiæ Fernandi Castellæ Comitis, aduersus Almanzorē proficiscitur, prælioq; primo victor discessit. Mox autem Maurus redintegratis viribus & magna collecta manu, Veremundum ad Asturum montes cum sanctorum reliquiis effugere compulit. Qui deinde Legionem oppugnauit, & murorum partem diruit, & cū expugnare non potuisset, in Lusitaniam discessit, vbi multa loca vastauit. Vnde profectus in Galliciam prouinciam, Compostellanā basilicam euertit: tamen D. Iacobi sacellum attingere non est ausus, territus, vt ferunt, quodam fulgore diuinitus apparenre. Cui bello ⁶⁰ dysenterię morbo correptus finem dedit. Post hæc autem Veremundus & Garfias con-

Fernandus dysenteria morbo decessit.

iunctis

iunctis copiis magnam Almanzori cladem intulere. Quapropter ille animi dolore con-
 sternatus paulo post è vita decessit. Veremundus autè hac victoria elatus cum domū re-
 uerteretur, superbe nimis ac crudeliter erga omnes se habuit, & Compostellanū Ouetē-
 semq; præfules in carcerē coniecit. Cæterū Ouetensem paulo post, viso portento quodā
 admonitus, liberauit, facinusq; suū detestatus aliis compensauit officiis, quippe qui S. Ia-
 cobi loca sacra quæ ab hostibus diruta fuerant, restituit. Quo mortuo Alphonfus quintus
 eius filius adolescens regno successit, tenuitq; annos triginta septem, qui sororem Tiresiā
 Abdalæ Mauro Toleti Regi collocauit, vt ei contra Cordubæ Regē præstaret auxiliū. Ve-
 rum enimvero Tiresia virgo sancta, infidelis viri nuptias congressumq; detrectauit. Quæ
 10 quanquā sepe precibus, sepe minis vexata fuisset, mox tamē eo extincto liberata, se: Deo
 in cœnobio perpetuo dicauit. Alphonfus autè interea dum Viseū Lusitaniæ oppidū quod
 Maurorū tunc erat, obsidet, sagitta percussus interiit. Veremundus tertius Alphonfi filius
 deinde sine liberis anno regni quarto decessit, ideoq; ad Fernādum eius sororiū regnum
 deductū est. Is Sancti Maioris Castellæ Comitis filius fuit, qui Sanctiā filiā Alphonfi Le-
 gionis, sororem Veremundi supra dicti in matrimonium duxerat. Ex quo Legionis regnum
 iure vxoris hæreditario assecutus, primus omnium vtrūq; tenuit regnum, qui Rex Castellæ
 fuit appellatus anno millesimo decimo septimo. Nam vsq; ad hūc diem Castilla per Co-
 mites regebatur. Mortuo autè Garfia qui contra Mauros fortiter pugnans occubuit, Ve-
 remundus Nauarræ regnum & Lusitaniæ prouinciæ partē recuperauit. Regnauit annos
 20 quadraginta. Cuius tempore Rhodoricus Viuaris cognomēto Cidus, dux exercitus in-
 uictissimus, in Hispania maxime claruit, cuius res in clypeo gestæ maxime celebrantur, de
 quibus magna circūfertur historia, & nos alio loco scripsimus. Qui, sicut & Mēdosie do-
 mus equites, à Castellæ Comitib. genus & originē duxit. Fernandus igitur, vt ad rē redea-
 mus, cū quadraginta annos regnasset, à vita discedens Sanctiū & Alphōsum filios reliquit.
 Alphonfus autè à fratre Sanctio pulsus, Toletū ad Regem Maurorū se recepit, vbi tā diu
 permansit, donec eo mortuo à populis ad regni successionē reuocatus est. Qui non prius
 à Mauro dimissus est, quam iureiurando affirmauerit se perpetuo in eius amicitia permā-
 surum. Quod ille minime seruauit, sed inito regno, statim Toletū Mauro Rege fugato, re-
 cepit. Mezclita (sic enim Mauri templū vocant) ei tantū concessa, quam postea Bernardus
 30 episcopus & regina adeuntes ea loca ingressi, Mauris expulsis, diuē genitrici consecrarūt.
 Quamobrē Mauri legatos questū iniurias ad Alphonsum Regē miserunt. Qui vehemen-
 ter iratus iurauit se sine vlla venia in suos animaduersurū, nec precibus vllius assensurum.
 Illi verò præsentientes, astu pœnam vitauere, filia Regis obuiam missa quam Rex plurimū
 diligebat, vt ea deprecatrice veniam impetrarent: tametsi eos à morte non tam sua quam
 puellæ prudentia liberauit. Quæ à Rege qui iurauerat se non facturum quod à filia suppli-
 caretur, non vitam quidem Reginæ & aliorum, sed mortem à patre petiuit. Rex itaq; de-
 lusus à filia & iureiurando solutus, omnibus pepercit. Hoc autem tempore Mauri cum
 magnis copiis è Carthagine per Hispaniam discurretes, omnia vastabāt. Quibus obuiam
 40 missus Infans cum septem Comitibus, apud oppidum quod Alcazar de Consuegra vul-
 go dicitur, omnes ad vnum interfecti fuere: a quibus occisis adhuc locus ille septem Co-
 mitum nūcupatur. Quam ob causam Rex hoc animis mollitie nimia corruptis accidisse
 cognoscens, Toleti balnea & omnes illecebras quas Mauri voluptatis causa constitue-
 rant, sustulit, & populos ad pristinam virtutem seueritatemque reducere conatus est: qui
 præterea post hæc Toletanam Burgensemque basilicam multis donis ornauit, & Vrracā
 filiam Raimundo Barcinonēsi Comiti collocauit, ex qua ille Alphonsum septimum pro-
 genuit, qui ei successit in regnum, cuius mater post Raimundi mortem nupsit Alphonso
 Aragoniæ regi. Qui quoniam vir fuit sacrilegus & iniustus, in ærumnis, & sine liberis ob-
 it mortē. Alphonfus autem de quo nunc loquimur, cū regnasset annos quadraginta tres
 sine virili prole decessit. Huic autem successit Alphonfus septimus, è filia nepos, qui iterū
 50 regna diuisit, Castellam Sanctio & Legionē Fernando filiis tribuens, Beatricemq; filiam
 Ludouico septimo Francorum Regi collocauit. Qui D. Iacobi templum salutariū veniēs,
 à focero magnificentissime apud Burgensem ciuitatem fuit exceptus, Toleti q; eius gratia
 conuētus est habitus, vbi legitimū genus Beatricis vxoris quæ prius notha putabatur, de-
 claratum est. Hic autem Alphonfus potentissimus omnium Regum qui ante se fuerant, ha-
 bitus est. Quapropter Imperator Hispaniarū fuit appellatus, qui Cordubam, Abderam,
 quæ nunc Almeria dicitur, & Baionā recepit. Quæ loca cum adiret, in itinere sub arbore
 quadam subito excessit. Cui successit Sanctius tertius eius filius, cognomento Desidera-
 tus, propterea quod intempesta nocte & immatura morte decedens, propter eius egre-
 gios mores & in omnes iustitiam desideratus à populis omnibus fuerit, qui Ferdinādum

*Rhodoricus Vi-
uaris cognomēto
Cidus.*

*Fernandi sobo-
les.*

fratrem Regem Legionis ab eo dissidentem ceperat, atque rursus in regnum restituerat. Vxorem duxerat Blancam Garfiae Nauarrae regis filiam, ex qua Alphonsum octauum genuit. Fernandus autem secundus apud Legionem regnauit, qui Alphonsum sui fratris filium puerulum suo iuri regnoque subiicere sacramento fidei conatus est. Quod animaduertens Nunius vnus e tutoribus, infantulum in arce praesidioque collocatum ab iniuria & iniustitia patru defendit. Fernandus vero cum regnasset annos triginta vnum, e vita migravit. Alphonsum autem cognomento Bonus, ex Helionora Ricardi Regis Angliae filia prolem magnam progenuit, Henricum scilicet qui post eum regnauit, Blancam quae Gallorum Regi nupsit, ex qua diuus Ludouicus fuit genitus, Berengariam quae Alphoso Regi Legionis, ex qua Fernandus tertius, Hieracam quae Portugalliae, & Helionora quae 10 Aragoniae Reginae fuere. Alphonsum autem cum semel aduerso Marte contra Mauros pugnasset, subinde ramen instaurato praelio iterum congressus, hostes magnis cladibus affecit, caesis fere ducentis millibus, vbi crux ei e caelo apparuisse dicitur. Quo tempore Rhodoricum praesulem Toletanum Romam misit ad impetrandas in expeditionem contra Mauros collationes. regnauit hic princeps annos quadraginta quatuor, qui decessit anno millesimo centesimo sexagesimo. Cui successit Alphonsum nonus, Fernandi Regis Legionis filius, qui regnum gubernauit annos viginti octo. Successit huic Henricus Alphonsum octauum Regis Caitellae filius admodum puer, qui impulsore Aluaro Comite tutore suo confortinam eius Portugalliae Regis filiam sine consensu Pontificis in matrimonium duxit, quod ab Innocentio tertio postea dissolutum est. Cui propter eius aetatem admodum puerilem 20 regnum Berengaria soror administrabat. Ipse autem puer cum in vrbe Palantia inter ludendum cum pueris regulae iectum capite excepisset, extinctus est anno secundo quam regnare coeperat. Cui successit Ferdinandus tertius Berengariae sororis filius, omnium Hispaniae Regum felicissimus atque potentissimus, quippe qui post multas clades Mauris illatas, Hispaniam fere totam restituit, Hispali, Corduba, Vandalia. & Batica ex magna parte recuperatis: qui & Mauros omnes qui supererant, in angulum quendam Baticae prouinciae quem Granatae regnum nunc appellant, conclusit. De cuius rebus fortissime gestis multi copiose scripserunt, & Rhodoricus Archiepiscopus Toletanus magnam confecit historiam. Huius etiam Regis auxilio, vt Consentinus refert, Iacobus Rex Aragoniae Baleares insulas fugatis hostibus, recepit. Fuerunt huic ex Beatrice Germanorum Imperatoris, vel 30 (vt alii dicunt) Brabantiae ducis filia, filii numero sex, scilicet Alphonsum, Federicus, Emanuelus, Philippus, Sanctius, & Henricus. Ex Ioanna praeterea vxore secunda Ludouicum & Helionoram progenuit. Ferdinando autem anno millesimo ducentesimo sexagesimo secundo successit Alphosus decimus, vel (vt alii scripserunt) nonus, qui Violantam Iacobi Aragoniae Regis filiam duxit vxorem. Qua propter sterilitatem dimissa, liberorum desiderio per legatos Daciae Regis filiam nomine Christianam formaque praestantem in matrimonium petiit. Quod Daciae Rex cum Regis Alphonsum legatos audisset, conditionem non renuit, sed filiam suam Christianam Alphonso Hispaniae Regi destinauit, quam, median- 40 tibus legatis, celebrato coniugio multis comitata viris illustribus in Hispaniam ad Alphosum misit. Quae cum venisset, interim Violanta ex Alphonso Rege pepererat. Quae res Alphonso Regi fuit maximo pudori. Quod cum Philippus eius frater animaduertisset, qui tunc erat Abbas Vallisoleti, & de caueis rubeis, simul & Archiepiscopus Hispalensis, relicto sacerdotio Christianam Daciae Regis filiam duxit vxorem: quibus Alphonsum Rex immensa munera tribuit: tametsi rem hanc alii aliter scripserint. Et Violantam quae filium pepererat, habuit multo chariorem, quae postea multos alios peperit filios: Fernandum qui Blancham diui Lodouici filiam duxit vxorem cuique pater fuit superstes Sanctium, qui postea regnauit, Ioannem, Iacobum, Petrum, Berengarium, & Helionoram: & ex concubina Beatrixem, quae nupsit Alphonso Portugalliae Regi & Dionysium peperit. Ex his autem filiis Ioannes multa contra Mauros bella fortissime gessit, qui Margaritam Marchionis Moris Ferrati filiam duxit vxorem. Sed ad Alphonsum redeo, cuius domi forisque multa praec- 50 lae gesta memorantur, qui leges a maioribus in Hispania conditas, immensum opus, in septem digessit volumina, quae Partitas appellant: edidit, aliorum tamen ingenio historiam orbis quam generalem Hispani vocant, Canones item in Astrologia, quos tabulas nominant Alphonsum, vnde Astrologi magni cognomen est adeptus. Praedicatur praeter haec liberalitas publicaque eius munificentia, quippe qui in Fernandi & Blanchae nuptiis congiarium populo dedit, pauperes omnes vestibus viritum donauit, Imperatorem praeterea Constantinopolitanum a Soldano captum ingenti aere collato redemit: tametsi foris non aequa felicitate res gessit. Siquidem Maurus Granatae Rex rupto cum eo foedere, Murciae loca quaedam, & Xericium oppidum post longam obsidionem cepit. In quo bello pulcher- 60 rimum

rimuū facinus Garfiae Gometii Carilli qui arci præerat, memoratur. Hic enim extremam expectans ruinam, ac solus interfectis ceteris resistens, in hostes ruit, stragemq; circa se fecit, aliquandiu irruptionem impetumq; moratus. Tandem viuis captus, ob fortitudinem venia donatus est, & ad Alphonsum remissus incolumis. O facinus memorabile & magnis laudibus excolendum! quod quidem meminisse debet omnes & imitari qui officium rei militaris exercent, quando quidem viri qui sunt in prælio fortes, ab hostibus etiam diliguntur. Habuit præterea rex Alphonsus regni sui proceres rebellantes, ac cum Granatæ rege conspirantes. Cuius discordiæ causa fuit diminuta regni iurisdictio, propterea quod Dionysium ex filia nepotē Portugalliæ regem, qui antea Castellæ regi suberat, à tributo & 10 vestigali immunē fecerat, illis in consilio reclamantibus. Dum autem de Federici secundi abrogatione ageretur, delectus ipse Imperator à magna Electorum parte, in Germaniā profectus est. Verum spe frustratus, paulo post rediit nihilo meliora domi offendens, morte filii Ferdinandi de la Cerda comperta. Reges quoq; Granatæ per ipsius absentiae occasionem magna Baticæ provinciæ incommoda intulere, qui Santium Aragoniæ Infantē, præfulem Toletanum, Nuniumq; de Lara interfecerant. Sanctius etiam eius filius, secundo loco genitus, occupato regno patrem venientem exclusit. Quapropter Hispali subsistens ex animi dolore decessit. Sanctius itaque quartus Alphonsi filius regnavit annos vndecim, qui contra Mauros foeliciter dimicavit, quibus Tarifam, quondam Carteiam vocatam, ademit. Regem de Phez Machometum appellatum, ac Benerizaph ex Africa contra Hispaniam maxima classe soluentes, per Benedictum Zachariæ Hispaniæ maris præfectum bello nauali superavit. Sæuus natura fuisse traditur, in disciplina præsertim militari minima de causâ milites plectebat, qui apud Pacem Iuliam quatuor hominum millia trucidari iussit, propterea quod in tumultu quodam exorto, Alfonsum fratris filium regē appellauissent. Fernandus quartus, Sanctii filius, anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, extincto patre puer in genitricis tutela remansit, cuius prudentia multa euasit pericula. Nam cum Alfonso de la Cerda qui se Castellæ regem distitabat, ac regibus Navarra, Portugalliæ, & Aragoniæ grauiâ bella per legatos gessit. Sed & huius mulieris non minor religio narratur. Quæ quidem, diuendita lautiore supellectile, vt egentibus subueniret, ipsa fœtilibus frugique victu & abstinentia singulari semper utebatur. Cœnobîa septem egregia construxit. Fernandus igitur dum per ætatem licuit, ex Constantia Portugalliæ regis filia Alfonsum genuit vndecimum, qui Castellæ regno successit, & Helionoram quam Alfonso Aragoniæ regi locauit. Zeliam oppidum ex Mauris recepit. Delatoribus aures faciles præbuisse dicitur. Quare duos nobiles viros è familia Carutial, vel (vt ego arbitror) Caruaial, necari sola suspicione iussit. Regnavit annos quindecim. Cuius filius Alfonsus anno millesimo trecentesimo decimo aduersus Mauros, Almohacem, Machometum, & Hynzeph, reges Bellamarini & Granatæ foeliciter dimicavit, recuperatis oppidis Alcala de Bencayre, quam nunc regalem appellant. Gonsaluum Martinum Calatrauæ magistrum, virum maximum & de Hispania benemeritum, leuibus de causis interficere iussit. Ipse vero cum oppida Sarant & Zibatar obsidere cœpisset, pestilentia castra passim inuadente excessit, superstite filio Petro. In ea obsidione res mira, & Scæuolæ Romani exempli æmula contigisse narratur. Siquidem Maurus quidam patriam cæde regis liberaturus, ex oppido egressus, gladio clam sub veste abdito, per inimicorum castra ad Hispaniæ regem contendit. Quem captum, vbi res detecta & gladius manifestatus, rex hominis virtutem & audaciam admiratus remisit incolumem. Qui vt domum peruenit, sui regis iram vitare non potuit, quoniam clam eo rem fuit aggressus, ideoq; statim necatus est. Regnavit Alfonsus hic annos quadraginta, cum res multas præclare gessisset. Põtitus enim aduersus Mauros victoria triumphali, omnia Maurorum templa & maleficiorum domos religioni Christianæ consecrauit. Quo mortuo filius eius Petrus regno successit, qui nota crudelitatis accusatur à multis. Cuius res gestas, & quæcunq; fecerit dum 50 regno præfuit, si quis legere cupiat, quærat ab aliis, à quibus latius scripta sunt, quandoquidem de eius vita & moribus magna circumfertur historia. Eum tandem frater eius Henricus occidit, ad quem post Petri necem plures Hispaniæ viri nobiles quibus Petrus magno timori fuerat, congratulatum conuenerunt eumque regem salutauere. Quos Henricus iam rex appellatus humanitate ac liberalitate singulari sibi deuinxit. Qui ex Ioanna coniuge Ioannem filium progenuit, & Helionoram filiam quæ fuit Navarra regina. Cæterum cum regnasset Henricus annos octo, diem suum clausit vltimum, qui iacet sepulchus in oppido S. Dominici Calciatensis. Cui successit Ioannes filius, qui ex Helionora Petri Aragoniæ regis filia suscepit Henricum tertium regni sui successorem, & Ferdinandum qui postea fuit rex Aragoniæ. Henricus autem et si minus prospera corporis valetudine

fuit, animi tamen sapientia cæterisq; virtutibus satis pollens & illustris fuisse memoratur, qui Catherinam Anglam Clocestriensis Ducis filiam vxorem duxit, ex qua post Mariam & Catherinam filias, illi tandem natus est Ioannes cognomento secundus. De cuius reb, gestis & vita, satis longa circumfertur historia, & nos quoque breui narratione, qua necessaria erant, alio loco scripsimus. Hic rex Mariam patruī sui filiam in matrimonium duxit. Quæ cum ex eo filias duas quæ teneris annis è vita migrarunt, & Henricum peperisset, aliquanto post è vita discessit. Hac itaq; defuncta, Ioannes vxorem duxit Helisabellam Ioannis Portugalliæ Regis ex Ioāne filio neptem. Ex hac autem vxore secunda progenit Alfonso qui adolefcens obiit, de cuius morte alibi scripsimus, & Hisabellam Reginam catholicam. De cuius reb, gestis cum Ferdinando simul Rege catholico magnum volumen impleuimus. Ioānes denique cum Castellæ regno annos prope quinquaginta præfuisset, moriens Henricum filium Regem instituit, de cuius vita reb, & gestis historia legitur, & nos alio loco mentionē fecimus. Quo tandem sine liberis moriente, Castellæ regnum ad Hisabellam sororem eius iure deuenit, quæ nupsit Ferdinando Siciliæ Regi & Aragoniæ principi, qui paulo post in Aragoniæ regno patri successit. Qui diuina prouidentia matrimonio coniuncti, res gesserunt admirabiles & opera sanctissima, de quibus historiam magnam confecimus. Cuius breuem summam huic operi adiiciemus, vbi de Regibus Portugalliæ, Aragoniæ, & Nauarræ, res quæ nobis memoratu dignæ videntur, more nostro perstrinxerimus. Cæterum Reges Nauarræ cum Regibus Aragoniæ comprehenduntur, quoniam sub vnius Regis imperio fuerunt, & postea diuisi. Quomodo autem disiuncti fuere, scribemus alio loco.

De Regibus Portugalliæ.

PORTUGALLIÆ regnum circiter annum millesimum centesimum decimū hoc modo pcepit. Henricus quidam Loringiæ Comes, vir in bello fortissimus, è Gallia veniēs, magnas aduersus Mauros res gessit, pro quibus Alphonfus sextus Castellæ Rex permotus filiam suam notham nomine Tiresiam ei matrimonio collocauit, & Calliciæ partem quæ in regno Portugalliæ cōtinetur, nomine dotis assignauit. Ex eo postea matrimonio natus est Alphōsus, qui primus Portugalliæ Rex fuit appellatus, primus qui Vlixbonam à Mauris recepit: quorum quinque simul Regibus vno prælio superatis, quinque scutorum insignæ, facti monumētum, posteris reliquit: tametsi decus hoc in matrem crudelitate cædauit, quam propterea quod post viri mortem nupsit, in vincula coniecit, nec vt eā dimitteret, per legatum à Pōtifice missum compelli vilo modo nec interdicto potuit. Quapropter materna in eum maledictio atq; imprecatio, causa fuit vt ab hostibus caperetur. De quo nihil vltra legimus, neque quis fuerit finis eius compertum habemus. Huic continēter ex ordine successores vsque ad ætatem nostram fuerunt, qui sequuntur. Siquidē post Alphonsum Sanctius, Alphonfus secundus, Sanctius secundus cognomento Capella, Alphōsus tertius, Dionysius qui fuit è filia nepos Alphonfi decimi Regis Castellæ, à quo impetrauit ab omni vectigali immunitatem, quoniam prius Portugalliæ Reges Castellæ Regibus subiiciebantur, Alphonfus quartus, Petrus Fernandus, Ioannes Nothus ex ordine ac religione militari vocatus ad regnum vir magnanimus, ciuitatem Septensem Mauris in prælio victis recepit. Fœlix præterea pulchra prole sex filiorū, inter quos Eduardus, Fernandus, Ioannes, Petrus, Henricus, & Eduardus alter fuere. Fernandum vitæ abstinentia pariter & religione inter beatos retulerunt, quippe qui à Mauris in prælio captus eapatientia in custodia mansit apud eos, vt molæ, ea enim viuere cogebatur, cū famulo quoq; per se sufficiente, suas partes obiret. Ioanni filia duæ tantum fuere, quarum altera Alphōso, altera Fernando ex fratre Eduardo filiis locatæ fuerunt. Petrus alterum Petrum Aragonum Regem progenit, qui sine successore decessit, & Ioannem Regem item Cypri, tertium vero Iacobum, qui sanctis moribus fama; virtutum conspicua tempore Pii secundi Pontificis Florentiæ decessit, vbi sepultus iacet. Henricus Infans in Atlantico mari primus nouas reperit insulas. Eduardus autem Rex natu maior Fernandum genuit, & Alphonsum quintum, qui post patrem regnauit, qui Zeliam, Tingem, & Alcazar Africæ ciuitates armis expugnatas Portugalliæ regno adiecit. Ex sororibus autem alteram Ioanni Castellæ Regi, & alteram Helionoram Federico tertio Imperatori collocauit. Qui post confectas nuptias in Germania, subinde Romā venerunt, vbi à Nicolao summo Pontifice magnis honoribus excepti, & imperii corona donati fuere. Hinc quoq; Neapolim diuertētes, ab Alphōso Rege magnanimo, quæ Helionora arctissimo cōsanguinitatis gradu contingebat, summis honorib, magnis ludis, variisq; spectaculis celebrati fuerūt. Similiter & à Venetis excepti fuere. Ex Helionora autem Maximilianus Cæsar genitus est, Imperator

*Maledictionis
atque imprecatio
eius.*

perator foris domiq; præclarus, literis & omnigenere virtutis excellens, & ingeniorū fau-
tor & cultor maximus. Ioannes Alphonso patri successit, cuius filius Alphonius, qui Hifa-
bellam Castellæ regum Catholicorum filiam vxorem duxerat, lapsu eurrentis equi infœ-
liciter extinctus est. Quapropter Ioannes pater eius sine liberis decessit. Cui successit E-
manuel ex prole regia genitus, & eidem regi Ioanni cognationis arctissimo vinculo con-
iunctus, qui vxorem duxit Hifabellam regum Catholicorum filiam viduatam. Quæ cum *Hifabella dolore
re partus extin-
ctæ.*
Cæsaraugustæ Michaellem filium peperisset, subinde magno dolore partus obiit mortem.
Cuius item filius Michael obiit Granatæ, cum nondum annos duos compleuisset. Cæte-
rum Catholici Principes ad retinendum Emanuelis Portugalliæ regis affinitatem, ei Ma-
riam filiam missis legatis in matrimonium dederunt, quæ Ioannem peperit, qui nunc est
Portugalliæ rex. Peperit & Ludouicum, Ferdinandum, Alphonsum qui nunc est Portu-
galliæ Cardinalis, Henricum, Eduardum. Peperit & Hifabellam quæ Carolo nupsit Im-
peratori & Hispaniæ regi, ex qua Carolo mox filius natus est nomine Philippus in oppido
Pincia, quod Vallisoletum vocant, anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto, die *Vallisoletum.*
Martis, decimo Kalendas Iunias, cum ingenti lætitia totius Hispaniæ. Eo siquidem nato
non Pinciæ solum vbi natus est, sed etiam in omnibus Hispaniæ populis, magni ludi varia-
que spectacula celebrata fuere. Peperit etiam filiam nomine Beatricem, quam dux Sabo-
ianus duxit vxorem. Sed reuertor ad Emanuelem, qui post obitum Mariæ Helionoram
duxit vxorem Philippi regis filiam, quæ filiam peperit, & post Em a uelis obitum Frâci-
sco nupsit Gallorum regi. Ioannes autem rex Portugalliæ Catherinā Philippi regis filiam
duxit vxorem.

LVCII MARINEI SICVLI DE REBVS HISPANIÆ LIBER VIII.

De Regibus Aragoniæ.

AMIRVS ex Gothica stirpe genitus, vt quidam scripserunt, primus
Aragonæ regni titulis insignitus perhibetur. De quo priusquam scri-
bam, quædam summatim dicere mihi necessarium videtur, quæ le-
ctoribus, vt arbitror, neque superflua, neque ingrata videbuntur. An-
no itaque Christianæ salutis, vt alio loco scripsimus, septingentesimo
decimo quarto, Mauris Hispaniam vastantibus, cum nonnulli Regni
Castellæ nobiles ad Asturiæ & Cantabriæ montes se contulissent, A-

*Ramirus pri-
mus Aragoniæ
Rex.*

ragonæ quoque plures equites ad Pyrenæos montes aufugerunt. Vbi vir probus nomine
Ioannes in quadam spelunca coniuncta rupi quæ Penna dicebatur, ædiculam sibi velut
eremum construxerat, & sancto Ioanni Baptistæ dedicauerat, ibique solus vixit, & vitam
finit. Ad hanc autem ædiculam in montibus abditam Cæsaraugustanus eques vita pro-
bus, cui Votus erat nomen, quum venationibus operam daret, ceruumque insequeretur,
deuenit, in quâ sentibus & arbutis ense præcisus ingressus est, vbi corpus Eremitæ, quod
insepultum apud altare iacebat, aspexit. Quo viso vehementer admiratus diu cogitabun-
dus propius accessit, & literas in altari ferreo stilo sculptas legit in hanc sententiam: *Ego
Ioannes huius ædicula conditor & primus habitator, velut in eremo Deo seruire cupiens, hanc ecclesio-
lam paruumque sacellum erexi, sanctoque Ioanni Baptistæ consecraui, in qua vixi diutius, & nunc mor-
tuis in Domino requiesco.* Hæc itaque cum legisset Votus vir Christianissimus multis perfu-
sus lachrymis sæpe Deo gratias agens, Eremitæ corpus humo cooperuit, & Cæsaraugustā
reuerfus bona sua vendidit omnia, quorum precium Christianis pauperibus erogauit.
Quod cum frater eius qui Felix dicebatur, animaduertisset, idem fecit, & vterque lætan-
tes ad ædiculam sese contulerunt, vbi continue Deo seruientes sanctissime vixerunt. Quo-
rum sapientissimis consiliis Christiani qui ad eos propter famam sanctitatis conueniebāt,
animati, anno Christianæ salutis septingentesimo trigesimo Garsiam Ximenium de ge-
nere Gothorum virum strenuum sibi ducem & capitaneum generalem contra

Mauros elegerunt. Cuius res gestas perbreui narra-
tione referemus.

De Garsia Ximeno Duce primo Christianorum contra Mauros.

Garsia Ximeni insignia.

GARSTAS igitur Ximenius Christianorum Dux electus licet paucorum viribus (erant enim numero circiter sexcenti) Christianæ tamen religionis amore vehementer accensus, Mauros à montis Pyrenæi confinibus, & aliis locis propinquis armis expulit, & loca multa breui tempore recuperauit, qui deinde multis ad eum propter victoriæ famam conuenientibus, magnam quoque Nauarræ prouinciæ partem, fugatis Mauris, Christianis restituit. Postremo vero mortuis Voto & Felice fratribus viris admodum sanctis & solenniter consecutis, in honorem sancti Ioannis ecclesiâ paruulam quam supra demonstrauimus, ampliauit: ibiq; vita functus anno Domini septingentesimo septuagesimo octauo sepelitur, filio Garsia Ennico superstite. Gerebat autem Garsias Ximenius in vexillis & armis arborem viridem, & super eam crucem rubram in croceo campo.

De Garsia Ennico Duce secundo.

GARSTAS Ennicus post mortem patris non minus Christianæ religionis cultor, quam Gacer & strenuus in armis, Mauros Christiani nominis hostes infestissimos persequens, Pompilonem primariam Nauarræ ciuitatem, multaque oppida breui spacio temporis ab hostium sæuitia liberauit, & ad Christi cultum reduxit. Sub idem tempus vir quidam res mirabiles expertus, & in armorum certaminibus fortis, cui Asnar erat nomen, cum Christianis quibusdam viris præclaris, & tuendæ Christianæ fidei percupidis, Aragonium flumen traiciens, castella & oppida multa, Iaccamq; ciuitatem, quæ à loci situ nomen accepit, propterea quod in montium conuallibus iacet, ad Christianam fidem reuocauit. His rebus gestis, quoniam primus Aragonium flumen transierat, Aragoniæ prouinciæ Comes appellatus est. Cuius titulis insignitus diebus paucis è vita discessit. Reliquit autem filium nomine Galindum. Item deinde mortuus est Garsias Ennicus superstite filio Fortunio.

De Fortunio Garsia filio Duce tertio.

FORTVNIVS autem mortuo patre, Galindi Comitissæ Aragoniæ filiam duxit vxorem, & fratione coniugii Comitatus Aragoniæ titulos accepit, & ex vxore filium Sanctium Garsiam progeniuit, quem successorem & heredem sibi reliquit moriens, anno octingentesimo decimo quinto.

De Sanctio Garsia Duce quarto.

SANCTIVS Garsias Fortunio patri defuncto succedens, exercitu comparato Mauros ascriber inuadit, quos à Suprarbrii & Ribagorciæ (sic enim loca quædam vocantur Hispanie) regionibus depulit, & sibi totam fere Nauarræ prouinciâ subiecit. Vbi cum Mauris prælium committens hostium multitudine circumuentus, alioquin fortissime pugnas, occiditur. Quo mortuo sine prole, Mauri Nauarram rursus occuparunt, eamque tenuerunt vsque ad Caroli Magni Imperatoris aduentum, qui fuit anno à Christi natali nongentesimo. Nam Carolus Imperator cum duodecim Ducibus, quos Pares appellant, in Hispaniam per montes Pyrenæos ingressus, aduersus Mauros bella gessit asperissima, quos à Nauarra & Aragonia fere tota profligauit. Quibus rebus gestis Carolus Hispaniâ quali tutam relinquens, in Galliam reuersus est, & Aragonem Ennicum, cui Arista cognomen erat, ex Gothica gente, vel (vt alii volunt) ex Comitatu Bigorriæ, sibi ducem delegerunt.

De Ennico cognomento Arista Duce quinto.

Aragonia iustitia.

ANNO igitur nongentesimo duodecimo, Carolo in Galliam reuerso, Ennicus Arista Dux electus, vir & manu promptus, & in armorum certaminibus ardens (vnde cognomen accepit, quippe qui non aliter visis hostibus ardebat, quam in igne vritur arista) ex montibus Pyrenæis cum exercitu descendens Maurorum magnas copias deleuit, & victor in Nauarram peruenit, vbi princeps à Nauarris & Aragonibus eligitur, propositis tamen nonnullis conditionibus, vt in eos æquis legibus vteretur, à quibus etiam iudex qui medius inter eos esset, petebatur, & Aragoniæ Iustitia vocaretur. His concessis conditionibus, cogitans quibus signis & armis vteretur, ei diuinitus reuelatum est, vt vbi in aere crucem videret, illic confisteret. Quod vbique diligenter obseruans, cum esset in planicie quadam quæ iacet inter Suprarbros & Pyrenæos, in aere crucem candidam suspexit, cuius figura signoque in vexillis & signibus vti perseuerauit. Tandem moriens Garsiam Ennicum filium reliquit.

De Gar-

De Garsia Ennico Duce sexto.

ENNEO Arista vita defuncto successit Garsias Ennicus, vir non minus armis strenuus, quam vita & moribus integer, qui vxorem duxit Vrracā fœminam virtutibus & genere nobilissimam. Cum qua grauida & partui iam vicina per Nauarræ montes & aspera loca parum cautus exercitum ducens, hostibus occurrit, & commisso prælio quod vitare non potuit, occisus est, & cum eo simul vxor in vtero lancea grauiter vulnerata inter fugiendum quasi mortua concidit, in valle montis cuiusdam qui dicitur Aiuar. Ad quem locum, Mauris abeuntibus & iam longe digressis, homo quidam nobilis cui Guiuara cognomen erat, peruenit, & Vrracam cognoscens quæ tunc egerat animam, dum eam perfusus lachrymis intueretur, infans manum per vulnus extulit. Proh quantum natura potest! conabatur enim infantulus ex vtero matris morientis exire. Quod cum animaduertisset Guiuara, statim cæso ventre mulieris eduxit infantem, & pannis inuolutum domū suam prope detulit, quem patrinis & testibus adhibitis, vt probare posset in posterum, baptisimatis lauacro more Christianæ religionis Sanctium Garcesium nominauit, & vxori suæ tradidit, vt clam & diligenter aleret. Qui iam puer factus & adultus, ne forte cognosceretur, alumni prudentia crassioribus pannis indutus, etiam peronibus pro calceis utebatur, quod calciamenti genus ex corio crudo auarcas Hispani vocant. Cæterum post aliquot annos cum Aragones ad eligendum principem Iaccam conuenissent, illuc adolescens annos natus circiter quindecim, cum equite qui eum clam nutriuerat, veluti pastoris filius vilissimis tectus indumentis, & peronatus adducitur. Qui probationibus & argumentis euentibus admissis, recognitus est, & princeps electus, & à peronibus, quos, vt supra diximus, Hispani auarcas appellant, Auarca cognomen accepit. Eques autem à quo clam fuerat educatus, Latro cognominatus est, quod nomen & hominum genus in Hispania nostris quoque temporibus extat non ignobile.

De Sanctio Garcesio cognomento Auarca, Duce septimo.

CÆTERVM Sanctius Garcesius Auarca, titulo principatus accepto, vxorem duxit præstantissimam nomine Todam, ex qua filium suscepit Garsiam Sanctium, qui etiam Tremulus dicebatur, de quo dicemus inferius. Progenuit præterea filias quatuor: Vrracam quæ nupsit Alphonso regi Legionis, Sanctiam quæ Ramiro Castellæ, Mariam quæ Ordonio Legionis, Blasquitam quæ Nugno Comiti Cantabriæ. Res autem gessit armatus admirabiles, siquidem Mauris victis ac depulsis à Cantabris, & Pyrenæorum montium finibus ad Naiaram vsque peruenit. Permultis itaque rebus præclare sancteque gestis, moriens filium Garsiam Sanctium reliquit hæredem. Vixit autem annis sex & quinquaginta. Cuius corpus iacet in ecclesia sancti Ioannis à Pegna cognominata.

De Garsia Sanctio Duce octauo, qui Tremulus cognominatus est.

GARSIAS autem Sanctius Tremulus cognomen habuit, propterea quod cum bella futura sentiebat, tremore quodam afficiebatur, tametsi in prælio fortis erat & intrepidus. Ille siquidem tremor, & prudentiæ signum erat, & fortitudinis. Ideoque cum esset & fortis & cautus, hostes sæpius debellauit. Annos enim octo & viginti (tot namque tenuit principatum) magnam sibi deuictis Mauris gloriam comparauit, qui nunc iacet sepultus in ecclesia prædicta. Cui successit filius nomine Sanctius Maior, Hispaniæ totius Imperator.

De Sanctio cognomento Maiore, qui fuit totius Hispaniæ Imperator.

HIC Sanctius Maior non immerito fuit Imperator Hispaniæ totius appellatus. Nam totam fere deuictis hostibus Hispaniam Christiano nomini restituit. Siquidem Mauros omnes à Nauarræ, Aragoniæ, Castellæ, Legionis, Portugalliæ, Cantabriæ, & Vasconū finibus exterminauit. Fuit præterea non minus iustitia clarus, quam bello fortis. Vxorem duxit Eluiram fœminam nobilissimam, cuius erat castrum Aiuaris. Ex qua filium progenuit nomine Ramirum, qui (vt ante diximus, & paulo post clarius declarabimus) fuit rex Aragoniæ primus. Cæterum Eluira defuncta Sanctius aliam duxit vxorem, Castellæ Comitissam filiam, quæ Maior dicebatur, de qua tres illi filii nati fuere, Garsias, Ferdinandus, & Sanctius. E quibus Garsias maior natu matrem apud Imperatorem adulterii crimine falso detulit, propterea quod cum illi mater ex Imperatoris monitu & equorū præfecti consilio equum quendam Imperatori charissimum accommodare nolisset, vt est hominum improbitas, confinxit iniquus filius infontem matrem cum eo qui equorum curam gerebat, se coniunxisse. Nec destitit iræ facibus accensus, ob equi sibi vsum denegatum, matrem suam in summum discrimen adducere. Nam cum hoc Imperator audisset, vehe-

menter dolens vxorem statim captam diligenter custodiri iussit, & omnium nobilium atque doctorum conuocato concilio, in eam statuit, vt igni cremaretur, nisi quis eam aduersus accusatores filios vel armis vel legibus defenderet. Cæterum cum neque legibus quisquam, neq; armorum certamine contendere contra filios Imperatoris auderet, solus tandem Ramirus Imperatricis priuignus vltro duellum fratribus obtulit. Verum enimvero dum parantur arma, dum causæ disputantur, vir quidam Christi sacerdos & moribus admodum sanctus, Garfiam & fratres eius Imperatoris filios adiuit, eosq; sanctissime commonuit, vt summum periculum quod eis imminabat, euitarent. Siquidem neq; feliciter, neq; diutius filios victuros esse dicebar, qui matris innocentiam tanta immanitate perdere summoque dedecore nomen Imperatricis deformare studuissent: qui præterea patri, pro cuius vita sanguinem profundere debebant, tantum doloris attulissent: qui demum totius Hispaniæ principatum qui vix nuper expulsis hostibus quieuerat, rursus perturbassent. His rationibus, & multis exemplis filiorum qui parentibus inobedientes ante diem miserandam vitam finiuerant, adductis, eos adeo commouit, vt confestim se falso matrem criminis accusasse dixerint, nec ob aliam causam, nisi quod eis mater equum denegauerat. Pœnitentia igitur ducti tanti sceleris, errorem desentes, ad Imperatorem venerunt veniam deprecantes: quibus Imperator ignoscere noluit, nisi prius à matre remissionem impetrarent, atq; si mater suum ius exequi vellet, sese idem supplicium de filiis sumpturum esse respondit, quod vxori iubente lege statuerat. Mater autem cum multorum nobilium virorum supplicationibus, tum vero precibus illius religiosi qui principes monuerat, & ad pœnitentiam adduxerat, & amore materno iam comota, suis filiis pene matricidis hac conditione veniam & vitam concessit, vt ei Ramirus priuignus cuius admirabilem virtutem perspexerat, in Aragoniæ regno succederet. Quem præterea cunctis assentientibus, & etiam filiis, cum sæpe benedixisset, sibi filium & hæredem legitimum adoptauit. Tum demum omnium consensu ab Imperatore cum vxore statutum est, vt Garfias in Nauarræ, Ferdinandus Castellæ, Sanctius quem nonnulli Gonsalum nominarunt, in Vasconiæ, & Ramirus in Aragoniæ regno succederet. His rebus ita gestis & institutis, Imperator paucis annis à vita discessit, anno millesimo decimo octauo, qui fuit Hispaniæ fere totius Imperator annos quinquaginta quatuor, cuius corpus sepultum iacet apud Astures in ecclesia sancti Saluatoris Ouetanæ ciuitatis. Imperatrix item paulo post diem suum clausit, & in ecclesia sancti Ioannis à Pegna eius extat sepulchrum.

De Ramiro Aragoniæ Rege primo.

HISPANIÆ regnorum partitionem supra demonstrauimus, quemadmodum scilicet Garfias Nauarra, Ferdinando Castella, Sanctio Vasconia quam Suprarbrum alii vocant, & Ramiro Aragonia contigit, à quibus ad hoc vsque tempus cuiusq; prouinciæ reges ordine descendunt. Cæterum nunc Castellæ & aliarum Hispaniæ prouinciarum successiones quas alio loco scripsimus, relinquentes, Aragonum duntaxat regum seriem prosequemur. Ramirus igitur mortuo patre, regis Aragoniæ nomen quod eo viuente recusauerat, accepit, vxoremq; duxit Hermilandam, quæ alio nomine Gilbiga dicebatur, Aragoniæ & Bigorriæ Comitissæ filiam. De qua filios duos habuit, Sanctium & Gonsalum. Habuit & filias totidem, quarum altera nomine Tiresia nupsit Comiti Prouinciæ, altera cui Sanctia nomen erat, Comiti Tolosano. Cæterum Ramiri tempore Sanctius frater eius Suprarbrorum rex occisus est à quodam Vascone nomine Tomanerio: quo mortuo sine liberis, omnis populi Suprarbrorum principatus Ramiro regi sese dederunt, qui bellorum inter fratres causa fuerunt, in quibus Ramirus à Ferdinando Sanctii sui fratris filio qui mortuo patre in Castellæ regno successerat, occisus est. Qui reliquit hæredem filium Sanctium. Nam Gonsaluus alius eius filius minor natu Iaccensis erat Episcopus. Reliquit præterea filium spurium nomine Sanctium, cui Auarium & alia oppida cum suis confinibus, & Comitissæ titulum dederat. Vixit autem rex Ramirus post assumptum Aragoniæ regnum annos quadraginta sex, obiit anno millesimo sexagesimo tertio, qui iacet cum vxore sua in ecclesia prædicta sancti Ioannis.

De Sanctio Aragoniæ Rege secundo.

SVCESSIT autem Ramiro mortuo Sanctius filius admodum adolescens (erat enim annorum octodecim) qui Feliciam duxit vxorem, ex qua tres filios progenuit, Petrum, Alphonsam, & Ramirum, qui fuit à patre religioni sancti Petri quæ Tomaris cognominatur, destinatus. Sanctius autem regno suscepto, multis magnisque corporis & animi virtutibus feruens, armis accinctus aduersus Mauros magna præliageffit. De quibus

multas

multas consequutus victorias, oppida multa recuperavit, multaque condidit, Stellam scilicet, Lunam, Ayeruem, & alia per multa. Fugatis etiam Mauritanis hostibus ex Almeria, sancti Indaletii corpus ad ecclesiam sancti Ioannis à Pegna transtulit. Qui sanctus Indaletius diui Iacobi discipulus fuerat, & vnus de primis quos in Hispania sanctus Iacobus ad Christi cultum & fidem conuerterat: fuerat etiam Episcopus dictæ ciuitatis Almeria. Mauros præterea cum aliis in locis, tum vero apud Cæsaraugustam & Tutelam magnis affecit cladibus. Profligauit in prælio etiam semel Rhodoricum Viuarium Cidum, qui Cid Ruidiez vulgo dicebatur, virum alioqui sui temporis fortissimum omnium ducum. Quem rex Sanctius acriter armis persequebatur, propterea quod cum Ferdinando Castellæ rege contra Ramirum patrem suum bellum gesserat, quo bello Ramirus occubuit. Cuius demum virtus admirabilis apparuit, cum Alphonso fratri patrueli Castellæ regi, cuius antea patrem Ferdinandum prælio vicerat, obsesso Toleti à Mauris, ob amorem quem maximum erga fidem Christianam habebat, iniuriâ de morte patris oblitus, subuenire non distulit. Deinde bellum quoque gessit cum Garsia patruo rege Nauarræ, quem vicit & occidit, & à Nauarræ totius populis rex appellatus est, iuratusque Oscam ciuitatem quam Mauri tributum quotannis pendentes possidebant, obsidione cinxit. In cuius oppugnatione sagitta percussus, paucis diebus occidit. Obiit anno sui principatus quadragésimo quinto. cuius corpus primum iacuit in ecclesia Castrimontis Aragonum, & deinde in monasterium sancti Ioannis à Pegna translatum fuit. Sanctij obitus.

De Petro Sanctii filio, Aragonia Rege tertio.

PETRVS Sanctii filius patre adhuc viuentem Ribagortia & Montisonia regis nomen acceperat, mortuo vero patre rex Aragonum confestim fuit appellatus, qui post mortem patris ducibus cum exercitu præmissis, Oscam ciuitatem proficiscitur, & prope ciuitatis muros castra posuit. Ad quem venit ex montibus Pyrenæis Fortunius Lizana, qui fuerat à Sanctio rege foris hostis iudicatus, mortique destinatus. Hic Fortunius Petri regis gratiam demereri cupiens, quem sciebat bellum Mauris Oscitanis illaturum, secum trecentos pedites Vasconia gentis clauis ferreis armatos adduxit. A quibus acerrime pugnantibus Mauri armorum nouitate, & virorum aspectu deterriti, victi statim ceciderunt. Quorum multis interfectis, Petrus rex victor ciuitatem ingressus, Fortunium Vasconum Ducem à clauis quibus armatos Vascones adduxerat, quæ vulgo maza dicuntur, à Maza cognominauit. nam antea, vt supra dictum est, Fortunius Lizana dicebatur. Quidam vero scripserunt hoc prælium acre diuque anceps fuisse, & victoria in neutram partem declinante, magnum quendam ac mirabilem equitem apparuisse repente, protectum candidis armis, & in medio pectore flammeam crucem gerentem. Quo viso strenueque pro Christianis pugnante, Mauri victi terga verterunt. Quorum multis occisis, & reliquis fugientibus, dum Christiani prædas & spolia colligunt, Maurorum quatuor abscissa capita, multis & preciosis ornata gemmis & præcipuis armis inuenerunt exulta. Quapropter victor Petrus Christianorum rex, Mauros illos aut primarios viros, aut reges fuisse ratus, insignibus & armis suis adiunxit rubram & flammeam crucem in albo clypeo cum Maurorum capitibus quatuor, & in memoriam visi equitis, & in signum victoriae suæ. Cæterum Osca ciuitate à Christianis capta, Maurorum rex Almozaben ex Cæsaraugusta cum maximis copiis veniens, in loco Oscæ ciuitatis propinquo qui Alcarraz vulgo dicitur, castra posuit. Quod rex Petrus prospiciens, suas copias in aciem adduxit, & instructis ordinibus, Mauris, si confligere vellent, signum dedit. Mauri autem nihil signo responderunt, & paulo post Christianis ad eos accedentibus, relictis castris, se fugæ mandarunt. Ex quibus fugientibus Christiani multos occiderunt, multosq; captos adduxere. Captus etiam fuit Garsias frater regis Castellæ, cum multis aliis Christianis qui contra regem Petrum Mauris auxilio venerant: quorum multis interfectis, Garsiam seruauit incolumem, & captum secum perduxit. Habuit autem Petrus uxorem Agnetem, quæ Petrum peperit vnicum filium, & alteram filiam nomine Hisabellam, quæ simul cum fratre teneris annis, & ante patris mortem vitam finiuit. Nam Petrus rex post obitum liberorum vixit annos octo, qui discessit à vita tertio Kal. Octobris anno Domini millesimo centesimo octauo, & ætatis suæ trigésimo quinto. Hic rex impetrauit ab Urbano secundo Romano summo Pontifice primitias, decimas, & omnia beneficia Iuris patronatus, quæ quidē sacerdotia gentilitia Latine vocantur, omnium ecclesiarum & ciuitatum à quibus infideles hostes eiecerat, vt ipse ac sui successores in perpetuum sacerdotia, quibus vellent, conferre possent, exceptis episcopatibus. Pro quibus beneficiis Urbanus Pontifex illi sequentem bullam concessit.

VRBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, Petro charissimo in Christo filio, Hispaniarum regi excellentissimo, eiusque successoribus rite substituendis in perpetuum. Tuæ dilectissime fili deuotionis affectu per venerabilem fratrem nostrum Aymericum Pinatensis monasterii abbatem acceptis literis circa sacrosanctam Romanam ecclesiam agnito, lætitia haud modica meus exhilaratus est animus, sed vt verum fatear, eisdem perlectis iræ perturbationisq; nimix commotione inuitatus, nec immerito. Ex earum namq; initio dilectionis & reuerentiæ quam erga sanctam Romanam ecclesiam semper habuisti & habes, magnitudinem cognoui, quantumq; in ea confidas, quam deuote & fideliter animæ tuæ saluationem eius orationibus committas, aduerti: Ex fine vero earundem tantam rerum conieci abusionem, quæ menti meæ longe à statu suo dimotæ maiorem quam credi possit, immitteret stuporem, te scilicet pro bonorum numerositate, malorum multiplicatam perferre, & perturbata prosperitate tribulationum in innocentiam tuam ceteruas, vnde auxilia & consilia præcipue procedere deberent, irruere: Siquidem cum inter modernos regnorum rectores, quorum plarosq; animarum suarum negligentes, vel penitus oblitos, vtpote ab omni æquitatis itinere deuios plana via ad mortem inducentis si qui ingemiscimus, te fere solum diuino afflatum spiritu angustias ad vitam ducentis elegisse videamus, cum iustitiæ rigore constanter insistere ecclesiarum tranquillitati, & paci studiose inuigilare, pupillorum & orphanorum defensionem operam dare, paganæ gētis depressioni & coarctationi, Christianæ vero exaltationi & amplificationi cum summa incessanter strenuitate insudare, & (vt breuiter concludam) cum totius mali propulsioni, totiusque boni exercitiis efficaciter incumbere gaudeamus: ipsi tamen qui ex tam preciosorum fructuum gustu vicinam agnoscentes arborem, officiosius venerari ac excolere deberēt, tui scilicet regni antistites, quibus pro assidua experientia tantorum meritorum tuæ specialius venerationi, tuisq; obsequiis esset insistendum, in te, vt prætaxatarum literarum pandet series, insurgunt, & quia humili Christo conformatum patientiæ clypeum velle abiicere videntur, tanquam erectis contra te calcaneis tuam deprimere & contundere mansuetudinem non erubescunt. Veruntamen, &c.

De Alphonso qui Petro fratri successit, Aragonia Rege quarto.

QVONIAM Petrus, vt supra demonstraui, nullos reliquit filios, ei successit frater eius Alphonſus, cui nupsit Vrraca Alphonſi Castellæ regis filia, cuius nuptiis & coniugio Castellæ quoque regnum tenuit, & principatibus regnisque coniunctis Imperatoris nomen accepit. Qui copiis auctis & magnis exercitibus comparatis, Mauros à Cæsaraugusta, à Tutela, à Daroca, à Bilbili quam nunc Calataiud Hispani vocant, à Tiriaffona, à Boria, & multis aliis oppidis & ciuitatibus eiecit. Edificauit etiam plura, & imprimis Burgum Pompilonis, Soriam quam deuictis Numantinis Scipio delcuerat, nomenque mutauit. nam prius Numantia dicebatur. Condidit & Almazanum, Berlangam, & Bilforatū. Erat enim rex magnanimus & bellicosus: tamen si fuit in rebus diuinis & cultu Christianæ religionis negligentior, vtpote qui sæpius equos in sacris locis & ecclesiis velut in stabulis habebat. Ideoq; quum Fragam oppugnaret, vt multorum fertur opinio, Dei iudicio repente concidit, vbi, sicut asserunt quidam, neque mortuus, neque viuus apparuit: tamen si non desunt, qui dicant eum repertum, & in monasterio Montis Aragonum sepultum fuisse. Qui tunc Castellæ regnum Comiti Tolosano suo priuigno restituerat. Vrraca siquidem Tolosæ Comiti antea nupsit, de quo filium habebat, cum Alphonso regi se coniunxit. Perit autem sine liberis anno millesimo centesimo vigesimo sexto.

De Ramiro monacho Aragonia Rege quinto.

OMNES Aragoniæ Nauarræque nobiles, Petro rege sine liberis & propriis hæredibus mortuo, de creando rege conuocato concilio, singuli sententias dicere cœperunt, & cum alii alia, prout erat animi cuiusque desiderium, protulissent, in hanc demum sententiam venerunt, vt Petrum quendam cui Ateres cognomen erat, dominum Boriæ ciuitatis, regem haberent, ad quem magis Aragoniæ regnum spectare videbatur. Ad hunc autē legati missi nomine totius tam Nauarræ quam Aragoniæ regni cum venissent, eius mores & arrogantiam admirati, qui venientibus legatis quibus obuiam exire de more debuisset, domus ianuas clauserat, magis indignantes ad concilium reuersi, verba hæc dixerunt: Non expedit nobis proceres eum habere regem, qui cum rex non esset, inflatus ambitione nos temere contempsit, & qui non modo nobis obuius non occurrit, sed ne nos admittit quidem, propterea quod esset magnis occupatus negociis, vt ianitores eius aiebant, qui nos ædes iam ingressos, ac si hostes essemus, immani sime repulerunt. Quid dātamen di-

men dicunt eum legatis accedentibus non negociis occupatum, sed cum tonsore fuisse. Hac igitur iniuria proceres & illius superbia commoti, Ramirum regis Petri fratrem regem deligere statuerunt, qui iam diu in Gallia religioni sancti Benedicti seruebat in monasterio quod dicitur sancti Pontii de Tomeriis. Impetrata igitur à summo Pontifice facultate, Ramiro quem ex Gallia nuper adduxerant, Aragoniæ regnum detulerunt. Qui ubi regni curam suscepit, Pompilonem profectus, à Garfia Ramiro regnū Nauarræ quod iniuste possidebat, repetiuit. Nec illo restituyente, contra Nauarros, Aragonēs bello contendere cœperunt. Erat autem Garfias Ramirus filius Garfiæ regis Nauarræ, quem Ferdinandus rex Castellæ frater eius occiderat. Qui post necem patris, metuens ne & ipse occideretur à patruo Ferdinando, Valentiam se receperat, ubi tutius esse posset. Quem Nauarræ nobiles hinc per legatos accitum regem elegerunt, propterea quod Aragonēs sine Nauarrorum consilio & autoritate sibi Ramirum monachum delegerant. Caterum bellis acrius accensis inter Nauarros & Aragonēs, cum Mauris belligerandi contra Christianos optata daretur occasio, Nauarræ nobiles & Aragoniæ, quo malis maioribus occurrerent, egerunt cum utroq; rege, ut eorum controuersia totaq; causa regni Nauarræ sex optimis viris & prudentissimis committeretur. Fuerunt itaq; iudices electi ex Aragonibus, Petrus Caxalis, Ferrerius Hofcetanus, & Petrus Ateres: pro Nauarris vero quidam nomine Latronius, Guillermus Asnar Oretanus, & Ximonius Asnar cognomento Cortes, vel (ut alii dicunt) Torres. Qui simul rem & causam tanti ponderis diu pensitantes, huiusmodi tandem sententiam protulerunt: ut Ramirus rex Aragonum Nauarræ populis omnib. imperaret, & Garfias magister equitū diceretur, & ius in nobiles haberet. Cui Ramirus eorundē sex virorum precibus adductus, quorundam oppidorū vsum dominiumque concessit: quæ tamen oppida post Garfiæ mortem Ramiro regi vel eius successoribus restituerentur. Quæ vero fuerint ea oppida, postea declarabimus. Erat autem Ramirus moribus & vita sanctissimus. Qui posteaquam religionem fuerat ingressus, sibi plures episcopatus & amplissimas dignitates oblatas recusauerat. Neq; regni quidē curam sponte suscepit, sed efflagitantibus populis, & hortatione summi Pontificis, ne si ipse regnum negligeret, super eius possessionem noua & intestina bella consurgerent. Quapropter Ramirus & regnum suscepit, & Comitissæ Peitei filiam duxit uxorem, ex qua filiam progenuit nomine Petronillam, quam Raimundo Berengario Barcinonensi Comiti matrimonio coniunxit, & Aragoniæ regnum dotauit. Cuius rei hoc extat instrumentum, de quo nihil mutans ad verbum ponere satius duxi.

Ego Ramirus Sanctii regis filius, rex Aragonensium, dono tibi Raimūdo Comiti Barcinonensi cum filia mea meum regnum Aragonis ab integro totū, sicut diuisit ipsum Sanctius rex maior, auus patris mei, & sicut diuisi ego cum rege Nauarrorum Garfia Ramirez in Pampilona. Excepto illas tenencias, quas dedit Sanctius supradictus regi Ramiro auo meo in Nauarra. Ex parte de Castella, dono tibi de Hariza vsq; Ferrera, de Ferrera vsque Tarrazona, de Tarrazona vsq; Tutelam villas & castella. Tutelam vero acquisiuit & cepit frater meus rex Alphonsus, & dedit eam Comiti de Perges: pro honore ipse autē dedit eam Garfiæ Ramirez cum filia sua. De hoc sicut melius poteris facere, facias, vel cum eo conuenias. Cæsaraugustam vero dedi Imperatori de Castella cum suis appendiciis in vita sua tantum, & fecit mihi homenage de ea ut reddatur mihi vel successori meo post obitū suum. Quicquid enim mihi debebat facere, volo & mando ut tibi faciat. Hoc ex parte de Castella. Ex parte vero de Nauarra dono tibi de sancta Gratia de Portu, quam pater meus Sanctius bonæ memoriæ dedit sancto Saluatori suo monasterio, vsque Brozal, cum toto Ronchali, qui est honor de Rosca de Brozal, sicut vadit aqua de Sarafazo, & cadit in Ida, inde vero ad pontē sancti Martini. Et de ponte sancti Martini sicut currit Ida, & diuidit Nauarram & Aragoniam vsque cadit in fluuium Aragonis, & inde per medium pontem ad vadum longum. Et de vado longo ad Gallipienzo, sicut currit aqua. De Gallipienzo autem, sicut currit fluuius Aragonis, & iungit se cum Arga, & cadit in Ibero flumine magno. Inde vero sicut currit Ibet vsque iam dictam Tutelam. De Ronchali namq; & Alafues, & Quadreyta & Valterra, sic dico tibi, quia dedi eas regi Nauarrorum Garfiæ Ramirez tantum in vita sua, & fecit mihi homenage quod post obitum suum reddatur mihi vel successori meo. Quicquid enim mihi debebat facere, volo & mando, ut tibi faciat. Hoc dono tibi & concedo filiis filiorum tuorum, qui fuerint de generatione de mea filia in sæcula sæculorum. Tu vero conuenis mihi in verbo veritatis, & mitis manus tuas inter manus meas, ut non alienes, neque facias alienare regnum istud, quod ego dono tibi à generatione filiorum filiarū nostrarū. Nec post obitum regis Garfiæ Ramirez dimittas filio suo Ronchal, & Alafues, & Quadreyta, & Valterra. Et

*Instrumentum
matrimoniale.*

vt in tota vita mea teneas me sicut patrem & dominum. Tamen retineo mihi regale dominium super omnes ecclesias regni mei. Super monasterium scilicet sancti Saluatoris Ligerensis, cui dono illam meam medietatem de illo oliuare de Arascuas, propter ensem quem ibi acceperam, qui fuit de Lopis Ioan. Et super monasterium sancti Ioannis de Pinna. Et super monasterium sancti Victoriani. Et super omnes ecclesias parochiales & proprie proprium super sanctum Petrum de Ceresa cum suis appendiciis seu pertinentiis, & Pertusa, & sancti Urbiz, & sancta Cæcilia. Licet regnum tibi tradam, tamen dignitatem meam non amitto, & cæt.

Ramiri Sirtu-
tes.

Cæterum cum esset Ramirus, vt supra diximus, vita sanctus & religioni maxime deditus, continue sancti Benedicti ordinis habitum sub tunicis gerebat, ecclesias frequentabat, monasteria & sanctorum ædes multas ædificabat. Quam ob rem à cunctis fere nobilibus tanquam non idoneus ad regni gubernationem negligebatur. Quod cum animaduertisset, & diutius ferre non posset, virum quendam cui plurimum confidebat, ad abbatem sancti Pontii de Tomeriis clam misit, vt illius abbatis consilio qui satis prudens & sanctus erat, Aragoniæ regni nobilibus, à quibus contemnebatur, timori esse posset. Abbas autem regis perlectis literis, eius nuncium in hortum qui aderat, adduxit, & cum eo simul ingressus gladiolum gerens, Tarquinii regis imitatus exemplum, altiores hortuli flores & herbarum caules gladio decutiebat, & minoribus adæquabat. Hoc cum fecisset, nunciū dimisit. Qui ad regem reuersus, ea quæ fecerat abbas in horto, retulit. Rex autem callidū prudentis abbatis consilium intelligens, in Oscam ciuitatem se contulit, hic tintinnabulum magnum se facturum diulgauit, quod ex omnibus totius regni sui locis audiretur. Ad quam rem faciendam omnes Aragoniæ proceres conuocauit, qui regis inéptias & deliramenta deridentes, & tam magni tintinnabuli formam videndi percupidi, libentissime conuenerunt. Quos rex in partem domus interiorē ab hominum frequentia semotam singulos admittens, quasi deprehensos confestim iugulauit, ac occisos patres filiis accitis ostendit, quibus idem se profus facturum dixit, si mores parentū suorum qui suo regi minus obsecuti fuerant, imitarentur. Necauit autem viros ex potentioribus numero quindecim, quorum nomina sunt hæc quæ sequuntur: Lupum Ferrerium Lunam, Petrum Bergam, Rhodoricum Ximenium Lunam, Egidium Atrosilum, Petrum Cornelium, Ferdinandum Gometium Lunam, Garciam Bidauram, Gonsalum Pegnam, Raimundum Fozium, Petrum Martinum Lunam, Petrum Luæciam, Michaelē Dassorem, Sanctium Fontanam, & Ferritium Lizanam. Hac re gesta tintinnabulum non modo per totum Aragoniæ regnum, sed etiam per vniuersum orbem terrarum fuit auditum. Ex quo tempore Ramirus rex omnibus Aragoniæ nobilibus fuit maximo timori, regnumq; tranquillissime gubernauit vsque ad diem vitæ suæ vltimum, & in Osca ciuitate magnam ædificauit ecclesiam, quæ sancti Petri veteris dicitur, vbi monachos S. Benedicti ordinis cum redditibus instituit: in qua nunc ecclesia sepultus iacet. Qui migravit à vita anno millesimo centesimo trigesimo octauo: regnavit autem annos decem & nouem. Quem dicunt quidam tempore quo fuit à religione reuocatus ad Aragoniæ regnum, sacris ordinibus initiatum, sed non ad rem diuinam celebrandam promotum fuisse: alii vero aliter asserunt, propterea quod sacerdotia & ecclesiæ redditus habebat, & multarum dignitatum titulos, quibus, qui sacerdotē fuisse negant, dispensatione summi Pontificis vsū fuisse volunt, & dignitates per suos vicarios & onera sustinuisse. Vbi vero regnum Petronillæ filiæ generoque Raimundo Barcinonæ Comiti renunciauit, in ecclesia quam supra diximus, continue permanfit.

LVCII MARINEI SICVLII
DE REBUS HISPANIÆ
LIBER IX.

De Barcinonæ Comitibus, & eorum origine.

RAIMVNDVS Berengarius, Comes Barcinonensis, quemadmodum supra scripsimus, ratione matrimonii, propterea quod Petronillam Ramiri regis Aragonum filiam duxit vxorē, Ramiro regi suo socero in Aragoniæ regno successit: verum tamen non regis ipse, sed Principis Aragoniæ nomen assumpsit. Sicenim Ramirus eius socer instituerat, vt Raimundus ipse Berengarius Aragoniæ

ragoniæ Princeps, & Barcinonæ Comes appellaretur: successores vero, reges Aragonum,
 & Barcinonæ Comites dicerentur. Cuius institutum semper fuit obseruatum, & nostris
 quoque temporibus rex Ferdinandus Catholicus princeps, & eius nepos Carolus Imper-
 ator & legitimus successor, qui proauos imitatur, in suis omnibus priuilegiis & diploma-
 tibus diligenter obseruant. Atqui me locus hic monet, & ordo rerum postulat, vt qui Rai-
 mundus hic Berengarius, de quo loquor, & qua ratione Barcinonæ Comes fuerit, expo-
 nam. Quæ quidem res etsi mihi longius repetenda est, eam tamē multo paucioribus ver-
 bis ac dilucidius ostendam, quam fuerit à multis aliis enarrata. Anno Christianæ salutis
 septingentesimo decimo quarto Mauris Hispaniam misere vastantibus, homo quidam
 natione Germanicus, genere nobilis, & animo fortis, cui nomen erat Otogerius Golan-
 tes, quem Pipinus Galliæ rex Guianæ prouinciæ suæ præfecerat, vbi à castro nomine Ca-
 thalo quod frequentare solebat, cognomen accepit, nouem viros Germanicæ gentis ad se
 vocat sanguine claros & virtute probatos, quibus erant nomina hæc: Napifer Montcata,
 Guillelmus Ceruera, Calcerandus Pinus, Guillelmus Raimundus Ceruello, Hugo Ma-
 taplana, Petrus Alemanus, Raimundus Anglesola, Gispertus Ribelles, Berengarius Roge-
 rius Brillus. Qui cum audissent Hispaniam Mauris crudeliter oppressam, & Christianum
 nomen iam denicere cœpisse, Christianæ religionis amore flagrantes, & laudis auidi, con-
 uocatis aliis equitibus, cum exercitu paruo, sed tamen forti, celeriter in Hispaniam vene-
 runt. Ad quos per saltus Pyrenæos venientes Christiani omnes qui supererant & in fide
 permanerant, statim sese contulerunt. His ad societatem admissis Otogerius Dux electus
 ab omnibus, exercitibus instructis contra Mauros proficiscens, breui tempore magnam
 Tarracoenis prouinciæ partem pulsus & occisis hostibus adeptus est, & captis multis
 oppidis, Ampuriarum ciuitatem quam Mauri possidebant, obsidione premens, aduersa
 valetudine correptus è vita discessit: qui tamen cum primum morbo decubuit, conuoca-
 tis nouem commilitonibus, quos secum duxerat, instituit vt sibi Napifer Montecatinus,
 vnus ex nouem quos ante nominauimus, in ducis locum succederet. Quod cunctis assen-
 tientibus factum est. Cæterum Napifer Otogerio mortuo, de Maurorum aduentu qui
 copias innumerabiles ducebant, cōmonitus, ex Ampuriarum obsidione discedens, cum
 suis copiis exiguis ad Ceritanæ loca tuta & Pyrenæos montes se recepit, vbi pueros, vxo-
 res, & impedimenta reliquerat. Hic pro temporis conditione suas copias diutius conti-
 nuit. Interim vero Carolus Magnus Imperator, & summus Romanæ sedis antistes, cum
 maxima hominum multitudine Narbonam ciuitatem quam Mauri longa oppugnatione
 ceperant, venerunt. Ex qua vt facilius hostes eiicerent, in Hispaniam contra Mauros ma-
 gnos miserunt exercitus, in quibus erant equitū millia viginti, quibus Duces præfecerat
 Roldanū, Oliuerium, Gabuinū, Otogerium Pelū, Otogerium Normandinū, Gastoniū,
 Angelem, Arnaldum Montaluanum, & Gerardum Rosellium. His præcepit Carolus Im-
 perator, vt quacunque facerent iter, omnia igne ferroque vastarent, & Mauros omnes de-
 lerent. Hi duces cum validissimis equitibus Pyrenæos montes ingressi, Napiferi copiis
 occurrunt. Quibus recognitis vltro citroque duces & equites omnes valde gauisi fuere,
 & copiis coniunctis è montibus descendentes, acriter hostes inuadunt. Quorum pluri-
 mis interfectis, & aliis profligatis, ad Vrgelli campos magna potiti victoria peruenerunt.
 Vbi commisso prælio campestri tres Maurorum reges occiderunt, Faregam Toleti, Su-
 perim Fragæ, & Alfach Segobricensem. Quo prælio periit ex Christianis ducibus Oto-
 gerius Normandinus. Hinc cæteri victores ad Carolum Rosillionem reuersi, magnis
 fuerunt honoribus excepti. Tunc Carolus Imperator & summus Pontifex intellecta
 causa de nouem viris quos ante nominauimus, & cognita virtute mirabili, magna læ-
 titia gauisi fuerunt, adeo vt in montibus vbi tunc erant, ecclesiam statim ædificauerunt
 sub honore nominis sancti Andrea, & in ea corpus Otogerii Normandini, quem su-
 pra campestri prælio sublatum fuisse diximus, celebratis solenniter exequiis, honori-
 fice sepelierunt. Hanc ecclesiam Carolus, ne quandoque posset ab hostibus expugna-
 ri, maximis operibus vndique muniuit. Qua re perfecta Narbonam cum exercitu
 rediit, quam deuictis & expugnatis hostibus, & Magtano Narbonæ rege simul & Al-
 manzore Cordubæ potentissimo fugientibus; recuperauit, & ab hostibus liberatam
 cuidam viro nobili qui dicebatur Henricus, cum Vicecomitis titulo tradidit. Cuius
 Romanus pontifex sibi ius ecclesiæ vendicauit, quod hætenus Narbonensis habet Ar-
 chiepiscopus. Hinc rursus in Hispaniam reuersus à primo duce nouem virorum qui
 Otogerius Cathalo dicebatur, & vt quidam volunt, prouinciam Tarracoensem Ca-
 thaloniam nominauit, tametsi huius nominis ratio nobis est aliter alio loco notata,
 egitque cum summo Pontifice, vt à numero nouem virorum qui primum venerant

*Raimundus
 Berengarius
 quis fuerit.*

*Otogerius Nor-
 mandinus per-
 it.*

in Hispaniam, eamque contra Mauros tueri cœperant, in honorem nouem ordinum angelorū, in hac prouincia Tarraconensi nouem cathedrales ecclesias institueret. Cui summus Pontifex iusta petenti liberaliter omnia concessit, & sequentes ordinauit ecclesias.

De prouinciæ Tarraconensis ecclesiis cathedralibus, vna metropolitana,
& suffraganeis octo.

<i>Archiepiscopus ciuitatis Tarraconis.</i>	<i>Episcopus Dertosana ciuitatis.</i>
<i>Episcopus ciuitatis Barcinonensis.</i>	<i>Episcopus ciuitatis Elnensis.</i>
<i>Episcopus ciuitatis Vicensis.</i>	<i>Episcopus ciuitatis Rothensis, qui translatus fuit in Ilerdam.</i>
<i>Episcopus Gerundæ ciuitatis.</i>	<i>Episcopus ciuitatis Minoressæ.</i>
<i>Episcopus ciuitatis Vrgelli.</i>	

Verum enim uero non cōtentus institutis ecclesiis Imperator Carolus, qui vt Magnus nomine dicebatur, sic erat & animo splendidus, potens, & liberalis, instituit etiam a nouē uiris in eadem prouincia nouem Comites, qui Potestates vocarentur, & Vicecomites eandem, nouem nobiles, quibus adiunxit alios nouem, qui vulgo Valuassores appellantur, quorum tituli nominaque ponuntur inferius.

<i>Comes Barcinona.</i>	<i>Comes Vrgelli.</i>	<i>Comes Empuriarum.</i>
<i>Vicecomes Cardona.</i>	<i>Vicecomes Agerensis.</i>	<i>Vicecomes de Rupeberti.</i>
<i>Nobilis de Monclus.</i>	<i>Nobilis de terminis.</i>	<i>Nobilis de Cerniaco. (no.)</i>
<i>Valuassor de Boxadors.</i>	<i>Valuassor de Guimerano.</i>	<i>Valuassor de Fuxano.</i>
<i>Comes Pallariensis.</i>	<i>Comes de Ossana.</i>	<i>Comes Bisulduni.</i>
<i>Vicecomes Villamuri.</i>	<i>Vicecomes Capraria.</i>	<i>Vicecomes de Bas.</i>
<i>Nobilis de Bellera.</i>	<i>Nobilis de Scintillis.</i>	<i>Nobilis de porqueras, qui dicitur de Valuass. de Besora. (S. pau.)</i>
<i>Valuassor de Toralla.</i>	<i>Valuassor de Vilademay.</i>	
<i>Comes Cerdania.</i>	<i>Comes Rosilionis.</i>	<i>Comes Tarracona.</i>
<i>Vicecomes de Querforadat.</i>	<i>Vicecomes de Castellon.</i>	<i>Vicecomes de Scornalbon.</i>
<i>Nobilis Durz.</i>	<i>Nobilis de Caneto.</i>	<i>Nobilis de Castellet. (S. pau.)</i>
<i>Valuassor Danueig.</i>	<i>Valuassor de Munsot, qui dicitur nunc Dolms.</i>	<i>Valuassor de Medona.</i>

Illis præterea nouem uiris qui primum cum Otogero uenerant in Hispaniam, singulis dominia singula distribuit, qui nunc ii sunt quos vulgo Varones appellamus, & dominia Varonias. Quos etiam uiros Principes appellari iussit, sicut & Comites Potestates. Quibus peractis rebus, Imperator Carolus, quemadmodum supra demonstrauius, Mauris à Nauarra & Aragonia fere tota depulsis, in Galliam reuersus in humanis esse desit: qui tamen priusquam discessisset à uita, Ludouico filio qui ei successurus erat in regnis, testamento uerboque præcepit, vt quoad fieri posset, Christianæ religionis fidei non deesset, & omnia quæ statuerat de nouem uirorum dominiis, & reliquis dignitatibus in prouincia Tarraconensi cœptis conficeret, & in perpetuum confirmaret. Quam rem Ludouicus Gallix rex patre mortuo uelut & patri filius obsequens, & Christianæ religionis admodum studiosus, & libenter suscepit, & plenius adimpleuit. Nam cum post Imperatoris Caroli Magni discessum, Mauri qui uicti in Baticam prouinciam & ueriores Hispaniam se receperant, indignantes propter amissam citeriorem Hispaniam quam armis ceperant, ad noua bella contra Christianos insurrexissent, totamque fere prouinciam Tarraconensem quadriennio rursus occupassent, Ludouicus paterni consilii memor cum magnis copiis & equitibus electis in Hispaniam uenit anno nongentesimo decimo septimo, & ingressus per montes Pyrenæos, Christianos quos Maurorum reges sibi tributarios fecerant, commouit se cum magnis exercitibus adesse, eos vt à iugo seruitutis & immanitate Maurorum liberaret, in Hispaniam uenisse dicens, quos hortabatur vt simul in Mauros Christianæ religionis hostes armis acceptis confurgerent. Cuius consilio Christiani qui Maurorum sæuitiam nouerant, magno impetu impediti obsequi non potuerunt. Ludouicus nihilominus suis equitibus & diuino fretus auxilio, cohortibus instructis, à montibus Pyrenæis ad planiciem descendit. Maurorum autem reges interim Ludouici regis aduentus non ignari magnos exercitus coegerant, & Christianis obuiam ueniebāt, qui loco, ubi Ludouicus castra posuerat, propius accedentes prælio contendere cœperunt. Acriter utrinque & æquo Marte pugnatum est, diuque pugna fuit anceps, plures tamen Maurorum quam Christianorum cadebant. Erat Maurorum peditum maxima multitudo, &

do, & quæ numero Christianos pedites excedebat, Christianorum vero maior erat equitatus. Quare Maurorum primum profligatis equitibus, eorū etiam pedites deficere cœperunt. Demum iam victi Mauri terga verterunt, quorum fugientium magnus numerus concidit. Nam cum ad silvas & aspera loca cōfugissent, in Christianos qui in auxiliū Ludouici Regis veniebant, inciderunt, & eorum præter occisos plures quoque capti fuere. Ludouicus, hoc prælio gesto, in quo præcipuos Mauros occidit, & aliorum vires perfregit, magna potitus victoria, breui spacio temporis ex tota prouincia Tarraconēsi Mauros expulit, & patris omnia iustā perfecit. Christianis autem qui moniti vt aduersus hostes insurgerent & propter metum obsequi noluerunt, idem stipendii nomen imposuit, quod Maurorum principibus antea pendere consueuerant. quod tributum hoc etiam tempore quisque suo domino quotānis persoluit. Qui populi vectigalibus obnoxii sunt, quos modo vulgus Remensanos appellat. Cæterum Rex Ludouicus Comitibus, dominiis, & reliquis dignitatibus & titulis, vt pater ei præceperat, instituit, Barcinonæ sibi Comitatum retinuit, atque se vnum fecit ex nouē Comitibus qui cæteris in honore & principatu præesset, & Barcinonæ Comitatus suo nomine virum quendam præfecit genere nobilem, & in re militari præclarum, nomine Griffæum, vel (vt alii volunt) Goffredum, qui natus fuerat in castro cognomento Arria, prouinciæ confluentis Ceritanæ coniunctæ. Cui præcepit, & etiam cæteris qui Barcinonæ gubernationi præfuturi essent, vt armis & insignibus Otogerii Golantis vterentur, quæ sunt in aureo campo purpurei baculi quatuor, mediis & extremi crocei vel aurei.

De Griffæo Barcinonensis Comitatus præfecto nomine Ludouici Gallie Regis.

POST Ludouici Regis discessum, Griffæus Barcinonæ principatum nō minori iustitia quam fide gubernauit. Verum enimvero virtus eius & honor quo maior erat, eo minus inuidia caruit. Nam vir quidam nomine Salamō, vnus ex Gallie magnatibus gubernationem Barcinonæ principatus affectans, eum falsis delationibus & insidiis in Ludouici Regis odium adauxit. Ad quem Ludouicus Rex Salamōnis indignis sermonibus persuasus, legatos misit, quibus eum ad se venire iubebat in Galliam. Legatis autem præcepit, vt Narbonam cum venissent, suas ad eum literas mitterent. Nam Rex ad eum scribebat, vt suis literis acceptis ad legatos Narbonā statim veniret. Quapropter legati Narbonam profecti Regis literas & nuncios ad eum miserunt. Quas vbi Griffæus accepit, & Regis voluntatem cognouit, ad legatos Narbonam se contulit, quo etiam secum filium quem habebat pulcherrimum, sed admodum paruulum, duxit. Hic vbi cū legatis multa contulit, eques quidam ex his qui cum legatis venerāt, orta verborum contentione, sicut fieri solet, Griffæi barbam manibus inualit, quem stricto pugione statim Griffæus occidit. Quapropter legati Griffæum captum cum filio simul ad Regem ducere statuerunt. Qui per Galliam proficiscentes, cum Podio vbi tunc erat rex Ludouicus, appropinquassent, legatorum comites de Griffæo colloquentes primum certare verbis, & deinde manibus & armis cœperunt. Quo certamine siue ficto, siue vero, solus fuit Griffæus occisus. Quem cum sepelissent, legati cum filio eius capto ad Regem venerunt, cui rem ordine narrauerunt. Rex autē Griffæi mortē molestissime tulit, & eius filium dedi alendū Comiti Flandriarum, cui diligenter & honorifice commendauit. Qui Comes, quod Griffæi fuerat amicissimus, puerum quidem & libenter suscepit, & diligenter educauit. De quo puero dicemus inferius.

Virtuti Comes inuidia.

De Griffæo cognomento Pilo, cui rex Ludouicus Barcinonæ principatus liberam possessionem & omnia proprietatis iura renunciauit, Comite primo.

NON, vt paulo superius pollicitus sum, de Griffæo dicam, quem Flandriarū Comes, vt antea dictum est, Ludouici Regis commendatione nutriendum suscepit. Hic Comitis educatus & adultus, eius filie mutuo captus amore, cū diutius, ne principes à quibus tanquam filius nutritus fuerat, offenderet, vrgenti & placito amanti repugnasset, puella tandem Veneris consuetudine telis, concubuit. Quæ res omnes diu latuit, donec mater puellam grauidam esse cognouit. Cui filia cū crimen iam manifestum negare non potuisset, occultos amores patefecit, quibus virtutis causa ne parentes doloribus afficeret, diu restiterat, se demum amanti magno conuictā succubuisse: nec Griffæum matris in culpa esse dicebat, qui multo fortius amanti repugnauerat. His verbis commota mater filie pepercit, & accitum Griffæum pie monet & rogat, ne Flandriarum Comiti causa doloris esse velit, hortatur vt ab eo defloratam puellam & grauidam, vxorem ducat. Griffæus vero placitam & optatam puellam, pulchram & generosam non recusat, sed conti-

Griffæus Flandriarū Comitis filiam ducit & vxorem.

nuo dat fidem vxorem sibi fore puellam Flandriarum Comitum filiam. Hac re sic acta, deinde Flandriarum Comitum vxor Griffei iam focrus, magnæ prudentiæ mulier, Griffium mendici peregrinantis habitu induit, & cum eo duas mulierculas admodum vetulas, & simul in Hispaniam & Barcinonâ ciuitatem misit, vbi Griffei mater & cognati complures erant. Griffius itaque cum vetulis in Hispaniam profectus, Barcinonam pertuenit. Quotum, nescio quò fato, Salamon ex Ceritania, vbi fuerat diutius commoratus, venerat. Ingressus ciuitatem Griffius clam noctu matrem adiit. Quæ vbi filium recognouit, affecta magno gaudio cognatos omnes ad se vocauit, quibus filium ostendit, & quid facturus venerit, filius declarauit. Qui consilium probantes Griffium magis hortantur, vt mortem patris vlciscatur. Postero die per urbem Salamon equitabat incautus. De quo Griffius admonitus ascendit equum, & occulto gladio succinctus ei obuius exit. Quem conspectum perstricto gladio grauiter percuciens, ex equo deiecit & occidit. Qui cum se Griffei Barcinonæ principatus præfecti filium esse dixisset, ab omnibus collaudatus est, & Barcinonæ princeps appellatus, ac summis honoribus affectus. Qui sponsam & datam fidei non immemor, ad Flandriarum comitem & eius vxorẽ legatos misit, vt ei filiam mitterent, quam parentes non inuitam & multis comitatam nobilibus miserunt, & Griffius honorificentissime recepit, cum qua primum Christianorum more solenniter nuptias confecit, & deinde magnos ludos & spectacula varii generis celebrauit. Flandriarum vero Comes interea Griffei focer vbi de filia suâ magnis honoribus intellexit, ad Ludouicum Regem se contulit, cui de filia matrimonio cum Griffio, & quæcunque Griffius egerat, omnia narrauit, eumq; deprecatur, vt si Griffius Comitem Salamonem occiderat, non magnopere miraretur, propterea quod Salamon patrem eius occiderat. Rex autem Ludouicus Griffei virtute perspecta, & Salamoni necis cognita causa, Griffio, supplicante focero, non modo pepercit, sed etiam Barcinonæ principatus gubernationem detulit, & ad vitam confirmauit. Hac de re Griffius certior factus à focero, ad Ludouicum regem venit in Galliam ei gratias acturus. Cuius aduentus animusq; regi certe gratissimus fuit. Caterum Griffio diutius apud Regem in Gallia commorante, Mauri rursus ad occupandum Tarraconensem prouinciam consurgunt. Quod vbi Griffius intellexit, à Rege Ludouico iustum petiuit auxilium, quo aduersus Mauros prouinciam tueri posset. Cui Ludouicus respondit, sibi molestissimum esse, quod Mauri quos à principatu suo procul fugauerat, iterum bella mouerent, propterea quod ei tunc subuenire & opem ferre minus posset, atque Griffium vehemeter hortatus est, vt in Hispaniam rediret, & quoad posset prouinciam defenderet. Griffius autem cû Regem Ludouicum Barcinonæ principatum iam parui facere cognouisset, foceris sequutus consilium, regi supplicauit, vt quoniam solus & propriis viribus aduersus Mauros prouinciã defensurus esset, & onus supra vires susciperet, ei Barcinonæ principatus possessionẽ, proprietatis & omnia iura renunciaret. Cui rex liberaliter omnia concessit, & quicquid ipse rex in Barcinonæ, Ruffinonis quam Rossilionem prouinciam nunc appellant, & Ceritanie principatu iuris habebat, Griffio totum & integrum dedit & liberalissima donatione renunciavit, & priuilegio patentissimo confirmauit, anno nongentesimo septuagesimo quinto. Griffius hic igitur primus hac donatione Comes Barcinonæ principatus, anno prædicto cum suis & eius foceris copiis & equitibus ex Gallia Barcinonam venit. Hic omnibus totius principatus conuocatis vndique nobilibus, cum magnis exercitibus Mauris occurrit. Quos cum sæpe prælio vicisset, omnes demũ paucis annis ab omnibus suæ prouinciæ finibus expulit, atque victor insignis & legitime triumphans Barcinonem reuersus, in honorem virginis Dei genitricis, & suæ victoriæ memoriam, Rumpulli monasterium cû magnis redditibus ædificauit, in quo sibi sepulturam fecit. Qui ex vxore Flandriarum Comitum filia, de qua supra scripsimus, filios habuit quatuor, Rolfeum quem mater ante nuptias in domo parentum peperit. Sed hic Rumpulli monasterii religionẽ ingressus, ibi vitam peregit. Post hunc Griffium genuit, qui non sine veneni suspitione peremptus est, & fuit in prædicto monasterio sepultus. Tertio loco Mirõ natus est, qui in Barcinonæ, Ruffinonis, & Ceritanie principatibus legitimis hæredibus vacuis, Griffio patri successit. Postremo natus est Suerius, qui fuit Vrgelli Comes. Nam Hermengando Comite mortuo sine filiis, Vrgelli principatus ad Griffium iure deuenerat. Obiit autem Griffius anno nongentesimo nonagesimo secundo, & in monasterio Rumpulli iacet, in sepulchro quod (vt supra dictum est) ipse sibi præfecerat.

Griffio Barcinonæ principatus delatus à Ludouico rege.

Griffi obiit.

De Mirone Griffei filio, Comite secundo.

GRIFFEO Miron filius successit, qui cessantibus bellis, annos decem & nouẽ principatum tranquillum quietuq; continua pace gubernauit. Qui filios tres suscepit, Xifreum

freum quem sibi successorem reliquit, Oliuanum qui fuit Comes Bisulduni & Ceritanie, tertium reliquit filium Mironem, qui fuit Gerundæ ciuitatis Comes & Episcopus. Cæterum Miron hic moriēs quatenus filios admodum paruulos relinquebat, eorum tutorem Sunerium fratrem & principatus gubernatorem instituit.

De Xiffreo Mironis filio, Comite tertio.

XIFFREVS igitur post Mironis patris obitum sub patruo Sunerio tutore permanfit annos circiter viginti. Sic enim pater eius Miron testamēto scriptum reliquerat. Annos vero pupillares egressus à Sunerio patruo restitutam principatus administrationem suscepit, in qua vixit annos decem & nouem. Moriens autem sine liberis principatum reliquit hæreditario iure Borello Sunerii filio, suo fratri patrueli, propterea quod Oliuanus frater eius ad gubernandum minus erat idoneus, linguæ balbutientis impedimento. non enim vocem poterat emittere, nisi prius terram manibus effodisset: vnde Capella fuit appellatus, quod hoc capræ facere solent. Habuit autem Sunerius filios duos, Borellū maiorem natu qui patri successit in Vrgelli Comitatu, & Hermengandū qui fuit Vrgelli præsul, vbi semper adeo sancte & religiose vixit, vt non immerito in sanctorum numerum relatus fuerit.

De Borello qui Xiffreo fratri patrueli successit, Comite quarto.

HIVS Borelli temporibus vndiq; Mauri magnis exercitibus comparatis, Barcinonæ principatus Christianos populos acriter inuaserunt, quibus cum paruis copiis ex tempore coactis Borellus occurrit, & in cæpo qui est apud castellum Monticatinum, & Matabouem vulgo dicitur, prælio victus, & equitibus quingentis amissis, fugiens Barcinonem reuersus est: quam, Mauri Borellum Comitem subsequuti, acriter oppugnare cœperunt, & omnia equitum capita quos in prælio trucidauerāt, ballistis imposita proiecerunt in urbem, vt magis eos qui muros ciuitatis & portas defendebant, deterrerent. Quæ quidem capita pie collecta, Comes Borellus honorifice sepeliuit in cœmeterio martyrum, quod est in ecclesia sancti Iusti. Cæterum Mauris acriter oppugnantibus, Borellus cū se defendere non potuisset, ciuitate relicta discedere coactus est, & cum paucis equitibus in montes apud Minorellam ciuitatem se recepit. Huc Comites, Vicecomites, nobiles & equites omnes accitos, quid agendum foret amissa ciuitate, consuluit. Hi primum legatos ad regem Gallorum & ad summum Pontificem statim mittendos esse dixerunt, imploraturus auxilium: deinde legatis iam Romam & in Galliam missis, vt Borellus Comes publicis præconiis denunciaret ac polliceretur militarem dignitatem & ordinis equestris titulos & honores omnibus qui cum armis & equis ad eum venirent, aduersus Mauros Christiani nominis hostes, Barcinonæ principatum defensuri. Quod confestim Comes effecit, & quod præconio pollicebatur, cuique cum armis & equo ad se venienti priuilegium militaris & dignitatis & omnes immunitates concessit. Hoc præconio diulgato, per paucis diebus, præter nobiles & equites qui iam militaribus priuilegiis & honoribus gaudebant, alii quoque numero circiter mille conuenerunt, equis & armis præferoces. Quos Borellus honorifice suscepit, & quoniam paratos se ad bellum gerendum contra Mauros venisse dixerunt, promissis honoribus insigniuit & Paratos cognominauit. Quorum genus adhuc & domus de Parata, quæ nunc Peralta dicitur, nomen habet. Cum his igitur Borellus Comes & aliis equitibus Mauros omnes à Barcinona totaque prouincia Tarracoenſi breui tempore submouit, vbi reliquum vitæ suæ tempus tranquillissime vixit, & finem Maurorum bellis imposuit. Ex vxore filios duos progenuit, Raimundū Borellum quem sibi successorem reliquit, & Hermengandum Vrgelli Comitem.

De Raimundo Borello, Comite quinto.

RAIMVNDVS Borellus principatus imperio suscepto, vocatus ab Alphonſo Castellæ Rege contra Mauros in vltiorem Hispaniam, quam, vt alibi demōstrauimus, à Romanis olim castellorū præfectis Castellam vocant, libenter profectus est, vtpote qui Maurorum vires frangere nomenque delere vehementer optabat. Quem Castellam versus ad Alphonſum Regem cum exercitu proficiscentem, præter omnes fere Tarracoenſis prouinciæ proceres & equites, Hermengandus etiam Comes Vrgelli & frater eius Hugo Comes Ampuriarū, Gastonius Moticatinus, Dalmatius Vicecomes Rocabertinus, Bernardus Comes Bisulduni, Higuetus Vicecomes Basensis, & præfules Aufoniæ, Vicensis, Gerundæ, & Barcinonensis cum magnis copiis comitati fuere, qui iuxta Cordubam cum Alphonſo Rege qui magnos etiam ductabat exercitus, sese cōiunxerunt. Vbi cū Mauris

prælio commisso strenue pugnaverunt, & victis hostibus post aliquot dies Comes Raimundus Barcinonem rediit cum omnibus equitibus suis, præter Hermengadum Comitem Vrgelli, qui prælium primus ingressus, à Mauris multis confossus vulneribus cecidit. Quo mortuo successores eius à Corduba cognominati fuere, propterea quod periit prælio quod gestum fuit apud Cordubam. Raimundus vero victor Maurorum Barcinonem reuersus, vixit annos septemdecim, qui discessit à vita anno millesimo septimo, superstitè successore filio Berengario.

De Berengario Comite sexto.

BERENGARIUS Raimundi filius, post mortem patris Barcinonæ principatus administratione suscepta, militarem dignitatem cæterasque virtutes quæ principibus sunt maxime necessariae, minus exercuit. Siquidem corporis seruitiis & ignauiae deditus, animi munera bonaque contempsit. Ideoque Maurorum vires & insidias temere despiciens, & in gubernatione sui principatus incautus, partem magnam prouinciæ Tarracônensis amisit. Hanc tamen, vt paulo post demonstrabimus, eius filius Raimundus Berengarius cognomento Vetus per arma recuperauit. Habuit autem præter Raimundum Vetus filios duos, Guillerum Berengarium Minorellæ Comitem, & Sactium qui etiam fuit Minorellæ Comes post obitum fratris, & Prior monasterii sancti Benedicti Bagenfis.

De Raimundo Berengario cognomento Vetus, Comite septimo.

MULTA cælo sunt & syderibus adscribenda, multa quoque moribus educantium pueros. Nam si bonus pater filium gignit improbum, vel si patre improbo bonus oritur filius, id quidem mihi videtur, vel fati nonnunquam, vel nutricibus imputandum. Hoc mihi nunc in mentem venit ex Berengario, de quo supra locutus sum, qui natus optimo patre degenerauit, & idem Raimundum Berengarium filium genuit excellentem, qui, vt supra memorauimus, militari virtute præclarus non solum partem Barcinonæ principatus à Mauris propter ignauiam patris occupatam recuperauit, sed etiã Maurorum Reges duodecim campestri prælio victos sibi tributarios fecit: qui demum multas & magnas de Mauris victorias consequutus, multis equitibus quorum viribus & auxiliis usus fuerat, magna munera multaque oppida, dum viuerent, assignauit. Vxoribus habuit duas, ex altera genuit duos filios, Petrum Raimundum, & Berengarium Raimundum, ex altera Raimundum Berengarium: quorum Petrus Raimundus natu maior veneno periit, vt aiunt, à nouerca dato, Raimundus vero Berengarius eius fuit hæres. Obiit Barcinonæ, vbi iacet in sede ciuitatis, cuius quidem sedis & ecclesiæ cathedralis author ipse fuerat, & sibi sepulchrum condidit prope ianuam sacrarii.

De Raimundo Berengario Barcinonæ Comite octauo, qui Caput stupæ fuit appellatus.

FERT hic Raimundus Berengarius multis & corporis & animi muneribus excellens, & in primis in militaribus rebus belloque gerendo fortitudine strenuus, moribus & humanitate cunctis benignus, in Dei cultu & Christiana religione feruens & pius, liberalitate largaque munificentia magnanimus, vita in omni genere probus & consuetudine facilis: statura præterea corporis magnus, facie pulcher, aspectu iocundus, cui erat flaua densaque cæsaribus, vnde Caput stupæ nomen habuit. Cuius magnis & innumeris virtutibus inuidens frater eius Berengarius, & principatus cupiditate commotus, occultas molitus insidias, cum Gerundam versus ex Barcinona incaute proficiscentem crudeliter occidit. Cuius mortem totius principatus populi maxime lugentes & nobiles omnes vlcisci cupientes, in fratricidam qui principatum occupare conabatur, arma ceperunt. Quod animaduertens Berengarius fraterno sanguine pollutus, magno metu perterritus mutus est ilico factus, ac solus fugiens & tanti criminis pertæsus errorem, & iam pœnitentia ductus, in pœnam peccati sponte Hierosolymam profectus est, vnde corpore animoque defesso reuertens in itinere defecit. Cæterum Raimundus Comes antequam occideretur, assumpto principatu duxerat uxorem Roberti Guiscardi Messanæ & Apuliæ ducis filiam, ex qua filium progenuerat Raimundum Berengarium, qui post necem patris in Comitatu Barcinonæ successit anno millesimo octogesimo secundo. Cuius mater orbata marito monasteria duo condidit, alterum ordinis sancti Bernardi in valle Mariæ, qui locus est in Caprariæ vicecomitatu, & alterum ordinis sancti Benedicti iuxta ciuitatem Gerundam, quod sancti Danielis appellatur, in quo diutius persancte vixit vitamque finiuit. Huius comitis tempore fuit Vrgelli Comes Hermengandus vulgo Gerbus cognominatus, homo strenuus in armis, qui res præclaras gessit,

*Berengarius
degener pater
Raimundum
Berengarium
filium genuit.*

*Eiusdem proles,
obitus.*

*Raimundi
Berengarii
virtutes.*

*Berengarius
fratricida.*

lit, & Belagurium multaue oppida deuictis Mauris recuperavit.

De Raimundo Berengario nono Barcinonæ Comite.

RAIMVNDVS vero Berengarius patri non in principatu regnoq; solum, verumetiam in magnis & multis virtutibus legitime successit. Fuit enim virtutum omnium splendore præclarus, & præcipuè in armorum certaminibus, quippe qui monitus de Imperatricis Alemanix periculo, quam à duobus Alemanix viris potentissimis atque fortissimis adulterii accusatam Imperator morti destinauerat, nisi quis eam intra annum duello liberaret, vno viro sui principatus nomine Rochabuma Domicello comitatus, ad Imperatoris curiam clam profectus est. Hic omnibus ignotus, sancti Francisci habitu indutus, ad Imperatricem à multis in quadam turri diligenter custoditam, quasi patrinus & confessione eius auditorus accessit. Cuius confessione prudenter audita, cum eam sine crimine falsoque accusatam fuisse cognouisset, illi quis esset aperuit, & quo consilio venisset ostendit, vt eam scilicet indigne delatam apud Imperatorem, Deo iuuante, liberaret. Aqua prius impetrauit, vt eum per triduum post certamen & duellum cõfectum nemini detegeret: quod Imperatrix illi libenter promisit, & iureiurando confirmauit, & ingentes gratias egit. Cæterum Comes Raimundus die certaminis Rochabumam Domicellum socium quem secum duxerat, cum altero de duobus Imperatricis accusatoribus certaturum, non inuenit. Ideoque campum ad pugnam constitutum solus ingressus Imperatori supplicauit, vt cum altero primum confligeret, & deinde si victor esset, cum altero congrediretur. Hac re impetrata ab Imperatore, certamen ingressus cum altero qui fortior habebatur, eum multis ictibus percussum fortiter occidit. Alter autem cum hoc vidisset, metu deterritus experiri cum victore fortunæ casus in armis non audens, sine pugna iam victus manus dedit. Tum lætitia plenus Imperator Raimundum Comitem iam victorem è campo deduxit, & ad hospitium eius quod erat in ingressu ciuitatis, comitatus, & amplissimis collaudatum verbis honorifice reliquit. Comes autem qui cognosci nolebat, prima nocte discedens, magnis & continuis itineribus Barcinonam paucis diebus reuersus est. Imperator vero postero die victorem Comitem cognoscere cupiens, & plenius cõmendatum magnis muneribus prosequi, regalibus paratis conuiuus eum simul & Imperatricem ad se vocari honorifice iussit, multis missis nobilibus. Qui cum ad hospitium Comitis venissent, & eum discessisse nunciatum esset, ad Imperatorem redeuntes, ab hospitiis noctis hora fere secunda discessisse victorem, retulerunt. Imperatrix autem cum venisset, ab Imperatore, quisnam fuisset eius defensor, & vbi reperiri posset, interrogata: vbi esset sese nescire respondit, verum qui fuisset cognouisse, sed nisi post biduum propter fidem & iusurandum quod illi præstiterat, non posse dicere. Biduo igitur assumpto, suæ salutis & honoris Imperatrix autorem coram multis magnatibus Imperatori declarauit. Quod cum Imperator audisset, ingentem hominis virtutem vehementer admiratus, eum per totam ciuitatem, perque omnes vias & exitus missis quamplurimis equitibus perquiri iussit. Quo peruestigato diligenter & nusquam reperto, magis Imperator eum videndi desiderio commotus, Imperatrix, inquit, vxor charissima, nulla nos vnquam mensa, nullus nos vnquam thorus coniunget, nisi prius Raimundum Berengarium Barcinonæ Comitem videro. Tuum est igitur eum diligenter querere & ad nos inuentum adducere, qui te non sine magnis laboribus & vitæ periculis aduenit, & ab ignominiosa morte liberauit. Non enim quiescere potero, nisi talem virum cognoscam, & quoad potero eius virtuti quæ mirabilis est, satisfaciam.

De aduentu Imperatricis in Hispaniam.

QVAPROPTER Imperatrix huic Imperatoris voluntati quæ ratione virtuteque movebatur, obsequi cupiens, quatuor Cardinalibus cum suis omnibus Episcopis & familiaribus & trecentis equitibus comitata, Raimundum Berengarium Barcinonæ Comitem querere statuit, rebusque necessariis ad profectiõem comparatis ab Imperatore discedens, quadraginta diebus in Hispaniam peruenit. Quæ cum saltus Pyrenæos pertransisset, & eius aduentus Barcinonæ Comiti Raimundo nunciaretur, statim nobiles omnes totius principatus Comes Raimundus conuocauit, ac cibariis & rebus ad præsentem vsum necessariis omnium generum conquisitis & comportatis, ex Barcinonæ ciuitatis portis vsque ad Moncatæ castellum, quo ventura erat Imperatrix cum maxima hominum multitudine, mēsas instruxit, & variis rebus impleuit per passuum millia circiter duodecim. Mensis cõpositis & omnibus epularū generibus refertis & oneratis, Comes cū præcipuis totius principatus mulieribus & equitibus trecentis Imperatrici apud Ge-

rundam ciuitatem peroptatus occurrit. Cui iam appropinquanti duos Cardinales Imperatrix honoris & beneuolentiæ gratia multosque nobiles obuiam misit. Comes autem Raimundus ad Imperatricem cum peruenisset medius inter duos Cardinales, & ex equo descendere conaretur, à multis equitibus & à Cardinalibus ipsis quos Imperatrix præmonuerat, in equo retentus est. Equitantem igitur Imperatrix excepit, & multis verbis honorifice collaudatum summis honoribus affectit. Quo cum itinere toto colloquendo, Cardinalibus & reliquis equitibus mensas, & variorum cibariorum copias, & aliarum rerum apparatus admirantibus, Barcinonam peruenit. Hic per dies quindecim ludi magnifici, variaque spectacula, & armorum ficta certamina in laudes Imperatricis & honores magnis sumptibus & apparatu mirabili celebrata fuerunt. Quibus spectaculis & ludis confectis rebusque necessariis comparatis, ad Imperatorem Raimundus Barcinonæ Comes cum Imperatrice simul profectus est. Cui munificentissimus Imperator & summis honoribus excepto multas & ingentes gratias egit, & præter plurima munera donaque preciosissima, Prouinciæ quoque Comitatum cum omnibus emolumentis, commodis, iuribus, & titulis largitus est.

De Comitibus Raimundi expeditione contra Mauros in insulam Balearem.

CVI vs Comitatus accepta possessione, Raimundus Comes permultis & magnis muneribus ornatus Barcinonam reuersus, omnibus Tarraconensis prouinciæ conuocatis equitibus, magnos exercitus Ianuensium & Pisanorum nauibus impositos in maiorem Balearium insulam quam Maioricam vocant, traiecit. Hanc enim tunc insulam Mauri possidebant, quibus deuictis & expulsis, insulanos omnes ad Christi cultum fidemque reduxit. Verum enimvero dum hic Comes diutius commoratus est, interea Mauri Barcinonam magnis copiis oppugnare cœperunt. Hinc igitur in Hispaniam reuersus Barcinonensibus auxilium implorantibus, insulam & ciuitatem Balearium quam ceperat, Pisanis & Ianuensibus commendauit, quos ad securitatem certo fœdere & iureiurando sibi socios adiunxit, & armorum suorum parte decorauit, ut scilicet sancti Georgii signis & armis quæ Barcinonæ Comitatus erant, uterentur. Ianuenses autem post Comitatus discessum cæca pecuniæ cupiditate conuicti, Mauris auri magnum pœdus offerentibus ciuitatem & insulam restituerunt. Quod indignum facinus ubi Comes Raimundus intellexit, vehementer indignatus omnibus sui principatus populis & equitibus præcepit, ut ne cum Ianuensibus vnquam pacem haberent, sed odia semper & inimicitias perpetuas exercebant. Barcinonam tamen cum venisset, contractis auxiliis Mauros ab obsidione fugauit, quorum fugientium plurimos occidit, & induciarum fœdus quod cum Regibus Ilerdæ, Dertosæ, & Valentis sibi tributariis iniuerat, dissoluit, eosque bello victos à ciuitatibus & principatu deiecit. Multa præterea gessit memoratu dignissima, quibus & fortissimi viri nomen & Christianissimi gloriam sibi comparauit.

De eius uxore & liberis.

VXOREM duxit Dulciam Gilberti prouinciæ Mediolanique Comitatus filiam, quæ duos peperit filios, Raimundum Berengarium qui mortuo patri successit, & Berengarium qui fuit Prouinciæ Comes: filiam vero genuit vnicam quæ nupsit Alphonso Regi Castellæ. Cæterum Raimundus Barcinonæ Comes post multas & magnas res magnifice sancteque gestas, Barcinonæ iam senio retardatus, diu, velut à laboribus emeritus, conqueiuit. Vbi ætate postrema moriens anno millesimo centesimo tricesimo primo, Hospitalis Hierosolymitani ordinis in domo pauperum sibi habitus induit, quibus eius corpus inuolutum iacet in monasterio Rupulli.

Raimundi Comitatus Barcinonensis.

Sepulchrum eiusdem.

LVCII MARINEI SICVLI LI DE REBUS HISPANIÆ LIBER X.

De Raimundo Berengario Barcinonæ Comite decimo, qui cum Petronilla Ramiri Regis filia fuit Aragonia princeps, & vtriusque principatus unione.

D Raimundum iam nunc Berengarium redeo, de quo cum supra scribere cœpisssem, me maiores & antecessores eius ab incepto diuertere fecerunt. De quibus quoniam quæ necessaria erant, omnia dixisse videor, reuertor vnde digressus sum. Raimundus itaque Berengarius, ut ante diximus, Petronillam Ramiri monachi Regis Aragonum filiam duxit uxorem, ex qua filios

filios duos procreauit, Alphonsum cui regnum Aragonum & Barcinonæ Comitatum reliquit, & Sanctium qui fuit Ruffinonis & Ceritanæ Comes. Filias habuit totidem, Dulciam quæ nupsit Regi Portugalliæ, & alteram quæ fuit vxor Hermengandi Comitæ Vrgelli. Fuit hic Raimundus Barcinonæ Comes & Aragoniæ princeps multis & magnis virtutibus excellentissimus. Siquidem prudentia singulari, fortitudine, munificentiâ, modestia, humanitate, iustitia, cæterisque præstantissimis animi virtutibus, omnes sui temporis principes excelluit. Fuit etiam corporis dotibus admodum fœlix, forma pulcherrimus, & omnium membrorû singulari præstantia iuuante natura mirifice compositus. In bello vero gerendo fortis, & cautus, & laboris patientissimus. Nam ad Alphonsum Castellæ Regem sororium suum contra Mauros cum exercitu profectus, post multa prælia quæ fortissime gessit, & hostes acriter oppressit, demum Almeriam ciuitatem obsedit, & continuis oppugnationibus captam prudenter euertit, propterea quod Mauris ex Africa in Hispaniam traicientibus hospitium præbebat.

De reditu eius ad Barcinonam.

HINC cum exercitu victore Barcinonam reuersus anno millesimo centesimo quadragesimo octauo, non diutius conquieuit. Siquidem anno sequenti nobilibus Barcinonæ principatus adiuuantibus, Dertosam ciuitatem quam Mauri rursus occupauerant, obsedit, & paucis diebus expugnatam cepit, multis hostibus occisis & aliis captis. Hac victoria valde lætatus, Barcinonæ ciuibus aurei torquis vsus & alia corporis ornamenta concessit, & Guillermo Raimundo Monticatino, Petroque cognomento Same-nato, qui duo primi contra Maurorum propugnationem acerrimam castellum ciuitatis quod erat armis & aliis rebus præmunitum, ingressi fuere, duas capti castelli partes diuisit, tertiamque partem sibi retinuit. Post autem captam Dertosam cum victricibus copiis Ilerdam profectus est, in cuius obsidione Guillerum Raimundum Monticatinum & alios legatos à rege Ramiro de Petronillæ matrimonio missos, comiter ac lætanter excepit. Nam quanquam viso Guillermo Raimundo Monticatino qui Tarraconis Archiepiscopum nuper occiderat, & à principatus Barcinonæ finibus exulabat, magna animi perturbatione repente commotus est, vbi tamen eius aduentus causam cognouit, eum libenter audiuit. Cui non solum de morte præsulis impunitatem facile concessit, sed etiam à Romano Pontifice veniam & absolutionem procurauit, & mox Mequinentiâ & alia dedit oppida cum iure proprietatis & in perpetuum. Et Ilerda ciuitate capta cum legatis expetitur matrimonium confecit. Quod quidam non apud Ilerdam, sed Barcinonæ confectum fuisse scripsere, sed hoc nihil refert. Hanc igitur Barcinonæ principatus & Aragoniæ regni cõiunctionem factam, nostris temporibus aliis auctam regnis aditis, Dei benignitate & virtute Ferdinandi regis & Caroli nepotis eius, ampliorem fœlicioremq; fore speramus.

De conditionibus ab eo cum legatis Regis Ramiri constitutis, & insignibus armorum.

40 VBI vero conuentum de coniugio fuit, legati conditiones quas à Ramiro rege præmonitauerant, petiuere: primum vt Raimundus, quemadmodum supra visum est, non rex Aragoniæ, sed princeps diceretur: deinde vt Aragoniæ nomen Barcinonæ nomini præponeretur, hoc modo & ordine sequenti, *Raimundus Dei gratia Princeps Aragoniæ & Comes Barcinonæ*: tertia conditio fuit, vt in præliis gerendis eius vexillifer & primipilus ex Aragonibus esset. Quæ omnia Comes Raimundus facile concessit, & iureiurando ac instrumento confirmauit, & à successoribus vsque ad hoc tempus obseruatur. Item statuerunt, vt in prælio semper diui Georgii nomen inuocaretur, & quibus armorum signis ipsi Raimundo & successoribus esset vtendum declararunt, vt scilicet galea & arma capitis essent Aragoniæ, quæ sunt, vt ante diximus, liuidi coloris cum cruce candida, cruci sancti Ioannis Hierosolymitani persimili: vestis vero, clypeus, & equi phaleræ rubri coloris & crocei, quæ sunt arma Barcinonæ Comitatus. Mox etiam sua signa Raimundus Aragoniæ magnatibus & populis petentibus dedit, & arma sancti Georgii quæ Barcinonæ principatus erant, & Maurorum Regum capita quatuor, & crucem rubrâ in medio positam, cuius virtute Mauros vicerat, & eorum Reges occiderat. Vbi enim Petronillam duxit vxorem, Dertosam, Fragam, Mequinentiam, & Mirabetum cepit, eorum Regibus occisis, quorum capita cum signo crucis in suis armis gestare consuevit, vt & crucis gloriam virtutemque, & Maurorum confusionem denotaret.

De Mauris ab eo victis & pulsis, & multis adificatis ecclesiis.

CÆTERTVM Raimundus confectis nuptiis cum Petronilla Ramiri Regis filia, regnisque coniunctis maiores vires & potentiam nactus, Mauros Barcinonæ principatus & Aragoniæ regni finibus exterminauit, & trecentas adificauit ecclesias. Fuit enim princeps Christianissimus, & in rebus quæ diuinum cultum fidemque catholicam videbantur augere, tam liberalis, quam feruens & pius. Ecclesias siquidem non adificauit solum, sed etiam magnis redditibus excoluit, & sacerdotibus moribus & vita probatis commisit. Cæsaraugustanæ verò ecclesiæ, præter alios redditus, Albalatum quoque oppidum celebre donauit.

De vltione mortis fratris eius, & tempore atque loco suæ mortis.

DEINDE cum Berengarium fratrem suum Prouinciæ Comitem crudeliter à suis populis occisum cognouisset, in Prouinciam cum exercitu profectus, in necis eius vltionem Arletum ciuitatem & alia complura oppida castellaque deleuit. Hinc in Hispaniam reuersus, Aragoniæ regnum & Barcinonæ Comitatum non minori prudentia quam fortitudine gubernauit. Obiit, vt quidam scripserunt, apud ciuitatem Ianuam, in Burgo qui dicitur Sandanna, Idibus Augusti, anno millesimo centesimo sexagesimo secundo, cuius corpus in monasterium Rupulli delatum, fuit honorifice sepultum.

De Alphonsorege Aragonum sexto & Barcinona Comite.

ALPHONSVS hic vnitis Aragoniæ & Barcinonæ principatibus primus Aragonum Rex & Barcinonæ Comes fuit appellatus. Edidit opera multa præclara non solum viri fortis, sed etiam liberalis & Christi cultus amanti. Condidit ciuitatem Turolium & Ruffinonis, quam nunc, vt supra diximus, Ruffilionem vocant, & Pallaris Comitatus vniuit. Cum Rege Castellæ diuturna bella magna que gessit, in quibus victoriam consequutus ad suos reuersus principatus, Populeti monasterium adificauit, in quo sibi sepulturam elegit, & ecclesiæ magnos redditus instituit in perpetuum. Adificauit & alias sanctorum ædes & monasteria multa, & aliis in locis, & etiam Barcinonæ.

Populeti monasterium Alphonsus adificat & ecclesias donat.

De eius uxore & liberis.

Progenies Alphonsi.

VXOREM habuit Sanctiam Alphonfi Castellæ Imperatoris filiã, ex qua illi filii tres nati fuerunt, & filiæ quoque tres: quorum primus nomine Petrus in Aragonum regnum & Barcinonæ Comitatum mortuo patri successit: secundus Alphonfus qui fuit Prouinciæ Comes: tertius vero Ferdinandus primum Populeti monachus, deinde fuit abbas Montis Aragonum. Filiarum prima nomine Cõstantia, fuit vxor Regis Vngariæ, quo mortuo Federico nupsit Romanorum Imperatori: secunda Leonora fuit vxor Comitis Tolosani: tertia vero nomine Sanctia nupsit filio Comitis Tolosæ. Mortuus est Alphonfus Rex Aragonum in oppido Perpiniano, anno millesimo centesimo nonagesimo sexto, septimo Kalendas Maias, qui fuit sepultus in monasterio Populeti.

De Petro Alphonsi filio, Aragonum Rege septimo & Barcinona Comite.

ANNVM agens Petrus Alphonfi filius Rex Aragonum vigesimum, regni gubernatione suscepta, Mariam Guillelmi Mõtis Pessulani filiam, & Imperatoris Constantinopolitani neptem duxit vxorem, de qua Iacobi filii factus est pater. Fuit autem Rex in bello gerendo fortissimus. Qui cum Regi Castellanorum contra Mauros auxilium tulisset, in vltiorem Hispaniam & in Baticam prouinciam apud Idubedam ciuitatem, quæ nunc Vbeda dicitur, deuictis Mauris quorum maximus erat exercitus, insignem victoriam reportauit.

De eius profectioe Romam ad summum Pontificem, & eiusdem coronatione.

Petrus Alphonfi filius ab Innocentio III. corona panis azymi coronatus.

Diploma Pontificis in monasterio S. Ioannis à Pegna custoditum.

HINC Romam profectus ab Innocentio tertio summo Pontifice coronatus est corona panis azymi, hoc est sine fermento, in ecclesia sancti Pancratii: quin etiam impetrauit à Pontifice, vt quamuis ipse Romæ coronatus fuerit, eius tamẽ successores in perpetuum Cæsaraugustæ coronarentur à Tarraconis antistite, quemadmodum priuilegio & diplomate quod Innocentius illi concessit, continetur. Cuius exemplum in monasterio sancti Ioannis à Pegna custoditur, hoc exordio: Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei charissimo in Christo filio illustri Petro Regi Aragonum, &c.

De alijs

De aliis rebus eius quas Roma gessit.

ROMÆ dum commoratus est, cum vxore diuortium facere conatus est, sed Innocentio summo Pontifice non consentiente, cum ea vixit: quæ tamen Romæ post finitam litem Regis consequuta coniugium, paucis diebus à vita discessit, quæ sepulta iacet in ecclesia sancti Petri in sacello sanctæ Petronillæ. Renunciauit Romæ Rex etiam iura patronatus, quæ sacerdotia & beneficia, vt ante diximus, gētilitia Latine dicuntur, omnium ecclesiarum sui principatus. Cuius rei causa summus Pontifex Innocentius ei concessit, vt ipse & successores eius in pontificatu vexillum ecclesiæ ferrent cum armis Aragoniæ, quæ sunt crocei rubrique coloris. Concessit etiam vt omnes bullæ quæ à Romana curia mitterentur, essent munitæ chordula prædictorum colorum. Verum enimvero nobiles Aragonum Barcinonæque principatus omnes de renunciatione iuris patronatus, quod eis & omnibus populis principatus nocitura videbatur, vno ore reclamauerunt, seq; voluntati & renunciationi Regis de iure patronatus non assentiri publicis instructionibus testati fuere.

*Prærogatiua
Papa Petro Alfonso filio danti.*

De eius expeditione contra Simonem Comitem Montisfortis, & morte eiusdem.

SVB idem tempus cum Tolosanus Comes cum Simone Montisfortis bellum gereret, Rex Petrus Roma discedens cum exercitu contra Simonem venit, quem prælio vicit, & Gallos omnes Simonis exercitus in fugam vertit. Cæterum fugientes Gallos insecutus, & à suis qui eius cursum adæquare non poterant, remotus longeq; digressus, à fugientibus hostibus qui eum inter se quasi solum viderunt, conuersis circumuentus occisus est. Quo mortuo Simon filium quoque eius Iacobum quem commendatione patris educauerat, secum retinuit, quem sæpe repetitum ab Aragoniæ populis & magnatibus liberare noluit, propterea quod Iacobus ipse Simoni Montisfortis mortem sui patris impune remittere iureiurando nolebat. Quapropter Aragoniæ Barcinonæque principatus nobiles & omnes equites ex communi consilio legatos Eximium Cornelium, Guillelmum Ceruarium, Petrum Haonium, & templi magistrum Romam ad summum Pontificem miserunt, supplicantes vt eorum honori & Regis Iacobi capti salutis Pontifex maxime consulere. Quo iubente Simon Aragoniæ & Barcinonæ principatus populis Regem suum quem indigne post necem patris captum tenebat, liberaret, suisq; restitueret. Quod si forte Simon à Pontifice iussus facere nollet, vnus ex Aragonum legatis apud Pontificem Simoni tanquam proditori & pontificalis læsæ sanctitatis reo perduellionis diem diceret. Simon autem commonitus à duobus Cardinalibus quos ad eum Romanus antistes miserat, se nullo modo liberaturum respondit Iacobum Aragonum principem, nisi prius Iacobus ei mortem sui patris iureiurando remitteret. Hoc cum legatis nunciatum esset, vnus eorum nomine Petrus Haonius ad Simonem literas misit, quibus eum proditorem appellans ad duellum prouocabat. His literis acceptis Simon, & à Cardinalibus commonitus, Iacobum iam liberum & incolumem Cardinalibus restituit, quem illi Romam ad Pontificem & Aragoniæ legatos adduxerunt. Ille autem cum summo Pontifici gratias egisset, Romæ paucos dies commoratus cum legatis Barcinonam se contulit. Habuit præter hunc Iacobum Rex Petrus filiam quandam spuriam, nomine Costantiam, quæ nupsit Guillelmo Raimundo Monticatio, cui dedit nomine dotis Aitonam & alia oppida, anno millesimo ducentesimo duodecimo.

De Iacobo Petri filio, Aragonum Rege octauo & Comite Barcinonæ.

IACOBUS autem Petri Regis filius ob res magnifice sancteq; gestas Iacobus Rex Fortunatus & foelicis memoriæ fuit appellatus, qui (vt nonnulli volunt) genitus fuit quasi diuinitus. Nam cum pater eius multarum mulierum captus amore teneretur, à Regina Mariæ suæ coniugis quam minus adamabat, lecto concubituq; pertinacius abstinebat. Maria vero Regina quæ fuit moribus & vitâ præstantissima fœmina, prolis admodum cupida, ne moriens principatus & regna sine successoribus & legitimis hæredibus relinqueret, egit cum Regis cubiculario, vt clam pro puella quam Rex concupiuerat, ad eum adduceretur velut puella honesta satis & verecunda, quam Rex nec agnosceret, nec alloqueretur. Cum ea igitur hac conditione supposita Rex vna nocte concubuit, quæ iam grauidam factam cum mane Rex & ante diem, ne forte cognosceretur, dimitteret: Non te, inquit illa, discedam charissime coniux, nisi nos prius in lecto coniunctos aliqui viderint, quibus in posterum si, quod vehementer opto, pepererim, tecum simul in lecto cubuisse probare possim. Tum Rex quamuis delusus, latus tamen, Regina suæ coniugis

*Maria Regina
laudes.*

*Eius industria
marito probatur.*

*Eius industria
marito probatur.*

industriam plurimum commendauit, & duobus accitis nobilibus actus illius noctis publice notari seruarique iussit.

De loco & tempore natiuitatis eius, & qua ratione nominatus fuit Iacobus.

CONCEPIT igitur Regina illa nocte, quæ post nonum mensem Iacobum peperit, in Montepessulano, Kalendis Februariis, anno millesimo ceteresimo nonagesimo sexto. Quæ paritura cum primum dolores sensit, & se commisit obstetrici, multis orantibus religiosis & equitibus pro salute parturientis, filium edidit. Quo nato summa lætitia Regis & omnium nobiliū, per omnes Aragoniæ & Barcinonæ principatus populos, supplicationes & vbiq; res diuinæ celebratæ fuerunt. Infantem natum Regina statim ad ecclesiam misit, ad imaginem Mariæ virginis. Cum puero multis ecclesiam ingredientibus, sacerdotes qui matutinas horas recitabāt de infantis aduētū ignari, tunc psalmum canere cœperunt, Te Deum laudamus. Hinc ad aliā ecclesiam cum infante venerūt iidem qui eum deferebant, vbi sacerdotes etiam ipsis ingressis canere cœperunt, Benedictus dominus Deus Israel. Tum vero in aulam reuerſi cum infante, Regiæ rem narrauerunt, quæ summa lætitia affecta, cum Rex Infanti nomen eligeret, duodecim cereos albos eiusdem longitudinis, pōderis, & crassitudinis accēdi iussit apud altare sacelli, in laudem & honorem Mariæ virginis & duodecim Apostolorum, quorum singula nomina singulis cereis scripserat, voueratque vt illius Apostoli nomen imponeret, cuius cereus reliquis extinctis & cōsumptis solus diutius perdurasset. Hac igitur ratione natus infans Iacobus fuit appellatus, propterea quod cereus in quo diui Iacobi nomen scriptum fuerat, reliquos virtute superauit.

De educatione, & discriminibus & periculis in ea.

HOC igitur modo nominatus Infans cum in edibus paternis educaretur, magnum discrimen euasit. Eum quidem cognati qui regnum eius affectabant, de medio tollere conati sunt. Puero nanq; in cunis dormienti supra cubiculum eius foramen instruxerunt, in quo lapidem grandiolem posuerunt, mox in caput eius casurum. Sed cadentē lapidem Deus innocētium custos, & puerorum tutor à cunis Infantis auertit. Hac re cōperta Rex & Regina de educando custodiendoque filio diligentiorē curam adhibuerunt, quem post multas electiones demum Simoni Comiti Montisfortis cui plurimum confidebant, alendum tradiderunt.

De expeditione eius in insulas Baleares & gestis in ea.

QVI post necem patris, de qua supra late scripsimus, à Simone Comite Montisfortis Aragoniæ legatis iussu summi Pontificis restitutus Barcinonam venit, vbi diu commoratus post susceptum regnum cū multa præclare gessisset, demum cum magna classe magnoque numero nobilium totius Aragoniæ regni Barcinonæque principatus in insulas Baleares traiecit. Vbi multis præliis fortissime gestis, Maioricarum tandem ciuitatem, defessis Mauris qui propugnabant, & penitus deuictis continuis oppugnationibus, murisque perfractis ingressus est pridie Kalendas Februarias, anno millesimo ducentesimo vigesimo nono. Capta autem ciuitate ex tota insula Mauris expulsis, eorum bona mobilia militibus impartitus, cum exercitu victore in Hispaniam rediit, & Valentiam breui tempore cepit fugatis Mauris. Hinc adeptus est & Murciæ prouinciam vsque ad Carthaginē nouam. Quæ bella confecit anno millesimo ducentesimo quadagesimo primo.

De eius uxoribus & liberis.

ADOLESCENS adhuc puellam quandam adamauit nomine Tiresiam, Ioannis Bidauræ filiam, quam cum neque blanditiis vllis, neque muneribus allicere potuisset, nocte quadam in domum patris ipsius puellæ se contulit, ibique latuit. Post autē mediam noctem cunctis iam dormientibus puellæ cubiculum ingressus, ad eam tādē peruenit. Quæ eum in sui amorem flagrantem cognoscens dixit, se nullo modo cum illo rem habituram, nisi fide & iureiurando coniugium promitteret. Ille autem cum primum de coniugio recusasset, & puellæ cuncta præter nuptias pollicitus esset, eamque flectere non potuisset, amoris iā stimulis agitated, viro quōdam adhibito qui eum obseruabat, Tiresiam puellam Ioannis Bidauræ filiam sibi vxorem fore iuratus est. Optatis igitur potitus amoribus, ex Tiresia duos filios progenuit, Petrum cui dedit castrū Ayerbæ, & Iacobum quē fecit dominum castri Xericæ & multorum locorum iuxta Valentiam, à quibus locis cognominati fuerunt, & regia sumpserunt insignia quæ maternis armis circumdederunt.

derunt: quos etiam Rex in testamento legitimos filios nominauit, in clausula quadam legati eius testamenti quæ sic incipit: Item filios meos Iacobū & Petrū, quos legitime suscepimus ex domina Tiresia Ægidii de Bidaura, instituim⁹ nostros hæredes in castris & villis, quæ & quas dedimus eisdem cum charta, prout in ipsis plenius continetur. Cæterum Tiresia post hæc à Rege, vt nuptiæ & matrimonium solenniter celebrarentur, efflagitante, de Regis ipsius matrimonio cum Leonora Alphonfi Castellæ Regis filia, legatis vltro citroque missis, agi cœptum est. Et à multis Rex Iacobus persuasus, vt Alphonfi Castellæ Regis filiam potius habere vellet vxorem, quã Tiresiam Ioannis Bidauræ, legatos in Castellam misit ad matrimonium conficiendum. Quod cū intellexisset Tiresia, statim procuratores in Castellam misit, qui die quo sponsalia fierent, matrimoniū quod Rex Iacobus Tiresiæ fide, iureiurando, testibusque confirmauerat, publice denunciarent. Quam rem cum procuratores ex condicto iussuque Tiresiæ diligentissime fecissent, Rex Iacobus indignatus Tiresiam capere conatus est, eam, vt nonnulli opinantur, vt occideret. Illa vero sibi periculum metuens à Rege, paruo suorum consanguineorum comitatu clam fugiens Romam se contulit. Hinc Regi literas citatorias misit, quibus eū prouocabat ad causam pacti patrimonii coram summo Pontifice disputandam. Pontifex autē partibus auditis, cum Tiresia sine testibus (nam miles vnus qui iuriurando Regis interfuerat, à vita discesserat) matrimonium sola probare non potuisset, Iacobo Regi permisit, vt cū Leonora Castellæ Regis filia matrimonium contrahere posset. Quam Rex autoritate Pontificis vxorem duxit, ex qua filium progeniuit Alphonsum.

Tiresia periculum
imminet carce-
ræ.

De eius accusatione apud summum Pontificem.

CÆTERVM Rex Iacobus & eius vxor Leonora post confectas nuptias, & Alphonso filio iam adulto, apud Pontificem Romæ nec opinantes delati fuere, propterea quod consanguinitatis gradu coniunctissimi matrimonium contrahere sine consensu summi Pontificis non poterant. Quam ob rem legatos Rex ad Pontificem misit oratum, vt consummatum iam connubium confirmaret. Gregorius autem summus Pontifex, quoniam Rex Iacobus & Tiresiam primam coniugem deceperat, & Leonorã sibi cognatione valde proximam dolis subreptitiis vxorem duxerat, illorum matrimonium non solum confirmare noluit, sed etiam dissoluit, & in perpetuum diuortium nunciauit, Alphonso tamen filio legitimo remanente, literasque concessit quibus eum legitimum fecit. Quæ quidem literæ sunt in forma propria sigillo plumbeo Gregorii summi Pontificis munitæ. Quas si quis legere voluerit, inueniet in archiuariò regni in domo deputationis.

Litera legitimatio-
nis à Grego-
rio summo Pon-
tificis confirmata.

De discordia eius cum Alphonso filio.

VERVM eniuero factò diuortio cum Leonora coniuge iussu Pontificis, Alphonfus eius filius matris iniuriam & separationem moleste ferens, Iacobo patri qui eam sibi consanguinitate coniunctam vxorem duxerat, bellum intulit, totamque fatigauit Hispaniam, donec res inter patrem & filium, quæstioque mirabilis arbitrio regni cõmissa prouidenterque discussa finem bellis imposuit.

De vltima eius vxore & liberis.

DEINDE Rex Iacobus Alphonso filio vita defuncto, quoniã iuuenis adhuc erat, vxorem duxit Hiolesiam, quæ alio nomine dicebatur Ardeura, filiã Regis Vngariæ, quæ primum filium peperit nomine Petrum, qui patri fuit hæres in Aragoniæ regno & Valentiæ Barcinonæque principatu. Post Petrum genuit Iacobū, qui successit in regno Balearum, id est Maioricarum, & Comitatu Russinonis & Ceritanæ, ac in monte Pessulano. Tertio partu edidit Sanctium, qui fuit Toletanus Antistes, & prælium contra Mauros ingressus occubuit. Peperit etiam filias quinque, Hisabellam quæ nupsit Regi Gallorum, Violantam quæ fuit Regina Castellæ, Cõstantiam quæ fuit vxor Emanuelis fratris Regis Castellæ, Mariam quæ teneris annis obiit in Daroca ciuitate, & sepulta iacer Cæsaraugustæ in templo sancti Saluatoris. Vltimam genuit Leonoram, quæ item paruula discessit à vita, iacerque in monasterio Bonauallis in principatu Barcinonensi. Suscepit præterea Rex Iacobus ex aliis sceminis filios duos, Petrum Ferdinandum scilicet, & Ferdinandum Sanctium. Et Petro quidem dedit Ixar oppidum, à quo oppido Petrus titulū & cognomen accepit, & Regis Nauarræ filiam duxit vxorem. Cuius filii & reliqui successores armis & insignibus Aragonum, & Nauarræ cæthis & baculis vsi sunt. Ferdinando vero Sanctio dedit oppidum nomine Castrum. Huius etiam successores à Castro cognominantur, & armis vtuntur, etiam baculis cum duabus stellis.

Iacobi Regis
proles.

De eius expeditione contra Mauros Granatenses.

NON obmittam quod nunc mihi venit in mentem, Regis Iacobi magnum facinus & memorabile: quippe qui requisitus à Rege Castellæ genero suo, vt simul cum eo bellum Mauris Granatensibus inferret, velut inuitatus ad nuptias, expeditionem libentissime suscepit. Et bipartitis exercitibus Castellæ rex cum terrestribus copiis Granatâ profectus, eam multis tormentis & telis oppugnare cœpit. Iacobus vero rex Aragonum post aliquot dies cum magno pugnatorum numero ex littore Barcinonæ classem soluens, Almeriæ quam Mauri reedificauerant, applicuit, & equitibus expositis in littore, primum campos omnes & hortos igne ferroq; vastari iussit, deinde ciuitatē machinis & telis terra marique acriter oppugnat. Tormentis offensi Mauri propugnantes muros ciuitatis deserunt, Christiani summotis hostibus propius accedunt. Paucis diebus muri machinis concussi lapsam ruinamque iam significare videbantur. Quod animaduertētes Mauri cum se tueri non possent, impetratis induciis ad colloquium venerunt, Regique Christianorum si discedere vellet ab obsidione, magnum vectigal soluendum quotannis obtulerūt. Quibus rex Iacobus respondit, Hispanorum moris esse à ciuitate iam expugnata & victis hostibus primum ciuitatis portas, & deinde vectigal accipere. Itaque si prius ei portas ciuitatis attulerint, postea tributum quod offerant vltro, libenter accipiet. His verbis regis hostes magis perterriti, illi ciuitatis omnes portas à valuis conuulsas attulerunt. Portis igitur allatis de tributo conuenerūt. Cæterum cum Castellæ regis equites hoc audiuisent, inuidia commoti, propterea quod rex Iacobus quindecim dierum spacio, nec amplius, tam magnum facinus egerat, & rex Castellæ quatuor iam mensibus nihil oppugnando fecisset, suo regi persuaserunt, victoriam & honorem regis Aragonum Castellanis omnibus & eorum regi magno dedecori futurum. Quorum vocibus indignis prauisque consiliis Castellæ rex impulsus pacem cum Mauris Granatensibus & amicitiam confirmauit, & ab obsidione ciuitatis cum exercitu discessit. Quibus abeuntibus Mauri Granatenses obsidione soluti, magnum Almeriæ subsidium contestim miserunt. Quo superueniente rex Iacobus inde discedere coactus est, ne Maurorum ingenti multitudine circumuentus opprimeretur. Verum enimvero sui generi causa de pace & amicitia quam cum Mauris confirmauerat intellecta, vehementer indignatus, Carthaginensem prouinciam quæ Castellæ regis erat, cum exercitu percurrēs pene totam vastauit, & Castellæ regnum hostiliter ingressurus generoque bellum acrius quam Mauris illaturus erat, nisi cum liberis ad eum filia eius Castellæ Regina venisset, quæ patrem filiis ad pedes eius flentibus expositis mitigare vix potuit. Siquidem Rex multis filia precibus & nepotum lachrymis aut nihil aut parum cōmotus, Dionysii Portugalliæ Regis filii supplicationibus, & Petri Cæsar Augustani præfulis & aliorum nobilium consiliis persuasus, iræ quam maximam conceperat, tandem cessit, conditionibus propositis, vt idem præsul & Dionysius cæterique nobiles tanquam iudices vtriusque Regis causam cognoscerent, & totam litem componerent, pacemque confirmarent. Quorum virorum sententia fuit hæc, vt Rex Aragonum de Murtiæ regno quod armis victis Mauris acquisiuerat, ab oppido quod Castrum Gualdalcancar appellatur, possideret vsque ad Oriolam ciuitatem: partem vero reliquā Rex Castellæ, qui tamen Aragonum Regi socero suo pecunias quas in acquisitione illius prouinciæ consumpserat, persolueret teneretur. Huiusmodi sententia in aula Valētiæ ciuitatis reperitur in registris eius ad verbum perscripta.

De Iaccensi moneta ab eo confirmata, & insigni laude ciuitatis Ilerde.

MVLTI Aragoniæ nobilib. atq; populis supplicantib. Iaccēsem monetā, id est in Iacca ciuitate percussam, iureiurando confirmauit, vt neque aliis signis imprimi posset. Quæ quidem moneta Iaccæ percussa fuit anno millesimo ducentesimo trigesimo sexto. Pro cuius monetæ confirmatione & stabilitate ipsi Regi datus est aureus nummus, quolibet septennio soluendus ab his quorum res familiaris valeret nummos aureos decem: propterea quod illis temporibus septem solidos nummus aureus valebat. Quod hac ratione factum est, quia antequam huiusmodi monetæ confirmatio fieret, Reges omnes monetam facere consueuerant, quorum vnusquisque suo signo monetā percutiebat. Quapropter moneta nunc illa Iaccensis diuersis tēporibus excusa, multiplex & formata variis impressionibus inuenitur. Ideoque rex Iacobus in Aragonia, Barcinona, & Valentia monetas excudi iussit figuris & titulis differentes, quas in aureis, argenteis, & æreis nummis cernere licet. Cæterum Valentia suæ monetæ signum tanquam munus accepit ab Ilerda ciuitate. Nam cum rex Iacobus Valentiam Mauris plenam propugnata-

Aureus nummus quantum valuerit.

pugnatoribus obsideret, cōuocatis ducibus & cuiusq; ciuitatis præfectis, constituit cunctis assentientibus, vt quæ ciuitas primum Valentiā muros oppugnando prorumperet, & ciuitatem ingrederetur, ea in suæ virtutis & honoris memoriam Valentiæ colonias mitteret, & pondera, mensuras, & monetæ signum conferret. Cum igitur Ilerdæ ciues acriter oppugnantes primum Valentiā muros diruissent, expugnatam ciuitatem Mauris fugatis & occisis ingressi summa lætitia, gestientes ei, prout Rex imperauerat, cultores adoleſcentes numero mille totidemque puellas virgines tradiderunt, & cum mensuris & ponderibus florem lilii vnum quo monetam insignirent. Nam prius Ilerda quatuor in suis armis & insignibus l. lii floribus utebatur, nunc vero tribus duntaxat. Quãobrem Valentia gratissima ciuitas in literis quas ad Ilerdam scribit, eam matrem semper appellat, & in magnis rebus non secus ac parentem charissimum consulit, & Ilerda Valentiam filiam vocat, cuius commodis & honoribus diligenter incumbit.

Ilerda insignia.

De liberalitate eius erga milites.

ANIMI magnitudine, munificentiā splendore cunctos sui temporis principes superauit: quippe qui Maioricarum ciuitate capta, Maurorum bona & prædas omnes militibus diuisit. Inde in Hispaniam reuersus cum Valentiam ciuitatem & eius prouinciam armis cepisset, præter prædas & magna dona quæ præcipuis equitibus distribuit, trecentis etiam militibus census equestres & magnos fundos dedit in perpetuum, & Regi Castellæ genero suo magnam Carthaginensis prouinciæ partem, à qua Mauros fugauerat, sponte reliquit.

De loco & tempore mortis eius.

QUUM esset Rex Iacobus Xatiuā multis defatigatus laboribus, & senio iam confectus, profluoio ventris & febre vexatus in lecto decubuit. Sed ægrotas in Algeziram è Xatiua lectica delatus est, vt hinc ad Petrum filium quem apud Xatiuam cum exercitu reliquerat, cibaria & res alias ad belli vsum necessarias mitteret. Cæterum hic vehementiori febre morboque grauatus, se moriturum pene cognouit. Ideoque vir Christianissimus, omnibus negociis & humanis rebus omissis, animæ statim prudentissime consuluit. Accito enim patrino sacerdoti magna contritione cōfessus omnia, ecclesiæ sacramenta deuotissime recepit. Postero autem die non minori diligentia testamentum cōdidit, in quo Petrum filium natu maiorem in regno Aragonum, Valentiā, & Comitatu Barcinonæ reliquit hæredem, & Iacobum filium maiore instituit in regno Maioricarum, Russinonis, Ceritaniā, & Mōtis Pessulani. Hoc modo testamēto celebrato, Petrus filium ab exercitu vocari & ad se venire iussit, cui corā multis nobilibus cum ea quæ testamēto scripta fuerant, recitasset, primum Dei cultum & res omnes diuinas, & deinde fratrem Iacobum, & omnes equites, domesticos familiares, & populos diligentissime commendauit. Petrus autem genibus flexis patris manus & pedes osculatus, eius omnia iussa libentissime se facturum respondit. His rebus confectis, Rex, vt qui rebus humanis omnino renūciat, sibi Cisterciensis ordinis habitum induit, & de Rege se monachum & religiosum fecit, atque Deo seruire maxime cupiens, Populetum proficisci statuit, ibique permanere. Cæterum cum ex Algezira Valentiam delatus esset, ibi grauius ægrotans vitam finiuit, anno millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, octauo Idus Augusti, & ætatis suæ anno septuagesimo secundo: qui nunc iacet in monasterio Populeti.

Testamentum regis Iacobi.

Eius obitus & sepultura.

LVCII MARINEI SICV-
LI DE REBUS HISPANIÆ
LIBER XI.

De Petro Iacobi filio, Aragonum Rege nono & Barcinonæ Comite, qui post Manfredum socerum Siciliā regno successit.

PETRVS Iacobi Regis filius, adhuc viuentē, nec nō inuito patre, Constantiam Manfredi Regis vtriusq; Siciliā filiam duxit vxorem. Quem quidem Manfredum Carolus regis Gallorum frater, Siciliā regni q̄ in feudum à summo Pontifice obtinuerat, cupiditate captus, de medio tollere cum læpius cogitasset, eum tandem occultas molitus insidias aggredi statuit. Nam cum primū regni Neapolis omnes fere nobiles magnis muneribus & multis largitionibus maioraq; dona polli-

citus, vt à Rege suo Manfredo deficerent, subornasset, deinde cum magnis copiis in Italiam venit Neapolim versus profecturus. Cui Manfredus equitum suorum proditionis ignarus, obuiam ire non dubitauit. Comitatus igitur hostibus domesticis & familiaribus aduersus Carolum proficiscitur. Sed erat ei præterea aliud non minus incōmodum, propterea quod vbiq; per Italiam fere totam timebatur, & præcipue Romanis & Florentinis formidolosus erat, quibus magna damna & multas iniurias intulerat. Nam cum Carolus magnis copiis Romam peruenisset, Florentini, vt in historia Florentiæ scribit Leonardus Aretinus, & alii plures scriptores meminerunt, hæc ab initio prospicientes per aduersas factiones domo eiekti, magnam in spem venerant in sua redeundi. Itaque studio & diligentia præueniendum rati, per legatos ad Clementem quartum summum Romanæ sedis Antistitem missos & operam suam contra Manfredū polliciti sunt, & vt eos nouo Regi commendatos faceret, postulauerunt. Percunctati Clementi de eorum viribus & statu, hæc ferme referunt: Viros esse militares, grandi numero, armis, equis affatim structos, hos clientum magnam item sequi manum. Seniorum præterea ac eorum qui in bello gerendo minus apti viderentur, magnum numerum superesse. Hanc totam multitudinem vrbibus Etruriæ à Manfredo suisq;, quod aduersa sectaretur, expulsam, in exilio ipso nomen & gloriam sibi per arma virtutemq; peperisse. Iam vero in Gallia horum opera nō stetit solum Romanæ sedis fautores, verumetiā depulsis aduersariis superiores esse. Pontifex excellentiam virorum admiratus, magnumq; eius belli momentum in eorum fiducia reponens, oblationem grato se recipere animo, & sibi cōmendationem curæ fore respondit. Cohortatus deinde ad persecutionem virtutis, vt eos sibi partibusque suis magis coniungeret, insigne suæ gentis proprium illis ferendum perpetuo donauit. Ea est imago rubentis aquilæ caruleum draconem vnguibus prementis. Id tunc insigne de Pontifice susceptum exules habuerunt. Tunc igitur & sua ipsi sponte, & Pontificis hortatu egregie se præparantes, Guidonem cui cognomento Guerra fuit, virum consilio manuque præstantem, sibi ducem præfecerunt. At vbi primum Regis copias appropinquare cognitum est, obuiam illi in agro Mantuano profecti, Gallos in admirationem sui decoris conuertunt. Ornati siquidem armis, equisq;, & cæteris quibus militares insigniuntur viri, etiam inter Gallos valde conspicui erant. Suscepti ergo benigne à præfectis regiis, & vna iter facere rogati, quod Etruria validis aduersariorum præfidiis tenebatur, & simul quod in ea implicari bello haudquaquam Galli volebant, per Flamminiam atq; Umbriam Romam petiere. Gratissimus fuit Carolo Etruscorum aduentus, vtpote qui primi ex Italicis sese illi coniunxerant, & accedebat Pontificis commendatio grauis, & ducum qui cum illis iter fecerant, fidei simul virtutisque testimonium. Itaque benigne eos allocutus Rex amplissimis verbis gratias egit, quod suos per ignota loca & impacatas regiones iter facientes egregia virtute induitriæque adiuuarint. Enimvero magna à se præmia expectare eos debere, modo si fœlicitas adsit, quam pietas & iustitia & profecto suæ v:res & amicorū certissimam pollicentur: seque domo animatum venisse, vt nomine duntaxat regio contentus esse velit, cæterum ac victoriæ præmia his qui secum militauerint, partiturum. His itaque huiusmodi verbis cum tandem finem Rex fecisset, Guido quem sibi præfecisse Etruscos diximus, in hunc modum locutus est.

Oratio Guidonis ad Carolum pro Florentinis.

ET si nostrum erat, ô rex inclyte, tibi potius gratias agere quam te nobis, tuam tamen & humanitatem libenter agnouimus, & eam cum fortitudine cæterarumq; virtutum tuarum cumulo adiunctam esse magnopere gaudemus. Nos quidē fœuitia Manfredi patriis pulsi sedibus, non quantus ardor est exhibere modum possumus, & hæc ipsa quæ restant corpora & lacertos præstare magis cum tempus poscet, quam nunc intempestiue ostentare iuuabit. Tibi autem gratias agere & habere nos cōuenit, quod vagis errantibusque tanquam salutare sydus cœlitus nobis effulgens, viā ac spem remeandi domum, quā primo non cernebamus, apparuisti. Tua enim summa virtus stragem hostium, ac per eorum ruinam reditum nobis in patriam certissimum pollicetur. Pro te igitur ne dum quod paucorum dierum iter duces tuos profecti qualescunque operas inpendimus, sed ne cū in vulnera quidem ac ferrum ruerimus, satisfecisse tibi ac tuis in nos meritis existimabimus. Atqui duæ, vti nos putamus, res ad fidem belli plurimum valent, cōmune hostis odium, & expetita victoriæ præmia vtrinque accommoda. Hæc duo Florentinis cæterisq; Tuscis qui tua signa in hoc bello secuturi sunt, cōuenire videmus. Nec enim fuit, nec esse debuit aduersus vllū vnquam maius & ardentius odium, quam nobis est in Manfredum: quippe qui nō solū has recentes quas nuper ab eo perpeffi sumus clades, sed damnatam inui-

inuisamq; stirpem & patris & aui & proauis iniurias in filio prosequemur. Hæc enim scelerata nefandaque familia ab extrema Germanorum barbarie exurgens, fortunatos tranquillosq; per idem tempus Etruriæ populos ad vulnera ac sanguinem & urbium vastitatem perpulit, nec vllas iam multos annos calamitates vidimus quarum hic non fuerit semet & causa. Verum hæc communia mala & ab vtraq; factione, si modo penitus non desipiant, pariter deploranda. Illud proprium nostrarum partium, quod nunquam Pontifices Romanos hæc familia persecuta est, quin nobis quoq; qui eadem sectabamur, fuerint ab eisdem persecutoribus clades inflictæ. Federicus huius proauis, qui Sueuorum nomen Romani principis falso indutus est, quam nefaria molitus sit, non ighorare te credimus. Sensit Italia non Romanum Imperatorem, quem ille falso se mentiebatur, sed nouum Hannibalem aduentasse, qui cum Mediolanum urbem inclytam, ac maximum Romani imperii ornamentum hostis & barbarus euertisset, sparsit per Etruriam venenata malorum semina, cum ciuili dissidio per singulas vrbes facto malos foueret, bonos persequeretur. Secutus est huius acerbiteriam Henricus filius eius, qui ad scelus paternum summam ipse ingratitude addidit, post regni munus liberalissimum persecutor acerrimus factus. Successit in hæreditatem scelerum alter Federicus huius Manfredi pater. Is quid aduersus Pontifices molitus sit, memorare quid attinet? Narrant enim & narrabunt quandiu memoria hominum fuerit, concilia aduersus illius vesaniam Lugduni celebrata, cum Pontifex Italia profugus vix ultra flumen Rhodani tutum ad damnandum huius perfidiam locum inuenerit. Hæc tibi nota sunt Rex, & cum tuæ domus laude coniuncta. Sed quid aduersus nostrarum partium homines putas illam scuitiam per hæc ipsa tempora edidisse? cum quanto magis irritaretur, tanto aduersus Pontificis fautores illi rabies atrocius insaniret. Pulsi tunc urbibus nostri exularunt, castellis & arcibus quibus se receperant, obsessi sunt. Qui vel fortuna aliqua belli, vel longa obsidione in eius manum peruenerunt, barbaram illius crudelitatem experti, per varia & inaudita supplicia vitam amisere. Sunt multi in hoc exercu quem vides, quorum ille parentes aut fratres aut agnatos necarit, qui nunc arma tecum ferentes eadem illa supplicia in filio deposcunt. Affulserat tandem post huius mortem parumper fortuna, nobis restituta patriam Manfredus iterum dissipauit. Itaque illud satis certum exploratumq; est, nos nunquam quietem habituros, nisi hæc familia funditus deleatur. Quare & veteri odio & presentis spe quietis ita nos arderet in Manfredum puta, vt omnis acceleratio ad eius perniciem segnis ac tarda nobis videatur. Solet vero nonnunquam mentes hominum sollicitas reddere premiorum suspicio, quoties is qui plus potest, sine graui iactura exoluere promissa non valet. Absunt hæc à desiderio premiorum nostrorum. Nos enim ea sequimur premia, quæ nihil commoditati, nihil potentie tuæ detractura sunt, sed vim ac robur allatura. Non enim agri, neq; vrbes hostium bello capta, sed reditus in patriam nobis premium sit. Sic autem statuimus, & tua in regno potentia nos in Etruria feruabit, & ipse velut murum habebis ad vim, si qua vnquam regno tuo imminet, ab ea parte propulsanda. Summa igitur erga te fide hos fore homines persuade, quos & commune hostis odium, & communis utilitas tibi coniungit. Illud vero tamquam summum addidisse volumus, vt tanti finito bello nos feceris, quantum in ipso bello promereri conspexeris: deuotos certe & addictos tibi vtrumque habebis.

De prælio gesto inter Carolum & Manfredum apud Beneuentum.

Hæc oratione magis Florentinorum voluntate perspecta, Carolus multo maiori fiducia cum Gallicis & Etruscorum copiis Neapolim versus contendit. At Manfredus contractis vndique copiis, apud Samnium statuit hostibus occurrere. Quod vbi Carolus intellexit, ipse quoque Samnium petit, ac demum iuxta Beneuentum vterque constitit. Hic primus instructas copias in aciem Carolus eduxit: nec detrectauit pugnam Manfredus. Sed eductis in aciem copiis fortunæ se offerens signum prælio tuba dari iussit. Concursum est acriter vtrinque, pugnaque diu fuit anceps, Germanis pro Manfredò, Gallis & Tuscis pro Carolo enixe dimicantibus. Nec milites solum, sed & Reges ipsi cominus pugnantes plurima ea die discrimina pro victoria subiere. Post longum certamen Caroli fortuna feclicior. Siquidem profligatis Germanis Manfredus acerrime pugnans occiditur. Quo prælio præter magnam vtriusque factionis cædem, multi quoque nobiles & ignobiles capti in manus victoris deuenerunt.

De Conradini Imperatoris aduentu in Italiam contra Carolum.

ANNO vero sequenti cum Carolus in Etruria ciuitates quæ Federicū & Manfredum secuta fuerant, præter Senenses & Pisanos, ad se traduxisset & dormire conaretur,

Conradinus in Italiam Tridentumque iam peruenisse nunciatur, & in vrbe Roma ac Sicilia magni motus afferuntur. Quarum rerum causa fuit hæc. Hispani viri duo regii generis erant, Henricus & Federicus. Hi aduersus fratrem regnum in Hispania gubernantem infensi, tandem patria extorres exularunt, collectaque virorum manu, quando se contra fratrem nil proficere posse existimabant, in Africam transgressi, Tuneti apud Regem longo tempore meruerunt. Ibi præda simul & stipendiis ditati, cum de communibus tædem fortunis consultarent, placuit vt Henricus qui maior natu erat, cum omni pecunia & cætera gaza Italiam traiceret, Sardinia regnum à Pontifice maximo petiturus. Delatus igitur è Carthaginis portu, cum ex consilio Italiam Pontificemq; adiisset, fautore vtitur Carolo qui nuper victo Manfredo magna apud Pontificem gratia præualebat. Et erant sane Henricus & fratres eius arctissimo consanguinitatis gradu materna stirpe Carolo cõiuncti. Quamobrem & necessitudinis iure, & procurationis beneficio inductus, petenti Carolo magnam pecuniæ vim Henricus mutuat. Sed dum Pontifex de regno deliberat, & Caroli gratia concedere parat, ortis in vrbe Roma seditionibus, ciuibusque ad arma ruentibus, ad sedandas eas tempestates à Romanis Henricus exposcitur, ac ex Viterbio vbi tunc Pontifex erat, Romam vocatur, Senatusq; potestas volente populo illi tribuitur. Pacata itaque vrbe, cum veluti dominatum iure partum nullo Pontificis respectu exerceret, ac maiora quædam moliri videretur, Pontifici simul & Carolo in suspicionem venit. Ob id intermissum Sardinie negotium est à Pontifice, & Carolus repetenti mox pecunias, ne maiores ad nocendum facultates illi adessent, bono cõsilio haudquaquam reddebat. Cœperat Henricus iam inde ab initio contrariam Pontifici Caroloque factionem magis fouere, vtramque tamen intra urbem æquitatis simulatione continebat. Vt vero suspicionem Pontificis aduertit, alienus subito factus, Pisanos ac Senenses cæterosq; huius factionis homines occulte sollicitare cœpit, ad Conradinum item mittere, fauorem suum fratrisque, ac Romanam urbem, si aduenerit, polliceri. Itaque ad Federicum Conradus Capitius Neapolitanus tunc exul regni cum vna Pisanorum naui missus est, literas ferens ab Henrico fratre, vt cunctis posthabitis, ex Africa in Sicilia ad res innouandas traiceret. A Conradino etiam frequentes ad Siciliae populos & paternos amicos literas regio nomine scriptas detulit. Maturata igitur re Federicus & Capitius in Siciliam transeunt, ducentos milites Hispani generis, totidem Germanos, Tuscos vero quadringentos secum traduxerunt. Vbi spargendis Conradini literis, & maioribus quam attulerant profitendis, breui admodum tempore Siciliam fere totam, præter Syracusas, Messanam, & Panormum, ad defectionem compulerunt. Et simul Romæ dum de Siciliae motu auditum est, Henricus non ultra cunctandum ratus, viros amplissimos principes ciuitatis qui Guelfarum partium erant, ad se in Capitolium euocatos armatorum corona circumdat. Ex his Nepolionem & Matthæum Ursinos homines gratia summaq; nobilitate confestim, ne quis motus in vrbe susciteretur, extra urbem captiuos delegat: Ioannem vero & Lucam Sabellos in Capitolii carcere asseruat: diuersæ autem factionis hominibus veniam impunitatemque promittit. Ita repente mutatis rebus, eodem pene tempore de Conradini aduentu, ac de Romanæ urbis motu, Siciliaeque defectu Carolus certior factus, ancipitique percussus malo, Senesim Pisanorumque curam omittere, ac velut ad domesticum extinguendum incēdium properare coactus est. Relicta igitur parte equitatus in Etruria, ne Conradino veniente ciuitates quæ in fide eius erant, præsidio vacuæ forent, reliquæ omnes copiæ à Carolo contrahuntur, & per Brütios & Lucanos itemq; per Siciliam ad inhibendas defectiones præsidia summittuntur. Per idem fere tempus Pisani quatuor & viginti naues longas ad populandam maritimam oram sollicitandasque ciuitates aduersus Carolum dimisere: editumque erat, vt cum littus Italiae satis lustrassent, exulesque (magna illorum vis ea in classe vehebatur) suis locis exposuissent, in Siciliam ad Federicum & Capitium peruaderent, auxilio partium, si quid expediret, futuræ. Conradinum in Italiam venientem supra decem Germanorum millia vsque Tridentum profecuta sunt. Inde seu pecuniarum inopia, seu quod satis virium sibi afferre in Italiam propter studia partium existimabat, ad tria millia delectorum equitum retētis, cæteram multitudinem domum remisit. Ipse Tridento profectus secus Athesim fluuium Veronam peruenit. Inde ad dexteram flectens in Ligures duxit. Nam recto quidem itinere haudquaquam petere Etruriam tam exiguis copiis ausus est, Bononiensibus, Rheginis, Mutinensibus, & aliis quibusdam ciuitatibus cum Pontifice Caroloque sentientibus, populisque Etrurie Apennini iuga obsidere paratis & transitu Germanos arcere. Quare Ligures petens cum ad littus inferi maris descendisset, ipse quidem cum paucis mari delatus, copiæ vero per Lunensem agrum pedestri itinere Pisas venere. Paucis hic diebus ad quietem assumptis, cum Pisanis ac cæteris suæ factionis qui ad eum

ad eum

ad eum ex omni Etruria, quantum ad neminem vnquam gratulabundi gratia conueniant, Lucensium ingreditur fines. Erant Lucæ Caroli equites, quos in Etruria ob hoc ipsum supra ostendimus à Carolo dimissos, & præterea Florentinorum cæteratumque ciuitatum ingentes equitum peditumque copiæ.

De prælio gesto ab equitibus Conradini aduersus exercitus Caroli.

HI omnes obuiam hostibus egressi ad duo fere passuum millia, quasi pugnaturi cõstituerunt. At Germani & ceteri qui cum Conradino erant, aduersam aciem intuentes, se ad pugnam compararunt. Flumen è proxima fluens palude acies dirimebat. Hæc dum utrique vt alteri prius transeant expectant, spacio diei frustra consumpto, cum nihil aliud quam sese inuicem conspexissent, irrita mora demum abscessere. Conradinus haud multo post Pisis mouens per Florentinum agrum Bonicium peruenit, paucisque diebus circa caloca moratus, cum omnibus copiis Senas contendit. At equitibus Caroli quos præsidii causa relictos in Etruria diximus, hoc propositum erat, vt æquis fere itineribus cum hoste per amica vadentes oppida suis facerent animos, & hostes à populationibus cohiberent. Itaque vt Senas peruenisse Conradinum intellexerè, ex Florentino agro Aretium (nam ea tunc ciuitas in Caroli partibus fidissima erat) transire pergunt. Cumque Varicũ peruenissent, Florentinorum equitatu comitante, præfectus Caroli quasi in se satis viriũ esset, dimissis Florentinis equitibus & offerentium vltra prosequi repudiata opera, cum suis Aretium versus ire perrexit. At hostes id futurum suspicati, ducibus Florentinis exilibus decem fere passuum millibus ab Aretio insidias locant. Iter est per angustum inter finistros montes & Arni ripas, varioque connexu vallium, aptissima insidiis loca. Eo cum Caroli equites neque explorato, neque satis composito agmine descendissent, Conradini equites repente signo dato à fronte & à tergo simul inuadunt. Occupatur pons à Germanis, & quod facile erat, transitu arcentur, alii simul terga premunt, alii desuper tela cõuoluunt. Ita in medio circumuenti cum nusquam prorumpere valerent, nec vllus ad ostentandum virtutẽ locus adesset, breui opprimuntur. Toto ex equitatu Caroli parua admodum pars quæ ante detectas insidias pontem transierat, euasit: reliqui omnes aut in eo loco cæsi sunt, aut captiui Senas adducti. Hanc victoriam Conradinus magnificentius extollendo cum id late fama literisque vulgasset, multos mortales quasi quodam futuri euentus præfatio à Caroli fauore ad se deflexit. Cæterum neque imminens Conradini terror, nec oppressio copiarum Caroli, aliquas Etruriæ ciuitates à fide eius auertit, quando etiam Aretini ipsi quorum in oculis pene facta est cædes & profligatio, in partibus Caroli constantissime perseverarunt. Inter hæc Pisanorum naues quatuor & viginti quas dimissas supra demonstrauius, omnia circa Caietam & aliquam maritimam oram populatæ, cum multis in locis exules, vt commodum erat, exposuissent, multaque ad rebellionem contulissent, tandem in Siciliam nauigarunt.

De Conradini Imperatoris aduentu in urbem.

PAUCOS dies Conradinus Senis commoratus, inde mouens exercitum per Viterbiensem agrum vbi tunc erat Pontifex, Romam peruenit. Ad quem præmiserat Pontifex, eum monens graui censura, ne Siciliæ regnum quod ad Romanam spectaret sedem, neue Carolum ab eadem sede Regem appellatum impeteret. Satis superque esse, quod Romani Pontifices pro sua beneficentia nuper à maioribus eius ingratissime perpelli essent. In ipsum tandem Pontificis mandata spernentem latae erant censuræ, quas adolescens sublimi animo vsque adeo contempsit, vt ante Pontificis oculos exercitum ducere, & hostilia cuncta ostentare non dubitaret. Et cum multi trepidarent tenetium partem ecclesiæ propter magnam multitudinem eum sequentium, ipse Pontifex vir sanctus orationibus & ieiuniis deditus, constans & intrepidus ait: Non oportet timere, quia omnis conatus eius vt fumus euanesceat. Romæ appropinquantem populus Romanus armatus obuiam progressus, omnium ordinum gratulatione, imperatoria transiectum pompa in Capitolium perduxit. Ibi cum non modo principes, verum etiam omnes cuiusque generis studiis partium incensi ex Etruria, Umbria, & reliqua Italia conuenissent, paratis omnibus quæ ad bellum necessaria erant, quod per Cassinum aditus in regnum Caroli præsidio teneri nunciabatur, per Tiburtinum Albanumque agrum regni fines ingressus est. Quo cum veniebat Hæricus Hispanus cum haud contemnenda manu, magnoque militum numero mercede conductorum. Carolus vero & apud Messanam quæ per id tempus mari terraque oppugnabatur, & per maritimam regni oram multis locis copias necessario disperferat, in Etruriaque partem miserat equitatus: magna tamen animi fiducia his quas habebat copiis ad ho-

stem ductus, non procul ab eo castrametatus est. Ibi cum multitudinem ac robur hostium viresque examinaret suas, artis & ingenii opus fore statuit. Nam aperto quidem certamine non superare, sed nec hosti quidem se resistere posse confidebat. Consilio ad eam rem vsus dicitur Nardi cuiusdā senis, cuius hortatu Carolus ex omni suorum exercitu octingentos equites delectos, insciis hostibus, proximo sub colle cōtinuit, reliquam vero multitudinem in planitiem dimisit, præfecto quodam ex suis regio ornatu, sic vt Rex ille crederetur: ipse non longe ab his quos post collem referauerat, paulo superiori de loco pugnam spectaturus constitit. Conradini duces cum acies instruerentur, Ligures, Tuscos, & Hispanos in fronte collocarunt, Germanos circa signa in subsidiis posuerunt. Vt ergo pugna cœptū est, Tusci, Hispani, & Ligures ingenti ardore Caroli turmas aggressi magnam stragem ediderunt. Nec longo tempore impetus eorū sustineri potuit. Sed postquam antesignanis reiectis ventum est ad intima Caroli agmina, & præfectus Regis ornatus insignibus ad terram prostratus est, clamātib; cunctis Carolum esse captum, Germani quoque & hi qui in subsidio erant, ne expertes victoriæ forent, sese pugnae admiscuerunt. Ita profligatis hostibus, victor quoque insequendo propellendoque dissipatur. Nullum iam in campis agmen, nullum in subsidiis robur manserat. Vagus miles & prædæ intētus, quasi victor certissimus, exultabat. Maxima pars fugientes insēcūta sese longe à conspectu abstulerat. Tunc repente Carolus circumducta delectorū acie in campum descendit. Stricto ipse ac dēso agmine spatiosos inuadit, multis subita vi oppressis, aut in fugam versis, in ipsa signa Conradini fertur, ac vno momēto dissipat. Conradinus ceu miraculo attonitus, cum ē victore victus inopinato factus esset, cū paucis inde comitib; fugit. Carolus suos ab insequendo continuit, sed densum conglobatumque tenens agmen, redeūtes ab insectatione suorum hostes integer fessos, & incompositos structus excipiebat. Per hunc modū oppressis hostibus victoria potitus est Carolus.

De Conradini fuga & eiusdem cade.

CONRADINVS Romam peruenit, & à Guidone Feretrano quē proficiscens ad bellum Romæ in præsidio reliquerat, exceptus est. Populus quoque Romanus eum recepit non inuitus inscia adhuc plebe cladum receptarum. Sed mox aduentatibus Romanis ciuib; qui ab Henrico nuper pulsī cum Carolo in pugna fuerant, ducibus Vrsinis & Sabellis ciuib; confestim fuit in armis. Quam ob rem metuens Conradinus vrbe relicta Haustauram incognitus petiit, vt inde Pisas nauigaret. Sed circum ea captus loco Carolo deditur. Nec multo post Neapolim ductus, securi percussus est. Quo etiam genere mortis simul cum eo perierūt Dux Ascuriæ, & Gerardus Pisanus. Henricus vero Hispanus in agro Reatino quo fugerat, captus & Carolo traditus, iure quodam consanguinitatis & patriōne eius qui tradiderat, vitam redemit, perpetua tamē captiuitate damnatam. Post hæc in Sicilia cæterisque regni locis omnia in Caroli potestatem rediere.

De Siculorum defectione aduersus Gallos, & aliis rebus.

SVB cuius imperio durissimo Sicilię populi multa mala damnaque sustulerunt, sed breui tempore. Nam post Manfredi & Conradini cædem, vt scribit Leonardus Aretinus, cum Siciliae ciuitates quæ rebellauerant, in Caroli potestatem rediissent, præfecti ad eas gubernandas viri Gallici, feroceque natura ac superbi, innumeras Siculis clades inferebant: tantaque erat gubernatorum petulantia, tanta barbaricę gentis immanitas, vt non iam liberorum hominum, sed mancipiorum loco Siculi omnes haberentur. Pro leuissimis rebus ac sæpe pro verbo liberius emisso, supplicia aderant crudelissima. Delatorū plenæ erant vrbes, laquei & secures in leuissimis habebantur pœnis. Ad hæc rapacitas & auaritia Gallorū inexhausta, & auri cupido insatiabilis, nocentes pariter & innocētes peruadebant, nec vllus rapinarū erat modus. Diuitiē pro crimine læsæ maiestatis habebatur, vt quisquis amplissimo erat patrimonio, ita in periculum acerrime vocabatur. Id hominū genus rebellionis autor fuisse, id maledixisse Regi, id Manfredi vel Conradini imaginem domi habuisse accusabatur. Fortunarum iacturæ iam in consuetudinem venerant, optabiles quidē, modo supplicia & excarnificationes cessarent. His accedebant libidines non maiorum modo, verum etiam ministrorum in vxores & filias Siculorum sine vllō respectu & verecundia, vt cuiq; placitum fuerat. Hanc durissimam seruitutem & immanitatē aliquot annos perpessæ ciuitates, tandem superante patientiam magnitudine iniuriarū, in furorem vertūtur. Initium autem rerum nouarum à Panormitanis est factum. Hi enim extra urbem festum agentes, ad locum propinquum qui Mons regalis dicitur, & à Panormo distat

mo distat passuum millia fere tria, in festis Paschalibus resurrectionis ibant plurimi utriusque sexus & cuiuscunque conditionis, tam Panormi ciues, quam Galli qui ciuitatis gubernationem & magistratus exercebant. Cum ergo à Gallis eo profectis arma explorarentur Siculorum, & eo prætextu mulierum sinus & mamillas obtrectarent, concitata ob eam feritatem seditione, Gallos lapidibus primo, mox armis persecuti omnes interfecerunt. Qui in urbem reuersi in reliquos Gallos impetu magno irruentes ad vnum occiderunt. Rumor deinde Panormo in alias ciuitates delatus, eodem exemplo ad arma & caedes populos excitauit. Ita per totam Siciliam trucidati, cum ardor eorum petulantiae proprio sanguine extinctus esset, non solum diuitias male coaceruatas, sed corpora insuper Siculis reliquere.

De Caroli profectioe in Siciliam & alijs rebus.

Hoc tempore Carolus erat in Etruria, qui Siculorum audita defectione, cum Florentinos & alias ciuitates rogasset, vt ei auxilia submitterent, suis comitatus copijs in regnum magnis itineribus contendit, Rhegiumque profectus, qua per breuis est in Siciliam traiectus, constitit. Hic dum copiae quas expectabat, conuenirent, quae necessaria erant ad transitum parat. Atqui perdifficilis erat in Siciliam transitus, propterea quod omnes fere naues eius in Siciliae portibus & naualibus asseruabantur, quae tunc Siculi cuncta tenebant. Itaque contractis prius ex omni Italiae ora maritima nauibus, Messanam quae proxima erat, traductis copijs obsidere cepit. Vehemens huius urbis oppugnatio fuit, nec remissior sane eorum qui obsidebantur in resistendo audacia. Nam & Carolus in hac vna vrbe quam primo circumsteterat, iudicium de se fieri apud alios Siciliae populos haud falso existimabat, vt res in ea successisset, ita ab alijs quoque aut formidari se aut contemni. Mamertini autem contra victoris iram pertimescebant. Gallorum enim superbia crudelitasque ante oculos versabatur. Cui foeditati honestam profecto mortem censebant praefendam. Carolo circa Messanam habente castra, bellicumque terrorem Siculis ostentante, ciuitates crebris legationibus ad Petrum Aragonum regem missis, sibi vt subueniret precabantur, quoniam vxor eius Constantia Manfredi quondam Siciliae regis filia esset, ad quam, consumpta virili prole, haud dubie pertineret successio regni: possessionem vero ciuitatis vnanimiter & cupientissime offerre. Iam vero Manfredi mortem vlcisci, ad quem magis quam ad generum nepotesque spectaret, praesertim cum idem sit interfector, idem occupator regni, idem ciuitatum vexator, quae pati vt ludibrio habeantur, contra decus sit regis nominis.

De Petri Regis Aragonum in Siciliam profectioe & gestis in ea.

His oratorum verbis Petrus Aragonum rex permotus, & omnium iam Siculorum desiderio & voluntate perspecta, regni tam foelicis occasionem negligenter omittenda non putauit. Cum igitur Siciliam capessere statuisset, legatis gratias agens, omnium Siculorum salutem & honorem sibi magnae curae fore respondit, ac se rebus ad profectioem necessarijs comparatis, in Siciliam nauigaturum, non tam regni cupiditate commotum, quam Manfredi foci sui mortem vindicaturum. Expeditione igitur suscepta, & legatis honorifice dimissis, ac admonitis quid interim facere Siculos oporteat, in Siciliam transitum properauit. Adiuuabat eius celeritatem, quod ipse paulo ante magna parata clafse in Africam traiecerat, afflictisque magna strage Barbaris, & oppido in littore expugnato, non longe à Sicilia victorem exercitum & classem habebat. Ex littoribus igitur Africae quadraginta triremes & alias naues onerarias soluens, prospera vsus nauigatione, paucis diebus in Siciliam delatus Panormi littoribus applicuit. Hic elatis Aragoniae signis, vt à Siculis ex composito cum legatis agnosceretur, portum subiit, & cum multis equibus expositus, à quamplurimis qui aderant Siciliae nobilibus ciuibisque Panormitanis Rex appellatus, apparatu regali pompaque mirabili foelicem urbem & ingenti laetitia plenam, exultanti plebe puerisque salientibus, ingressus, per omnes urbis vicos & parietes aulaeis purpureis, sericis & aureis pannis excultos ac stratos, in regias aedes vnde ciues paulo ante Gallos deiecerant, maxima Siculorum & Hispanorum nobilium multitudine comitante, perductus est. Hinc multis nauibus instructis, Messanam quam Carolus, vt supra diximus, oppugnabat, ire contendit. Quod vbi Carolus intellexit, eum expectare periculosum fore ratus, aduersante tota Sicilia in ea includi & penuria commearus vrgeri, dissoluendam obsidionem & in Italiam remeandum statuit. Hoc Caroli consilium vbi per castra delatum fuit, tantus repente concursus ad mare factus est, properantibus cunctis ne in postremis traicerent, vt non multum à fuga & de-

operatione res illa differri videretur, tentoriaque, machinas, & apparatus omnem in castris reliquerunt. Vix dum traducto exercitu, Siculorum & Hispanorum classis aduenit. Carolus autem in Apuliam transgressus, quia non decertandum tunc existimabat, copias dissoluit, & amicorum auxilia domum remisit. Ex hoc itaque tempore Sicilia fuit Aragoniæ domui coniuncta, tempore quo Martinus quartus erat Pontifex. Cuius Pontificatus cœpit anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo primo, & durauit annos quatuor & duos menses.

De rebus à Petro Rege in Sicilia statutis.

PETRVS autem Rex Aragonum, Carolo de Messanæ littoribus expulso, & Siciliæ populis tandem quiescentibus, & regni totius rebus compositis, ciuitatibus & oppidis cunctisque nobilibus regni magnos honores, libertates, & omne genus immunitatis cum diplomatibus & amplissimis priuilegiis contulit. Quibus rebus iam peractis, Constantia Regina eius vxor ab eò accersita, cum filiis & multis comitata nobilibus ad eum in Siciliam venit.

De Caroli aduentu in Hispaniam, & duello cum Petro Rege.

CAROLVS autem de Siciliæ regno iam desperans, & multas perpeffus iniurias & incommoda, filio eius Salerni principe à Petro Rege Aragonum capto, ad Pontificem Romam se contulit. Ad quem valde questus, illum ad duellum prouocauit, quod ex vtriusque consensu atque Pontificis ad certam diem constitutum est, vt apud Angliæ regem in ciuitate Bordegali ageretur. Quo cum Petrus Aragonum rex maturius & antequam peruenisset, de insidiis quæ sibi parabantur à Gallis, vt eum de medio tollerent, admonitus, die pugne constituta armatus circiter meridiem campum ingressus, eos qui campum obseruabant, vtum Carolus adesset, interrogauit. His vero non adesse Carolum respondētibus, ter campum percurrit armatus. In cuius rei probationem testibus & instrumentis acceptis prope discessit. Cum vero Carolus deinde sole iam inclinante ad certamen venisset, de regis Aragonum re gesta ac discessu perdoctus ingemuit, magnaque percitus ira Romam reuersus, a Pontifice contra Petrum regem Aragonum excommunicationem & grauissimam censuram obtinuit, ac vt rex Petrus non modo Siciliæ, sed etiam Aragoniæ regno priuaretur. Hac impetrata re cum maximis copiis Hispaniam ingressus, ad Gerundam vsque ciuitatem peruenit. Quam obsessam cum multis machinis & tormentis oppugnare cœpisset, eius exercitus grauissima pestis inuasit. Qua multis extinctis, ex cadauerum putore corruptus aer sæuiores morbum faciebat. Erat præterea in ciuitate Gerunda templum diui Philippi, in quo sancti Narcissi corpus multis celebratum miraculis obseruabatur. Hinc ob neglectam religionem, propterea quod equos in altaribus velut in præsepibus alebant, grandium mutcarum varique coloris agmen Gallos impetens aculeis non secus ac gladiis occidebat. Qui multis malis oppressi, de victoria desperantes à ciuitate iam capta discesserunt, & in itinere passim cateruatimque concidebant. In quibus & ipse Carolus languore confectus, lectica delatus apud Ampurias defecit.

De loco & tempore mortis eius, & liberis.

OBIT in villa Franca tertio Idus Nouembris, anno millesimo ducentesimo octogesimo sexto, & ætatis suæ quinquagesimo quinto. Reliquit autem filios quatuor, & duas filias, Alphonsum qui ei successit in regno Aragonum, & Iacobum qui primo fuit Siciliæ rex, & mox mortuo Alphonso rex fuit Aragonum. Post hunc Federicum genuit, qui fuit etiam rex Siciliæ. Postremo natus est Petrus, qui sine vlllo principatu cum fratribus vitam degit. Maior vero eius filia nomine Hisabella, fuit regina Portugalliæ, & altera Constantia nomine, vel (vt alii volunt) Violanta, nupsit Roberto regi Neapolis. Iacet autem rex Petrus in sanctarum crucum monasterio. Cuius mors cum ab omnibus Hispaniæ populis, tum vero à Siculis fuit multis & veris lachrymis deplorata.

De Alphonso Petri filio, Rege Aragonum decimo & Comite Barcinone.

EX Petri regis filiis Alphonso natus maior, vt supra diximus, in Aragoniæ regno successit, homo plurimis maximisque virtutibus & animi & corporis excellentissimus, & præcipue fortitudine & liberalitate præstantissimus, statura corporis & forma pulcherrimus, quibus naturæ dotibus omnium hominum in se animos oculosque conuertit. Qui tempore quo pater eius à vita discessit, erat in ciuitate Maioricarum, vbi de patris morte nuncios accipiens, magno luctu totius ciuitatis & suæ curiæ, funus eius celebrauit. Hic paucis diebus

diebus commoratus, dum prouinciæ Balearis statum gubernationemq; composuit, multis comitatus nobilibus in Hispaniam traiciens, Cæsaraugustam peruenit. Hic à ciuibus & multis aliis regni totius equitibus honorifice receptus, & obseruandi priuilegiorum formas & regni constitutiones iuratus, solenni more rituq; regni seruato coronatus est, quã plurimis & regni nobilibus & Cæsaraugustæ ciuitatis assistentibus. Fuit autem, vt paulo ante diximus, Rex cum cæteris animi dotibus, tum vero liberalitatis & munificentia virtute præstantissimus. Tunc enim præcipue gaudebat, tunc ingentem lætitiã vultu præ se ferebat, cum præciosa munera, cum dona insignia largiebatur, adeo vt nõ immerito fuerit à naturæ suæ munificentia & immensa liberalitate Rex Alphõsus Largus cognominatus. Qui cum olim ad colloquium cum Angliæ Rege conuenisset, illius intercessione Carolum Salerni principem quem Rex Petrus longo tempore captum tenuerat, à carcere & custodia liberauit, duobus tamen eius filiis obsidibus acceptis, & septem nobilibus regni Neapolis.

De eius studio & amore erga bonos & odio contra malos, & aliis rebus gestis.

CÆT E R V M vt viros bonos & fideles honore, sic & improbos odio persequeretur: quippe qui multos quorum virtutem fidemq; perspexerat, mirifice dilexit, & honorifice commodeq; tractauit, in prauos autem & seditiosos fuit castigator acerrimus, & Iacobum patrum qui Gallorum partibus adheferat aduersus patrem Petrum Regem Aragonum Maioricarum regno priuauit. Quo regno potitus expulso Iacobo, alteram Balearium insulã quæ minor appellatur, deuictis Mauris suæ ditioni subegit. Fuit præterea Rex Alphonfus vita cœlibe (nullam enim duxit vxorem) ideoque Castus fuit cognominatus. Qui cum graueret ægrotaret, sancti Frãcisçi habitum accepit, quo indutus obiit Barcinonæ, anno millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, & ætatis suæ vigesimo septimo, iacetque Barcinonæ sepultus in ecclesia fratrum Minorum in tumulo matris. Atqui moriens heredem instituerat Iacobum fratrem Siciliæ Regem. Sic enim pater eius in testamento statutum reliquerat, vt & Iacobus etiam cum Rex esset Aragoniæ, Siciliæ regnum Federico fratri minori renunciaret.

De Iacobo Alphonsi fratre, Sicilia Rege, qui post fratris obitum, relicto Sicilia regno Federico fratri minori, fuit Rex Aragonum undecimus, & Barcinonæ Comes.

ARAGONIÆ regni Barcinonæque principatus, & Valentia nobiles, Alphonso Rege mortuo sine liberis, Ampuriarum Comitem cum testamenti Alphonfi Regis exemplo ad Iacobum Sicilia Regem legatum in Siciliam miserunt, vt ad Aragoniæ, Barcinonæ, & Valentia principatus capiendam possessionem statim veniret. Qui cum primum legationem accepit de morte Regis Alphõsi, peractis exequiis, & Sicilia regno, prout pater in testamento statuerat, Federico fratri qui tunc erat in Sicilia, renunciato libereque relicto, multis Sicilia nobilibus comitatus cū triremibus octo Cæsaraugustam in Hispaniam venit, vbi, vt mos & consuetudo est Aragonum, sanctiones & priuilegia ciuitatis regni iuratus, honorifice regni coronam accepit.

De eius vxoribus & liberis.

VXOREM duxit Mariam Castellæ Regis filiam, sororem suam patrualem, cum qua nondum deflorata diuortium fecit iussu Romani Pontificis, propter consanguinitatis gradum coniunctissimum. Hac igitur dimissa, Blãcham duxit vxorem, Caroli Neapolitanorum regis filiam. Cuius peracto matrimonio, Ludouicum & Robertum fratres vxoris, quos, vt supra demonstrauius, obsides pro Caroli liberatione diutius tenuerat, à custodia liberauit. Qui custodia soluti & liberationem nacti, ad Carolum patrem Neapolim statim se contulerunt, & Ludouicus qui maior erat, ad quem Neapolis regni successio spectabat, viso patre, regni que successione renunciata, sancti Francisçi ordinis religionem ingressus est, qui postea propter integerrimos mores & vitæ sanctitatem ad Tolosæ pontificatum fuit assumptus, ac post mortem in sanctorum numerum relatus. Huius frater Robertus in Neapolis regno, Carolo mortuo successit, & Violantam sororem Regis Iacobi duxit vxorem: qua vita defuncta Sanctiam duxit Maioricarum Regis sororem, quæ Neapoli condidit ecclesiam sanctæ Claræ, & sanctæ Crucis, ordinis Minorum sancti Francisçi obseruationis, in quo nunc sepulta iacet. Duxit præterea Rex Iacobus post Blanchæ mortem Elisendam Monticatinam, quæ monasterium condidit iuxta Barcinonam, quod Petras Albas appellant, ibique iacet.

POSTVLANTIBVS multis Aragoniæ populis suorum priuilegiis confirmationem, omnibus assensus est & liberaliter omnia compleuit. Qui ex vxore Blacha Caroli Neapolitanorum Regis filia filios quinque procreauit, Iacobum, qui cum Leonoram Castellæ Regis filiam duxisset vxorem, sine tactu pudoris illius, sancti Ioannis Hierosolymitani ordinis religionem fuit ingressus, & inde Montefani ordinis Magister electus. Post autem Iacobum natus est Alfonso, cui nupsit Tiresia neptis Comitis Vrgelli. Quo matrimonio hæreditario iure Comitatum nactus Vrgelli, Sardos qui rebellauerant, ad officium & obsequiũ redire coegit. Petrus tertio loco natus est, qui primo fuit Comes Montium Pratenſium, & deinde Comes Ampuriarum. Quartus numero genitus est Raimundus Berengarius, Pratarum Comes & Ribagorciæ. Postremo Ioannes fuit editus, qui fuit Archiepiscopus Toletanus, & postea Tarraconensis & Alexandria Patriarcha. Filias genuit totidem, Constantiam quæ fuit vxor Emanuelis filii Regis Castellæ, Mariam etiã Petri Infantis Castellæ, Blancham quæ monialibus Xixenæ monasterii præfuit, Violantam quæ nupsit principi Tarentino, & Hisabellam quæ fuit vxor Ducis Austria. Habuit præterea filium quendam nothum, & alteram filiam quæ puella obiit. Filius autem nomine Iacobus Ioannam Lupi Lunæ filiam duxit in matrimonium, cum qua Comitatus Lunæ titulos accepit.

De pace inita inter Iacobum Regem Aragonum & Carolum socerum eius.

INITO cum Blanca Caroli filia matrimonio, Romanus Põtifex Bonifacius egit cum Ieo, vt Carolo socero Siciliae regnum restitueret, eique summus Pontifex & antecessoribus eius omnes iniurias quas ecclesiæ multas & graues intulerant, remitteret. Ad hanc rem cum Iacobo Rege conficiendam quidam Cardinalis à Roma missus, in Hispaniam cum venisset, nondum perfecta re discessit à vita. De cuius morte Pontifex à Carolo Rege certior factus, duos Archiepiscopos quibus eandem causam delegauit, in Hispaniam misit, qui pacem inter ipsos Reges confirmarent & publicis præconiis denunciarent, & Iacobum regem Aragonum & omnes eius principatus populos & antecessores eius ab omnibus interdictis, censuris, & excommunicationib. absoluerent, & ecclesiæ reconciliarent. Quæ res fuit solenniter celebrata publicis præconiis, Gallis qui aderant exultantibus.

De Oratorum Sicilia querelis apud Iacobum Regem.

CVM autem Rex Iacobus Siculorum legatos qui nuper ad eum venerant, accitos monuisset, vt ecclesiæ Caroloque parerent, & iam flentes consolari conaretur, illi diu lachrymabundi respondere vix poterant. Tandem post magnos fletus, eorum quidam vir non indoctus, Iacobe Rex, inquit, permultos populos à suis principibus defecisse multis in locis legimus, & oculi nostri sæpe viderunt, sed à suo Rege populos fuisse desertos nec vidimus quidem vnquam, nec audiuius. Quapropter erit quidem nostra magis quam aliorum miseranda conditio, magisque deploranda calamitas. Tua siquidem spe parociniorq; destituti, quid omnes Siciliae populi facere debeant, te non ignorare credimus. Qui quodcunq; mortis genus & omnes cruciatus perferrent potius, quam Gallis seruire queant, & cuiuscunq; vel barbari quidem principis imperium libetius patientur, quam insolentissimos Gallorum mores & indignissimum iugum seruitutis vno die tolerare velint. O decus Aragoniæ domus, & magnum pietatis exemplum, cur pateris inclytam tuam & maiorum tuorum famam hoc vno duntaxat dedecore deformari? Cum præsertim qua nos tibi lege sumus astricti, eadem tu quoque nobis honeste deesse non possis. Quod si regia tua maiestate tuoque fauore Siculos qui volentes Aragoniæ domui se subiecerunt, indignos esse iudicas, & Siciliae regnum quod plurimi maximi principes concupiscunt, aspernaris, nobis saltem consilium nõ deneges, sed quem debeamus optare Regem nobis consulas. Tum Rex his legatorum verbis & aliorum fletu commotus, ac dolore cõfectus, ingemens & obortis lachrymis, Ite, inquit, boni viri ad domus vestras, vbi Federicus frater meus vobis & Siculis omnibus liberius quam ego consulere poterit. Hoc responso accepto legati purpureas & sericas vestes, quibus exculti erant, à pectore scindentes à Rege discesserunt, & in signum magni doloris malique futuri nigras sibi vestes & perlongas induerunt, atque frēmum malos, antennās, & vela, quæ candida erant, in atrum colorem verterunt omnia. Cum his mœstitiæ signis in Siciliam delati, totius regni conuocatis nobilibus, Federico, quæ frater eius Rex Aragonum de Sicilia regno cū Carolo pactus fuerat, retulerunt.

De praelio nauali quod gessit aduersus Federicum fratrem Regem Sicilia.

FEDERICVS autē legatis auditis, proceres qui aderant, & omnes equites oculis circūspectans, Magna, inquit, liberalitate Rex Aragonum frater meus vsus est proceres, & summo quidem principe digna, sed inahi tamen & prorsus inutili. Nam qui rem promittit alienam, aut certe delirat, aut iocatur & dandi voluntatem nō habet. Is vero qui huiusmodi promissa munera se sperat habiturum, stultus & fatuus haberi debet. Iam scitis equites vestræ Siciliae & patriæ regnum nobis ab Alphonso patre testamento fuisse relictum, sicut & illud Aragonum fratri meo Iacobo. Non dedit ergo Rex Aragonum Carolo Siciliae regnum, quod dare non poterat. Ille igitur si munificus esse velit, Aragonum regnum suum cui velit renunciaret: nos vero nostrum tutemur. Hæc cum dixisset, Siculos hortatus ad regni defensionem, cunctis exultantibus ab Episcopo Cephalēsi statim coronatus, viros cogere, & arma parare cœpit, ac imprimis maritimas omnes ciuitates & totius insulæ portus munitionibus, tormentis, & aliis rebus ad belli vsum necessariis prudentissime cōpleuit, & in Messanæ portu sexaginta triremes & alias naues armis & electis militibus oneravit. Iacobus vero interea Rex Aragonum ex Hispania simul cum Carolo socero & uxore sua Romam venerat. Vbi rogatus à Bonifacio Pontifice, vt Carolum in Siciliae regni possessionem, sicut promiserat, collocaret, cum ingēti classe & idem Carolus cum eo cæteri que duces ex portu Neapolis in Siciliam soluerunt. Quibus appropinquantibus Federicus in mari quod est Siciliam versus, Nonis Quintilibus occurrens, prælium commisit. Vtrinque diutius & acerrime pugnatum est, plurimis hinc inde cadentibus, & paucis sine vulneribus, Rege etiam Aragonum grauius in pede sagitta percusso. Demum post longum certamen Siculi magnitudine nauium hostilium ac multitudine profligati, Messanā rediere, nonnullis triremibus amissis, & magno militum numero desiderato. Rex autem Aragonum cum triginta triremibus suis in Hispaniam remigravit. Carolus vero cum reliquis ducibus primum Neapolim, & deinde Romam se contulit. Et Federicus Gallis gentibus & inuitis Siciliam retinuit.

De loco & tempore mortis eius.

POST naualem pugnam in Hispaniam reuersus, vt supra demonstraui, cum Valentia & Aragonia conuentus egisset, Barcinonam demum se recepit. Vbi aliquandiu commoratus, à vita discessit pridie Kalendas Nouembris, anno millesimo tricētesimo vicesimo septimo, ætatis vero suæ anno sexagesimo sexto, qui fuit sepultus in sanctarum crucum monasterio. Hæredem autem & successorem sibi filium reliquit Alphonsum, abdicato Iacobo maiore natu & primogenito, qui contra Sardos rebellantes & ad Pisanos deficientes in Sardiniam missus à patre, expeditionem Sardinia que simul & regnorum successione recusauit.

De Alphonso Iacobi filio cognomento Benigno, Aragonum Rege duodecimo & Barcinonæ Comite.

ALPHONSVS igitur magno cum exercitu Aragonum, multisque Cathalanis & Valentinis in Sardiniam profectus, breui tempore Sardos omnes patris imperio subegit: multis tamen habitis præliis, in quibus animi fortitudinem mirabilem, & rei militaris industriam, & officium magni ducis ostentauit, & præcipue in Callaris ciuitatis expugnatione, quam nō minori constantia patientiaque laboris, quam viribus cepit post multas oppugnationes, ciuibus & Pisanorum multis equitibus qui pertinaciter propugnabant, occisus. Itaque magna cum victoria totius insulæ imperio, Sardis perdomitis & Pisanorum magnis copiis prælio fufis, potitus, ad patrem triumphati per similes in Hispaniam remeavit, quem pater ingenti lætitia plenus summis honoribus excepit. Et Iacobus frater eius non vitiauerat, Leonora sponsa relicta quam (vt in vita patris Iacobi memorauimus) tur hereditario iure paternoque testamento, mortuo patre, CæsarAugustæ regni coronam accepit, anno millesimo tricētesimo vigesimo septimo.

De uxoribus eius & liberis, & tempore mortis.

UXOREM, vt supra scripsimus, adhuc adolescens Tiresiam Dantensam duxit, Guilhelmi Dantēsi filiam, & Vrgelli Comitissæ neptem, cuius cōiugio fuit Comes Vrgelli,

& Vicecomes Agerensis. De qua quidem vxore filios duos progenuit, Petrum qui ei successit in regno. Nam propter expeditionem patris contra Sardos, auo patreque viuentibus, hæres vt primogenitus fuit institutus. Progenuit etiã Iacobum, cui dedit Vrgelli Comitatum. Item Federicum & Alphonsum, & duos alios, ac vnicam filiam Tiresia peperit, qui primis ætatis annis à vita migrarunt, & omnes Cæsaraugustæ iacent in ecclesia sancti Francisci ordinis Minorum, apud altare maius iuxta tumulum matris. Obiit autem Tiresia quinto Kalend. Nouembr. anno millesimo tricētesimo vicesimo septimo. Qua mortua nupsit Alphonso Regi Leonora Castellæ Regis filia quæ prius Iacobo desponsata fuerat, quæ peperit Ferdinandum Dertosæ Marchionem. Qui, vt nonnulli volunt, iussu Petri Regis fratris eius fuit occisus in oppido Castellione apud Valentiam. Peperit etiam Ioannem qui apud auum in Castella obiit, & filiam Constantiam quæ fuit vxor Iacobi Maioricarum Regis vltimi. Rex autem Alphonso obiit Barcinonæ, anno millesimo tricētesimo sexto, qui iacet Ilerdæ in monasterio sancti Francisci ordinis Minoritarum. sic enim viuens testamento mandauerat. Sub idem tempus mortuus est etiam Federicus Rex Sicilia, tribus superstitibus filiis, Petro qui successit in Sicilia regno, Ioanne qui fuit Dux Athenarum, & alio qui iuuenis obiit sine titulo dignitatis.

*De Petro cognomento Cerimonioso, Rege Aragonum decimo tertio
& Comite Barcinonæ.*

PETRVS Alphonso Regis filius, adolescens & annos natus fere septendecim, Leonoræ nouerçę veritus infidias, quæ priuignum, vt quidam scripserunt, de medio tollere studebat, vt Ferdinandus eius filius post Alphonso Regis obitum in regno succederet, à patris domo curiaq; recedens, ad montes Pyrenęos se contulit, vbi magnis honoribus à Ceritaniæ & Russinonis populis receptus caute vixit multos annos, vsque ad tempus mortis patris Alphonso. Mortuo autem patre regni gubernationem suscepit, & Ferdinandũ fratrem qui multos Aragoniæ populos ad rebellionem concitauerat, occidit, ac nonnullos Aragoniæ nobiles qui Ferdinandi factionem secuti fuerant, Cæsaraugustæ capite puniuit, ibiq; priuilegium vnionis de regni volūtate coram plurimis nobilibus gladio suo tanta percitus ira celeritateque profecuit, vt sibi læuam manum percussit.

De bello quod gessit contra Petrum Castellanorum Regem.

QVI cum Henrico Trastamaræ Comiti, Castellæ Regis fratri, inuito Castellæ Rege faueret, commotus Petrus Castellanorum Rex pacis fœdus quod antea cõfirmauerat, dissoluit, & cum magnis copiis Aragoniæ fines ingressus multa damna populis intulit, atque Boriã, Bilbilim quam Calataiutum vocant, Darocam, & Turolium expugnauit, Valentiaq; prouinciam ingressus Saguntum cepit, quam Valentini Murum veterem dicunt, & Valentiam obsidione cinctam, multis tormentis oppugnare cœperat. Ad quem Petrus Rex Aragonum cum magno equitum peditumq; numero profectus, ab obsidione fugauit, regni que sui finibus expulit, & Castellam ingressus Henricum iuuare non destitit. Cuius auxilio Henricus Petrum fratrem Castellæ Regem occidit qui fratre perempto Rex ab omnibus Castellanorum populis appellatus est. Cæterum Petrus Rex Aragonum Henrici virtute perspecta, filiam suã Leonoram Ioanni eius filio qui patri in Castellæ regno successurus erat, in matrimonium dedit.

De profectioe eius in Sardiniam & aliis rebus ab eo gestis.

REVS Aragoniæ regni iam compositis, in Sardiniam transit rebellantem. Cuius prouinciæ populis post multa prælia ad obsequium adductis, Ianuenses ad quos Sardi defecerant, multis cladibus affecit. Hinc in Hispaniam reuersus, Darocam, Turolium, Bilbilim, quæ prius oppida fuerant, ciuitatis titulis & insignibus ornauit. Iacobum autem Balearium Regem suæ sororis maritum, propterea quod ei denegauit obsequium, Maioricarum, Russinonis, & Ceritaniæ principatibus quos nomine suo tenebat in feudo, spoliavit, quas prouincias Aragoniæ regno coniunxit. Iacobus autem Balearium Rex dum Maioricarum regnum armis defendere conaretur, à Ducibus Petri Regis occiditur. Cuius corpus iidem Duces Valentiam detulerunt, vbi iacet in ecclesia maiori.

De vxoribus eius & liberis.

VXORES plures accepit, Mariã Nauarræ Regis filiam, quæ filiam peperit Ioannem quæ fuit vxor Ampuriarum Comitis, & duas alias, quarum altera nupsit Federico Siculorũ Regi Petri filio, & altera quæ paruula migrauit a vita. Peperit & filium Petrum, qui
natus

natus paucis diebus obiit. Ioanna autem defuncta, Leonoram duxit Portugallia regis filiam, quæ post confectas nuptias perbreui spacio temporis obiit. Qua mortua, Leonoram duxit filiam regis Siculorum, ex qua suscepit Ioannem & Martinum filios, quorum alter ei successit in regnis, & alter fuit Dux Montis albi. Genuit & filiam Leonoram, quæ, ut supra narrauimus, nupsit Ioanni Castellæ regis filio. Leonora quoque defuncta rex iam senio confectus, amore cuiusdam mulieris viduæ deperditus, hominis admodum pauperis filia, quæ Sibiliam Forciana vocabatur, propterea quod in oppido nomine Forcia in Ampuriarum prouincia nata fuerat, eam demum duxit vxorem, quæ filiam peperit vnicâ nomine Hisabellam, quæ fuit vxor Iacobi Comitis Vrgelli & Vicecomitis Agerensis.

De eius indulgentia & obsequia erga Sibiliam Reginam.

CÆTERVM Petrus Aragonum rex hac vxore suadete, cui omnibus in rebus nimis obsequeretur, & omnia indulgebat, à se multos ob res male gestas alienauit, multaq; fecit graua & censura digna populari. Siquidem, ut Sibiliam reginam morem gereret, Ioannem filium primogenitum abdicare conatus est. Quod quidem & sine vlla causa fecisset omnino, nisi regni nobiles populique reclamassent. Et Ampuriarum Comitem generum suum, quem oderat regina, indignissime tractauit, multisq; bonis & honoribus priuauit: ac Ioannam filiam pro Comite marito suo intercedentem Barcinonæ coram plurimis nobilibus aperta manu percussit in facie. Quæ nimia verecundia summoque dolore percussa cum domum suam se contulisset, paucis diebus obiit.

De morositate eius & aliis rebus.

IN domus autem suæ familiaeque componendis ordinibus & viuendi nouis peruestigatis exemplis & domesticis officiis fuit adeo diligens ac morosus, ut non immerito Cerimoniosus & superstitiosus fuerit appellatus. Qui tempore belli quod aduersus regem Castellanorum gessit, Barcinonam vasis omnibus aureis & argenteis aliisque preciosis rebus euacuauit, & argentea quidem vasa cuncta conflauit in regales argenteos signo ciuitatis impressos: ex aureis vero florenos percussit cum signo lillii floris & imagine S. Ioannis, ut sunt aurei Florentinorum. Quod monetæ genus primum Barcinonæ cœptum, postea Valentia, Maioricis, & Perpignani fieri iussit. Valentia præterea sua arma concessit, quæ sunt in clypeo baculi crocei rubriq; & corona desuper imposita.

De tempore mortis eius & etate.

PRÆVIT autem regnis annos vnum & quinquaginta, qui discessit à vita Barcinonæ, anno millesimo tricentesimo octogesimo septimo, natus annos septuaginta duos, & primum iacuit Barcinonæ in ecclesia maiori quam Sedem Barcinonenses vocant, & deinde fuit delatus in monasterium Populeti.

De Ioanne Petri filio & successore, Aragonum Rege decimo quarto & Comite Barcinonæ.

IOANNES in regnis mortuo patri succedens, vxorem duxit Matthæam filiam Comitissæ Armeniacensis, ex qua filiam genuit nomine Ioannam, quæ nupsit Matthæo Foxæ Comiti. Cæterum Matthæa cum hanc filiam peperisset, breui tempore mortem obiit. Et Ioannes rex duxit vxorem Violantam, filiam Ducis Ebaris, quæ peperit filium qui Cæsaraugustæ paruulus obiit, & Gerundæ Delfinus dicebatur. Peperit etiam Violantam filiam, quæ nupsit Ludouico regi Neapolis & Andegauenfium Duci.

De morum eius varietate & indulgentia erga secundam vxorem.

FVIT autem rex Ioannes Matthæa prima eius vxore viuente munificus, benignus, multisque virtutibus excellens, & omnibus regnorum suorum populis & nobilibus admodum charus, pacis studiosus, & Musicæ cultor insignis. Vbi vero Violantam duxit, eius voluntati nimis obsecutus & omnia indulgens, à se cunctorum fere nobiliū & multorum populorum mentes & cultus auertit. Quod cum animaduertisset vxor Violanta, ut Aragoniæ nobiles & Barcinonæ principatus equites opprimeret, omniaque sola disponderet, & ad arbitrium suum administraret, Armeniacensem Comitem multosque Gallia proceres cum magna hominum multitudine, rege consentiente, ad se, ut conuenirent, in Hispaniam vocauit. Quibus appropinquantibus, & iam ultra Gerundam ciuitatem transgressis, Martinus Ioannis regis frater cum multis equitibus Aragonum, Cathalanis, & Valentinis occurrit, ac illorum multis occisis, reliquos ab Hispania finibus expulit. Quo prælio

Valentinorum multi qui suam illic virtutem militarem & inuictos erga regiam dignitatem animos viriliter ostentarunt, à rege nobilitatis titulos & equestris ordinis dignitates acceperunt, ex quibus fuerunt inter alios quorum nomina mihi minus nota sunt, equites qui nunc à Villa noua cognominantur, & Scribarum domus, Corellarum genus, & familia Montagnis.

De rebus quæ tempore eius in suis principatibus acciderunt.

HOc Ioanne regnante, & in Augusta cæsarea commorante, nonis Augusti, anno millesimo tricentesimo nonagesimo primo, populi Barcinonæ principatus, Aragones, Baleares, Valentini tumultuantes aduersus Iudæos insurrexerunt omnes, exceptis Cæsaraugustæ ciuibus quos regis præsentia cõpescuit. Qua persecutione in Iudæorum perniciem violenter exacta, rex nonnullos qui præcipua motus & seditionis causa fuerant, capite puniuit, & alios magna parte bonorum multauit. His exactis pœnis, ad Baleares cum regina profectus, Maioricarum ciues, vt ducenta millia florenorum persoluerent, coegit.

De reditu eius in Hispaniam & morte repentina.

HINC in Tarraconensem prouinciam remeans, cum ventis reluctantibus Barcinonæ littus tenere non potuisset, in loco qui dicitur Caput Crucis apud Ampurias expositus, in oppidum Castillonem se recepit. Vbi per aliquot dies commoratus, in saltus & montes propinquos cum multis equitibus venatum profectus cum lupum venatores occidissent, dum, si lupus an lupa esset, à venatoribus quæreret, repente mortuus è mula qua vehabatur, decidit. Cuius corpus Barcinonæ sepultum iacuit in ecclesia cathedrali, quod deinde iussu Martini fratris Populeum delatum fuit. Obiit autem quartodecimo Kalendas Iunias, anno millesimo tricentesimo nonagesimo sexto.

De duobus Martinis Regibus, patre & filio, altero Aragonia quintodecimo & Barcinona Comite, & altero Sicilia.

IMPERANTE in Aragonia rege Ioanne, de quo proxime locuti sumus, Martinus eius frater dux Montis albi Mariam Lunæ Comitissæ filiam vxorem duxerat, ad quã mortuo patre sine filio successore Lunæ Comitatus iure deuenerat. Ex hac vxore filium suscepit nomine Martinum, qui Federici Siciliæ regis filiam duxit vxorem, & Federico socero sine virili prole defuncto ratione matrimonii Siciliæ regni titulos & coronam accepit. Cuius pater Martinus cum de Ioannis Aragoniæ regis sui fratris erga se voluntate dubitaret, quoniam cum à quibusdam de sua & Martini filii morte paranda sollicitari nonnullis coniecturis animaduernerat, cum filio & nuru paruisque copiis Cathalanorum, Aragonum, & Valentinorum in Siciliam traiecit, oblata vel honesta tunc occasione, propterea quod in Sicilia principibus, vt fieri solet, absentibus, magni tumultus & multæ seditiones erant. Vbi seditionibus compositis, sedatisque tumultibus, nurus & filii nomine Siciliæ regno tantisper præfuit, donec legatos Aragonum de regis Ioannis morte nuncios accepit. Ad quem mortuo rege Ioanne suo fratre sine filio (sic enim Petrus eorum pater in testamento reliquerat) Aragoniæ regni successio spectabat.

De aduentu eius in Hispaniam & aliis rebus.

CELEBRATIS igitur in Sicilia tota Ioannis regis exequiis, cum septem triremibus & aliis nauibus, multis Hispanis & Siculis comitatus equitibus, ad Marsiliæ portum delatus est. Hic dies quinque commoratus, Auihionem petiit, vbi tunc erat sedes Benedicti Lunæ summi Pontificis, a quo fuit exceptus honorificentissime. Hinc autem profectus in Hispaniam, primum Barcinonã, & deinde Cæsaraugustã peruenit, vbi rex salutus ab omnibus, cum magna ciuiũ lætitia coronatus est in ecclesia sancti Saluatoris, Idibus Maiis, anno millesimo tricentesimo nonagesimo octauo.

De morte Maria vxoris eius, & coniugio Margaritæ.

A Coronatione eius anno fere nono Maria regina multis corporis fatigata laboribus, & animi curis confecta migravit ab humanis in Villa regali regni Valentia. Qua mortua Martinus rex habendorum liberorum cupidus, vxorem duxit Margaritam Pratarum Comitissæ filiam, Benedicto Luna summo Pontifice dispensante, propterea quod ei valde proximus cum illa cognationis gradus intercedebat. Cæterum natura minus eius desiderio satisfecit. Ex ea enim prolem nullam prorsus habuit.

De morte eius & Martini filii Sicilia Regis.

SVB idem tempus obiit etiam Martinus rex Siciliae filius eius in ciuitate Callari, Sardis qui rebellauerant subactis, & in obsequium Martini patris eius adductis. Discessit autē à vita quinto Kalendas Sextilis, anno millesimo quadringentesimo nono, & iacet in ecclesia ciuitatis Callaris apud aram maiorem. Post mortem vero Martini Siciliae regis superuixit Martinus pater eius rex Aragonum menses ferme decem, qui discessit ab humanis prope Barcinonam in monasterio monialium ordinis Cisterciensis, cui Vallis dōzelae nomen est, pridie Kalendas Iunias, anno millesimo quadringentesimo decimo. Hinc autem Barcinonam delatus, in ecclesia Pontificali quam Sedem Barcinonenses vocant, sepultus honorifice iacuit ad latus arae maioris vsque ad tempus regis Alfonsi Ferdinandi sui successoris filii, à quo simul cum Violanta regina fuit in Populeti monasterium collatus, ubi iacet cum reliquis Aragoniae regibus. Regnavit autem Martinus rex Aragonum annos quatuordecim, qui moriens sine liberis Aragoniae regnum ad patriae & bonorum regnicolarum iudicium reliquit, vt scilicet propinquiorem ac meliorem virum, & cui iustus regnum deberi videretur, ac tutius committi posset, eligerent.

De Ferdinando Ioannis Castellae regis filio, qui post Martini mortem Aragoniae successit, rege sextodecimo & Barcinona Comitē.

CÆTERVM vt Ferdinandi ad Aragoniae regnum successio referatur, pauca repetēda sunt prius, quibus non Ferdinandi solum successio, sed filiorum quoque eius paternū ac maternum genus agnosceretur. Ab Ioanne itaque Castellae rege, qui fuit Hisabellae reginae nostri temporis Ferdinandi regis vxoris paternus proauus, dicere in animo est. Ioannes Castellae rex, vt paulo ante mentionem fecimus, Leonoram Petri Aragonum regis filiam in matrimonium duxit, quae duos peperit filios, Henricum qui ob infirmam corporis valetudinem Valetudinarius fuit appellatus, & Ferdinandum de quo loquimur. Ex quibus Ioannes pater Henricum maiorem natu regem instituit, & Ferdinando quē propter eximiam eius corporis animique praestantiam plurimum diligebat, moriens magnam bonorum mobilium partem testamento reliquit. Henricus autem mortuo patre, quamuis minus prospera corporis valetudine, singulari tamen animi sapientia caeterisque virtutibus quae ad bonum principem spectant, regnum sanctissime gubernauit, & Ferdinandum fratrem cuius erga se fidem caeterasque virtutes egregias in multis & magnis rebus perspexerat, summo semper amore dilexit. Cui praeter multam pecuniam magnaque munera, multorum quoque oppidorum possessionem & cum omnibus iuribus proprietate donauit, propterea quod eius animi gratitudinem prius in exiguo munere cognouerat. Quare non immemor fraternae benevolentiae regiaeque liberalitatis Ferdinandus, cum post fratris Henrici regis mortem omnes fere Castellae magnates Toletum Castellae primariam ciuitatem conuenissent, vt quem essent habituri regem cognoscerent, ipsumque Ferdinandum sese vehementer optare significarent, nulla quidem cunctatione nullaque dominandi cupiditate captus, Ioannem statim fratris Henrici filium admodū paruulum suo humero impositum cunctis astantibus ostendens, rex, inquit, proceres hic est, Ioannes fratris mei filius, nobis omnibus legitime colendus. Ego autem tantisper eius nomine Castellae regni gubernandi curam suscipiam, donec meus hic Ioannes ex fratre nepos adolescat. Huic igitur, vt nos ratio regni iura monent, obsequium praestemus, solennique sacramento ritumque nostro seruato, nos regem hunc habituros astringamus. O vocem diuinam & summis laudibus extollendam! quae quidem naturam superauit humanam, quae profus imbecilla est ad potentiam contemnendam. Hic igitur Ferdinandus cum maximis plurimisque virtutibus magnopere polleret, ab omnibus quidem totius Hispaniae populis mirum in modum colebatur. Quapropter Martino Aragonum rege auunculo suo mortuo, cum haereditario iure (erat enim Leonorae Martini sororis filius) tum eximio suorum virtutum splendore, ab Aragoniae magnatibus ac populis ab Antiquera, quod est Beticae provinciae oppidum, per legatos accitus est, vt Aragoniae regis titulum, possessionem, & coronam acciperet: commonitis tamen & citatis prius omnibus eius competitoribus, scilicet Federico Comite Lunae Siciliae rege Martini regis Aragonum nepote, Ludouico rege Neapolis & Andegauensium Duce, Matthæo Comite Foxano, Alphonso Gandiae Duce & Ribagorciae Comite, & Iacobo cognomento Pratenfi. Quorum partim venerunt, partim procuratores miserunt. Caeterum cum super hoc dissensiones inter Aragonos, Valentinos, & Cathalanos orirentur, in quibus praeter alios etiam Garfias Caesaraugustanus Archiepiscopus cum Antonio Luna liberius contendens occisus est, quoniam alii Ferdinandum, alii Iacobum Aragonum Vrgelli Comitem, alii Ludouicum Gandiae

*Ferdandi comites
petitores.*

Ducem regem optabant. Vt igitur maioribus malis occurrerent, & populorum accensos animos extinguerent, & furores compescerent, nouem uiris uirtute uitaque probatissimis commissa res est, quorum iudicio ac sententia rex Aragonum futurus eligeretur. Fuerunt itaque huius rei iudices electi ex Aragonibus, Dominicus Osetanus Episcopus, qui postea fuit Cardinalis, Berengarius Bardaxinus iureconsultus egregius, & Franciscus Aranditanus eques. Valentinorum nomine fuerunt, Vincentius Ferrariensis ordinis prædicatorum, qui post mortem non sine multis magnisque miraculis sanctorum catalogo fuit ascriptus, Ludouicus Cartuxanus prædicti Vincentii frater, & Petrus Beltranus successor Generii Rabaci, qui eo tempore in insaniam incidit, quam (ut nonnulli uolunt) ne sententiam suam diceret, simulauit: tamen si mente captum fuisse certissimum constat. Pro Castalhanis uero Sagariga Tarraconensis Archiepiscopus, Guillelmus Valseca, & Bernardus Gualbes sententiam laturi erant. Qui simul omnes hanc ob causam in Caspam Aragoniæ prouinciæ oppidum omnium consensu sese contulerunt, ubi complures dies commorantes, & ut ueri prudentes omnia quæ in posterum potuissent accidere cogitantes, tandem seruatis competitorum iuribus, & eorum perspectis moribus & rebus gestis, Ferdinandum cæteris prætulerunt. Quem quidem non immerito coronandum iure declararunt. Quorum iudicium, quoniam eorum sapientiam & uitæ sanctitatem satis perspexerant, omnes quidem partes dissentiente nullo tanquam Dei oraculum acceperunt, & cum ingenti omnium lætitiâ Ferdinandum confestim regem appellauerunt. Qui cum in Castellæ regno, ut supra dictum est, magnum oppidorum numerum magnumque patrimonium ab Henrico fratre relictum habuisset, Vrracam quæ mox Leonora nomen accepit, Alburquerqui Comitem admodum diuitem uxorem duxerat, cuius erant oppida quinque, & Castellæ principatus qui Hispanie dicitur Infantatus. Ex qua Ferdinando felicissima proles orta est. Quinque enim filii nati sunt omni naturæ munere præstantes, Alphonso qui patri omnibus successit in regnis, suaque uirtute proprioque labore Neapolitanorum regnum adeptus est: Rex quidem vnus maximum sui temporis omnium uirtutum ac præcipue liberalitatis exemplum. Fuit enim munificentissimus princeps. Quo factum est, ut omnium hominum gratiam facile promeruerit. Sed de hoc alias. Secundo autem loco natus est Ioannes, qui cum ex dote Blanchæ reginæ Nauarræ, regis Nauarræ nomen & coronam assumpsisset, deinde Alphonso fratre sine legitimis liberis & successoribus morte Siculis & Aragonibus imperauit: de quo iam plenam confecimus historiam. Post Ioannem natus est Henricus, qui sancti Iacobi ordinis magister equitum fuit: deinde Sanctius qui Alcantaræ & Calatrauæ ordinis militiæ præfecturam gessit: postremo uero natus est Petrus qui Neapolitano bello periit. Filia quoque duæ, Maria quæ nupsit Ioanni regi Castellanorum, & Leonora quæ fuit uxor regis Portugalliæ. Sed ad Ferdinandum redeo.

Ferdinandi proles felicissima.

De eius aduentu in Aragoniam & coronatione.

IN Caspæ igitur oppido publice lata pro Ferdinando sententia coram Benedicto Luna summo Pontifice, regni proceres oratores ad eum statim miserunt. Quibus accitus ad accipiendam Aragoniæ regni successionem, cum liberis & uxore multis Castellæ nobilibus comitatus, Cæsaraugustam uenit, ubi in maximo populorum & equitum totius regni conuentu celebratis conditionibus & statutis, ac obseruandorum priuilegiorum facta confirmatione, fuit honorifice coronatus in ecclesia sancti Saluatoris, tertio Nonas Septembris, anno millesimo quadringentesimo duodecimo. Qui priusquam uocatus esset ad Aragoniæ regnum, acerbè bellum Mauris Granatensibus intulerat, quos Antiquaria & aliis expugnatis oppidis, magnis cladibus affecerat.

De rebus eius gestis post acceptum Aragoniæ regnum.

UBI uero Aragoniæ suscepit imperium, noui principatus rebus iam compositis, multa præclare gessit, & Iacobum Comitem Vrgelli qui contra eum rebellauerat, captum & bonis omnibus mulctatum, custodibus adhibitis in Castellam misit. Vnde mox in Xatiuæ castellum detrusit perpetuo carcere damnatum. In quo Comes angustiae carceris impatiens breui tempore uitam finiuit.

De aduentu Sigismundi Imperatoris ad eum in Hispaniam.

Schisma lethiferum Romæ.

ERAT hoc tempore Romæ lethiferum schisma, & ecclesiæ multorum annorum perniciofa diuisio. Tres enim Pontifices erant, quorum vnus Benedictus Hispani generis, qui ante pontificatum Petrus Luna dicebatur, diuersarum factionum ueritus insidias in Hispania

in Hispaniam venerat, qui, vt supra scripsimus, coronationi Ferdinandi regis praefuerat. Cuius causa rex Ferdinandus & Christianae religionis amore commotus, legatos ad Imperatorem Sigismundum misit rogatum vt Nisam, quae ciuitas est Galliae maritima non longe ab Hispaniae finibus, conuenirent, vt schisma iam diuturnum tollerent, & vniuersae Christianitati & Dei ecclesiae consulere. Sigismundus autem Christianissimus Imperator, accepta legatione sanctoque Ferdinandi regis cognito desiderio, simul cum legatis eius iter ingressus Nisam venit. Interim vero Ferdinandus etsi Valentiae, vnde legatos ad Imperatorem miserat, grauissimo morbo decubuerat, triremem tamen ingressus è Valentia ad Colibritanum portum magno dolore fatigatus peruenit. Hinc lectica Ruffinonem oppidum quod Perpignanum vocat, delatus, indies crescente morbo ultra progredi non valuit. Quapropter de valetudine eius certior factus Imperator, ad eum Ruffinonem venit. Cui Ferdinandus in Hispaniam iam ingressus Alphonsum cum reliquis filiis magnoque numero nobilium obuiam misit, & interea sancti Francisci monasterium, propterea quod erat capacissima domus, hospitium parare iusserat. Ille autem cum venisset, vbi paululum conqueuit, regem in lecto iacentem adiit, & honorificentissime receptus est, longoque sermone vtro citroque habito, demum familiaribus amotis, duo soli multa contulerunt. Hinc digressus Imperator ad Pontificem Benedictum in oppidi arcem se contulit. A quo magnis honoribus exceptus, & eius pedes osculatus, Ferdinandi regis & omnium Christianorum principum suoque nomine multa verba fecit, cui suam & aliorum voluntatem apertissime declarauit (Nam caeteri reges ad Imperatorem sua vota detulerant) & prudentissime supplicauit, vt quemadmodum Pontifices alii pro communi Christianorum salute & Dei cultu & honore facere parati erant, ipse quoque pontificatus onus & dignitatem deponeret. Benedictus autem quo magis ab Imperatore rogabatur, eo pertinacius in sua contumacia permanebat, affirmans vnum se dumtaxat atque verum esse Pontificem. Tunc Imperator ad Ferdinandum regem reuersus, ei Benedicti propositum retulit. Rex igitur & Imperator illi obsequium denegarunt, & ne quis eum Pontificem diceret, iusserunt. Quod vbi Benedictus intellexit, metuens ne vel captus pontificatum dimittere cogere-
 tur, vel aliquod periculum subiret, noctu clam egressus ex oppido Colibrim se contulit, ac prima luce triremem quam ibi paratam cum aliis habebat, ascendit. De cuius discessu rex Ferdinandus certior factus, equites ad eum statim misit supplicatum, ne discedere vellet, propterea quod apud se tutius esse posset, quam apud alium quenquam. Cui Benedictus per equites ad se missos hoc modo respondit: Mene qui te feci in desertum misisti? Allisit enim ad regis coronationem, cui Benedictus Pontifex, vt supra diximus, praefuerat, perinde ac si dixisset, ego te regem feci, & tu vis me priuare Pontificatu? Hoc responso dato remos impellens in Peninsulam, hoc est in insulam paruulam quae Paniscula dicitur, apud Valentiam se recepit. Et Sigismundus Imperator ex Hispania discedens ad imperium reuersus est. Rex vero Ferdinandus adhuc infirmus aduersa valetudine Barcinonam venit. Hinc in Aragoniam proficiscens itineris labore defessus, in Equalato oppido recidit in grauiorem valetudinem. Qua victus decessit quarto Nonas Aprilis, anno millesimo quadringentesimo decimo sexto, aetatis vero suae quadringesimo tertio. Aragoniae autem regno praefuit annos quatuor & menses nouem. Qui sepultus est in monasterio Populeti. Cuius vxor regina Leonora peractis exequiis in Castellam rediit, quae in oppido Methymna cognomento Campo, sororum quae Sanctimoniales dicuntur, monasterium condidit nomine Sancti Ioannis Dominarum. Ibi per sancte vixit annos nouendecim, & diem suum clausit Nonis Ianuariis, anno millesimo quadringentesimo trigesimo quinto.

Ferdinandus obitus.

De Alphonso rege Ferdinandi filio cognomento Magnanimo, qui fuit rex Aragonum decimus septimus, & vtriusque Siciliae, & Comes Barcinonae.

AD magnam Ferdinandi regis foelicitatem & inclytam Aragoniae Siciliaeque regni gloriam filius eius Alphonfus, ingens omnium virtutum cumulus, accessit. Cuius res magnifice strenueque gestas, quae plurimae sunt & immortalitate dignissimae, ego consulto tractaui. Eas enim Laurentius Vallensis, & Bartholomaeus Faccius, duo praestantissimi viri fideque dignissimi, chartis nunquam perituris facundissime scriptas reliquerunt. Si quis igitur Alphonfi regis virtutes & res fortissime gestas summis laudibus exultas cognoscere velit, & Laurentium legat & Faccium, qui de rebus gestis & virtutibus eius magnam & veram confecerunt historiam. Caeterum Laurentianum de regis Alphonfi rebus gestis opus, quod a multis asseritur ab eo editum fuisse, ego nondum vidi. Bartholomaei vero Faccii magnum volumen, & in decem libros diuisum, Neapoli perlegi nuper apud quendam Antonium siue Bernardinum, cui cognomento est Bononia, qui eos Vene-